

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXVIII, Nr. 9 — 10
SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE
1 9 7 9

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

IUSTIN

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. S. EPIFANIE NOROCEL-
TOMITANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Tomisului și Dunării de Jos

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

REDACTOR ADJUNCT :

P. C. Pr. GH. BOGDAPROSTE

CUPRINSUL

Pag.

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Prof. ADRIAN POPESCU, <i>La nașterea Maicii Domnului</i>	913
Pr. Dr. VICTOR VLĂDUCEANU, <i>La Înălțarea Sfintei Cruci</i>	918
Diac. Asist. EMILIAN CORNIȚESCU, <i>La Duminica după Înălțarea Sfintei Cruci</i>	921
Arhid. Prof. IOASAF GANEA, <i>La Duminica a XVIII-a după Rusalii</i>	923
Lector RUS REMUS, <i>La Duminica a XIX-a după Rusalii</i>	927
Pr. Lect. NICOLAE NECULA, <i>La Duminica a XXIII-a după Rusalii</i>	934
Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE, <i>Maica Domnului, Ocrotitoarea</i>	938

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Pr. GH. BOGDAPROSTE, <i>Acțiuni în slujba Păcii</i>	951
Diac. Prof. OREST BUCEVSCHI, <i>Știri ecumenice</i>	960

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. Prof. MIHAIL BULACU, <i>Însemnătatea și actualitatea interpretării ortodoxe omiletice a Sfintei Scripturi</i>	966
---	-----

DOCUMENTARE

† P. S. EPIFANIE NOROCEL-TOMITANUL, <i>Episcop-vicar, Monumentul din Dobrogea — document al nașterii poporului român</i>	983
Pr. Prof. ION IONESCU, <i>Trei sute de ani de la tipărirea liturghierului de Mitropolitul Dosoftei (1679—1979)</i>	995
GHEORGHE CANTACUZINO și GEORGE TROHANI, <i>Istoricul Bisericii Sfântul Nicolae din cuprinsul Mănăstirii Cernica pe baza săpăturilor arheologice</i>	1015

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Protoiereu ILIE T. VASILE, <i>Tîrnosirea bisericilor din satul Mocești, parohia Iordăcheanu jud. Prahova</i>	1024
ASISTENT, <i>Întîlnirea colegială a absolvenților Seminarului Central din București, seria 1939</i>	1025
Prof. DIMITRIE GH. IONESCU, † <i>Preotul Olimp N. Căciulă (1905—1979)</i>	1027

Pr. ANATOLIE LEFTER, † <i>Preotul iconom stavrofor Nicolae Popescu</i>	1030
Pr. ANATOLIE LEFTER, † <i>Preotul iconom stavrofor Petre Murărescu</i>	1031
Pr. GHEORGHE CUNESCU, † <i>Preotul Ioan St. Cazan</i>	1033
Pr. D. D. SANDU, † <i>Preotul Iancu Cantonierul</i>	1035

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Vicar-administrativ, Din activitatea Centrului arhiepiscopal — Galați</i>	1036
--	------

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. Consilier GRIGORE DIONISIE, <i>Știri din cuprinsul Eparhiei</i>	1040
---	------

RECENZII

Mirela Teodorescu și Ion Gheție, <i>Manuscrisul de la Ieud</i> , Edit. Academiei R. S. România, București, 1977, p. 259, de Pr. I. IONESCU	1051
Valeriu Anania, « <i>Străinii din Kipukua</i> », roman, Edit. «Cartea Românească», București, 1979, de Pr. Prof. SEBASTIAN CHILEA	1053
Diac. prof. O. BUCEVSCHI, <i>Note bibliografice</i>	1061

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA NAȘTEREA MAICII DOMNULUI

Sfinta noastră Biserică Ortodoxă prăznuiește astăzi, 8 septembrie, Nașterea Sfintei Fecioare Maria. Sărbătoarea de astăzi este una din cele patru mari sărbători anuale închinată Maicii Domnului nostru Iisus Hristos, alături de : Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, la 21 noiembrie, Bunavestire, la 25 martie și Adormirea Maicii Domnului, la 15 august.

Așezată la începutul anului bisericesc, inaugurat la 1 septembrie, sărbătoarea Nașterii Maicii Domnului are o vechime de peste 15 veacuri și jumătate.

Sfinta Fecioară Maria avea să fie aleasă și chemată de Dumnezeu ca din ea și de la Duhul Sfânt să se întrupeze și să ne nască, în chip minunat, ca om, Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos, Mintuitorul lumii, care s-a născut, dreptmăritorilor creștini, în orașelul Nazaret din Galileea.

Părinții săi erau sfinții Ioachim și Ana. Ioachim se trăgea din neamul regelui David, iar Ana din seminția arhierelui Aaron. Amândoi erau oameni cu frica de Dumnezeu, evlavioși, plini de bunătate, cinstiți, pașnici și își duceau traiul zilnic într-o perfectă armonie.

O singură mare mîhnire aveau însă amândoi. Erau foarte înaintați în vîrstă și nu aveau nici un copil. Și după credința îndătinată atunci la evrei, soții care nu aveau copii din căsătorie erau considerați păcătoși, nevrednici și neplăcuți în fața lui Dumnezeu și, ca atare, desconsiderați și neplăcuți și în fața oamenilor. Lipsa de copii în familie avea, deci, iubiți credincioși, o profundă dublă semnificație și religioasă și morală în același timp.

Ca să scape de această pedeapsă, de această ocară și stare de desconsiderare din partea familiilor cu copii, bătrînii Ioachim și Ana se rugau neîncetat și tot mai stăruitor — cu cît coborau mai repede pe povișul vieții lor — ca să se îndure, să se milostivească Dumnezeu de ei și să le ridice această pedeapsă și această ocară, dăruindu-le mult doritul copil, spre a-și sfîrși, astfel, și ei firul vieții lor pămîntești în rînd cu ceilalți oameni, în familiile cărora erau copii care să-i moștenească.

În legătură cu dorința celor doi bătrâni de a avea un copil, o pioasă tradiție spune, frați creștini, că Sfântul Ioachim ar fi mers la Ierusalim, la templu, să se roage și să aducă daruri lui Dumnezeu, dar Isachar, marele preot de la templu, care slujea în ziua aceea, nu a vrut să primească darurile aduse de Ioachim, căruia i-ar fi reproșat că — neavînd copii — este păcătos și, deci, nevrednic de binecuvîntarea lui Dumnezeu.

Cu sufletul plin de întristare și de amărăciune, bătrînul Ioachim pleacă de la templu, dar nu se întoarce acasă la Nazaret, ci merge într-un loc pustiu, unde, plîngîndu-și necazul, se roagă lui Dumnezeu de îndurare.

Aceleași lacrimi fierbinți și pline de amărăciune vărsa acasă și bătrîna Ana, care se ruga lui Dumnezeu s-o scape de ocară și s-o învrednicească să devină mamă, dăruindu-i un copil. Într-una din zile, spune iarăși o pioasă tradiție creștină, pe cînd Sfînta Ana stătea în grădină plîngînd și rugîndu-se, i s-a arătat un înger al Domnului, care i-a zis: «O, Ano, rugăciunile tale au străbătut cerul și lacrimile tale au ajuns la Dumnezeu. Iată, îndurarea Lui s-a pogorît asupra ta, căci ai să fii mamă și ai să naști pe fiica cea binecuvîntată, prin care se va aduce mîntuire tuturor. Aceasta se va numi Maria, adică «cea plăcută», «cea frumoasă» sau «Doamna, și Stăpîna noastră».

Între timp, bătrînul Ioachim se întorsese și el acasă de la rugăciunea în pustie.

Unindu-și și mai strîns rugăciunile și lacrimile comune, cei doi bătrîni făcură legămînt în fața lui Dumnezeu că dacă Acesta se va îndura de ei și le va dărua un copil, ei îl vor închina templului din Ierusalim. Rugăciunile stăruitoare și fierbinți și legămîntul celor doi bătrîni în fața lui Dumnezeu fac, într-adevăr, iubiți credincioși, să se reverse asupra lor harul milostivirii lui Dumnezeu: Sfînta Ana devine mamă, născînd o fetiță, căreia i se dă numele de Maria. Venirea pe lume a acestui copil era cu adevărat darul lui Dumnezeu.

Împlinind făgăduința față de Dumnezeu, la vîrsta de trei ani, părinții Ioachim și Ana închină templului din Ierusalim pe fetița lor Maria. La templu era de serviciu în acel timp ruda lor, arhiereul Zaharia, care — sub ochiul atotvăzător al lui Dumnezeu — introduce, în mod neobișnuit, pe Sfînta Copilă întru cele tainice ale templului, adică în Sfînta Sfintelor, unde numai o dată pe an intra doar arhiereul. Era în gestul făcut de Zaharia o inițiere, o pregătire pentru marea misiune de mai târziu, ce avea să-i încredințeze Dumnezeu Sfîntei Fecioare, cînd aceasta avea să devină Maica trupească a Fiului lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru Hristos. Aici, la templu, mai aproape de Dumnezeu, crește, deci, din fragedă pruncie Sfînta Fecioară. Crește și trupește, făcîndu-se tot mai frumoasă, crește și sufletește, desăvîrșindu-se pe căile înaltelor virtuți bineplăcute lui Dumnezeu: credincioșie, bunătate, gingășie, puritate morală, înțelepciune.

Pe la vîrsta de 15 ani, Sfînta Fecioară Maria, pentru motive de intimitate personală, este nevoită să părăsească templul din Ierusalim și să se reîntoarcă la vatra și la dragostea părintească din Nazaret. Aici, credincioasă legămîntului făcut de părinții ei lui Dumnezeu, rămîne în preaj-

ma Casei Domnului, sîrguindu-se, cu rîvnă sporită, să placă lui Dumnezeu. Spre a fi pusă la adăpost de orice vorbă nesocotită, de orice bănuială necuviincioasă, Sfînta Fecioară Maria este încredințată sau «logodită», după cuvîntul Evangheliei, lui Iosif, un bătrîn înțelept, plin de credință lui Dumnezeu, cu viață curată, el însuși coborîtor — ca și părinții Fecioarei din spița neamului lui David. Btărinul său logodnic îngăduie Sfîntei Fecioare viața de rugăciune și de contemplare în Casa lui Dumnezeu, dîndu-i astfel posibilitatea să se pregătească cu sîrg — chiar dacă ea nu știe lucrul acesta! — pentru marea ei chemare și taină dumnezeiască de care avea să se învrednicească peste cîțva timp: întruparea în pîntecele sale și nașterea în chip minunat a Fiului lui Dumnezeu. O chemare și o misiune sfîntă, de care nu se învrednicise nici o altă femeie pînă atunci!

Iubiți credincioși! Această chemare și misiune dumnezeiască de care s-a învrednicit Sfînta Fecioară Maria constituie evenimentul cel mai de seamă din întreaga sa viață și are deosebită importanță și profunde semnificații și implicații de natură dogmatică, morală și cultică în doctrina Bisericii noastre Ortodoxe.

În adevăr, la «plinirea vremii», Sfînta Fecioară Maria a fost chemată de Dumnezeu printr-un mesaj special, ca într-însa să se întrupeze și din ea să se nască mai presus de legile firii Fiul Său ca Om, Domnul nostru Iisus Hristos, trimis în lume de Tatăl, ca să ridice această lume din robia păcatului și să o mîntuiască.

Evenimentul acesta — de deosebită importanță biblică și istorică-bisericească creștină — este astfel relatat de Sfîntul Luca în Evanghelia sa: «Îngerul Gavriil a fost trimis de la Dumnezeu într-o cetate al cărei nume era Nazaret la o femeie logodită cu un bărbat care se chema Iosif, din casa lui David, iar numele fecioarei era Maria. Și intrînd îngerul la ea, i-a zis: «Bucură-te ceea ce ești plină de dar, Marie, Domnul este cu tine și binecuvîntată ești tu între femei! Că iată, vei zămisli în pîntecele tău și vei naște un Fiu și numele Lui va fi Iisus. El va fi mare și Fiul Celui Prea Înalt se va chema, iar Domnul Dumnezeu îi va da tronul lui David, tatăl Său și va domni în veci peste casa lui Iacob, iar împărăția Lui nu va avea sfîrșit» (Luca I, 30—33). La auzul acestui mesaj dumnezeiesc, Sfînta Fecioară este cuprinsă de spaimă, nepricepînd ce înseamnă și cum va fi aceasta, deoarece ea nu știe de bărbat, nefiind măritată. Taina i-o lămurește tot îngerul: «Duhul Sfînt peste tine se va pogori și puterea Celui Preaînalt te va umbri, iar Sfîntul care se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema». Liniștită și încredințată de asigurările îngerului, Sfînta Fecioară Maria, supunîndu-se voii Domnului, spuse atunci cu smerenie: «Iată roaba Domnului! Fie mie după cuvîntul Tău!», — după care îngerul Gavriil, terminîndu-și solia, pleacă (Luca I, 35).

Măreța taină dumnezeiască încredințată ei de înger o destăinuie viitoarea Mamă, Născătoare de Dumnezeu, rudei sale Elisabeta, care la auzul acestei vești, o cinstește cu cuvintele: «Binecuvîntată ești tu între femei și binecuvîntat este rodul pîntecelui tău. Cum mi-a fost dat mie să vină la mine Maica Domnului meu!» (Luca I, 42—43).

Maria, înțelegînd acum parcă mai bine dumnezeiasca ei misiune, «taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută», izbucni într-un imn de slavă și de recunoștință adresat lui Dumnezeu : «Mărește suflete al meu pe Domnul și s-a bucurat Duhul meu de Dumnezeu Mîntuitorul meu : că a căutat spre smerenia roabei Sale ; că, iată, de acum mă vor ferici toate neamurile ; că mi-a făcut mie mărire Cel Atotputernic și Sfînt e numele Lui și mila Lui din neam în neam spre cei ce se tem de Dînsul». Sînt cuvinte care subliniază, iubiți credincioși, în gradul cel mai înalt, importanța și rolul deosebit al Sfintei Fecioare Maria în opera de mîntuire pe care o va împlini Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, întrupat și născut ca Om, în chip minunat dintr-însa. Sînt în aceste cuvinte temeiurile și motivele cele mai puternice și mai obiective pentru supracinstirea sau supravenerarea de care s-a învrednicit peste veacuri din partea tuturor creștinilor adevăratei Biserici, Femeia între femei, Sfînta Fecioară Maria, Maica Domnului !...

La vremea potrivită, ocrotită de Duhul Sfînt, cum o asigurase îngerul, Sfînta Fecioară devine mamă a Fiului lui Dumnezeu : naște în chip supranatural rămînînd fecioară. Cu nașterea fără prihană a Fiului lui Dumnezeu, Sfînta Fecioară Născătoare de Dumnezeu deschide tuturor credincioșilor pentru toate timpurile și pentru toate locurile epoca mîntuirii din robia păcatului strămoșesc, mîntuire pe care o realizează Fiul Său, Dumnezeu-Omul întrupat și născut dintr-însa.

Dreptmăritori creștini ! După ce naște fără prihană pe Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, viața Sfintei Fecioare Maria se desfășoară alături și în strînsă legătură cu viața și activitatea pămîntească a Fiului Său.

Din clipa nașterii pînă în clipa înălțării Fiului Său la cer, Sfînta Fecioară Maria este prezentă la principalele evenimente, momente și acte legate sau săvîrșite de Mîntuitorul. Odată cu începerea activității publice a Fiului Său, Sfînta Fecioară și Maică a Domnului nostru Iisus Hristos își urmează îndeaproape Fiul. O găsim participînd alături de El la nunta din Cana Galileii, unde, terminîndu-se vinul, la rugămintele sale, «Acesta preface apa în vin, săvîrșind astfel prima Sa minune : minune prin care Iisus și-a arătat mărirea și puterea Sa dumnezeiască, întărind sau făcînd să creadă în dumnezeirea Lui pe cei prozonți. A fost de față și L-a putut asculta pe Fiul Său rostind predica de pe munte ; L-a văzut tîmăduind bolnavi, vindecînd demonizați și paralitici, înmulțind pîinile și potolind furtuna pe mare. S-a bucurat pentru osanelele și florile puse în calea Fiului Său, la intrarea triumfală a Acestuia în Ierusalim, dar s-a întristat și a suferit — cum numai o adevărată mamă știe și poate să sufere ! — de tot ce s-a întîmplat cu Fiul Său după aceea. Tăios ascuș de sabie i-a rănit inima Prea Sfintei Născătoare în seara judecării Fiului său, cînd mulțimea răzvrătită și aprig pornită spre răzbunare, striga neștiută : «Răstignește-L, răstignește-L !». Frîntă de durere și înmărmurită de groază, Sfînta Maria a privit neputincioasă, nepricepînd de fel pentru care pricină Fiul său este condamnat la moarte și răstignit între doi țilhari. Pe cruce, în toiul chinurilor, Fiul său, vădînd un suprem ser-

timent de dragoste pentru Mama Sa îndurerată,, i-o încredințează grijii Apostolului Ioan. La slăvita înviere a Fiului său, un înger se înfățișează dumnezeieștii Maici, spunându-i : Bucură-te, Fecioară, că Fiul tău a înviat din mormînt!... A fost de față împreună cu ucenicii, pe Muntele Măslinilor, la înălțarea la cer a Fiului său, care-și încheiase misiunea și activitatea printre oameni. Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioară Maria, după înălțare, a rămas printre Ucenicii, Sfîntul Apostol Ioan purtîndu-i îndeosebi de grijă. Se spune că Prea Sfînta Născătoare de Dumneezu avea un adăpost la poalele muntelui Sion. Aici stătea de vorbă cu Ucenicii și cu toți acei care L-au iubit pe Fiul său ; aici va fi destăinuit ea Sfîntului Evanghelist Luca multe lucruri din viața lui Iisus, pe care acesta avea să le consemneze în Evanghelia sa. O tradiție din epoca Bisericii creștine primare ne spune, potrivit mărturiei lui Evodim, un ucenic al Sfîntului Apostol Pavel, că după înălțarea la cer a Domnului nostru Iisus Hristos, Sfînta Fecioară Maria ar mai fi trăit vreo douăzeci de ani, după care murind, a fost înmormîntată la poalele muntelui Măslinilor, plînsă de ucenicii Fiului său și de toată lumea care o cunoștea, o prețuia și o iubea. Aceeși tradiție spune că Apostolul Toma, care nu fusese de față la slăvita sa adormire și înmormîntare, cînd a venit și el și s-a dus la mormînt să i se prosterneze, deschizînd mormîntul n-a găsit în el decît florile care-i acopereau giulgiul, căci trupul fusese luat de îngeri și ridicat la cer...

Iubiți credincioși ! Acestea sînt principalele date și fapte legate de nașterea și viața Sfintei Fecioare Maria, pe care Biserica Ortodoxă o sărbătorește astăzi sub numele de «Sfînta Măria Mică». Pentru meritele și cinstea deosebită cu care s-a învrednicit în fața lui Dumnezeu, care a ales-o ca din ea să se nască Fiul Său, Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, Mîntuitorul nostru, pentru credința și viața ei morală desăvîrșită, Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioară Maria a binemeritat din partea Bisericii și a credincioșilor ei o cinstită și o prețuire cu totul deosebită, mai presus — am spus — decît cea dată heruvimilor și serafimilor, mai presus decît cea dată martirilor, mucenicilor, tuturor celorlalți sfinți, așa cum se poate constata din numeroasele sărbători bisericești închinatelor ei ; așa cum se poate constata din bogatul și foarte frumosul ei cult, presărat cu multe și felurite cîntări compuse de marii melozi creștini : acatiste, paraclise, axioane, tropare, prohodiri, pline de conținut dogmatic și de învățături morale. Așa cum se poate vedea din pictura bisericească înfățișînd imagini din viața sa — în primul rînd în ipostaza Bunevestiri și a celei de Maică a Domnului nostru Iisus Hristos; așa cum se constată din foarte marele număr de biserici care îi poartă numele sau hramul ocrotitor.

Viața și persoana Sfintei Fecioare Maria, ca Născătoare de Dumnezeu, a inspirat cu frumuseți de negrăit folclorul atîtor popoare creștine, a inspirat pe marii artiști ai lumii — sculptori, pictori, muzicieni, poeți etc. —, care au cîntat-o, immortalizînd-o și ei în opere de inestimabilă valoare artistică, aducîndu-i, și în felul acesta, un binemeritat prinos de supremă cinstită și prețuire.

Înceind cuvîntul nostru de recunoștință și laudă închinat Prea Sfinței Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Maria, la sărbătorirea Nașterii Sale, să zicem din toată inima și din tot cugetul : «Ceea ce ai născut pe Dumnezeu întrupat, rămînînd Fecioara cea cu totul sfîntă, pe Acela roagă-L să ne mîntuiască pe toți în ziua cea înfricoșată, să ne izbăvească de chinuri și să ne învrednicească de viața și lumina cea veșnică împreună cu cei ce bine I-au slujit». Amin.

Prof. ADRIAN POPESCU

LA ÎNĂLȚAREA SF. CRUCI

SEMNIFICAȚIA CRUCII

În toate bisericuțele noastre de la țară ca și în monumentalele catedrale de la orașe, răsună astăzi maiestos cîntarea sărbătorească : «Crucii Tale ne închinăm Stăpîne și sfîntă învierea Ta o lăudăm și o mărim !».

Ce considerente au determinat instituirea acestui mare Praznic ?

După ce s-a consumat sublima dramă de pe Golgota, puternice semne cerești adevăresc dumnezeirea Celui crucificat. Pămîntul s-a cutremurat, stîncile s-au despicat, mormintele s-au deschis !

A fost suspinul prelung al naturii în fața tragediei ce s-a petrecut ! Iar catapeteasma templului s-a rupt în două de sus pînă jos, descoperind sanctuarul Vechiului Testament. Ordinea veche dispăre, un nou sanctuar se ridică, pe altarul căruia avea să se aducă jertfa curată a Noului Testament, de la răsărituri pînă la apusuri. În fața acestor semne supranaturale, pînă și centurionul roman, care stătea de pază la cruce, își ridică mîna, exclamînd cutremurat : «Acesta cu adevărat Fiul lui Dumnezeu a fost !».

Creștinii cinstind cu profundă cucernicie crucea pe care a fost răstignit Hristos Mîntuitorul, împăratul păgîn Adrian porunci, ca să se îngroape lemnul crucii pe care și-a vărsat sîngele Mîntuitorul lumii, împreună cu cele două cruci pe care au fost răstigniți cei doi tîlhari. Odată cu încetarea persecuțiilor împotriva creștinilor și decretarea libertății religioase, pe timpul împăratului Constantin cel Mare, mama sa, împărăteasa Elena, dăduse ordin să se dezgroape cele trei cruci. Descoperindu-se în chip minunat crucea Domnului, pe muntele Golgotei, patriarhul Ierusalimului Macarie, luînd crucea în mîinile sale, a urcat treptele amvonului bisericii Învierii din Ierusalim în ziua de 14 septembrie a anului 335, înălțînd-o spre cucernică închinare, poporului dreptcredincios.

Mai tîrziu, n anul 629, tot în ziua de 14 septembrie, împăratul Heraclie, învingînd pe regele perșilor, Hosru, a readus lemnul crucii care a fost luat și cu deosebită ceremonie a fost așezat la locul cuvenit în sfința biserică, de către patriarhul Zaharie.

Praznicul Înălțării Sf. Cruci este o sărbătoare de deosebită bucurie, intrucît «prin cruce a venit bucurie la toată lumea», Hristos Mîntuitorul prin moartea Sa pe crucea Golgotei, îndeplinind opera de mîntuire a neamului omenesc.

Biserica noastră dreptmăritoare ne pune înainte astăzi Crucea ca simbol al iubirii creștine desăvîrșite, al smereniei, al suferinței, al purificării prin apele cristaline ale lacrimilor. Căci sînt anumite coarde ale sufletului uman care nu vibrează decît atunci cînd sînt scăldate în lacrimi.

Problema suferinței a frămîntat gîndirea umană veacuri de-a rîndul, constituind una din preocupările eterne ale omenirii. Mitologia greacă o privește drept o pedeapsă a zeilor, emanînd neîncetat din cutia Pandorei. Budhismul neagă suferința, căutînd s-o suprima prin exterminarea vieții.

În concepția creștină, suferința este una din dimensiunile fundamentale ale vieții, cel mai puternic instrument de sanctificare și transfigurare spirituală.

Izvorul suferinței este păcatul, cum se exprimă atît de plastic Sf. Apostol Pavel: «*Printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea*» (Romani V, 12).

Hristos-Mîntuitorul schimbă caracterul inițial al suferințelor și durerii, imprimîndu-le un caracter de expiere, purificare și desăvîrșire morală (Ioan V, 14 ; I Petru II, 21 ; II Cor. VI, 16). Venind pe pămînt, divinul Învățător îndură cele mai grele suferințe pentru a reliefa că drumul crucii duce la desăvîrșire și mîntuire.

Suferința — inerentă vieții — pe lîngă caracterul ei de pedeapsă a păcatului, primește în sublima doctrină creștină — cea mai superioară învățătură metafizică și etică — o excepțională valoare educativă. Acolo unde există o scinteie de credință, suferința atrage pe credincios spre culmi de transfigurare spirituală și beatitudine eternă. «*Chiar dacă se strică omul nostru cel din afară, cel din lăuntru însă se înnoiește din zi în zi, pentru că suferința noastră trecătoare, ne aduce nemăsurată slavă veșnică*» (II Corinteni IV, 16).

Toți sfinții, ascetii și părinții bisericești au privit în suferință, o coordonată a desăvîrșirii morale, de apropiere de Dumnezeu, de mîntuire. «*Cu cît mai mare este suferința, cu atît mai slăvită este și cununa răsplătirii ; cu cît aurul arde mai mult în cuptor, cu atît se face mai curat*» — se exprimă Sf. Ioan Gură de Aur.

Suferința nu trebuie să ne coboare de la deznădejde, scopul ei fiind transpunerea sufletului spre zările de azur ale veșniciei și cîștigarea fericirii eterne, cum se exprimă același sf. părinte : «*A suferi răul are ca răsplată și recompensă împărăția cerurilor ; a face răul aduce pedeapsă și osîndă*» (Omilia la trădarea lui Iuda).

În suportarea cu bărbăție creștinească a suferințelor, dovedim că în-suși Hristos trăiește în noi și că El ne-a transformat radical viața și gîndirea... (F. Wessley, *Leben aus Gott und für Gott*, p. 261).

Un celebru predicator francez (Lacordaire), care aduce pe amvon o rază din gloria elocinței sacre a lui Bossuet, Bourdaloue și Massillon, se exprimă cu drept cuvânt : «Dacă vrei să știi cât prețuiește un om, supune-l încercării ; dacă nu are rezonanța jertfei, a biruirii de sine, oricare ar fi purpura care-l înveșmintă, întoarce fața și treci ; nu este om».

Deși în ansamblul idealurilor noastre, suferința, crucificarea omului apare ca o dezarmonie, totuși ea constituie un factor esențial în echilibrul spiritual, în fugara noastră călătorie pe oceanul acestei vieți efemere, anticameră a veșniciei.

Maeștrii geniali introduc adesea în simfoniile lor cîte o notă discordantă, pe care auditoriul nu o depreciază, ci așteaptă finalul magnific, cînd orice disonanță dispăre, iar opera sfirșește în acorduri desăvirșite. Astfel trece și sufletul nostru creștin peste toate dezarmoniile, pînă în veșnicie, cînd orice disonanță a vieții pămîntești, răsună ca un imn de slavă în fața tronului divin (Tihamer Toth, *Der Grosse Gott*, p. 133).

Suferința, necazurile și durerile înnobilează sufletul, constituind după expresia lui Baudelaire «noblețea unică». Ea este condiția esențială a renașterii noastre interne spirituale, cum zice Victor Hugo : «Ochiul nu vede bine pe Dumnezeu decît prin lacrimi».

Acesta este înțelesul suferinței, sensul măreț al crucii în doctrina creștină.

De aceea, ori de cîte ori necazuri, dureri și suferințe ne cuprind, să nu deznădăjduim, ci să purtăm crucea spre dobîndirea fericirii și mîntuirii sufletelor noastre.

În toate împrejurările vieții noastre și mai ales atunci cînd ne găsim în volbura necazurilor, să poposim la umbra crucii lui Hristos, întocmai precum călătorul ostenit caută în arșița verii, umbra răcoritoare a copacilor.

«Veniți credincioșilor să ne închinăm lemnului celui de viață făcător, pe care Hristos împăratul slavei, de bună voie mîinile întinzîndu-și, ne-a înălțat la fericirea cea dintîi».

«Veniți credincioșilor crucea Domnului cu cîntări să o cinstim» (din stihirile laudelor), căci crucea este pămîntul a toată lumea, podoaba Bisericii, întărirea credincioșilor — cum zice sveltina Praznicului.

Doamne Dumnezeul nostru luminează-ne cu lumina dumnezeieștilor Tale învățături ! Învrednicește-ne Preaslăvite Doamne să pășim neîncetat pe căile de slavă ale împărăției Tale ! Să urmăm dumnezeiasca Ta chemare ! Să purtăm cu seninătate crucea, ori de cîte ori necazurile și nevoile ne cuprind. Că Tu ești izvorul sfințirii, dătătorul bunătăților și Tie slavă înălțăm, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin !

Pr. Dr. VICTOR VLĂDUCEANU

LA DUMINICA DUPĂ ÎNĂLȚAREA SFINTEI CRUCI

«Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia Crucea și să-Mi urmeze Mie» (Marcu VIII, 34).

Actul mântuirii noastre rînduit din veci de Dumnezeu s-a împlinit odată cu venirea în lume a Mîntuitorului Hristos care, pe lemnul Sfintei Cruci a izbăvit omenirea de sub stăpînirea diavolului și i-a deschis ușile raiului ceresc unde nu mai există durere sau întristare. Prin jertfa de pe Golgota, Dumnezeu-Fiul a adus împăcarea omului cu Dumnezeu și a întemeiat împărăția cerurilor pregătită pentru cei drepti, cînd vor trece, în pace și fără de patimă, pragul vieții veșnice neînscrisă în legile firii și ale timpului. Cu alte cuvinte, la temelia mîntuirii noastre stă jertfa Domnului Hristos pe lemnul Sfintei Cruci, numit în cîntările bisericesti lemnul cel de viață dătător, armă asupra diavolului și paza credincioșilor.

Lemnul Sfintei Cruci a fost prefigurat de pomul vieții din rai, puterea sa izbăvitoare de necazuri și nevoi s-a arătat în diferite chipuri în cadrul istoriei vechi-testamentare. Astfel, prin toiagul de lemn, cu care Moisi a despicat apele Mării Roșii, poporul a scăpat de robia egipteană și în pustie, același conducător i-a prefăcut apa amară în apă dulce, aruncînd în ea o bucată de lemn.

Pentru creștini, Sfînta Cruce înseamnă puterea și întărirea dreptilor, nădejdea păcătoșilor, de aceea ea nu lipsește în nici o manifestare a credinciosului față de Dumnezeu, fie că Îl slăvește și-I mulțumește pentru binefacerile primite sau Îi imploră ajutorul cînd începe o lucrare care, uneori, îi depășește puterile sale pentru înfăptuirea ei. În cultul Bisericii noastre, cinstirea Sfintei Cruci ocupă un loc de seamă, deoarece în calendarul bisericesc îi sînt închinat cîteva zile în care este prăznuită de creștini cu multă evlavie.

Importanța morală a Sfintei Cruci în viața noastră a fost subliniată de Mîntuitorul Hristos după ce a prevenit pentru prima dată pe Sfinții Apostoli de patimile și defăimările pe care le va îndura Fiul Omului (Marcu VIII, 31). El dezvăluie acest lucru atît poporului care-L urma, cît și Ucenicilor Săi, punînd în lumină învățatura că Dumnezeu cheamă la mîntuire pe toți oamenii și le arată drumul sigur spre împărăția cerurilor, cu condiția să renunțe la viața păcătoasă.

Prin urmare, sensul moral al Sfintei Cruci include lepădarea de sine de bună voie, căci Dumnezeu nu silește pe nimeni și nici nu-i poruncește să asculte și să îplinească poruncile Sale, deoarece ar fi exclusă judecata și răsplata fiecăruia după moarte, precum și iubirea divină neșarmurită.

Sublimitatea acestei învățături a lepădării de sine sau a ascultării se desprinde și din viața Mântuitorului care, așa cum ne învață Sf. Apostol Pavel «făcîndu-se asemenea oamenilor și la înfățișare aflîndu-se ca un om, s-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-se pînă la moarte și încă moarte pe cruce» (Filipeni II, 7—8). Din aceste cuvinte, vedem că și Fiul lui Dumnezeu de bună voie s-a supus voci Tatălui, ascultînd de glasul Părintelui ceresc pînă la moartea pe cruce, «pentru aceea, și Dumnezeu L-a preînălțat și I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume» (Filipeni II, 9). Acest exemplu elocvent așadar, scoate în evidență ascultarea desăvîrșită pentru cei ce s-au hotărît să pășească pe drumul sfințeniei, călăuziți fiind de preceptele evanghelice care-l feresc de viforul păcatelor și-i răsplătesc cu înscirerea numelui lor în cartea vieții. Dacă Mîntuitorul fără de păcat s-a supus vocii divine, cu atît mai mult trebuie să dovedească acest lucru creștinul dornic de mîntuire.

Cuvintele din pericopa evanghelică de azi, pline de înțelepciune dumnezeiască se adresează inimilor noastre chiar în primele zile ale noului an bisericesc, tocmai pentru a lua hotărîrea de la început pentru a urma în această perioadă de timp calea virtuților, avînd har și putere cinstind Sfînta Cruce și înnobilîndu-ne cugetele din izvorul Sfîntei Scripturi și a Sfîntei Tradiții.

Chemarea adresată oamenilor de Fiul lui Dumnezeu nu privește vîrsta, căci oricine, tînăr sau bătrîn, poate răspunde la chemarea Mîntuitorului de a se lepăda de sine, adică de a rupe legătura sa cu omul cel vechi supus greșelii, pentru că în starea sa de curățenie, să fie capabil să ia crucea sa și să urmeze Domnului. Am putea spune că prin aceste cuvinte sîntem chemați să luăm crucea lui Hristos cea biruitoare și să străbatem cu încrederea în Dumnezeu cel Atotmilostiv valurile vieții, dacă ne periclitează sănătatea fizică și morală.

Repetarea acestei chemări la mîntuire în fiecare an ne arată pe de o parte permanenta valoare a Sfîntei Cruci în desăvîrșirea religios-morală a creștinilor, iar pe de altă parte că urcușul spre sfințenie este continuu, adevăr desprins din paginile Sfîntei Scripturi și din viața Sfinților Părinți și a tuturor sfinților mereu osirduitori în lucrarea faptelor bune și în îmbogățirea buchetului de virtuți morale. Aceste vase alese ale lui Dumnezeu, prin harul primit la botez și cu credința nestrămutată în ajutorul Sfîntei Cruci s-au înălțat pe culmile cele mai înalte ale desăvîrșirii de unde cu smerenie au admirat măreția frumuseților divine. Ei și-au purtat cu vrednicie Crucea lor și au urmat învățătura Domnului Hristos care le-a adus izbînda asupra patimilor și ferirea de faptele rele; de aceea chipul lor a fost aureolat cu hărul divin.

Pentru creștinul adevărat, lepădarea de sine și purtarea crucii însemnează o stare continuă, căci Mîntuitorul Hristos îl îndeamnă «să-și ia crucea în fiecare zi și să-I urmeze» (Luca IX, 23). Altfel nu este vrednic de numele pe care-l poartă și în acest sens Fiul lui Dumnezeu adaugă: «și cel ce nu-și ia crucea și nu-Mi urmează Mie nu este vrednic de Mine» (Matei X, 38).

De asemenea, creștinul trebuie să știe că lepădarea de sine nu însemnează neglijarea datoriei pentru întreținerea sa fizică, deoarece în

Noul Testament se arată că «nimeni vreodată nu și-a urf trupul său, ci fiecare îl hrănește și îl încălzește, precum și Hristos Biserica» (Efeseni V, 29). Este exclusă astfel de înțelegere, pentru că există în practica păgînă a celor care văd în trup izvorul imperfecțiunii și al răului. Prin urmare, lepădarea de sine însemnează schimbarea vieții necorespunzătoare poruncilor evanghelice, smerirea creștinului în fața lui Dumnezeu și credința fermă că pentru mîntuirea sufletului îl va ajuta Crucea Mîntuitorului Hristos.

Lepădarea de sine se poate defini și ca o înnoire continuă a vieții noastre duhovnicești care se dezvoltă mereu dacă o împodobim cu mărgăritarele dumnezeieștilor Scripturi și gândurile curate. Roadele ei sînt faptele bune, liniștea cugetului, înfrățirea dintre creștini și răsplata în ceruri cu fericirea paradisiacă.

Înainte de Dumnezeu, lepădarea de sine înseamnă înălțare către Învățătorul dreptății și al înțelepciunii care luminează din belșug întunericul vieții noastre și ne arată drumul adevărat spre cărările mîntuirii. Pe aripile ei, sufletul nostru urcă mai mult spre cer, fiind ferit de noroiul păcatelor și de înrobirea patimilor.

Cunoscînd foloasele nenumărate ale lepădării de sine, se cuvine ca să fim cu luare aminte la cuvintele Sfintei Evanghelii și să dăm ascultare îndemnelor ce ni se adresează de Mîntuitorul pentru izbăvirea sufletelor noastre. Prin acest îndemn, Dumnezeu voiește mîntuirea tuturor și an de an și zi de zi, așteaptă de la noi o îmbunătățire și un progres în viața duhovnicească, pentru ca între noi să fie bunăînțelegere și împărăția lui Dumnezeu să sălășluiască în mijlocul nostru.

Așadar, să dăm la o parte din inimile noastre tot lucrul vechi și păcătoș și să avem ațintiți ochii minții noastre spre glasul Mîntuitorului Hristos care ne învață tot lucrul bun, bineplăcut lui Dumnezeu și oamenilor. Amin.

Diac. Asist. EM. CORNÎTESCU

LA DUMINICA A XVIII-A DUPĂ RUSALII

«Nu te teme ; de acum înainte vei fi pescar de oameni» (Luca V, 10).

Evanghelia de astăzi ne istorisește despre pescuirea minunată care a avut loc pe lacul Ghenizaret și despre chemarea la apostolat a sfinților Petru și Andrei, Iacov și Ioan, fiii lui Zevedei.

Domnul era la începutul activității sale publice. Pe țărmurile lacului Ghenizaret, unde El predica, venise o mare mulțime de oameni, ca să-l asculte cuvintele. Ne impresionează mult această mulțime de popor care venea de departe, era obosită și flămîndă, și care-și părăsise și casele

și munca — uitînd parcă de totul — numai să fie cu Domnul și să-I pri-mească cuvintele Lui ca pe o ploaie binefăcătoare peste sufletele lor.

Ne putem ușor închipui acea mulțime mare «într-o dimineață pe marginea apei, sub cerul slobod, ascultînd cu luare aminte cuvintele Mîntuitorului».

Mîntuitorul, ca să fie mai liber în propovăduire, spuse lui Petru să-și îndepărteze luntrea la adînc. Această luntre din acel moment devenea amvon de propovăduire «bolta cerului ținea loc de acoperiș al bisericii, iar murmurul valurilor muzica sfință ce însoțea cuvintele Mîntuitorului».

După ce termină predica Sa, Domnul îi spune lui Simon să arunce mreaja. Acesta i-a spus că toată noaptea s-a trudit și nu a prins nimic. Totuși el se supune și face cum i-a spus Mîntuitorul. Are loc o minune : s-a prins o mare mulțime de pește, că se rupeau mrejele. Frică mare i-a cuprins pe toți și mai ales pe Simon, care văzînd pe Dumnezeu de față, prin această minune a zis : «Feși de la mine Doamne, că sînt om păcătos» (Luca V, 8).

Să vorbim astăzi despre chemarea la propovăduire a celor dintii Apostoli.

Sfînta Evanghelie de astăzi ne arată că de la o pescuire obișnuită, fizică, s-a trecut la o pescuire de oameni, căci Domnul a zis lui Simon, care se înspăimîntase de minunea pescuirii, să nu se teamă că «de acum înainte va fi pescar de oameni», cum vor fi și ceilalți Sfinți Apostoli, pentru că aceleași cuvinte au fost adresate și acestora.

Cei patru Sfinți Apostoli, amintiți de Sfînta Evanghelie de astăzi : Petru și Andrei, fratele său, Iacob și Ioan, fiii lui Zevedei, au crezut celor spuse de Domnul că-i va face pescari de oameni și că Cel care a umplut mrejele lor, cu atîta pește, încît erau gata să se rupă, va umple și mrejele evanghelizării lor, de mai tîrziu, încreștinarea atîtor popoare ; de aceea ei îl urmează cu toată convingerea.

Sfîntul Andrei, cu această credință de granit, a pășit în părțile noastre. Aici, a aruncat mreaja cuvîntului lui Dumnezeu și a umplut-o de mulțimi de credincioși. El, cum ne spune un predicator român, a în-genunchiat aici între spini — oameni păgîni — și acestia prin rugăciunile lui s-au transformat în grădini de trandafiri ai credinței în Iisus Hristos.

Cei patru Sfinți Apostoli chemați în acea zi la apostolat, au iubit cu ce se vor îmbrăca, unde vor locui, ce vor face. Ei au părăsit nu numai căci «nimeni, cum spune Sfîntul Apostol Pavel, nu-și ia singur cîntea aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu» (Evrei V, 4), și-n iubirea lor pentru El, au părăsit și liniștea și sănătatea lor, și familii și locul nașterii — patria — și nu și-au pus nici o întrebare de soarta lor : ce vor mîncă, cu ce se vor îmbrăca, unde vor locui, ce vor face. Ei au părăsit nu numai căminul, ci și meseria lor de pescari, muncitori cu brațele, «undița, traiul lor obișnuit, sărac dar sigur» și pornesc pe urmele Domnului și din acea clipă nu-și mai aparțin lor, ci Celui care i-a chemat să-i facă pescari de

oameni, Celui Care i-a trimis în lume să-I ducă Cuvîntul Său. Au crezut că Iisus Hristos, ca Dumnezeu adevărat, îi va ocroti, hrăni și îngriji, cum îngrijește de întreaga fire.

Ei au văzut în persoana Domnului pe Mesia, așteptarea neamurilor, au văzut chiar în ochii Lui ceva ceresc, neobișnuit și care i-au cucerit cu desăvîrșire. Au văzut în chipul Lui pe Acela despre Care a zis psalmistul : «Tu ești mai frumos decît fiii oamenilor» (Ps. XLIV, 3) și-n care chip se îmbina deopotrivă, armonios, frumusețea fizică cu cea morală. La fel i-au cucerit și puterea cuvintelor Sale, că nimeni n-a vorbit așa de frumos și de convingător, ca El, lucru recunoscut chiar și de dușmanii Lui.

A fost destul să se oprească asupra lor și să-i privească cu atenție și bunătate și ei să «fie aduși la picioarele Lui». Toate acestea, la un loc, au făcut ca ei să-și dea seama că este vorba de o chemare de sus și nu de ceva obișnuit. La fel și-au dat seama și ceilalți Sfinți Apostoli, cărora le-au fost adresate aceleași cuvinte : «Veniți după Mine și Eu vă voi face pescari de oameni» (Matei IV, 19).

Sfinții Apostoli, după ce au fost chemați și investiți Apostoli de Mîntuitorul și au pus mîna pe plug, nu au mai privit înapoi spre cele ale lumii, ci numai spre Dascălul lor cu care s-au identificat și a Cărui chemare a produs mare ecou în sufletele lor. Ei s-au identificat și cu învățătura Lui. În istoria lumii n-a existat niciodată un răspuns atît de categoric și de hotărît, la o chemare, cum a fost a Sfinților Apostoli, cînd i-a chemat Domnul la propovăduire și i-a făcut pescari de oameni. Este drept că au fost chemări și în Vechiul Testament, cum a fost chemarea lui Avraam din țara îndepărtată a Haranului în Pămîntul făgăduinței, a lui Moisi, ca să conducă poporul lui Israel, dar această chemare le depășește cu mult pe acestea. Chemarea Sfinților Apostoli, apoi, a fost de bună voie, nimeni nu i-a forțat. La Domnul a venit numai cine a voit, L-a iubit și a crezut în El. Mînune a fost și chemarea și urmarea lui Hristos și iubirea lor față de El, dar mai ales transformarea lor lăuntrică, căci de îndată ce au venit la Domnul, încep să se transforme lăuntric, desăvîrșindu-se această transformare, la Cincizecime, prin primirea Sfințului Duh. Din acel moment ei devin oameni curajoși, plini de credință, lauda lor este crucea Domnului, și nu mai sînt preocupați de foame, de sete, de strîmtorări și de prigoniri.

După primirea Duhului Sfînt, care i-a învățat toate, ei au plecat în lume să propovăduiască noua învățătură după cuvîntul Domnului : «Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh» (Matei XXVIII, 19). Această predicare a cuvîntului lui Dumnezeu, în lumea păgînă era suferință și însemna a lua crucea Mîntuitorului și a o purta pe toate drumurile anevoioase, drumuri pline de spini, de stînci colțuroase, căci purtarea crucii a fost să-I propovăduiască învățătura Lui din Asia Mică la Roma, în Spania și pînă în India, în părțile noastre și în alte părți ale lumii cunoscute în aceea vreme.

Timpul evanghelizării lumii a fost scurt și făcut cu mijloace destul de modeste, căci Sfinții Apostoli nu au avut nici bani, nici mijloace de transport, nici protecție politică, nici metode alese de convertire și nici încurajare de la nimeni în afară de Mîntuitorul, care le spusese: «Iată Eu sînt cu voi în toate zilele pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei XXVIII, 20).

Idealul lor era să răspîndească învățătura lui Iisus Hristos pretutindeni, să ridice biserici, cu altare de rugăciuni și mai ales altare vii: suflete convertite la Iisus Hristos, suflete prinse în mreaja învățăturii lor. Osteneala lor a fost încununată cu rod bogat, căci aruncînd mreaja de-a dreapta corabiei (Ioan XXI, 6), după cuvîntul Domnului, au pescuit multe suflete. Și ei au fost convinși că evanghelizarea lumii nu s-a făcut prin puterea lor, ci prin puterea Mîntuitorului. Și Sfîntul Pavel zice: «Eu am sădit, Apolo a udat, dar Dumnezeu a făcut să crească. Astfel nici cel ce sădește nu e ceva, nici cel ce udă, ci numai Dumnezeu, Care face să crească» (I Cor. III, 6—7).

Cei care nu au aruncat mreaja după cuvîntul Domnului, și de-a dreapta corabiei, adică nu au aruncat învățătura cea adevărată, nu au prins nimic, ci s-au întors cu mrejele goale, de exemplu saducheii și fariseii, care nu au putut să atragă lumea la învățătura lor.

Sfinții Apostoli au avut succes în propovăduire și pentru că au iubit pe cei care trebuia să-i aducă la Iisus Hristos, s-au jertfit pentru ei, ca să-i poată lumina și curăți și să-i îmbrace în haina Lui cea sfîntă, cum cîntă și biserica: «Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat». De altfel orice apostol trebuie să fie pătruns, în afară de credință, și de iubire și de jertfelnicie, de dăruire pentru cel care vrea să-l aducă la Iisus Hristos, indiferent de neam, de situație socială etc.

Sfinții Apostoli iubind pe Domnul cît și învățătura Sa pe care au predicat-o, cu timp și fără timp, ca și urmașii lor, au făcut să rodească, cum am arătat, ogorul lui Iisus Hristos: creștinarea atîtor fii ai lumii, căci de timpuriu «mii de oameni tineri și bătrîni, curați și mai puțin curați, stăteau în fața chinurilor, de bună voie pentru mărturisirea Mîntuitorului, care era tot o chemare la El: mărturisirea că El este Fiul lui Dumnezeu. După ei vin cele întregi de pustnici: bărbați și femei, trăitori în peșteri și în munți, ducîndu-și viața în post, rugăciune și meditație, prin care se arată că și ei erau chemați la Iisus Hristos.

Sfînta Evanghelie de astăzi ne poate servi drept icoană, că multe sînt chemările la Iisus Hristos și foarte variate.

Mulți, ca și Sfinții Apostoli de altădată, au înțeles semnificația acestor cuvinte de chemare la El: «Veniți după Mine și Eu vă voi face pescari de oameni». Mulți ca și Petru, Iacob și Ioan, îndată ce au aflat că îi cheamă Domnul, la El, au lăsat totul și L-au urmat, și în felul acesta popoare multe au venit după Mîntuitorul, au intrat în Biserica Sa. Și astăzi Domnul ne cheamă la El în multe feluri: ne cheamă chiar, de cînd pășim în viață prin Taina Sfîntului Botez, și continuă această chemare prin celelalte Sfinte Taine, ne cheamă prin clopotele bisericilor, prin sfintele slujbe, prin sărbători, prin învățăturile Bisericii, prin scaunul preotului de la duhovnicie, prin amvonul de predicare. Și ca să vină cît

mai mulți oameni, El a prelungit chemarea pînă la sfirșitul veacurilor, ca toți să poată veni și să fie împreună cu El. El nici azi n-a închis ușa chemării Sale.

Chemările pe care le face astăzi Domnul se deosebesc de chemarea făcută pe lacul Ghenizaret : acolo era o chemare specială, numai a Apostolilor la El, în timp ce aceste chemări se adresează fiecăruia din noi și au un caracter general și universal. Lumea devine, putem zice, un întins lac al Ghenizaretului cu perspective lărgite pentru toate timpurile cît și pentru cele patru laturi ale lumii. Să fim totdeauna vrednici de aceste chemări ale Domnului și cînd îi auzim glasul Lui să nu șovăim nici un moment, ci îndată să venim la El, să primim și să trăim învățăturile Sale, pe care ni le predică Biserica Sa. Astfel vom arăta ca și Sfinții Apostoli de altădată, că i-am înțeles glasul Său cel sfînt, chemarea Sa și prin aceasta ne vom învrednici ca în viața de dincolo, El, Domnul, să ne așeze în rîndul celor bineplăcuți Lui, de a dreapta Sa. Amin.

Arhid. Prof. IOASAF GANEA

LA DUMINICA A XIX-A DUPĂ RUSALII

«Nimănu! cu nimic nu fiți datori, decît cu iubirea unuia față de altul ; că cel care iubește pe aproapele a împlinit legea»

(Romani 13, 8)

Astfel conturează Sfîntul Apostol Pavel structura esențială a relațiilor interumane. Ce trebuie să stea la baza acestor relații și, bineînțeles, scopul și folosul ultim al urmării sfatului său.

De ce oare a ales Sfîntul Apostol Pavel iubirea ca temei al relațiilor dintre oameni ? De ce consideră el iubirea de aproapele ca plinire a legii ? Nu este oare dragostea de Dumnezeu superioară iubirii față de aproapele ?

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, în timpul ispitirii Sale de către un învățător al legii referitor la problema poruncilor, îi răspunde :

«Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este întia și cea mai mare poruncă. Iar a doua, asemenea acesteia : Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. În aceste două porunci se cuprinde toată legea și proorocii» (Matei 22, 36—39).

În prim plan este afirmată porunca iubirii față de Dumnezeu. Această poruncă este prioritară prin însuși faptul că Dumnezeu în ființa Sa este iubire (I Ioan 4, 8). Aceasta înseamnă că pe plan trinitar relația Persoanelor Sfîntei Treimi este în esență o relație de dragoste. Atunci cînd Mîn-

tutorul nostru Iisus Hristos a venit pe pământ, luînd chip omenesc, El s-a manifestat ca întrupare a dragostei divine. De aceea actul însuși al mîntuirii noastre este un act al iubirii divine. Tatăl o concepe, Fiul o împlinește, iar Duhul o săvîrșește pînă la plinirea vremii. Iubirea devine o adevărată punte de legătură între Dumnezeu și om.

Omul este creat după chipul lui Dumnezeu, iar chipul lui Dumnezeu este un chip al iubirii și dăruirii de sine. Cu cît un om este mai bun, cu atît mai aproape este de chipul divin. Un om bun ia în considerare nevoile altora înainte de a le lua pe ale sale ; un om rău este egoist.

Dragostea anulează legea nu prin abrogarea ei ci prin faptul că îi dă o dimensiune proprie, sensul unei obligativități naturale. Dacă o mamă aude copilul plîngînd ea lasă totul și aleargă la căpătîiul lui să vadă ce se întîmplă. Nici o lege, nici o normă nu a impus mamei acest gest care izvorăște cu necesitatea din dragostea pe care ea o nutrește față de copilul ei ; o obligativitate naturală, înăscută, firească, într-o comuniune de iubire și autodăruire. De aceea dragostea nu are nevoie de lege. Atunci cînd creștinilor li se poruncește să iubească, această poruncă este în același timp și o judecată aspră a lipsei de iubire dar și un îndemn la iubire. «Dumnezeu nu forțează pe nimeni, căci dragostea nu constrînge ; de aceea și slujirea lui Dumnezeu este un act de perfectă libertate».

Prima și cea mai mare poruncă a iubirii este deci «Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată ființa ta» (cf. Marcu 12, 13). Întrucît sintem fii ai lui Dumnezeu, datoria noastră este să păstrăm legătura de totală dăruire față de Dumnezeu, Cel ce ne-a creat și ne-a mîntuit din robia păcatului. Însă valoarea dragostei și a dăruirii față de Dumnezeu nu constă în sentimente înalte, ci în detașare, în îndelungată răbdare de dragul lui Dumnezeu pe care îl iubim» (Sfîntul Ioan al Crucii). Mijlocul cel mai eficace de a păstra această legătură și sentimentul de autodăruire față de Dumnezeu este cultul, rugăciunea. Căci cultul nu ne unește numai cu Dumnezeu, el dă naștere comuniunii, o comuniune pusă la îndemîna tuturor prin viața moartea și învierea lui Hristos ; o comuniune a tuturor prin totală dăruire față de Dumnezeu.

Cea de a doua poruncă, asemenea celei dintîi, este «Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși» (Marcu 12, 13).

Fiecare ființă umană are sensul propriei sale demnități spirituale înscris în inima sa. Atunci cînd această demnitate nu este recunoscută de alții sintem înclinați să-i minimalizăm și noi ca valoare. Există deci o reciprocitate în relațiile dintre oameni. Pentru ca să fim recunoscuți la valoarea noastră trebuie și noi să recunoaștem pe alții la valoarea lor, iar aceasta nu poate fi decît pe picior de egalitate. O astfel de stare de egalitate nu poate fi creată decît prin iubire, iubirea de sine reflectată în aproapele nostru ca într-o oglindă.

De aceea iubirea de sine devine bază a dragostei față de aproapele. Trebuie să iubim pe aproapele cu același zel și constanță cu care ne

iubim pe noi înșine. Și intrucît, practic vorbind, nu există mărginire în dragostea față de noi înșine, tot așa nu trebuie să existe mărginire în dragostea și datoria pe care le avem față de aproapele.

În perioada de zbućium p̃mergătoare patimilor Sale, Mintuitorul nostru Iisus Hristos le spune ucenicilor : «Poruncă nouă dau vouă : Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit, așa și voi să vă iubiți unul pe altul» (Ioan 13, 34).

Moise a dat formă, a dat contur legii iubirii (Levitic 19, 18 ; Deuteronom 6, 5), dar Iisus Hristos a fost Cel care i-a dat conținut. Viața Mintuitorului nostru Iisus Hristos este norma și exemplul ultiṃ al măsurii virtuții creștinului față de sine și față de aproapele. Hristos a ridicat natura umană la starea de perfecțiune prin iubirea și dăruirea față de Dumnezeu-Tatăl, dar și prin iubire și dăruire jertfelnică față de oameni. El, cel fără de păcat, s-a jertfit pentru ca noi, adevărații săvîrșitori ai păcatului, să nu-i simțim povara. El, iubirea nemărginită, vărsa lacrimi de sînge pentru ca paharul suferinței să treacă, acceptînd cu totală dăruire jertfa supremă, în timp ce săvîrșitorii păcatului îl osîndeau și ei p̃găteau răstîgnirea.

Iisus devine exemplul iubirii și al dăruirii de sine ; iar iubirea și dăruirea de sine devin semnul adevăratului creștin : «Întru acestea vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacā veți avea dragoste unii față de alții» (Ioan 13, 35).

Un gînditor creștin observa că «umilînța și dragostea sînt harurile pe care oamenii lumii le pot înțelege dacā nu înțeleg sisteme doctrinare. Ele sînt daruri neînvăluite de mister și sînt la îndemîna tuturor».

Dragostea este cheia fericirii dar și a virtuții, căci fără dragoste nu există nici viață. Toți creștinii sîntem datori să imităm iubirea divină prin săvîrșirea binelui față de toți oamenii, prin iertarea celor care ne-au nedreptățit și mai ales prin ajutorarea tuturor celor care se află în ne-cazuri.

Pentru Sfîntul Apostol Pavel dragostea este cel mai mare dintre darurile Duhului, deoarece ajută la «clădirea» comunității creștine. Ea anulează orice puteri sau tendințe divizate, orice individualism care amenință viața «Trupului-unic» ; ea este «legătura desăvîrșirii și a păcii» (Coloseni 3, 14 ; Efeseni 4, 3), căci «iubirea se arată în blîndețe, în bunătate, în smerenie, în îndelungă-răbdare. Pentru că blîndețea este opusă silniciei, smerenia opusă orgoliului, jertfa opusă egoismului».

Să ne străduim și noi să urmăm exemplul iubirii jertfelnice pe care ni l-a arătat Domnul nostru Iisus Hristos și după sfatul Apostolului «să rîvnim darurile cele bune» (I Corinteni 12, 31), pentru a putea merge pe calea cea adevărată a împlinirii legii, pe calea iubirii față de Dumnezeu și față de aproapele, căci «cel care nu iubește nu cunoaște pe Dumnezeu, Dumnezeu este iubire» (I Ioan 4, 8).

Lector REMUS RUS

PANEGIRIC LA CUVIOASA PARASCHEVA

Biserica noastră ortodoxă, strămoșească, prăznuiește astăzi, în cinstiri de laudă, sfânta pomenire a Prea Cuvioasei Maicei noastre Parascheva, a cărei viață și fapte au rămas pilduitoare pentru viața noastră creștină.

Se cuvine a folosi prilejul de astăzi, spre a înfățișa pe scurt viața și faptele Sfintei Parascheva, ca să luăm aminte cum și-a dus și încheiat viața această milostivă fecioară, «lauda pustnicilor, podoaba fecioarelor, frumusețea celor iubitori de tăcere, mângâietoarea celor întristați, cercetătoarea celor bolnavi, ajutătoarea celor din nevoi, cea degrabă ascultătoare».

Sfânta Cuvioasă Parascheva s-a născut în preajma anului 1000, în satul Epivat, din ținutul muntos al Traciei, din părinți de neam ales, dar nu și trăitori întocmai ai învățăturilor Evangheliei. Darul și binecuvântarea lui Dumnezeu au strălucit, însă, în chip deosebit, asupra copilăriei lor, arătându-se chip al desăvârșirii încă din fragedă pruncie. În sufletul ei, ale cărui adâncuri erau scaldate de razele harului divin, ardea puternic flacăra iubirii de Dumnezeu și aproapele. Încă din vârsta copilăriei, cuvioasa Parascheva își găsește fericirea viețuind în nevoițe, rugăciune și fapte de milostenie. Pentru sufletul ales al Cuvioasei Parascheva, care a cunoscut calea Bisericii, alcătuirea lumii de atunci, în bogați și în săraci, era contrară însăși învățăturilor Evangheliei despre o lume a dreptății, despre jertfelnicia pilduitoare a lui Iisus Hristos pentru toți oamenii.

Cuvintele lui Iisus Hristos, Domnul, «Cel ce voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-mi urmeze», auzite de Cuvioasa Parascheva, într-una din zile, în biserica din satul său natal, s-au întipărit adânc în cugetul și simțirea copilei de 10 ani, transformându-se într-un izvor de apă vie, plămadă de fapte bune, care aveau s-o așeze în rîndurile bine cinstitorilor de Dumnezeu. Cugetul său o îndemna să-i urmeze lui Hristos, să se lepede de sine, și să ia Crucea Mîntuitorului, care nu este alta decît Crucea slujirii Lui, în duh și adevăr, și a semenilor noștri, prin faptele noastre personale.

Cuvioasa Parascheva i-a slujit lui Hristos și semenilor ei prin credință și fapte bune. Ascunzîndu-se de mama sa, la întoarcerea de la Biserică, Cuvioasa Parascheva a dăruit hăinuțele sale frumoase și scumpe primei copile sărmăne, întîlnite în cale. Suportînd muștrările, și uneori pedepsele corporale, din partea părinților ei, Cuvioasa Parascheva a continuat să-l întîlnească pe Hristos, gol și flămînd, în semenii ei. Pe măsură ce înainta în vîrstă, Sfînta Parascheva simțea tot mai dureros împotrivirea părinților ei, care căutau să o împiedice în a-și împlini dorința ei fierbinte de slujire a aproapelui.

După o scurtă vreme de privațiuni și frămîntări, călăuzită de Duhul Sfînt, în urma rugăciunilor ei stăruitoare, Sfînta Parascheva se hotărăște

să se despartă de viața trăită sub persecuția unor părinți neînțelegători și străini de porunca slujirii aproapei, și pleacă de acasă, dar nu cu gândul la desfătări, ca fiul risipitor, ci pentru a-și putea închina viața cu totul lui Dumnezeu și slujirii semenilor. La această atitudine a Cuvioasei Parascheva a contribuit și exemplul fratelui ei, Eftimie, care luase aceeași cale, și despre care se știe că a petrecut 4 ani în pustiu, a trăit 30 de ani de viață monahală la Constantinopol, a ajuns episcop al Maditei din Tracia și s-a pristăvit în stare de sfințenie.

Dorința Cuvioasei Parascheva de a se întâlni cu Domnul Hristos pe drumul Golgotei, de a umbla și săruta urma pașilor Lui, a determinat-o să întreprindă o călătorie la Locurile Sfinte. În drumul ei spre Ierusalim, tinăra fecioară zăbovește prin cetăți și locuri străine de meleagurile natale, de consătenii săi, dar în fiecare dintre aceștia a văzut pe același Hristos, flămînd și gol. Călătoria la Locurile Sfinte i-a oferit prilejul de a cunoaște trăitori ai Evangheliei ajunși la culmea sfințeniei, dar și oameni care îl răstigneau zilnic pe Hristos prin faptele lor. Poticniri și înălțări, viciu și virtute, dragoste și ură, milă și răutate, iertare și răzbunare, iată tabloul moral al vieții secolului ei, la care Cuvioasa Parascheva a cugetat cu adîncă amărăciune.

În drum spre Ierusalim, Sfînta Parascheva s-a oprit mai întîi la Constantinopol, care era pe vremea aceea cetatea evlaviei, a Bisericilor și mînistirilor nenumărate și vestite prin frumusețea lor și a unei alese viețuiri creștinești. După ce a stăruit în rugăciuni, post și nevoițe de tot felul, în sihăstriile Traciei, Cuvioasa Parascheva trece în Heraclea din Pont, unde duce aceeași viață, închinată rugăciunii și nevoițelor, într-o mînăstire închinată Maicii Domnului. După cinci ani de viețuire în această mînăstire, Cuvioasa Parascheva era pregătită duhovnicește de a-L întâlni pe Hristos pe drumul Golgotei. Ajungînd în Cetatea Sfîntă, Cuvioasa Parascheva trăiește bucuria deplină a întîlnirii cu istoria sfîntă. Împătimită după atingerea stării de desăvîrșire, Cuvioasa Parascheva se refugiază în pustiu Iordanului unde trăiește în înfrînare, post și rugăciune, într-o mînăstire de maici, pînă la vîrsta de 25 de ani, cînd se hotărăște să se întoarcă în satul său natal. În drumul ei spre casa părintească, Cuvioasa Parascheva se oprește din nou la Constantinopol, unde se închină în marea Catedrală Sfînta Sofia și Biserica Vlaherne. La Epivata — satul ei natal — Cuvioasa Parascheva a dus aceeași viață de sfințenie, nevoindu-se într-un smerenie, pocăință, asprimile postului și slujirea semenilor.

După adormirea ei în Domnul, la vîrsta de 27 de ani, trupul Cuvioasei Parascheva a fost așezat într-un loc necunoscut, aproape de țărmul mării. Dar, aceea care se săvîrșește întru sfințenie, devenind templul Duhului Sfînt, aceea care purtase Crucea lui Hristos, învrednicindu-se a se apropia de muntele Sionului și de Cetatea Dumnezeului Celui viu, de Ierusalimul cel ceresc nu s-a despărțit de semenii ei, pentru că sufletele credincioșilor care au trecut la Domnul nu se despart de Biserică. Ele rămîn mădulare ale trupului lui Hristos.

Prin puterea dumnezeiască, Sfintele moaște ale Cuvioasei Parascheva au fost descoperite în chip minunat. Murind un corăbier în călătorie spre Marea Marmara, și săpîndu-i-se mormîntul aproape de țărîmul mării, groparii aflară trupul neputrezit al Sfintei Parascheva, izvorîtor de mir, izvor de vindecări minunate și împliniri de rugăciuni curate. Era semnul vădit al stării sale de sfințenie, al faptului că trupul stricăcios se îmbrăcase în nestricăciune. Cu mare cinste, sfintele sale oseminte au fost așezate în Biserica Sfinților Apostoli din satul Epivat, în care Dumnezeu o hărăzise să vadă lumina zilei.

Aflînd că osemintele Cuvioasei Parascheva sînt făcătoare de minuni, împăratul Ioan Asan al II-lea le-a mutat la Tîrnovo, în prima jumătate a secolului al XIII-lea. În anul 1393, sultanul Baiazid, ocupînd cetatea, a dăruit aceste sfințe moaște domnitorului român, Mircea cel Bătrîn. După bătălia de la Nicopole, la care participase și domnitorul român Mircea cel Bătrîn, Sfintele moaște ale Cuvioasei Parascheva sînt dăruite de sultan cnezei Anghelina a Serbiei. După cucerirea Belgradului în anul 1521, Suleiman I a adus Sfintele moaște la Constantinopol, pe care creștinii le-au răscumpărat cu mulți arginți. Fiind stăpînit de dorința sfință de a readuce pe meleagurile românești moaștele Cuvioasei Parascheva, Vasile Lupu, dreptcredinciosul voievod și domn al Moldovei, a plătit toate datoriile Patriarhiei din Constantinopol față de Poartă, ce se ridicau la suma de 300 de pungi de galbeni. Drept recunoștință, patriarhul de Constantinopol, Partenie, a încuviințat strămutarea moaștelor Sfintei Parascheva în Moldova. Însoțite de trei mitropoliți, la 14 octombrie 1641, moaștele Sfintei au fost așezate cu mare cinste și alai în Biserica Sfinții Trei Ierarhi din Iași, ctitoria aceluiași slăvit domnitor.

Actul strămutării moaștelor Sfintei Parascheva a rămas întipărit nu numai în conștiința martorilor evenimentului, ci și pe peretele de miazăzi a prea frumoasei ctitorii voievodale de la Iași.

Acest tablou pictural rămîne peste veacuri o mărturie elocventă a simțirii românești, a trăirii ortodoxiei românești, și a cinstirii bineplăcuților lui Dumnezeu de către pravoslavnicii creștini români. Cuvioasa Parascheva se bucură, într-adevăr, de o cinstire deosebită la noi, românii. Mărturia cinstirii de care se bucură sfința Cuvioasă Parascheva în rîndul poporului român drept credincios stau pelerinajele, care au loc, la Iași în fiecare an, la moartea Sfintei. Bătrîni care înving neputințele vîrstei, bolnavi care îndură suferințele, merg în fiecare an să-i sărute Sfintele Moaște.

Basmelor românești, folclorul oral și scris, o prezintă pe Sfînta Parascheva ca zîna cea binefăcătoare, grabnic ajutătoare a celor oropsiți. Ea este Sfînta Vineri, îmbrăcată în straie românești, care vine întotdeauna în ajutorul celor năpăstuiți și fără ajutor.

Aceasta este, iubiți credincioși, viața Sfintei Parascheva desprinsă din sinaxarul zilei, din biografia Sfintei scrisă de Eftimie, Mitropolitul Bulgariei, de Rafael Guriotul, Sfîntul Nicodim Aghioritul și Episcopul Melchisedec al Romanului. Din înfățișarea pe scurt a vieții Sfintei Para-

scheva am putut desprinde însă profilul moral, chipul său ales de fecioară neprihănită, cu o trăire plină de adîncă evlavie și nevoițe, cu o inimă pătrunsă de iubirea aproapelui și cu o voință neșovăitoare în săvîrșirea binelui, care înfruntă orice împotrivire și îndură orice suferință, care se lipsește de veșmintele sale strălucite, spre a le dărui celor în lipsă, și care nu încetează nici după moarte lucrarea sa de slujire a semenilor ei.

Proslăvită de Dumnezeu în ceruri, prin rînduirea ei în ceata Sfințelor Cuvioase fecioare, Maica noastră Parascheva a fost proslăvită și pe pămînt, prin nesticarea trupului său stricăcios, prin izvorîrea mirului celui cu bun miros și prin darul facerii de minuni.

Iubiți credincioși, Sfințele moaște ale Cuvioasei Parascheva s-au arătat făcătoare de minuni nu numai în ținuturile Traciei, locuite de străromâni cîndva, dar și în cele ale Daciei lui Burebista. Mijlocirile ei către Dumnezeu au revărsat multe binefaceri rugătorilor adevărați. Nenumărate minuni au fost săvîrșite la racla cu Sfințele moaște ale Cuvioasei Parascheva. Mulți bolnavi și neputincioși, alergînd cu credință și-au dobîndit vindecarea. Secete au fost oprite și balsam de mîngîieri sufletești s-a împărtășit celor care i-a atins sfințele moaște.

Ținînd seama de evlavia manifestată de clerul și credincioșii Bisericii noastre, Sfîntul Sinod a hotărît la 28 februarie 1950 ca să i se dea cuvenita cinstire în toate ținuturile ortodoxe românești. În ziua de 14 octombrie 1955 s-a desfășurat la Iași, cu un fast deosebit, solemnitatea generalizării cultului Sfintei Parascheva în întreaga Biserică Ortodoxă Română.

Odor prețios pentru Biserica Ortodoxă românească osemintele Cuvioasei Parascheva se află astăzi păstrate în mare cinste în catedrala mitropolitană din Iași Moldova, unde nenumărați creștini o cinstesc după cuviință, ca pe un vas ales al lui Hristos. De mai bine de 300 de ani, de cînd Sfînta Parascheva se află pe pămîntul românesc, ea este un nesecat izvor de binefaceri și ocrotirea celor din nevoi, o pildă vie a stăruinței în slujire și iubirea aproapelui.

Iubiți credincioși, se cuvine să aducem astăzi imn de laudă și cinstire celei care, fire plăpîndă avînd, prin ostenele fără număr a birui neputințele trupului și ispitele vrăjmașului, arătîndu-se «înger pămîntesc pe pămînt și viața celor fără de trup în trup material arătînd».

Se cuvine să înălțăm astăzi stihuri de laudă celei care, fugind departe de la părinții săi, s-a unit cu Hristos, mirele său, viețuind în cămara cerească. Se cuvine să cinstim după cuviință pe mireasa lui Hristos, pe fecioara care și aici pe meleagurile românești, avînd tare sălășluire, dă tămăduiri celor ce aleargă la dînsa cu credință, izvorînd tuturor dar de minuni.

Minunată și preamărită sărbătoare prăznuim noi astăzi credincioșii, Prea Cuvioasă Paraschevă ! Preaslăvită fii tu între fecioare ! Ai călătorit pentru a te închina la sfințele locuri și a-L întîlni pe Hristos pe drumul Golgotei. La patria ta ai răposat, luînd mai înainte dumnezeiesc răspuns : moaștele tale s-au învrednicit de mărite minuni și vindecări. «Dar du-

hovnicesc de la Dumnezeu luind, Cuvioasă Paraschevo, strălucesc și după moarte minunile tale ; și ostenele tale cele pustnicești și nevoințele s-au prefăcut în mir cu bună mireasmă ; și tuturor dai din destul tămăduirii boalelor, celor ce aleargă la tine cu credință».

Se cuvine deci să zicem milostivei fecioare :

«Bucură-te a săraçilor miluitoare, Bucură-te celor ce te cheamă grabnică ajutătoare, Bucură-te, Maică Paraschevo mult folositoare. Amin !

Pr. Aslst. NICOLAE V. DURĂ

LA DUMINICA XXIII-A DUPĂ RUSALII

(*Vindecarea îndrăcitului din ținutul Gadarenilor*)

«Întoarce-te la casa ta și spune cât bine ți-a făcut ție Dumnezeu. Și a plecat vestind în toată cetatea câte făcuse Iisus»

(Luca VIII, 39)

Sfânta Evanghelie care s-a citit astăzi ne istorisește una din vindecările minunate săvârșite de Mîntuitorul Iisus Hristos, și anume vindecarea unui demonizat din ținutul gadarenilor, arătînd prin aceasta puterea Sa dumnezeiască și iubirea Sa nemărginită față de neamul omenesc. Cei care frecventăm cu regularitate sfînta biserică și participăm la slujbele divine care se săvîrșesc în ea, ne aducem aminte că în Duminica a cincea după Rusalii am mai ascultat o istorisire asemănătoare petrecută în ținutul gadarenilor sau gherghesenilor, dar atunci am ascultat-o după relatarea Sfîntului Evanghelist Matei, pe cînd astăzi ea este prezentată după Sfîntul Evanghelist Luca. Este vorba de una și aceeași minune numai că Sfîntul Luca o istorisește cu mai mult lux de amănunte, vorbind nu de doi demonizați, cum vorbește Sfîntul Matei, ci numai despre unul și anume de cel care suferea mai mult și care era mai cunoscut în acele ținuturi.

Mîntuitorul Hristos se afla în plină activitate de propovăduire a cuvîntului lui Dumnezeu, cel aducător de mîntuire, cutrierase satele și orașele Țării sfinte, răspîndind învățătura Sa cea nouă, tămăduind pe cei bolnavi și neputincioși și arătînd prin aceasta marea Sa iubire față de neamul omenesc. Semnul cel mai doveditor al milostivirii Sale față de oameni erau aceste vindecări de tot felul pe care Mîntuitorul nu a încetat să le dea tuturor celor care aveau trebuință de ele și credeau în El.

Din istorisirea evanghelică, deducem că Mîntuitorul se afla pe malul de răsărit al lacului Ghenizaret de unde s-a îndreptat cu corabia spre țărmul de apus al lacului unde se întindea ținutul gadarenilor sau gherghesenilor, locuit de neamuri diferite și unde cuvîntul cel dătător de lumină al Mîntuitorului nu pătrunsese încă. Una din indeletnicirile locuitorilor de aici era creșterea porcilor cu care făceau negoț fiindcă,

așa cum știm, consumarea lor era interzisă de legea lui Moise și nepotrivity datorită condițiilor de climă destul de caldă în aceste locuri.

Aici Mîntuitorul este întîmpinat de un demonizat, care datorită formei grave a bolii lui fusese îndepărtat din comunitate petrecînd prin locuri pustii și prin morminte părăsite. Nu se găsisse nimeni care să-l poată vindeca de această boală înfricoșătoare. Era un om sortit a-și petrece restul zilelor în această stare de înstrăinare de oameni, fără să mai fie stăpîn pe propriile sale acțiuni, pe propria sa voință. Ce priveliște cutremurătoare trebuie să fi oferit acest om nefericit umblînd aproape gol sau îmbrăcat în zdrențe, cu părul răvășit, slab și cu chipul schimonosit, cu privirea pierdută și speriată! Un chip pe care puterea duhului celui rău își lăsase amprente adînci și pe care păcatul îl desfigurase. Nu mai avea putere să strige sau să ceară ajutor de la Mîntuitorul, căci duhurile cele multe, «legiunea» care pusese stăpînire pe el, îl împiedicau să o facă. Singurul lucru de care-și mai putea da seama la apropierea Mîntuitorului, este că El ca fiu al lui Dumnezeu, are puterea și asupra duhurilor necurate pe care le poate trimite în adîncul iadului spre a fi chinuite.

Mișcat de această priveliște cutremurătoare, de acest om în care chipul lui Dumnezeu se întunecase, și care avea nevoie de ajutor, Mîntuitorul îl eliberează de greaua lui suferință, alungînd duhurile cele necurate din el și îngăduindu-le acestora să intre într-o turmă de porci care păștea alături și care s-a aruncat în mare și s-a înecat.

Vestea vindecării demonizatului și a înecării turmei care s-a aruncat în mare, a adunat pe locuitorii acestui ținut în preajma Mîntuitorului și a celui vindecat, care stătea îmbrăcat și întreg la minte, dar în loc să dea slavă lui Dumnezeu pentru binefacerea atît de mare săvîrșită față de un semen de-al lor, îl roagă pe Mîntuitorul să plece din ținutul lor pentru că le cauzase o pierdere materială însemnată prin înecarea turmei de porci în mare. Fapta săvîrșită de Mîntuitorul nu-i mișcă, fratele lor sănătos și întreg la minte nu-i bucură. Nu-i interesează cine este cel care are o putere așa de mare să alunge și duhurile cele necurate, nu doresc să-l asculte pe Cel pe care mulțimile îl ascultau ore întregi uitînd pînă și de cele materiale. Egoismul și părerea de rău pentru pierderea suferită, patima înbogățirii aștern peste ochii lor o cortină prin care cuvîntul lui Dumnezeu și lumina adevărului nu poate pătrunde. Se întîmplă cu ei ceea ce spunea prorocul Isaia care zice că «au orbit ochii lor și a împietrit inima lor, ca să nu vadă cu ochii și să nu înțeleagă cu inima» (Isaia VI, 9—10; Ioan XII, 40). În loc să-L roage pe Mîntuitorul să le propovăduiască și lor, în loc să-L mulțumească și să-L răsplătească pentru însănătoșirea semenului lor, preferă să-L alunge din hotarele lor, nu lasă lumina cunoștinței de Dumnezeu să pătrundă și să lumineze întunericul din sufletele lor împătimit de cele trecătoare.

Singurul care dorește să rămînă cu Mîntuitorul este cel vindecat care-și dă seama de o așa de mare putere și binefacere pe care Dom-

nul Hristos i le-a arătat. Floarea rară a recunoștinței începe să înflorească în sufletul său, urmînd să facă roadele așteptate. Și dacă în împrejurări asemănătoare, Mîntuitorul poruncea celor vindecați să nu spună nimănui nimic, de data aceasta, El îi spune celui vindecat să meargă și să vestească cît bine i-a făcut Dumnezeu. Ceea ce în mod firesc trebuiau să facă locuitorii acestui ținut care au văzut minunea, urma să fie îndeplinit de cel vindecat care se face un propovăduitor al minunilor și învățaturii lui Hristos.

Iubiți credincioși, Sfînta Evanghelie ne înfățișează astăzi o vindecare minunată, o tămăduire de boală. Tămăduirile minunate săvîrșite de Mîntuitorul sînt numeroase, iar bolile pe care le vindecă sînt tot mai variate și mai grele, unele incurabile, adică fără de leac, așa cum era de exemplu lepra, dar aproape toate acestea se referă la trup. Vindecarea minunată de astăzi este o vindecare a sufletului. Duhurile necurate puseseră stăpînire pe sufletul acestui om, iar puterile sufletești slăbănogite nu mai puteau să conducă trupul pentru a face lucrurile firești pentru desfășurarea unei vieți normale. Sufletul, acest dar de mare preț de la Dumnezeu, se afundase în întunericul necunoștinței și nu mai putea porunci trupului. Rațiunea lui nu mai era limpede și dreaptă, voința slăbănogise, iar sentimentul nu mai avea forme de exprimare. O stare cu adevărat jalnică pentru un asemenea om care-și pierduse busola vieții. De aceea minunea săvîrșită de Mîntuitorul capătă dimensiuni mari și poate nimeni nu putea înțelege mai bine această binefacere, decît cel care trecuse prin această noapte a sufletului.

Sfînta Evanghelie nu ne spune de ce ajunsese acest om în această stare, dar este lesne de înțeles că boala lui, ca de altfel orice boală în general, era urmarea unei vieți păcătoase. Boala este urmarea unui exces, a unei îmbuibări, a unei vieți neraționale, în care omul uită de datoriile lui față de suflet, față de Dumnezeu, dedîndu-se plăcerilor trupești și satisfacerii exagerate a acestora. Toate acestea aduc o îmbolnăvire atît a trupului, cît și a sufletului. Dacă boala trupezască se manifestă sub diferite forme, boala sufletească este și mai pustiitoare. Ea pătrunde acolo unde nu strălucește lumina cuvîntului lui Dumnezeu, în sufletele în care învățătura Mîntuitorului nu a prins rădăcină. Creștinul care se rupe de comuniunea cu Dumnezeu, de învățătura Evangheliei și de viața harică trăită în Biserică, este chinuit de patimi și de suferințe, nu-și găsește un reazim și un temei pentru viața sa. Este ca o coajă purtată de valurile vieții fără să-și găsească liman. Pe asemenea suflete păcatul pune ușor stăpînire și le înlănțuie mînindu-le în pustiul din adîncul ființei lor. Nu mai sînt ele cele care conduc, ci patimile din ele.

Dar, la fel ca în cazul demonizatului, pentru asemenea credincioși licărește o lumină de mîntuire, se trezește o speranță. Este mîna vindecătoare pe care o întinde Hristos omului păcătos în Biserică Sa cea sfîntă. Dacă Mîntuitorul Hristos a dat tămăduire acestui om pe care puseseră stăpînire duhurile cele necurate, El dă tămăduire tuturor

care, prin păcat, intră sub stăpînirea diavolului, eliberîndu-i de această tiranie prin Taina Sfintei Spovedanii prin care cei rînduiți de Mîntuitorul «a avea putere asupra duhurilor celor necurate ca să le scoată și să tămăduiască orice boală și orice neputință» (Matei X, 1), adică episcopii și preoții, dau dezlegare de păcate în urma părerii de rău pentru păcatele săvîrșite, a căinței și a mărturisirii lor. Cît de eliberați ne simțim fiecare după ce ne despovărăm sufletele de greutatea păcatelor, cîtă pace și ce echilibru se stabilește în sufletele noastre. De aceea Biserica ne îndeamnă ca, ori de cîte ori sufletele noastre sînt răvășite de furtuna păcatelor, pierzînd busola adevăratei viețuiri creștinești, să alergăm spre limanul cel binefăcător al acestei Taine mîntuitoare.

Iubiți credincioși, din istorisirea evanghelică de azi observăm două atitudini luate de cei care au participat la săvîrșirea minunii.

Pe de o parte atitudinea gadarenilor, care, stăpîniți de patimi și păcate, uită de sufletele lor, iar pe de altă parte, aceea a demonizatului vindecat care își arată recunoștința și iubirea față de Hristos fiind gata să pornească în a propovădui toate cîte a făcut El pentru mîntuirea oamenilor. Este ușor de înțeles că îndemnul pe care îl desprindem din Sfînta Evanghelie și care ni se adresează nouă tuturor este acela de a urma exemplul celui din urmă, adică de a ne îndrepta cu dragoste și recunoștință față de binefacerile arătate nouă de Dumnezeu, către care să ne înălțăm rugăciunile în clipele grele și căruia să-I mulțumim pentru toate cîte ne-a dat nouă.

Dar din Sfînta Evanghelie desprindem și îndemnul adresat de Mîntuitorul celui vindecat: «Întoarce-te la casa ta și spune cît bine ți-a făcut Dumnezeu». Este ceea ce a făcut cel vindecat și ceea ce trebuie să facem fiecare din noi, adică să împărtășim și semenilor noștri adevărurile de credință la care trebuie să ținem așa cum ne învață Biserica noastră Ortodoxă, pentru îndreptarea și călăuzirea tuturor pe calea mîntuirii. Este ceea ce au făcut în decursul istoriei sfinții și martirii, eroii credinței noastre creștine, este ceea ce au făcut și sfinții români mărturisitori Sofronie, Visarion și Oprea, pe care îl prăznuim astăzi și îi cinștim în cîntări de laudă și slavoslovii. Ei rămîn înscrși în calendarul sfințeniei ca mărturisitori și apărători ai credinței pe pămîntul românesc, ca unii care și-au pus sufletul pentru legea strămoșească, și constituie mindria Bisericii noastre strămoșești din mijlocul căreia au odrăslit.

Ascultînd de îndemnul Mîntuitorului și de pilda vieții sfinților români pomeniți astăzi, să-i rugăm să ne ocrotească cu rugăciunile lor păzindu-ne pe toți, Biserica noastră și poporul drept credincios, ca adevărați mărturisitori ai tuturor «celor ce a făcut Dumnezeu». Amin.

Pr. Lector NICOLAE NECULA

MAICA DOMNULUI, OCROTITOAREA

Nu e dragoste mai mare pe lume ca cea a mamei față de fii și nici respect mai mare ca cel al fiului față de mamă. Vorbesc, desigur, de cazurile normale, nu de foarte rarile cazuri de totală decădere și alterare a chipului omenesc din om. Dar tocmai faptul că cel din urmă grad de alterare a chipului de om se manifestă în nepăsarea maicii față de fiu și a fiului față de mamă, ne arată că aceste sentimente sînt cele din urmă vestigii de umanitate, care se mai păstrează într-un om căzut sub stăpînirea patimilor; cu alte cuvinte tocmai faptul că stingerea acestor sentimente ne înspăimîntă cel mai mult, e o dovadă a apartenenței acestor sentimente la ceea ce e mai fundamental omenesc.

Un om care nu-și respectă mama mai presus de tot ce e pe lume, nu mai e, în considerarea generală, om, precum o mamă care nu-și iubește fiul mai presus de tot ce e pe lume, nu numai că nu mai are nimic de mamă în ea, dar nici măcar de om, ea nău mai e capabilă de nici un alt sentiment nobil.

Se simte jignit omul pentru defăimarea de către cineva a tot ce-i aparține. Dar cel mai mare grad de jignire îl trăiește cînd este batjocorită mama. Mai trece omul cu vederea chiar jignirea propriei persoane. Dar nu poate rămîne nepăsător la lipsa de respect ce se arată mamei sale. Și la fel suportă o mamă toate durerile ce vin asupra propriei sale persoane. Dar durerile pe care le vede năpăstuite asupra fiului ei sînt de un ascuțit de negrăit și de nesuportat, căzînd ea însăși mai mult chiar decît fiul ei zdrobită sub povara lor.

S-au putut abate și au voit să se abată de la această lege a firii noastre, adică de la simțirea excepțională a mamei față de Fiul ei și de la respectul excepțional al Fiului față de Maica Sa, adică de la elementele cele mai fundamentale ale ființei umane, Maica Domnului și Domnul nostru Iisus Hristos însuși? Au fost ei mai puțin oameni, sau mai decăzuți de la treapta umanității decît toți oamenii? Aceasta ar însemna că nu pentru refacerea omului s-a făcut om Fiul lui Dumnezeu, ci pentru și mai marea alterarea lui. Dar atunci în ce mai constă mîntuirea omului, adusă de întruparea Fiului lui Dumnezeu? Pentru că dacă El a disprețuit sentimentul de respect față de Maica Sa, prin aceasta ne-a dat o pildă să facem și noi la fel. În acest caz și în El și în noi și pierd valoarea toate celelalte sentimente nobile. Și dacă a înriurit pe Maica Sa în sensul înghețării sentimentului ei de iubire față de Fiul ei, această înriurire trebuie să se exercite și asupra celorlalte mame, care cred în El. Atunci ce folos mai avem din învățătura, din pilda și din puterea Lui.

Ideile acestea neumane sau antiumane n-au fost însă cunoscute în Tradiția Bisericii creștine, care a moștenit din perioada apostolică însăși, pe baza unor fapte consemnate chiar în Evangheliile cunoștința despre existența iubirii culminante de mamă a Sfintei Fecioare față de Fiul ei și a grijii deosebite a Acestuia față de Maica Sa.

Iubirea aceasta a văzut-o încă Dreptul Simeon de aceea a pre-văzut și ascuțișul extrem de dureros al durerii ei, în preajma crucii pe care îl avea să fie răstignit. Și de aceea «a zis către Maria, mama Lui: iar prin sufletul tău va trece sabie» (Luca 2, 35). Ea nu va suferi durerile trupești ale cuielor înfipite în trupul Lui, cum nici alte mame nu suferă durerile trupești ale fiilor lor bolnavi, sau uciși prin lovituri violente. Dar ea va suferi în sufletul ei o durere tot așa de mare, ca și durerile cuielor suferite de El în trup, fapt pentru care Dreptul Simeon o socotește ca o durere de sabie ce trece prin trup.

Și numai către ea a spus Dreptul Simeon aceste cuvinte. Căci numai ea era mama Lui. Și de fapt, din acest motiv, numai ea a stăruit lângă Fiul ei sub cruce, participând în gradul maxim, asistată de rudeniile ei, Maria lui Cleopa și Maria Magdalena, la toată agonia Lui, privind picătură de picătură sângele ce-I curgea din rane, sudoarea ce se prelingea pe fața Lui și sfârșirea din ochii Lui, trăită ca propria ei sfârșire.

Nicolae Cabasila spune că durerea aceasta a ei era mai mare decît durerea oricărei mame pentru fiul ei aflat într-o situație asemănătoare, pentru că ea știa de marea nedreptate ce i se făcea fiului ei, prin batjocurile și chinurile la care era supus, în ciuda nevinovăției Lui totale și a iubirii Lui nelimitate de oameni: «dacă Mîntuitorul nostru a trebuit să sufere și moartea pentru noi, ce mari dureri n-a avut să sufere și Fecioara? Ce săgeți n-au străpuns-o? Căci dacă ar fi fost numai om și nimic altceva nu s-ar fi adăugat nimic mai mult la durerile unei mame obișnuite. Dar odată ce El era în chip minunat singurul ei Fiu și numai Fiul ei (neavîndu-l cu bărbat, *n.n.*) și El n-o supăraseră nici pe ea, nici pe altcineva dintre toți, ba le și aducea atîtea binefaceri, cît să întărească toate nădejdiile..., ce dureri nu trebuia să fi suferit ea văzîndu-l tras încoace și încolo de acele fiare sălbatice, dezbrăcat, biciuit, tiranizat, supus unei judecări în afară de orice lege, învinuit de cele mai urîte fapte, dus la cea mai groaznică moarte cu cei mai de pe urmă tilhari?»¹.

Poate că în această iubire și durere a ei de mamă, ba în iubirea și durerea ei mai mare ca oricărei mame, la care participau în oarecare măsură și alte persoane, se ascunde semnificația generală că iubirea și durerea ei stă în centrul oricărei iubiri și dureri față de Fiul ei, sau mai precis spus că iubirea și durerea ei e și ea un factor de trezire și de intensificare a iubirii și durerii tuturor față de Domnul Iisus Hristos. Cine cunoaște atît de bine pe cineva ca mama lui? Cine îi cunoaște atît de mult bunătatea și cine îl înțelege atît de deplin și, pe baza aceasta, îl iubește atît de mult ca mama? De aceea din iubirea ei iau temeiuri și alții pentru iubirea aceluia.

Faptul acesta și-a căpătat în Tradiția Bisericii expresia de caracter mai teologic că Maica Domnului ne ușurează și ne adîncește iu-

1. Nicolae Cabasila, θεομητωρ, în colecția 'Επί τὰς πηγὰς editată de P. Nellas, Atena, 1968, Cuvînt la Adormirea Maicii Domnului, p. 210.

birea față de Iisus Hristos și prin aceasta ne pune într-o legătură min-tuitoare mai vie cu El. Nicolae Cabasila spune în acest sens: «O, la ce fericire și sfințenie a intrat ea, ca să conducă și pe alții la ele! O mîntuire a oamenilor și lumină a lumii și cale care conduci la Mîntui-torul și ușă și viață! Tu care ești vrednică să te numești cu toate a-cele numiri cu care a fost numit pentru mîntuirea ce ne-a hărăzit-o însuși Mîntuitorul!»².

Inima de mamă este cea mai apropiată de fiul ei. În cazul de față, inima Maicii Domnului e cea mai aproape de Iisus, iradiind din ea o simțire iubitoare mai vie și în alte inimi. El, prin în-truparea Lui ca om din ea, a umplut-o de această iubire culminantă față de El. Iisus nu lucrează mîntuirea în oameni fără să le aprindă iubirea față de El. Dar iubirea fiecăruia față de El se aprinde nu nu-mai din iubirea Lui ce-l atinge nemijlocit, ci și din iubirea pe care El a aprins-o în ceilalți oameni. Dar între aceștia locul prim și cen-tral îl deține Maica Domnului. Astfel Biserica, în calitatea ei de trup tainic al lui Hristos, încheșat prin harul sau iubirea Lui și prin iubi-rea noastră aprinsă de iubirea Lui, cuprinde pe toți cei ce-L iubesc pe El și îi unește nu numai cu El, ci și întreolaltă. Iar între toate inimile care sînt unite prin iubirea Lui și prin iubirea față de El, cea mai aprinsă de această iubire și cea mai iradiantă a acestei iubiri este cea a Maicii Domnului. Căci ea fiind Maica lui Hristos, este în ace-lași timp Mireasa Lui³. Dar Mireasa este înconjurată de alte fecioare, sau rudenii ale ei (de alte suflete). Și împreună formează Biserica. Sau toată Biserica, însușindu-și dragostea Maicii și Miresei prime față de El devine Mireasa Lui. W. Nyssen, interpretînd fresca Maicii dul-ce iubitoare (Gykophilousa) din semicercul de deasupra portalului mî-năstirii Humor, zice: «În Maică Hristos își îmbrățișează Mireasa, lu-mea, care și-a luat obîrșia din El, Mireasa Sa, Biserica, pe care și-a logodit-o Sieși»⁴.

De ce s-ar fi întrupat Fiul lui Dumnezeu ca om, dacă nu să umple de iubirea Sa de Fiul față de Tatăl pe oameni, comunicîndu-le iu-birea Sa față de Tatăl, sau dîndu-le simțirea sa de fii ai Tatălui, umplîndu-l în același timp și de iubirea față de El, prin iubirea ce ne-a arătat-o și le-a comunicat-o El. Numai arătîndu-ne iubirea și făcîndu-ne în stare să-L iubim și să ne iubim, ne-a mîntuit. Căci de nimic nu are atîta sete omul ca de iubire și nimic nu-l împlinește cu ade-vărat decît iubirea ce i se arată și capacitatea de a iubi la rîndul lui.

Dar de iubirea aceasta față de Tatăl și față de El și față de oa-meni, a umplut-o mai mult decît pe toți pe Maica Sa. Nu putem socoti că El ne-a mîntuit numai plătînd pentru păcatul nostru cu

2. Idem, *ibidem*, p. 218.

3. Ca Maică și Mireasă vede W. Nyssen pe Sf. Fecioară în fresca din semicercul de deasupra portalului de Apus al Mănăstirii Humor. Vezi: W. Nyssen, *Pămînt cîntînd în imagini*, București, 1978, p. 146: «Pruncul pe care L-a născut Maria este în același timp Mirele ei».

4. Idem, *op. cit.*, p. 147.

singele Său, lăsându-ne neschimbați în simțirea noastră răcită și decăzută de pe urma păcatului strămoșesc.

În întruparea ca om a Fiului lui Dumnezeu, în jertfa, în învierea și în înălțarea la cer a firii noastre de către El a lucrat și iubirea lui Dumnezeu față de noi, operînd o radicală schimbare în ea prin faptul că a umplut-o din nou de iubirea deplină față de Dumnezeu și între purtătorii ei. Iubirea aceasta ne-a dovedit-o și comunicat-o intrînd în relația de Fiu cu o fiică a neamului omenesc. Prin această s-a arătat nu numai Dumnezeu ca centru ultim de iradiere a iubirii nesfîrșite, ci a ridicat și o persoană dintre noi ca centru al iubirii noastre față de Dumnezeu și al iubirii noastre între noi, centru hrănit de iubirea Lui, pentru a-și manifesta prin iubirea Sa față de noi și să ne prindă și pe noi prin el de iubirea față de El și între noi. A ridicat o persoană umană la treapta iubirii de mamă a Lui și de mamă a noastră, hrănită de iubirea Lui. A apărut astfel între noi iubirea cea mai înaltă nu numai în formă dumnezeiască, ci și în forma omenască, adică în forma iubirii de mamă a lui Dumnezeu, ce se bucura de iubirea dumnezeiască, a Fiului ei și e făcută în stare să-i răspundă acelea pe măsura ei, ca să ne facă și pe noi capabili, prin iradiere, să-i răspundem aceleia și să ne iubim unii pe alții cu iubirea sorbită din El întîi de ea și de noi.

Dar să revenim la scena din fața crucii de pe Golgota. Iisus privind la Maica Sa, care urmărea, zdrobită de durere, chinurile Lui, îi răspunde cu grija Lui de Fiu a tot bun, care nu-l părăsește nici în aceste clipe din urmă ale vieții Lui pămîntești: «Ci Iisus văzînd pe Maica Sa și pe ucenicul pe care îl iubea, stînd (alături), a zis Maicii Sale: «Femeie, iată fiul tău. Apoi a zis ucenicului: iată mama ta. Și din ceasul acela, ucenicul a luat-o în casa sa» (Ioan 19, 26).

Acest cuvînt are și el o semnificație generală. Hristos obligă pe ucenicul pe care îl iubește să aibă grijă de Mama Sa. Prin aceasta El arată în primul rînd că nu se dezinteresează de Maica Sa nici în clipa în care se desparte în chip văzut de viața pămîntească, deci nu se va dezinteresa nici după ce va trece în starea veșnică de înviere; în al doilea rînd poruncește ca grija aceasta sau respectul față de Maica Lui să fie ca un respect de propria mamă, deci un respect egal cu cel ce i l-a arătat și continuă să i-l arate El, aceasta este o obligație pentru toți cei pe care îi iubește El și care îl iubesc pe El, în al treilea rînd își manifestă dorința ca Maica Lui să arate aceeași iubire de mamă pe care I-a arătat-o Lui, tuturor ucenicilor pe care îi iubește El și care Îl iubesc pe El.

Poate că e cazul de a spune că în momentele cînd iubirea a două persoane față de El (a mamei și a ucenicului iubit) au dat proba cea mai neclintită a ei, Iisus nu dă atît o poruncă ca cele două persoane să se unească din iubirea față de El și în iubirea întreolaltă, ci mai degrabă constată că ele sînt unite, și între ele, odată ce se întîlnesc în El ca în ținta iubirii lor; dar că în această unire, iubirea de mamă

rămâne iubire de mamă ce vede ca fiu și pe ucenicul ce se uită pe Sine în iubirea față de Fiul ei, identificându-se cu El, iar drept urmare ucenicul vede ca mamă proprie pe Maica Învățătorului iubit de El.

Aceasta înseamnă că pentru toți care credem în Hristos și sîntem uniți cu El în iubirea față de El, crescută din iubirea Lui față de noi, iubirea față de El nu poate să nu fie și iubire față de Maica Lui, ca față de propria noastră mamă, odată ce ne-am identificat cu El în iubirea noastră față de El.

Astfel Maica Domnului e simțită în această legătură ce se produce între ea și ucenicul iubit, și prin aceasta între ea și toți ucenicii Fiului ei, sau între ea și toți credincioșii în El, ca Maică a tuturor, întrucît e Maică a Lui și nu simplu ucenică a Lui, sau credincioasă în rînd cu ei. E drept că ea are și credința în Fiul ei, nu e numai Maică. Făcînd abstracție că în orice mamă sentimentul matern față de Fiul ei se unește cu încrederea în El, care e mai mare decît în oricine altcineva, în cazul de față Fiul Maicii Domnului e cunoscut și simțit de ea mai mult decît de oricine altcineva în același timp ca Dumnezeu, venit în lume cu misiunea cea mai înaltă, cu misiunea de a-i mîntui pe oameni eliberîndu-i de neputințele și de moartea de pe urma păcatelor lor. Dacă n-ar fi avut și credința în cuvîntul îngerului că prin Cel ce se va naște din ea se va împlîni mîntuirea oamenilor, n-ar fi devenit nici Maică a Lui. Dar prin credința ei de la început, chiar dinainte de a-L primi în pîntece și a-L naște, ea a devenit și Maică, bucurîndu-se de un dar cu mult mai mare decît simpli credincioși. A devenit Maică tocmai datorită credinței ei mai mare ca a tuturor, pentru credința ei care a premers credința tuturor; pentru faptul că a primit cu credință vestirea îngerului și cu credință a urmărit toate faptele Lui mîntuitoare. Acest lucru l-a văzut și Elisabeta, mama Sf. Ioan Botezătorul, și l-a mărturisit: «Și fericită este aceea, care a crezut că se vor împlini întocmai cele spuse ei de la Domnul» (Luca I, 45). Dar însăși Fecioara spune, laudînd pe Dumnezeu, deci și pe Fiul ei ca Mîntuitorul ei, în același timp declară că i-a făcut ei mărire Cel puternic și că s-a bucurat duhul ei de Dumnezeu Mîntuitorul ei și drept urmare o vor fericii toate neamurile: «Mărește suflete al meu pe Domnul. Și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu Mîntuitorul meu. Că a căutat spre smerenia roabei Sale. Că iată de acum mă vor fericii toate neamurile. Că mi-a făcut mie mărire Cel puternic și sfînt este numele Lui» (Luca I, 46—49).

Adică, deși Îl socotește pe Fiul ei Mîntuitorul ei, iar pe sine roabă, declară în același timp că El căutînd spre smerenia sa, i-a făcut ei fire, întrucît a ridicat-o la ameițitoarea cinste de Maică a Lui după omienitate și de aceea o vor fericii toate neamurile. Fericirea aceasta a ei de către toate neamurile, prevăzută pentru tot viitorul trebuie să exprime o fericire de care se va bucura de fapt în tot viitorul, nu o simplă laudă pentru un fapt trecut de pe urma căruia ea nu mai are o stare deosebită după aceea. Mărirea pe care i-a făcut-o ei Dom-

nul, e o mărire netrecătoare : e mărirea, sau cinstirea de Maică a lui Dumnezeu, deci a unei legături permanente deosebite a ei cu Fiul ei în calitate de Maică a Lui.

Deci avînd cu Fiul ei, cu Domnul nostru Iisus Hristos, o legătură permanentă de supremă intimitate, în calitate de Maică, prin aceasta ea își revarsă simțirea ei de Maică a Celui ce s-a făcut Fratele, sau Întiul-Născut al nostru al tuturor la umanitatea cea nouă, chemată la viața netrecătoare a învierii, peste toți cei care primesc calitatea ce li se oferă de frați după har ai Fiului ei. Totul în ea este simțire de Maică, pentru că s-a dăruit întreagă acestei misiuni și numai ei, pentru că s-a dăruit întreagă Fiului ei dumnezeiesc, ca Fecioară. Ea nu și-a împărtășit simțirea ei între Fiul ei și vreun bărbat, sau vreun alt copil, născîndu-L ca Fecioară și trăind numai pentru El.

Dar în El îi iubește cu simțire de Maică pe toți cei pe care El îi unește cu Sine ca frați ai Lui. Ea ne iubește pe noi ca Maică, pentru că Îl iubește pe El ca Maică și ne învăluie cu grija și duiosia ei de mamă pe toți cei ce ne unim cu El prin credința în El și prin iubirea față de El, sau pentru că voiește să ne facem toți frați ai Lui, unindu-ne cu El.

Teofan al Niceii († 381), în Cuvîntul său despre «Maica Domnului», în capitolul: «Maica Domnului, Maica noastră», spune între altele:

«Ce cuvînt ar putea lauda cu vrednicie, sau înfățișa măcar în parte mulțimea, felurimea, belșugul și bogăția binefacerilor ei și a darurilor de obște și particulare ce decurg fără încetare ca niște râuri veșnice din adîncul (abisul) milei ei, din care cele mai multe sînt neștiute de cei mulți, ca să nu zic de toți. Dar și-ar putea închipui cineva întrucîtva, bunătatea ei dumnezeiască față de noi, dacă s-ar gîndi la duiosia, la dragostea și la gingășia inimii preamiloasei și preadioasei a unei mame față de copilul ei frumos și bun, mai ales dacă e singurul ei născut și prea iubitor și se află în vîrsta copilăriei. Mama aceasta uită de toate ale sale, ba mai mult, chiar și de ea, aproape cu totul, și se dăruiește întreagă copilului preaiubit și grijii de el, trăind mai mult în el, decît în ea. De aceea, cînd acela e bolnav și necăjit, suferă cu el ; cînd acela plînge, plînge cu el ; cînd se bucură, se veselește cu el ; și ca și cînd ar fi propriul ei mădular, sau partea cea mai lăuntrică a ei, suferă împreună cu el de întîmplările și pătimirile lui, mai bine-zis, și-ar da bucuros chiar și propria ei viață pentru viața lui.

Dacă va cugeta deci cineva la acestea și la cele asemenea, își va închipui puțin adîncul (abisul) dragostei, grija și duiosia Maicii lui Dumnezeu față de noi. Mai bine-zis, dacă trebuie să spunem adevărul, așa de mult se deosebește duiosia ei mai înaltă decît orice duiosie față de noi, de duiosiile cele mai miloase de mamă, înfățișate mai sus ca icoane, cît de mult se deosebește bunătatea de răutate și adevărul de rătăcire. «Căci dacă voi, răi fiind, știți să dați daruri bune copiilor voștri, cu cît mai mult Tatăl vostru cel din ceruri?» (Luca XI, 13)... Iar dacă dumnezeiescul Pavel, sorbind din izvorul dumnezeiesc,

de viață începător și nemuritor (al lui Hristos), din vistieria iubirii, împreună cu toți sfinții, zice: «Cine e slab și să nu fiu și eu slab? Cine se smintește și eu să nu ard?» (Filip. 2, 7), ba dorea să fie și ananema de la Hristos pentru mîntuirea fraților, ce n-ar spune și ce n-ar dori pentru noi izvorul și vasul primitor al acestui rîu întreg de viață veșnică»⁵.

Pe drept cuvînt Biserica a întemeiat nădejdiile credincioșilor în ajutorul de tot felul ce ni-l poate da Sf. Fecioară, pe unirea ei strînsă cu izvorul nesecat al milelor și al vieții, care este Fiul ei și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. De aceea ea îi cîntă: «Bucură-te purtătoare a toată dumnezeirea» (Catavasiile la Adormirea Născătoarei de Dumnezeu, la hvalite).

Dar Biserica, făcînd distincție clară între Cel ce are viața și iubirea nesfîrșită prin Sine și între Născătoarea lui Dumnezeu ca om, care a primit în ea pe Cel ce are această viață și iubire prin Sine și rămîne pururea strîns unită cu El, pe de o parte o numește pururea rugătoare pentru noi, pe de alta o socotește că prin ea însăși ne vin nenumăratele ajutoare pentru care se roagă. Ea e unită mai strîns cu Fiul ei decît toată făptura, fiind mai îndumnezeită decît toată zidirea. Dar e cel mai unită nu numai pentru că e Maica Lui atotiubitoare, ci și pentru că dîndu-și seama mai mult decît toată făptura de mărirea dumnezeirii Lui, datorită maximei apropieri față de El, se roagă Lui mai intens decît orice făptură, însăși această rugăciune fiind deci și ea un mijloc al acestei strînse uniri cu El. Rugăciunea ei este unită cu iubirea ei. Cu cît e mai mare iubirea ei față de El și cunoașterea Lui de către ea, cu atît I se roagă mai mult. Dar tocmai pentru că este unită cu El la culme prin calitatea ei de Maică atotiubitoare și neîncetat rugătoare, datorită cunoașterii culminante a Lui într-un extaz sau al iubirii totale, ne poate și da mai mult decît oricare din această unire cu întreaga vistierie a bunătăților, toate ajutoarele.

Astfel, în rugăciunea către Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu de la sfîrșitul Acatistului Bunei Vestiri, Biserica alternează lauda puterii ei de a face orice bine cu cererea rugăciunilor ei către Domnul Iisus Hristos. După ce îi spune la început: «Prea Curată Doamnă, Stăpînă, Născătoare de Dumnezeu, care poți face tot binele», după puțin îi cere: «Și acum, Prea Sfîntă Născătoare de Dumnezeu, întru tot cîntată, nu înceta a te ruga pentru noi, nevrednicii robii tăi, ca să ne izbăvim de tot sfatul celui înșelător și de toată primejdia». Apoi continuă unind fapta ei de ajutorare cu rugăciunea ei pentru noi, ceea ce înseamnă că fapta ei e nedespărțită de fapta Fiului rugat de ea și unit cu ea: «Ci pînă la sfîrșit, cu rugăciunile tale ne păzește neosîndiți, ca prin paza și cu ajutorul tău mîntuiți fiind, mărire... să înălțăm lui Dumnezeu».

5. Martin Jugie, Theophanes Nicaenus ((† 381), *Sermo in Sanctissimam Deiparam*, Roma, 1935, cap. XII, p. 150 și urm.

Tot ajutorul, toată puterea își are ultimul izvor în Dumnezeu. Dar cel ce se roagă cu toată căldura, se unește cu Dumnezeu. Și deci nu se mai poate spune că Dumnezeu ajută pe cineva în mod despărțit de cel ce se roagă pentru el. Dar cea mai fierbinte rugătoare către Dumnezeu pentru noi este Născătoarea de Dumnezeu, datorită inimii ei de mamă a Lui.

Ea se unește prin rugăciunea fierbinte și neîncetată, care nici odată nu socotește că a ajuns la capătul ei, cu abisul iubirii lui Dumnezeu față de noi, pe care vrea să-l soarbă întreg în sine. Ea se scufundă astfel tot mai adânc în acest abis al iubirii lui Dumnezeu, făcându-și-l propriu ei. Inima ei nu se mai satură de a-și însuși iubirea lui Dumnezeu față de noi și deci de a-și aprinde tot mai mult iubirea sa față de noi. În rugăciunea ei ce tinde să se umple de o iubire tot mai mare se efectuează unirea ei nemărginită atât cu Dumnezeu, cât și cu noi. Prin rugăciunea ei ce tinde să cuprindă infinitul iubirii lui Dumnezeu față de ea și infinitul milei față de noi, își face lăuntrice toate darurile lui Dumnezeu cele pentru oameni, dar și le face lăuntrice nu numai pentru ea, ci și pentru a le revărsa spre noi, odată ce grija de noi este motivul principal al rugăciunii ei, dat fiind, că își face proprii și toate necazurile noastre. Astfel rugăciunea ei se umple de puterea ce-i vine din Dumnezeu. Pe măsura rugăciunii ei este și puterea ce o primește și o revărsă din Dumnezeu peste noi.

Vorbind de unirea ei cu Cel ce s-a născut din ea și are în El viața nesfârșită și de folosul pe care ea îl revărsă astfel peste noi, Biserica spune în cântarea ei: «Pe Născătoarea de Dumnezeu cea întru rugăciunea neadormită și întru folosință nădejdea cea neschimbată, mormîntul nu a ținut, căci ca pe Maica Vieții la viață o a mutat Cel ce s-a sălășluit în pîntecele ei cel pururea feciorelnic» (Condac, glas 2, din Catavasiile Adormirii). Mormîntul nu o a ținut pentru că nu i-a putut opri rugăciunea, sau legătura vie cu Dumnezeu și manifestarea cea mai puternică a conștiinței spirituale de persoană. Însăși pururea fecioria ei, unită cu calitatea de Maică exprimă legătura ei îndoită cu Dumnezeu, Fiul ei.

Văzînd-o prin aceasta ca subiect plin de iubire și deci de putere al izbăvirii noastre din toate nevoile, credincioșii îi cîntă cu convingere foarte des :

«Apărătoarei Doamne, pentru biruință, mulțumiri, izbăvindune din nevoi, aducem ție. Ci ca ceea ce ai stăpînire nebiruită, slobozește-ne pe noi din toate nevoile, ca să-ți strigăm ție: «Bucură-te mi-reasă, pururea Fecioară!».

Dar calitatea ei de subiect al ajutorului ce ni-l dă, al faptelor de apărare din nevoi, nu e despărțită de calitatea ei de rugătoare plină de cea mai fierbinte și nesăturată iubire față de Dumnezeu și față de noi.

În sensul acesta Biserica atribuie și îngerilor, ba chiar și sfinților o anumită slujire de apărare a noastră. Dar în această slujire ei sînt

organele puterii dumnezeiești, lucrătoare prin ei, în vremea rugăciunii lor.

E implicată în aceasta însăși învățătura ortodoxă despre Biserică. Biserica este, așa cum rezultă din duhul rugăciunilor unora pentru alții credincioșilor întreolaltă și cu Dumnezeu prin iubire. Unirea aceasta o trăiește mai intens sfinții și mai presus de toți Maica Domnului. De aceea se și roagă ei mai fierbinte ca noi, pentru toți și cel mai fierbinte Maica Domnului.

Dar nu numai rugăciunea se hrănește din iubire, ci și iubirea din rugăciune și în vremea rugăciunii. Iar aceasta înseamnă că se hrănește din Dumnezeu, izvorul iubirii, pe care îl întâlnim în rugăciune. Dar întrucît prin rugăciune se trăiește și unirea celor ce se roagă (desigur odată cu întâlnirea lor în Dumnezeu), precum și durerile celor pentru care se fac rugăciuni, faptul acesta explică cum prin rugăciune și în vremea rugăciunii se revarsă și puterea lui Dumnezeu prin cei ce se roagă peste cei pe care aceștia îi au legați de ei prin iubirea lor compătimitoare.

Unirea rugăciunii Maicii Domnului către Dumnezeu și a ajutorului de la Dumnezeu către noi ce ne vine prin ea, și-a găsit o expresie simbolică, în cultul Bisericii ortodoxe, în vorbirea ei frecventă a acestuia despre *acoperămîntul* Maicii Domnului ținut de ea întins peste noi spre apărarea noastră de toți vrăjmașii și de toate nevoile, ca și spre ajutorarea ce ne vine prin el. Ca un acoperămînt e închipuită uneori și paza ce ne-o asigură sfinții îngeri. Într-un tropar de la 8 noiembrie se spune: «Mai marilor voievozi ai oștilor cerești! Rugămu-vă pe voi, noi nevrednicii ca prin rugăciunile voastre să ne acoperiți pe noi cu acoperămîntul aripilor mării voastre... celei netrupești, păzindu-ne pe noi, cei ce cădem cu de-adinsul și strigăm: izbăviți-ne din nevoi ca niște mai mari peste cetele puterilor de sus».

Cu atît mai mult e cugetată Maica Domnului ca un acoperămînt neîncetat întins peste lume și peste fiecare din noi în parte. E un acoperămînt identic cu rugăciunea ei neadormită. Rugăciunea ei ne păzește, pentru ca în rugăciune e lucrătoare puterea lui Dumnezeu prin ea. Într-o cîntare de la aceeași sărbătoare (8 noiembrie — sărbătoarea Sf. Arhangheli) se spune: «Bucurați-vă împreună cu noi toate cetele fecioarelor, că folositoarea noastră și mijlocitoarea și acoperămîntul și scăparea cea mare, în ziua de astăzi întru cinstita și dumnezeiasca sa purtare de grijă pe cei scîrbiți îi mîngîie. Pentru aceasta, după datorie lăudînd-o pe dînsa, să strigăm: Acopere-ne pe noi cu neadormita folosirea ta, preacurată Stăpînă, Născătoare de Dumnezeu!».

Iar într-un icos din «Canonul cel mic de mîngîiere» se spune: «Ocrotitoare și acoperămînt al vieții mele te pun pe tine, Născătoare de Dumnezeu Fecioară».

Acoperămîntul Maicii Domnului, susținut puternic prin rugăciunea ei neadormită, înseamnă multe lucruri: ocrotirea (*προστασία*), pă-

zirea, apărarea, dar și sprijinirea noastră și dăruirea a tot lucrul bun și de folos.

Multe înțelesuri ale acoperământului Maicii Domnului și întemeierea lui pe rugăciunile ei către Fiul ei, sînt descrise în cîntările de la sărbătoarea «Acoperământului Maicii Domnului» din 1 octombrie. Sărbătoarea aceasta s-a rînduit în urma unei vederi a călugărului Andrei cel nebun pentru Hristos în biserica Vlaherne din Constantinopol, în zilele împăratului Leon cel înțelept (sec. X), vedere prin care s-a confirmat înțelegerea de mai înainte a ajutorului Maicii Domnului ca un acoperămint întins de ea peste lume. Acest călugăr sfînt a văzut pe Maica Domnului ca un acoperămint întins de ea peste lume. Acest călugăr sfînt a văzut pe Maica Domnului în timpul unei priveghieri de toată noaptea, la care participa o mare mulțime de credincioși, stînd în văzduh ca ocrotitoare a toată lumea și rugîndu-se și acoperînd poporul, cinstitul ei omofor, strălucind de lumină și înconjurată de oști cerești și de mulțime de sfinți, care stăteau în haine albe împrejurul ei. Întrucît omoforul închipuiește luarea pe umeri a grijii pentru poporul credincios, în acoperirea noastră de către Maica Domnului cu omoforul se arată apărarea noastră de către ea din spre orice rău, din răspunderea luată de către ea pentru noi, răspundere care o face să se roage pentru noi neîncetat și cu fierbinte stăruință Fiului ei.

Omoforul a fost văzut întins de preacuratele ei mîini, înălțate la rugăciune: «Căci întins fiind de neîntinatele și preacuratele tale mîini, ferește cu milostivire pe cei ce cinstesc bine înfrumusețatul praznic al acoperământului tău, Stăpînă». De aceea omoforul întins peste noi este nedespărțit de rugăciunea ei, sau de înseși mîinile ei întinse la rugăciune pentru noi, alcătuiind oarecum ele înseși un acoperămint. Ca atare omoforul sau mîinile ei întinse la rugăciune unesc cerul și pămîntul, se fac mijlocitoare între cer și pămînt, între Dumnezeu care dăruiește binefacerile sale prin ele și oamenii care le primesc.

Prin curăția lor și prin focul rugăciunii de care se umplu, nu pot pătrunde vrăjmașii noștri la noi, iar din puterea lui Hristos ce se poartă prin ele, ne vine ajutorul spre tot lucrul bun ce i-l cerem: «Se bucură cu noi toate cetele minților mai înalte (îngerești... văzînd pe Împărăteasa și Stăpîna tuturor... cu rugăciune întinzînd în văzduh cinstitele sale mîini și cerînd împăcare lumii... și mîntuire sufletelor noastre».

Iar pentru că prin mîinile întinse la rugăciune, care țin totodată acoperămintul peste lume, se manifestă înseși ființa Maicii Domnului, înseși ființa ei este într-o stare de acoperămint, sau un acoperămint în stare de rugăciune. «Ceea ce ești folositoare caldă și iubită, nădejdea cea încredințată (de încredere) și nefăcută de rușine, zidul, acoperămintul și limanul celor ce caută la tine, Fecioară curată, roagă cu îngerii pe Fiul tău și Dumnezeu să dăruiască lumii împăcare, mîntuire și mare milă».

Acoperămîntul Maicii Domnului este strălucitor de lumină, pentru că el alungă dimprejurul nostru și din noi întunericul irațional al patimilor și viforul ispitelor, dar și pentru că prin el străbate ca printr-un nor străveziu lumina soarelui Hristos. Acest caracter luminos al acoperămîntului se explică deci din unirea Maici Domnului cu Fiul ei, unire susținută de neîncetata ei rugăciune, prin care uitînd de sine se scufundă cu totul în Hristos: «Mai mult decît razele soarelui, luminezi cu omoforul tău ce strălucește, Biserica și poporul, și gonești întunericul păcatelor noastre cu cercetarea ta Născătoare de Dumnezeu, rugîndu-te pentru noi Fiului tău și Dumnezeului nostru». sau: «mai mult decît soarele luminezi poporul ce te mărturisește cu credință». Sau: «Cu duhovnicești aripi zburînd tainic soboarele sfinților au venit să-ți slujească ție Născătoare de Dumnezeu, văzîndu-te pe tine norul cel ușor al slavei, rugîndu-te Mîntuitorului Hristos să dea biruință poporului asupra celor ce se oștesc împotriva noastră».

Un fapt care trebuie subliniat cu deosebire în legătură cu Maica Domnului, care-și întinde omoforul peste lume cu mîinile ei înălțate la rugăciune, este că ea e înconjurată în această rugăciune ocrotitoare a ei de toate cetele îngerilor și sfinților. Întreaga lume nevăzută a ființelor necuvîntătoare în stare de rugăciune pentru noi în jurul Maicii Domnului. Întreagă e o punte activă între Hristos și noi. Înălțarea ei spre Hristos, dar și privirea ei spre noi, e o solidaritate a ei cu noi în Hristos. E cel mai viu și mai profund aspect al sobornicității Bisericii. Rugăciunea către Hristos îi apropie pe credincioși. Dar cu mult mai mult îi apropie pe îngeri și pe sfinți, întrucît se roagă cu și mai multă dăruire și ieșire din ei. Și îi apropie în mod simțit de Maica Domnului, care se roagă cu suprema căldură și iubire de Hristos și de oameni. Numai cei ce nu se roagă sînt singuri.

Maica Domnului ne păzește sub acoperămîntul rugăciunilor ei numai în timpul vieții noastre pămîntești, ci și în clipa morții întărîndu-ne față de frica ce ne-o produc arătările duhurilor răutății și dîndu-ne îndemn la pocăință pentru păcatele din timpul vieții și prin aceasta încredere în mila lui Hristos. Dar ne acoperă și în fața scaunului de judecată al lui Hristos, înduioșînd pe Fiul ei pentru noi. În Sinaxarul de la 1 octombrie se spune: «Acopere-ne pe noi cu acoperămîntul tău, Prea Sfîntă Fecioară, în ziua răutăților noastre; acopere-ne în toate zilele, iar mai ales în ziua cea rea cînd sufletul se va despărți de trup, de față să ne stai într-ajutor, și să ne acoperi pe noi de duhurile cele rele din văzduh, cele de sub cer, și în ziua înfricoșătoarei judecăți să ne acoperi întru ascunsul Acoperămîntului tău». Să ne acoperi în sînul ocrotitor al iubirii tale; să acoperi în el mai ales păcatele noastre.

Biserica trebuie închipuită ca un șir de coline ce se înalță spre cerul dumnezeiesc, care în același timp își revarsă lumina peste toate și le încălzește pe toate în măsura în care se înalță mai mult spre el. Mai sus decît toate se ridică Maica Domnului ca un munte foarte înalt, în jurul căruia se înalță ca alte vîrfuri mai joase sufletele sfin-

ților și mințile îngerești. Lumina și căldura dumnezeiască revărsată asupra unora se răspîndește asupra tuturor, avînd ca rezultat o lumină și o căldură comună, ce pun în relief nenumărate forme strălucitoare de frumusețe și tot felul de simțiri, care produc o armonie minunată. Colinele mai de jos sînt acoperite încă și de multe umbre și străbătute de curenți de răceală. Dar lumina însorită a vîrfurilor înalte luptă să alunge umbrele de pe colinele mai de jos și căldura lor, să biruiască răceala din ele, lucru pe care-l face în același timp Soarele dumnezeiesc însuși: «Munte mare și preamărit, mai înalt decît muntele Sinai, Născătoare de Dumnezeu, că acela nesuferind pogorîrea mării lui Dumnezeu, în chipuri și umbre, cu foc se aprindea și tunete și fulgere acolo s-a făcut. Iar tu tot focul dumnezeiesc, pe Cuvîntul lui Dumnezeu, în pîntecele tău fără ardere l-ai purtat, pe Cel ce toate le poartă cu voia. Sau: «Munte mare pe tine Daniil mai înainte te-a închipuit».

Dar cerul dumnezeiesc nu este în înțeles exterior deasupra noastră, ci în înțeles spiritual. În rugăciune ne întindem în solidaritate sufletele spre adîncimea sau spre înălțimea de dincolo de noi, prin interiorul nostru, punîndu-ne în comuniune cu acestea, ajutați de comuniunea cu toți sfinții cu Maica Domnului, care ne atrag mai afund în cerul luminii și puterii dumnezeiești, ajutați să ne apropiem de acele adîncuri de tot cei ce se roagă cu noi și pentru noi.

În Maica Domnului și Maica noastră Dumnezeu a cinstit umanitatea noastră mai presus decît cele mai înalte ființe îngerești, e o ameiitoare cinste ce s-a făcut umanității noastre în ea; e o ameiitoare înălțime la care a fost ridicată în ea, prin faptul că Fiul lui Dumnezeu se naște ca om din ea și rămîne unit în gradul cel mai înalt cu ea și în respectul de Fiu față de ea, ca Fiul cel mai bun cu Maica Sa. Și pentru această intimitate supremă cu ea se milostivește în mod sporit de noi toți, pentru că în apropiere de ea, în intimitatea cu ea trăiește apropierea, intimitatea cu noi.

«Ceea ce ești mai înaltă decît toate cele cerești și pămîntești, mai mărită decît heruvimii și mai cinstită decît toată făptura, pe tine apărătoare și acoperămînt puternic, te-a dăruit Hristos neamului nostru, ca să acoperi și să mîntuiești pe cei greșiți care aleargă la tine».

În Maica Domnului se arată înfăptuită în cel mai înalt grad învătura ortodoxă despre unitatea între iubire și cunoaștere între ființele înțelegătoare. Atît cunoști din altul cît îl iubești. Căci numai iubirii i se deschid cu adevărat tainele și adîncurile oricărei ființe conștiente și numai cel ce iubește înțelege pe celălalt. Maica Domnului cunoaște cel mai mult pe Dumnezeu cel întrupat, pentru că ea îl iubește cel mai mult. De aceea se spune în tradiția ortodoxă încă din sec. III, de către Sf. Grigore Taumaturgul că a văzut pe

Maica Domnului spunind Apostolului Ioan : «Luminează-l pe acesta». Iar Sf. Grigorie Palama spune că tatăl său se ruga totdeauna la Maica Domnului să-i lumineze mintea.

Ar fi o temă frumoasă de cercetat raportul între cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu de către Maica Domnului, în cîntările bisericești.

Iubirea este cunoaștere, pentru că este ieșire a celui ce iubește și intrare în cel iubit (extaz). O pildă de extaz chiar în iubirea naturală a mamei față de fiu ne dă poetul Coșbuc în poezia «Mama» : «Scapi fusul jos nimic nu zici/Și fetele se miră». Mama uită de ea pierzîndu-se în privirea sufletească a fiului ei depărtat cu trupul, dar prezent pentru sufletul ei.

În unirea maximă a Fiului lui Dumnezeu cu Maica Sa, care L-a făcut ca om, comunicîndu-i singele și simțirea ei, se arată nu numai îndumnezeirea pămîntului, ci și în omenirea cerului prin ridicarea în el, lîngă Fiul lui Dumnezeu, a celei mai intense iubiri omenești, a iubirii materne, în forma ei cea mai curată.

Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

«Fericiți făcătorii de pace»

Sub acest titlu vom insera, însă, citeva adevăruri cutremurătoare, avînd nădejdea că glasul Evangheliei, alături de cel al rațiunii, va fi mai puternic decît cel al exploziilor nucleare de-a dreptul apocaliptice.

Aproape cu regularitate, ziarele continuă să publice știri, informații, note, care, deși le citim în grabă și aproape că nici nu mai reflectăm asupra lor, ar trebui să fie pentru noi toți un *memento*. Pe pămîntul nostru cel binecuvîntat de Dumnezeu nu încolțesc numai semințele binelui. Iată titlul unei știri publicată de unul din cotidienele noastre naționale: «*Un paradox dramatic: lumea are mai mult explozibil decît hrană!*». Titlul pare incredibil, dar după ce parcurgi conținutul știrii, îți dai seama că nu e o glumă, că nu e produsul unei minți fanteziste, ci sînt concluziile unui raport anual «Cheltuielile mondiale militare și sociale», apărut recent în S.U.A., întocmit de un expert în acest domeniu, Ruth Leger Sivard. Concluziile raportului sînt șocante: în lume există mai mult explozibil pe locuitor decît hrană! În timp ce pentru un soldat se cheltuiesc 16.000 dolari, în medie anual, pentru educația unui copil nu se alocă decît 260 dolari — cu precizarea *în medie*, pentru că după cum se știe, în numeroase țări ale lumii sînt milioane de copii pentru a căror educație nu se alocă nimic și care nu au nici măcar ce mînca. Autoarea raportului mai precizează că banii pentru înarmări sînt returnați din fonduri alocate pentru obținerea de energie, produse agricole sau pentru sănătate. În raport sînt citate o serie de state care se situează pe un loc îndepărtat în «clasamentul» întocmit pe baza venitului pe locuitor, dar care se află pe unul din primele locuri în ceea ce privește cheltuielile militare pe locuitor. În raport se evidențiază și o altă evoluție neliniștitoare în domeniul cursei înarmărilor: modernizarea armamentelor clasice, nenucleare, care face ca acestea să devină tot mai distrugătoare și mai costisitoare și, concomitent, tendință de «depersonalizare a puterii de a ucide» prin situarea tot mai departe a celui ce declanșează aceste arme, prin îndepărtarea lui de consecințele actului său.

În Anuarul înarmărilor pe 1978 întocmit de Institutul de cercetări pentru problemele păcii de la Stockholm (SIPRI) se spune că în lume este irosit în fiecare minut pentru înarmare un milion de dolari, dar comentatorii apreciază că potrivit evaluărilor mai recente acest prag a fost depășit. Același Institut apreciază că cele 40 de acorduri realizate în problema dezarmării după cel de al doilea război mondial au un caracter «marginal» și că înțelegerile privind controlul armamentelor conținute în aceste documente sînt repede depășite de progresele tehnologice înregistrate în lume.

Ne bucurăm că și slujitorii bisericilor creștine, indiferent de confesiune, își aduc contribuția, cu mijloacele lor specifice, «pentru pacea a toată lumea». O știre apărută în presa laică (ziarul «România Liberă» din țara noastră vine să confirme acest fapt), se referă la o recentă conferință internațională organizată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, la Cambridge, statul Massachusetts, unde li s-a prezentat participanților un proiect de rezoluție care nu fusese prevăzut în programul conferinței. Proiectul, intitulat «A servi vieții și nu morții», evoca necesitatea «punerii științei în serviciul păcii» și adresa un apel tuturor locuitorilor planetei de a acționa «în vederea dezarmării și împotriva militarizării și a cursei înarmărilor». Documentul chema la «oprirea dezvoltării și producției de noi arme și noi sisteme de armament nuclear» și propunea elaborarea de «programe cu caracter local și național în vederea convertirii în scopuri civile a laboratoarelor și uzinelor destinate în prezent cercetării și producției militare».

Proiectul de rezoluție, cu toate că nu figura în programul Conferinței, a fost supus votului și adoptat, după cum preciza agenția U.P.I. Iată ca și glasul slujitorilor Evangheliei se face auzit în lume, pentru a stăvili suvoii înarmărilor.

*

Înscrisă ca obiectiv esențial în documentele Conducerii țării noastre, înfăptuirea dezarmării, în primul rînd a celei nucleare, ocupă un loc însemnat în gîndirea politică și acțiunile internaționale ale Președintelui Republicii, Nicolae Ceaușescu. În concepția țării noastre, dezarmarea este o problemă cardinală a omenirii, pacea și securitatea fiecărui stat neputînd fi asigurate pe calea înarmărilor, ci numai prin reducerea graduală a acestora, pînă la atingerea obiectivului final — realizarea dezarmării generale și complete.

Problema păcii este problema cheie a zilelor noastre și ea impune adoptarea unor măsuri concrete și eficiente de dezarmare și dezangajare militară. Cu diferite prilejuri, România a făcut propuneri constructive privind dezangajarea militară și dezarmare, dintre care consemnăm:

— Înghețarea cheltuielilor militare la nivelul anului 1978 și trecerea la reducerea lor treptată, începînd cu anul financiar 1979, astfel încît, pînă în anul 1985 aceste cheltuieli să se diminueze cu cel puțin 10 —15% față de anul 1978.

— Înghețarea efectivelor militare și armamentelor statelor la nivelul anului 1978 și trecerea la reducerea treptată a acestora, astfel încît,

pînă în anul 1985 să se efectueze reduceri de 10—15% față de nivelul actual, cu diminuări mai substanțiale în țările cu efective militare mai mari.

— Asumarea de către toate statele a angajamentului ferm de a nu mai amplasa noi trupe și armamente pe teritoriul altor state.

— Aplicarea integrală și generalizarea la scara tuturor continentelor, a măsurilor înscrise în Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa.

— Să se dea prioritate măsurilor vizînd dezangajarea militară în Europa și trecerea la dezarmare pe continent.

— Să se acorde o atenție specială măsurilor vizînd încetarea cursei înarmărilor nucleare și crearea condițiilor trecerii la dezarmarea nucleară.

— Statele posesoare de arme nucleare să se angajeze de a nu folosi aceste arme împotriva statelor care nu dețin armament nuclear și de a nu folosi în general nici un fel de arme, inclusiv clasice.

— Încetarea producției, eliminarea din dotarea forțelor militare, interzicerea folosirii și scoaterea în afara legii a oricăror arme de exterminare în masă — arme chimice, bacteriologice, de modificare a mediului ecologic, precum și a armei cu neutroni.

— Creșterea rolului și răspunderii Organizației Națiunilor Unite în îndeplinirea dezarmării.

— Aplicarea tuturor măsurilor vizînd oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare să se facă sub control corespunzător.

Sîntem convinși că propunerile constructive ale țării noastre privind salvagardarea păcii în lume au avut un larg ecou în conștiința lumii. Declanșarea unui proces de dezarmare autentică este unica alternativă a progresului tuturor popoarelor, a însăși existenței umane.

«Săptămîna dezarmării»

Inițiativa aparține Organizației Națiunilor Unite, care a lansat o chemare de a face din săptămîna de la 24 la 30 octombrie «o săptămîna pentru promovarea obiectivelor dezarmării» — destinată să sensibilizeze și să mobilizeze conștiințele, să scoată în relief problema numărul unu a Terei. Căci, iată, statisticile sînt fără echivoc : pe planeta noastră viețuiesc 570 milioane de oameni subnutriți, 2,8 miliarde ființe umane nu dispun de apă potabilă, un miliard de persoane n-au locuințe corespunzătoare, cei lipsiți de asistență medicală efectivă constituie un miliard și jumătate, 800 milioane de bărbați și femei nu știu să scrie și să citească, iar 250 de milioane de copii nu izbutesc să treacă pragul școlilor, deși se află la vîrsta învățaturii. Acestea sînt realități de pe o planetă pe care se cheltuiesc, în fiecare minut, peste 750.000 dolari pentru înarmări, ceea ce face ca, la nivelul unui an întreg, să se depășească fantastica sumă de 400 miliarde dolari.

Un singur tanc costă 500.000 dolari. Cu costul unui singur tanc s-ar putea asigura echipament pentru 250 săli de clasă, avînd fiecare cîte

30 elevi. Cu prețul unui avion de vânătoare cu reacție s-ar putea utiliza 40.000 de farmacii.

Țara noastră, cu diferite prilejuri, a atras atenția că s-a ajuns la stadiul în care cheltuielile militare încep să se transforme în insecuritate. După cum sublinia Președintele Nicolae Ceaușescu, aceste cheltuieli pun asemenea poveri pe umerii popoarelor încît vor produce mari greutăți fiecărei națiuni și păcii mondiale. «Trebuie bineînțeles, releva Președintele României, că politica de înarmare a ajuns la un asemenea nivel încît nu mai este cu nimic justificată». Viața demonstrează că trebuie făcut totul pentru dezarmare, pentru reducerea cheltuielilor militare.

Momentul actual, prin seriozitatea lui — căci înmulțirii armelor îi corespunde multiplicarea focarelor de tensiune și conflict — impune trecerea fermă la măsuri efective.

După cum reiese din documentele date publicității, țara noastră apreciază că trebuie acționat, fără întârziere, pentru a se ajunge la o veritabilă dezangajare militară și dezarmare în Europa și în lume. Conceptul românesc al dezarmării se distinge prin realismul său și prin caracterul practic, oferind o perspectivă concretă măsurilor de dezarmare, într-o succesiune graduală spre finalitatea dorită de umanitate.

O săptămînă a dezarmării... chiar dacă această săptămînă are doar o valoare simbolică, inițiativa este pozitivă și salutară.

— Pentru viitorul copiilor —

La Moscova a avut loc în prima jumătate a lunii septembrie a.c., un important forum internațional, Conferința mondială «Pentru un viitor pașnic și sigur pentru toți copiii», care a reunit peste 700 participanți din 130 țări: reprezentanți ai organizațiilor obștești, syndicate, de femei și tineret, ai mișcărilor pentru pace și dezarmare, precum și ai Organizației Națiunilor Unite și instituțiilor specializate ale acesteia, ai altor organizații internaționale și regionale. Din țara noastră a participat o delegație condusă de Maria Bobu, vicepreșerintă a Consiliului Național al Femeilor.

Reuniunea a fost considerată una dintre cele mai însemnate acțiuni cu caracter internațional, care au avut loc în acest an declarat — după cum se știe — la inițiativa unui mare număr de țări, între care și România, drept «An internațional al copilului».

În Mesajul adresat reuniunii de Președintele României, Nicolae Ceaușescu, al cărui text a fost remis prezidiului conferinței și participanților, este subliniată tematica Conferinței, chemată «să abordeze și să dezbată una din problemele de bază ce preocupă lumea contemporană, și anume aceea de a asigura copiii, tinerelor generații de pretutindeni, un viitor de libertate, bunăstare și pace, un climat de liniște și înțelegere internațională (...). Grija față de viața și educația copiilor se impune ca o componentă esențială a politicii oricărui stat, de aceasta depinzînd însăși ziua de mîine a fiecărei națiuni, a întregii umanități.» — se spune în mesaj.

Dezbaterea amplă a prilejuit evidențierea unei game largi de preocupări, în diferite țări, față de situația copiilor, prezentarea de rezultate semnificative, relevarea experienței pozitive, ca și a dezideratelor și dificultăților întâmpinate în acest domeniu. Participând activ la dezbateri, reprezentanții țării noastre au înfățișat noile prefaceri din România — economice și sociale — în care crește și se formează tînăra generație, grija și atenția cu care sînt înconjurați copiii țării, la dispoziția cărora se află o întreagă rețea de instituții medicale, de învățămînt și preșcolare, beneficiind de alocații de stat, de condiții materiale corespunzătoare, de tot ceea ce le este necesar pentru formarea și educarea lor pentru muncă și viață.

În dezbaterile Conferinței au revenit ca un leit-motiv, ideea că asigurarea păcii constituie premise de însemnătate vitală pentru rezolvarea sarcinilor legate de situația copiilor în lumea de azi, accentuîndu-se, totodată, că problema complexă a ocrotirii copiilor poate fi soluționată radical numai împreună cu cele mai importante probleme social-economice care preocupă omenirea. Abordarea realistă de pe poziții științifice a problematicii majore a situației copilului în lumea contemporană presupune o conectare cu întregul cadru economic, politic și social în care copiii trăiesc și se dezvoltă în fiecare țară, racordarea la marile probleme ale contemporaneității.

Subliniind «îndatorirea supremă a popoarelor, a tuturor statelor de a asigura tinerei generații, copiilor planetei noastre, posibilitatea de a trăi în pace și securitate deplină», Președintele Nicolae Ceaușescu arată în Mesajul său că : «cel mai bun dar pe care statele, guvernele, oamenii politici, forțele sociale înaintate îl pot face copiilor este trecerea la dezarmare, reducerea cheltuielilor militare și afectarea unei părți din fondurile astfel economisite, pentru îmbunătățirea vieții lor materiale și spirituale».

La dezbaterile din forumul de la Moscova a fost reafirmată răspicat hotărîrea României de a intensifica eforturile în cadrul O.N.U., ca și în raporturile cu diferite state pentru multiplicarea preocupărilor față de tînăra generație, pentru înfăptuirea dezarmării, în primul rînd a celei nucleare, și repartizarea unei părți din mijloacele economisite pe seama reducerii cheltuielilor militare, îmbunătățirii condițiilor de viață ale copiilor din întreaga lume.

— Pentru pace și cooperare —

În a doua jumătate a lunii august a.c., a avut loc la Königstein, în Republica Federală Germania, a VIII-a Conferință Generală a Asociației Internaționale de Cercetări asupra Păcii (I.P.R.A.), manifestare la care au participat circa 200 de oameni de știință din toată lumea.

Asociația Internațională de Cercetări asupra Păcii este o organizație neguvernamentală cu caracter științific, în strînsă legătură cu

U.N.E.S.C.O., care și-a propus stimularea unor cercetări interdisciplinare asupra condițiilor păcii și războiului, facilitând contactele între cercetătorii din toate țările și încurajând răspândirea cât mai largă a informațiilor în acest domeniu, membrii săi fiind oameni de știință, instituții și asociații științifice.

Lucrările celei de a VIII-a Conferință a I.P.R.A., s-au desfășurat în șase comisii principale, avînd ca teme: economia politică a alimentației; educația pentru pace; ordinea mondială a informației; ordinea mondială militară; militarismul și dezarmarea; după Helsinki — confruntare ideologică și comunicație transnațională; consecințele sociale ale noii diviziuni internaționale a muncii.

În afara lucrărilor acestor comisii, au mai avut loc trei ședințe plene consacrate: «implicațiilor interne și externe ale destinderii în Europa», «sarcinilor actuale ale educației pentru pace» și «noii ordini economice internaționale».

În cadrul numeroaselor intervenții prilejuite de rapoartele prezentate, participanții au subliniat, printre altele, caracterul negativ al creșterii continue a cheltuielilor militare — la nivel mondial și în diferite zone ale globului, atît sub aspect cantitativ cît și calitativ — importanța unor inițiativă la nivel regional de stabilire a unor zone denuclearizate, rolul opiniei publice în accentuarea cursului spre destindere.

Din cadrul Comisiei care s-a ocupat de educația pentru pace, reținem următoarele subiecte de discuție: legitimarea educației pentru pace, metode în pedagogia păcii, legitimarea educației pentru pace, metode în pedagogia păcii, problematica drepturilor omului în educația pentru pace, nonviolența ca principiu de bază al educației pentru pace, problematica drepturilor omului în educația pentru pace, rolul mișcărilor politice de tineret, sindicale în acest domeniu, importanța explicitării și prezentării conceptelor și problemelor internaționale în educația pentru pace.

Participarea românească la această reuniune s-a concretizat în prezentarea unei comunicări, în cadrul Comisiei a II-a, referitoare la «Dreptul internațional și educația pentru pace», cît și în unele intervenții în comisiile de lucru și în ședințele plene. A fost prezentată poziția României în ceea ce privește securitatea și cooperarea în Europa, cerințele unei abordări științifice în problema drepturilor omului, unele inițiativă ale țării noastre în domeniul soluționării pașnice a diferendelor dintre state etc., elemente necesare și pozitive în cadrul cercetărilor științifice asupra păcii în țara noastră.

Reuniunea din acest an a I.P.R.A. a fost o manifestare reușită, după aprecierile comentatorilor, care a permis un fructuos schimb de informații, în domeniul studiilor asupra păcii între cercetătorii din toată lumea, oferind un cadru adecvat pentru stabilirea direcțiilor unor noi eforturi îndreptate spre noi acțiuni care să ducă la întărirea securității internaționale și la realizarea unei păci durabile.

O nouă mărturie a contribuției României la cauza păcii și a bunei înțelegeri între popoare

La sesiunea Adunării Generale a O.N.U. din această toamnă o nouă inițiativă românească în sprijinul păcii s-a bucurat de mare audiență la Națiunile Unite : *reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state.*

Pe linia transpunerii în viață a concepției inovatoare a Președintelui Nicolae Ceaușescu asupra situației internaționale actuale și a modului de abordare și soluționare eficientă și democratică a problemelor ce confruntă omenirea, România a expus și la actuala sesiune poziția ei fermă în favoarea respectării stricte a drepturilor legitime a tuturor națiunilor, pentru rezolvarea, pe cale politică, pașnică, a tuturor diferendelor dintre state, a tuturor problemelor internaționale. Totodată, înțelegînd să-și aducă partea ei de contribuție la preocupările pentru găsirea unor soluții adecvate, pașnice, capabile să apere și să consolideze destinderea și colaborarea reciproc avantajoasă între națiuni, țara noastră a venit, și la această sesiune, cu o serie de inițiative și propuneri noi, originale, deosebit de valoroase, eminentamente constructive. Între acestea se detașează, prin importanța ei, reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state.

Avînd meritul de a aduce, pentru prima dată, ca problemă distinctă, reglementarea pe cale pașnică a diferendelor pe agenda unei sesiuni a Adunării Generale, propunerea românească a fost primită cu viu interes de către majoritatea statelor membre ale O.N.U., de către cercurile diplomatice și de presă de la Națiunile Unite, fiind considerată, în ansamblul celor 126 de puncte de pe ordinea de zi, ca una din inițiativele de importanță centrală ale actualei sesiuni, prin care se propune o abordare dintr-un unghi nou, proaspăt, a căilor de rezolvare a problematicii complexe existente astăzi în lume. Primele dovezi ale recunoașterii semnificației și actualității problemei aduse în discuțiile O.N.U. de țara noastră au apărut chiar la începutul sesiunii, cînd plenara Adunării Generale a hotărît, în unanimitate, înscrierea punctului românesc pe ordinea de zi a actualei sesiuni și repartizarea lui spre examinare în unul din principalele organe ale Adunării — *Comitetul pentru problemele politice și de securitate, care dezbate chestiunile majore ale dezarmării și întăririi păcii și securității internaționale.*

Dezbaterile generale au evidențiat că rațiunile care stau la baza propunerii românești sînt larg împărtășite de majoritatea covârșitoare a statelor membre ale O.N.U., de țările socialiste, de statele nealiniat și în curs de dezvoltare. Ecoul pozitiv, referirile favorabile la problema adusă în discuție de țara noastră, sprijinul larg care se conturează după dezbaterile din plenară izvorăsc din înțelegerea faptului că propunerea românească răspunde unei cerințe cardinale a epocii contemporane și anume aceea a abolirii definitive și totale a forței și a amenințării cu forța, a excluderii conflictelor și războaielor și a înlocuirii lor prin metode bazate pe rațiune și justiție, prin soluții negociate, pașnice.

Dezbaterile generale au pus în lumină, în acest sens, justețea abordării românești, potrivit căreia — în condițiile complexe ale situației internaționale actuale, ale existenței unor uriașe capacități de distrugere — recurgerea la forță în orice parte a lumii, izbucnirea unor ciocniri și conflicte armate sînt de natură să pericliteze nu numai liniștea și viața popoarelor în cauză ci și pacea internațională.

În dezbateri s-a conturat o largă adeziune la opinia țării noastre, reafirmată în discursul rostit de ministrul român de externe, la actuala sesiune, potrivit căreia trebuie depuse toate eforturile, se cer folosite la maximum posibilitățile oferite de O.N.U. pentru rezolvarea, prin tratative politice, pe căi pașnice, a oricăror litigii dintre state. Într-adevăr, viața arată că nu există diferend sau problemă, oricît de complicată, care să nu poată fi soluționată dacă se procedează cu realism și voință politică, pentru a se ajunge la soluții negociate și nu la conflicte.

— În consens cu cerințele păcii și securității —

Cu prilejul adunării festive consacrată celei de a XXX-a aniversări a R. D. Germane, în cuvîntarea rostită la Berlin de Leonid Ilici Brejnev, Președintele Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., a făcut cunoscută hotărîrea Uniunii Sovietice de a efectua, în mod unilateral, o reducere a efectivelor militare și armamentelor staționate în Europa centrală, U.R.S.S. angajîndu-se să retragă de pe teritoriul R. D. Germane 20.000 militari, 1.000 tancuri, precum și o anumită cantitate de tehnică militară.

În același timp, în declarație se precizează că Uniunea Sovietică este gata să reducă, în comparație cu nivelul actual, numărul mijloacelor nucleare cu rază medie de acțiune situate în regiunile vestice ale U.R.S.S., dacă în Europa Occidentală nu vor fi amplasate suplimentar armamente de acest fel; sînt avansate, totodată, propuneri cu privire la devansarea termenelor prevăzute în acordurile de la Helsinki pentru notificarea aplicațiilor trupelor terestre și la stabilirea, pe bază de reciprocitate, a unui nivel al efectivelor participante la aceste operațiuni, care să nu depășească 40.000—50.000 de oameni; de asemenea, se propune ca notificările să se extindă și asupra deplasărilor de trupe terestre depășind 20.000 de oameni.

Semnificația inițiativei sovietice se relevă, în primul rînd, în raport cu realitatea faptului că, pe continentul european se află concentrate cele mai mari și puternice efective și arsenale militare, dintre cele mai perfecționate mijloace de distrugere în masă, că — în condițiile existenței, aici, a celor două blocuri militare opuse, ale menținerii unor trupe și baze militare străine pe teritoriile altor state — o asemenea situație constituie o gravă și permanentă sursă de încordare, un puternic stimulator al cursei înarmării și factor de insecuritate pentru toate popoarele.

Este, în acest sens, știut că România, Președintele ei, s-au pronunțat pentru adoptarea de către țările socialiste a unor inițiative, chiar și

unilaterale, pe linia dezangajării militare și dezarmării, de natură să impresioneze declanșarea unui amplu proces în această direcție. Referindu-se la importanța reducerii, chiar și într-o anumită proporție, a efectivelor militare din Europa și a armamentului corespunzător, și subliniind că o asemenea reducere nu ar schimba raportul de forțe, nu ar afecta cîtuși de puțin securitatea statelor de pe continent, Președintele Nicolae Ceaușescu arăta : «Această reducere a trupelor ar avea însă o semnificație politică, psihologică pentru Europa și pentru întreaga lume. Ea ar demonstra că există posibilitatea să se ajungă la înțelegere, ar întări încrederea și ar deschide calea pentru o abordare mai serioasă a dezangajării militare în Europa».

Prin implicațiile lor, măsurile guvernului sovietic au, în același timp, și o semnificație mai largă, depășind cadrul european. Căci — așa cum a evidențiat în repetate rînduri Președintele Nicolae Ceaușescu — reducerea, în diferite zone ale lumii, a trupelor și armamentelor de pe teritoriile altor state, retragerea de către toate statele a forțelor militare în cadrul granițelor naționale, trecerea la măsuri efective de dezarmare constituie condiții necesare ale ameliorării climatului internațional, ale soluționării marilor probleme de care depind pacea și securitatea tuturor popoarelor.

Realizarea de măsuri și acțiuni concrete în direcția dezarmării, a reducerii cheltuielilor militare ar însemna, în mod practic, o contribuție la crearea premiselor necesare înlăptuirii unor proiecte de construcție pașnică, în interesul vieții pe pămînt. După cum se știe, țara noastră a adoptat măsuri practice de diminuare a fondurilor destinate cheltuielilor militare, resursele respective fiind utilizate în scopul majorării alocațiilor pentru copii.

Alături de toți oamenii de bună credință din întreaga lume, Biserica Ortodoxă Română își înalță cu osîrdie glasul în slujba păcii, militînd și rugîndu-se neîncetat pentru «vremuri pașnice».

Pr. GH. BOGDAPROSTE

ȘTIRI ECUMENICE

— «Dialogul dintre Bisericile Ortodoxe și Luterană este foarte promițător fiindcă nu-i împovărat de pretenții de jurisdicție a unei Biserici asupra celeilalte», afirmă pastorul Schlicting din Regensburg (Lutherische Monotihäfte 11/1978).

— După simpozionul «Pro-Oriente» ținut la Viena, Mitropolitul Ignatius Hazim de Lattokia, ținând de Patriarhia Ortodoxă de Antiohia, a afirmat că nu vede nici un motiv pentru care nu s-ar putea restabili unitatea cu Bisericile Orientale (necalcedoniene) din Antiohia (Ökumenische Information 45/1978).

— Arhiepiscopul Melhisedec de Penza a fost numit exarh al Patriarhiei Ruse pentru Berlin și Europa Centrală, ca succesor al Mitropolitului Filaret (Ökumenische Information 45/1978).

— La un schimb de idei între reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Ruse și ai Alianței Luterane Mondiale s-a exprimat dorința după «adîncirea contactelor între cele două organizații, pentru cultivarea înțelegerii reciproce, pentru îmbogățirea reciprocă teologică și pentru colaborarea în toate domeniile vieții sociale» (Evangelische Information 44/1978).

— Pentru prima dată s-a acordat titlul de «doctor honoris causa» în teologie — și anume de către Facultatea de teologie romano-catolică din Tübingen — și la două femei: o profesoară de religie și una medic — misionară în Africa (Aktueller Dienst, Inland 261/1978).

— La Liverpool (Anglia) s-a sfințit cu mare solemnitate catedrala anglicană, — în stil neogotic —, una dintre cele mai mari biserici de pe mapamond și prima catedrală anglicană zidită în provincia bisericească nordică (Jork). (Welt, Kirche, Aktuell 126/1978).

— «Misiunea teologiei africane» a fost tema unei întruniri ecumenice de teologie din lumea a treia, ținută la Accra (Ghana). (Aktueller Dienst, Ausland 258/1978).

— Federația internațională (romano-catolică) «Una voce» într-un congres ținut la Torin a susținut că «grija pentru reunirea Bisericilor nu trebuie să aibă întietate față de credințioșia pentru doctrina catolică». Evident, primează infailibilitatea papală (Evangelische Information 44/1978).

— La o consultație teologică luterană africană ținută la Gabarone (Botswana) s-a recomandat ca Biserica luterană și Alianța luterană mondială să țină seama de «forme proprii teologiei africane». În consultație s-a constatat că problemele creștinilor africani sînt foarte variate, căci religiile tradiționale, dezvoltările sociale și politice din diferitele țări creează situații foarte diferite. S-a recunoscut totuși existența

unui element unificator: *Biblia*. «Teologia africană» activează cu valorile africane tradiționale și urmărește eliberarea creștinilor africani de gândiri străine introduse din Europa și America (*Evangelische Information* 44/1978).

— «Centrul ecumenic» din Frankfurt anunță existența a 23 centre ecumenice în R. F. Germania, iar 6 fiind în stadiu de organizare. E vorba de cooperare între comunități romano-catolice și evanghelice, în două cazuri și de ortodocși, la servicii divine, la cercuri biblice și de rugăciuni, cercuri de cântare și de activitate socială (*Evangelische Information* 46/1978).

— Papalitatea și îndeosebi dogma despre infailibilitatea Papei constituie o «problemă» pentru reunirea confesiunilor creștine, s-a afirmat la modul general al Luteranilor, pe când pentru «reprezentarea vizibilă a unității întregii creștinătăți» s'a manifestat oarecare înțelegere (*Evangelische Information* 44/1978).

— «Biserica mântuirii» (luterană) din Ierusalim a înregistrat 80 de ani de la sfințirea ei (*Evangelische Information* 45/1978).

— O mai strânsă colaborare între Alianțele confesionale mondiale și Consiliul Ecumenic al Bisericilor s-a cerut la o consultație comună a acestor organizații ținute la Geneva. Colaborarea ar privi problema de natură teologică, dialogurile cu alte religii, problema drepturilor omului, și, evident, acțiunea pentru realizarea unității vizibile a Bisericii (*Ökumenische Information* 44/1978).

— Bisericile din Etiopia au format un consiliu pentru a lucra împreună pe teren bisericesc (*Evangelische Information* 44/1978).

— O consultație de femei creștine ținută la Brüssel a hotărât înființarea unei «Conferințe ecumenice a femeilor creștine din Europa», care să ajute femeile «să-și găsească identitatea lor comună, să lucreze pentru unitatea Bisericii și a omenirii, pentru drepturile omului și pentru o teologie feminisă» (*Evangelische Information* 44/1978).

— În dialogul catolic-luteran, evident, problema papalității nu poate fi ignorată, dimpotrivă. Redăm câteva afirmații în problema aceasta din partea celor două părți. Astfel din partea luterană se spune, între altele: deși Apostolul Petru, fără îndoială, a avut primul loc între apostoli, dar situația aceasta nu s-a transmis «automat» asupra urmașilor lui Petru ca Episcop al Romei, — sau dacă Apostolul Petru a fost personalitatea fruntașă între apostoli, nu înseamnă că în mod necesar și urmașul Episcopului Romei trebuie să aibă aceeași situație între ceilalți Episcopi. Dacă se susține că și după Apostolul Petru în Biserică trebuie să fie o conducere generală, care să administreze «cheile și puterea de a lega și dezlega», atunci situația aceasta nu poate exista în sensul unei limitări la deținătorul unui scaun episcopal. Acest principiu de succesiune nu poate fi justificat nici din Biblie și nici din istoria Bisericii Vechi. Conducerea Bisericii Generale nu poate fi determinată prin succesiune în sensul legării de un scaun episcopal. Însemnătatea comunităților singulare pentru Biserica Generală este trecătoare.

Din partea romano-catolică se afirmă în primul rând că interpretările biblice protestante sînt total impregnate de subiectivism. Trebuie doar să existe un oficiu care, în ultimă instanță, să precizeze învățătura biblică. Trebuie să existe un edificiu care obligatoriu să asigure unitatea Bisericii. Astfel mesajul creștinismului adresat lumii se fărâmițează și se pierde. Dar, se răspunde, este papalitatea, într-adevăr, garantul unității Bisericii? Istoria cunoaște și o «unitate» impusă prin forță și silă. Și cum

trebuie să fie «unitatea» aceasta? Asimilare, uniformizare, coordonare? Sau nu cumva năzuința după unitate acoperă tendinți totalitare? În orice caz trebuie reținut că după cum unitatea nu trebuie să fie identică cu adevărul, tot așa nici «Biserica unității» cu «Biserica Adevărului». Unitatea nu-i o valoare în sine, ci «valoare în relație» și deci o valoare ambivalentă. Dar unitatea nu trebuie să ignoreze adevărul.

Oficiul papal e respins de protestanți ca oficiu «de iure divino», nu însă ca oficiu «de iure humano». Pentru lămurirea problemei papale se propun două modele: «comunitatea conciliară» și «divinitatea împăcată». După aceste modele Papa — se spune — ar putea fi «simbol al unității» fără ca dogmele romano-catolice să fie valabile și pentru Bisericile ne-catolice. Dar papalitatea rămâne însă «questio disputando» (Lutherische Monatshefte 11/1978).

— Domul din Aachen (R. F. Germania) ctitorie a Împăratului german Carol cel Mare a fost înscris acum de UNESCO (Organizația culturală a Națiunilor Unite) în lista «valorilor culturale mondiale» — «proprietate comună a tuturor oamenilor». În lista aceasta se înscriu obiecte de unică valoare artistică, de mare influență culturală asupra unei regiuni sau într-o epocă, semnificative pentru arhitectura unei epoci, sau de mare importanță în legătură cu personalități și curente istorice (Katholische Korrespondenz 50/1978).

— În Biserica Romano-Catolică a luat ființă o nouă formă de comunitate bisericească, numită «Comunitate bisericească integrată». A luat ființă în anul 1968 la München ca «Comunitate apostolică de preoți și mireni», în care locuiesc persoane singulare și familii întregi. Membrii comunității activează împreună în toate domeniile vieții lor, făcând împreună și rugăciunile (Evangelische Information 51—52/1978).

— Scriitoarea Charlotte Manguet din Republica Coasta de Fildeș a declarat că Biserica creștină a contribuit la eliberarea femeii în Africa. Într-o societate în care, după tradiție, numai bărbații aveau drepturi, Biserica a cerut în Africa, pentru prima dată, drepturi și pentru femeii la cultură și dezvoltare socială și le-a îndeplinit prin așezăminte proprii (Alt-Katholische Kirchenzeitung 12/1978).

— Problema hirotoniei femeilor face dificultăți relațiilor dintre Bisericile: Anglicană și Ortodoxă, se spune într-un comunicat publicat de comisiunea internațională a dialogului teologic dintre anglicani și ortodocși. Iar faptul că Biserica episcopală anglicană din America a hirotonit 50 de femei, a produs în ea o schismă. Sinodul general al Bisericii anglicane n-a găsit nici un impediment teologic pentru hirotonirea a 50 de femei, a produs în ea o schismă. Sinodul general al Bisericii anglicane n-a găsit nici un impediment teologic pentru hirotonia femeilor. Comentind atitudinea aceasta a Sinodului anglican, Arhiepiscopul ortodox Atenagora din Anglia (ține de Patriarhia ecumenică din Constantinopol), respingând hirotonia femeilor, a spus: «O teologie care nu ține seama de Sfânta Scriptură și de experiența Bisericii n-ar mai avea nici o relație cu teologia creștină» (Alt-Katholische Kirchenzeitung 12/1978).

— La Bremen (R. F. Germania) s-a înființat un «liceu ecumenic» voind să contribuie la educația elevilor în sensul bune înțelegeri între oameni și cultivării spiritului de pace (Korrespondenzbericht 351/1978).

— Afirmații mahomedane. «Iisus, pe care noi mohamedanii îl numim «Ischah» este, după Mohamed, întemeietorul religiei noastre, — cel mai mare profet. Noi îl cinstim foarte mult și Ierusalimul, localitatea morții Sale, este pentru noi, după Mecca și Medina, cea mai sfântă localitate din lume. Aș sărbători Nașterea lui Iisus — spune

un mohamedan — dar, ca bun mohamedan, mă sfiesc să intru într-o biserică creștină. N-ar fi tocmai lucru cinstit, fiindcă în unele privințe cele două religii se exclud. Dar creștinilor evlavioși le doresc multă fericire la sărbătoarea Nașterii lui Ischah... Religii deosebite nu trebuie să însemne însă dușmănie între credincioșii lor. Mohamedanii evlavioși și creștinii evlavioși pot trăi împreună foarte bine în pace. Neînțelegerile își au rădăcina în insuficienta cunoaștere reciprocă» (Korrespondenzbericht 354/1978).

— Săpături arheologice făcute în statul sud-indian Karnataka au descoperit inscripții pe pietre datînd din secolul trei î.e.n., din timpul împăratului indian Aschoka. Din inscripții, în dialectul Brahmi, se desprinde că împăratul Aschoka a ajutat din plin Buddhismul să ajungă religie mondială (Universitas 12/1978).

— Biserica Ortodoxă Finlandeză a împlinit 60 de ani de la recunoașterea ei de către Stat, — 60 de ani de funcționare are Seminarul ei teologic de la Kuopio (Internationale Kirchliche Zeitschrift 2/1979).

— Patriarhul Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare și-a vizitat parohiile sale din America: New York, Washington, Akron, Cincinnati, Indianapolis, St. Louis, Chicago, Dearborn, Stilton, Loraine și Montreal (Internationale Kirchliche Zeitschrift 2/1979).

— Mitropolia Ortodoxă din R. F. Germania, cu sediul în Bonn, aparținînd de Patriarhia ecumenică, cu 52 parohii, este a treia ca mărime în R. F. Germania (Aktueller Dienst, Kultur 125/1979).

— La Seminarul Vechi-catolic de la Universitatea din Bonn, se ține o serie de cursuri despre «Teologia și Biserica Ortodoxă». Mitropolitul de Traunopolis, Dr. Damaskinos Papandreu a vorbit despre «Starea și perspectivele Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe», și Mitropolitul de Peristeri, Dr. Chrysostomos Zaiphires, despre «Bisericile Greciei și mișcarea ecumenică» (Ökumenische Information 21/1979).

— La Hildesheim (R. F. Germania) s-a înființat un centru duhovnicesc pentru cei 420.000 sîrbi ortodocși din Europa Apuseană (Internationale Kirchliche Zeitschrift 2/1979).

— Biserica Ortodoxă din Grecia a editat Noul Testament în limba greacă modernă (Internationale Kirchliche Zeitschrift 2/1979).

— Federația internațională «Una Voce» (romano-catolică) în adunarea ei generală a hotărît să intervină «cu toate puterile» pentru restabilirea «liturghiei tradiționale». S-a mai hotărît editarea unei «Cărți albe», cuprinzînd zeci de mii de semnături, cerînd restabilirea vechii liturghii. Problema liturgică produce frămîntări în viața bisericească romano-catolică («Freude am Wort» 1/1979).

— Cu prilejul călătoriei Papei în Polonia s-au bătut trei serii de medalii comemorative în aur, argint și bronz (Aktueller Dienst, Vatican 128/1979).

— Dezgropări arheologice făcute în Schleswig au descoperit un clopot, care după afirmațiile experților este cel mai vechi tip de clopot din Europa și datează din 854 (Aktueller Dienst, Inland 130/1979).

— Institutul teologic din Kairo (copt.) (Egipt) funcționează de 15 ani.

— Într-o adunare comunitățile zaratuștiice din India și Iran au hotărît să nu facă acțiune misionară directă între credincioșii altor religii (Aktueller Dienst Ausland 132/1979).

— Arheologii au dezgropat în orașul Ierasy (Iordania) o biserică, după părerea lor, prima biserică creștină din Iordania, datînd din secolul I sau II e.n. (Aktueller Dienst, Inland 149/1979).

— «Consiliul Organizației economice și sociale de la O.N.U.», a acordat «Conferinței Bisericilor Europene» de care țin 113 Biserici necatolice din Europa de Est și Vest, «Statut» de organizații nestatale. Prin aceasta ea a primit posibilitatea de a participa, cu caracter consultativ, la discuțiile de la O.N.U. Este prima organizație regională căreia i se acordă acest Statut (Ökumenische Information 21/1979).

— Biserica Romano-Catolică din Bavaria a publicat un nou catehism cu titlul «Mesajul credinței» (Aktueller Dienst, Inland 142/1979).

↳ Mitropolitul ortodox grec, Dr. Chrisostomos Zaphiris de Peristeri într-o conferință ținută la Universitatea din Bonn (R. F. Germania) cu titlul: «Biserica din Grecia și Mișcarea ecumenică», a reproșat că Biserica Ortodoxă este numeric insuficient reprezentată la centrul din Geneva al Mișcării ecumenice a Bisericilor, fapt ce reduce și caracterul ecumenic al Mișcării, care este în general impregnată protestant. Scopurile Mișcării ecumenice sînt adesea identificate cu scopurile personale ale unor conducători ai Mișcării. Biserica Ortodoxă Greacă nu-i de acord — a afirmat Mitropolitul — nici cu eclesiologia Mișcării ecumenice, care favorizează teoria și practica concepției protestante, — fapt observat în diminuarea importanței oficiului Arhieresc, pe cînd pentru Biserica Ortodoxă succesiunea apostolică a oficiului Arhieresc este de fundamentală însemnătate pentru existența ei. Regretabilă este și tendința — a afirmat Mitropolitul — că Mișcarea ecumenică voiește să se transforme într-o «Supra-Biserică» cu intenția de a controla credința Bisericilor membre ale Mișcării. Reprobabilă este și concentrarea unilaterală asupra problemelor social-politice, cele de ordin teologic și ecumenic rămînînd pe plan secundar (Ökumenische Information 27/1979).

— Comisia mixtă catolică-ortodoxă pentru pregătirea dialogului teologic dintre cele două Biserici și-a încheiat lucrările, elaborînd o bază comună pentru discuțiile internaționale. Patriarhul ecumenic Dimitrios I, într-o scrisoare adresată Papei Ioan Paul II, la sărbătoarea Sf. Apostoli Petru și Pavel, îl asigură că Biserica din Constantinopol va face totul pentru unitatea bisericească, pentru ca «cu rugăciune, smerenie, răbdare și înțelepciune, dar și cu curajul și hotărîrea Părinților să recunoaștem adevărul în iubire și unitate și pentru ca să ne iubim, unindu-ne în acest adevăr» (Aktueller Dienst, Vatikan 148/1979).

— La sărbătoarea «Sfinților Apostoli Petru și Pavel» o delegație ortodoxă în frunte cu Mitropolitul de Calcedon a prezentat la Vatican Papei Ioan Paul II urări de sănătate din partea Ortodoxiei și o scrisoare din partea Patriarhului ecumenic Dimitrios I, în legătură cu străduințele pentru refacerea unității Bisericii. În cuvîntul rostit Papa a asigurat că «Biserica Romano-Catolică în dialogul cu ortodoxii va fi cu sinceritate deplină și totodată va lucra în spiritul ascultării față de Hristos, care a întemeiat Biserica Sa ca o Biserică unică, voind-o în deplină unitate, pentru a fi semnul și instrumentul unității strînse cu Dumnezeu și cu întreg neamul omenesc. Pe cînd în trecut, în urma împrejurărilor adverse și a slăbiciunilor și greșelilor oamenilor Bisericile ajunseseră aproape la dușmănie reciprocă, azi însă, datorită milostivirii lui Dumnezeu și voinței bune a oamenilor, mare este hotărîrea pentru restabilirea unității depline» (Aktueller Dienst, Vatikan 148/1979).

— Într-o conferință cu titlul: «Starea și perspectivele Sfântului Mare Sinod al Bisericii Ortodoxe», Mitropolitul de Tranoupolis Dr. Damaskinos Papandreu, a afirmat că relațiile dintre Bisericile creștine nu trebuie să se epuizeze în simplă toleranță, ci trebuie să ducă la recunoașterea reciprocă. El a îndemnat creștinii să-și pună întrebarea: dacă separația e motivată în diferite tradiții sau se află în credință? În eforturile pentru unitate importanța trebuie dată — după părerea Mitropolitului — dialogului bilateral între teologii diferitelor confesiuni creștine (Ökumenische Information 27/1979).

— Starețul ortodox rus din Moscova, Iosif Pustoutow, aflat într-o misiune la Düsseldorf (R. F. Germania) a afirmat că discuțiile, ce se duc de aproape două decenii — la intervale însă mari — între reprezentanții Bisericii Ortodoxe Ruse și ai Bisericii Evanghelice Germane dau bune roade de natură teologică, fiind o contribuție la dezvoltarea bunelor relații dintre cele două Biserici (Ökumenische Information 52/53/1978).

— Reprezentanți ai celor trei mari Biserici protestante din ambele părți ale Irlandei — anglicană, prezbiteriană și metodică — și-au reluat la Dublin discuțiile pentru reglementarea relațiilor reciproce. S-a elaborat un progres pentru stabilirea unei «unități organice» între cele trei organizații. În primul rând e vorba de recunoașterea reciprocă a oficiilor duhovnicești și a serviciilor bisericesti (Ökumenische Information 52/53/1978).

— Contemporanul lui Ghandi, Rabindranath Tagore (1861—1941), preot, filozof, politician, a scris odinioară următoarele cuvinte: «Visam că viața este bucurie, m-am trezit și am văzut că ea este muncă, — apoi am aflat că munca este bucurie». Exact (Katolische Korrespondenz 27/1979).

— Vaticanul sprijină străduințele unor cercuri de a introduce latina ca limbă internațională pentru popoarele comunității europene. Se dă ca exemplu statul african Senegal, unde latina s-a introdus ca limbă de predare (Aktueller Dienst, Vatikan 164/1979).

— Se află sub tipar prima traducere comună a Bibliei din textul original în limba germană curentă în spațiul unde este ea dominantă. S-au elaborat și scurte introduceri la fiecare Carte, precum și explicații de locuri biblice mai dificil de înțeles. La traducere, introduceri și explicații au lucrat peste 100 de specialiști catolici și protestanți (Katolische Korrespondenz 28/1979).

Diac. Prof. OREST BUCEVSCHI

ARTICOLE ȘI STUDII

ÎNSEMNĂTATEA ȘI ACTUALITATEA INTERPRETĂRII ORTODOXE OMILETICE A SFINTEI SCRIPTURI

Interpretarea cuvîntului dumnezeiesc, cu învățături dumnezeiești mai înalte, este lucru destul de greu, precum mărturiseau și Ucenicii Domnului Hristos, pe cînd li se propovăduia de Domnul în Galileia, după înmulțirea pîinilor (Ioan VI, 1—14), despre «pîinea cea vie care s-a coborît din cer» (Ioan VI, 51). Întreaga învățătură a Domnului cu mîncarea trupului Fiului Omului și cu băutura singelui Lui, spre dobîndirea vieții celei de veci (Ioan VI, 51—56), i-a uimit pe toți. Precum continuă Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan, mulți din Ucenicii Lui auzind, au zis: «Greu este cuvîntul acesta! Cine poate să-l asculte? (Ioan VI, 60). Domnul Hristos avea să le spună la sfîrșitul propovăduirii: «Cuvintele pe care vi le-am spus sunt duh și sunt viață» (Ioan VI, 63).

Mai tîrziu Sfînții Apostoli aveau să se convingă la Cina cea de Taină, care este pîinea cea vie, precum aveau să istorisească Sfînții Evangheliști despre instituirea Tainei Sfîntei Euharistii (Matei XXVI, 26—28; Marcu XIV, 22—24; Luca XXII, 19—20). Și tot la Cina cea de Taină le-a făgăduit Domnul Ucenicilor Săi că le va trimite pe Mîngîietorul, Duhul adevărului (Ioan XV, 17). Duhul Sfînt, care vine de la Tatăl în numele Său, care îi va învăța toate. Același Sfînt Duh l-a inspirat și pe Sfîntul Apostol Pavel să propovăduiască Taina Sfîntei Euharistii, cu deplină claritate (I Corinteni XI, 23—34).

Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Cuvîntul lui Dumnezeu (Ioan I, 14), lumina cea adevărată (Ioan I, 9), precum a și mărturisit despre Sine (Ioan VIII, 12), cu adevărat «Calea, Adevărul și Viața» (Ioan XIV, 6), Acela ce rostea cuvintele lui Dumnezeu (Ioan III; VII; 16; XIV, 24; XVII, 8), a interpretat ca nimeni altul cuvîntul lui Dumnezeu, precum se poate vedea. Încă de la prima Sa propovăduire în Nazaretul Galileii, cînd a intrat în ziua sîmbetei în sinagogă, S-a sculat să citească și I s-a dat cartea prorocului Isaia și deschizînd El cartea a găsit locul unde era scris: «Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să vindec pe cei cu inima zdrobită, să propovăduiesc celor robiți dezrobirea, celor orbi vederea, să eliberez pe cei apăsați și să vestesc anul păcii Domnului» (Isaia LXI, 1—2). Și închizînd cartea și dînd-o slujitorului, a șezut, iar ochii tuturor din sinagogă erau asupra Lui (Luca IV, 11—20). Nici nu se putea o interpretare mai exactă și mai realistă a textului profeției, decît însăși împlinirea celor prorocite de prorocul Isaia, prin însăși venirea Domnului Hristos al cărui mesaj divin începea să se îplinească. Fariseii și cărturarii fiind necredincioși, în loc să înțeleagă adevărul, voiau să-L

arunce de pe sprinceană muntelui, pe care era zidită cetatea lor (Luca IV, 29). Cei mulți însă erau uimiți de învățătura Lui, căci cuvântul Lui era cu putere (Luca IV, 32).

Supremul și singurul Învățător (Matei XXIII, 8), supremul și singurul Povățuitor (Matei XXIII, 10) este Hristos, iar ceilalți sunt frați, rostea Domnul despre Sine către farisei și cărturari, pe care i-a mustrat fără cruțare pentru fățărnicile și fărâdelegile lor (Matei XXIII, 1—39). Ei nu puteau să înțeleagă că dacă Legea venise prin Moise, iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos (Ioan I, 17). De aceea în nenumărate rânduri le-a explicat că nu a venit să strice Legea Vechiului Testament, ci să o împlinească cu aceea a Noului Testament (Matei V, 17). Cu stăruință îi învăța Domnul Hristos pe Iudei pînă unde mergea învățătura Legii: «Ați auzit că s-a zis celor de demult» (Matei V, 29); pentru ca pe urmă să o completeze cu cea nouă: «Eu însă vă spun vouă» (Matei V, 22). Asemenea, precum istorisesc Sfinții Evangheliști, îi învăța același adevăr (Matei XII, 3—7; Matei XV, 4—5; Marcu VII, 6—13; Marcu X, 3—5).

Cu prilejul Sfintei Sale Învieri, Domnul Hristos a trezit și suflete de credincioși, ca Luca și Cleopa, la adevărata înțelegere a Sfintei Scripturi, a celor profețite de marele Prooroc Isaia despre patimile Sale (Isaia L, 6) și slava Învierii Sale din morți (Isaia LIII, 10—12), spunându-le că pe cînd mergea împreună cu ei: «O, nepricepuților și zăbavnici cu inima ca să credeți toate cîte au spus proorocii! Oare, nu trebuia, ca Hristos să pătimească acestea și să intre în slava Sa? Și începînd de la Moise și de la toți Proorocii le-a tilcuit lor, din toate Scripturile cele despre El» (Luca XXIV, 25—27). Iar la Emaus, după binecuvîntarea și frîngerea pîinii ce li s-au deschis ochii lor, și El s-a făcut nevăzut de ei. Și au zis unul către altul: Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd ne vorbea pe cale și cînd ne tilcuia Scripturile? (Luca XXIV, 31—32). Iată o fericită înțelegere a interpretării Sfintei Scripturi de către Domnul Hristos, din partea unor suflete curate ca ale lui Luca și Cleopa, care au călătorit cu Domnul, după dumnezeiasca Sa Înviere, împreună pe calea Emaus.

Tot prin interpretarea Sfintei Scripturi de către Domnul Hristos, Ie-a deschis Ucenicilor Săi mintea, ca să înțeleagă Scripturile asupra Sfintei Sale Învieri, precum proorocise Isaia, Proorocul. Astfel Ucenicii Domnului, înspăimîntați și înfricoșați după Învierea Sa, în număr de unsprezece și cei ce se aflau în Cetatea Ierusalimului, unde văzîndu-L venind în mijlocul lor au auzit primele cuvinte: «Pace vouă!». Văzînd Domnul înspăimîntarea lor, le-a arătat lor miinile și picioarele, spre a se încredința că nu este un duh, ci poate fi pipăit, că are carne și oase, precum îl pot vedea pe El, pipăindu-L și văzîndu-L. După ce I-au adus Ucenicii o bucată de pește fript și un fagure de miere, Domnul Hristos le-a grăit Ucenicilor Săi: «Acestea sunt cuvintele, pe care Le-am grăit către voi, fiind împreună cu voi, că trebuie să se împlinească toate cele scrise pentru mine în Legea lui Moise, în prooroci și în psalmi...». Atunci le-a deschis lor mintea ca să priceapă Scripturile, «și le-a spus, că așa este scris și așa trebuia să pătimească Hristos și să învieze din morți a treia zi» (Luca XXIV, 44—46). Un prilej sublim de a ne convinge de unitatea Sfintei Scripturi prin divină interpretare a Domnului Hristos, cu prilejul solemnei arătări după Sfînta Înviere Ucenicilor Săi, cărora li s-a deschis mintea să înțeleagă Scripturile și să se convingă de dumnezeiasca Sa Înviere.

Ucenicii Domnului, deși fuseseră martori ai marilor minuni săvîrșite de Domnul, cu învierea fiului văduvei din Nain (Luca VII, 11—17), a fiicei lui Iair (Luca VIII, 40—56; Marcu V, 21—43; Matei IX, 17—26) și a prietenului său Lazăr (Ioan XI, 1—44), nu putuseră înțelege profeta dumnezeiască orală, rostită de El, privitor la Învierea

Sa, a treia zi din mormint (Matei XVI, 21; XVII, 23; XX, 19; XXVI, 23; Marcu VIII, 31; IX, 9—31, X, 34; XIV, 28; Luca IX, 22; XVIII, 33). Numai după Învierea Domnului și-au adus aminte Ucenicii Săi de cele ce le spusese înainte, numai atunci ei «au crezut Scripturii și cuvîntului pe care îl spusese Iisus» (Ioan II, 19—22). De altfel, chiar învățăturile rostite de Domnul le era greu să le înțeleagă, singuri mărturisind după auzirea lor: «Greu este cuvîntul acesta. Cine poate să-l asculte?» (Ioan VI, 60). Și atunci cînd Petru a mărturisit pe Domnul, că El este «Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu» (Matei XVI, 16). La această mărturisire, Domnul i-a răspuns solemn: «Pericit ești Simone fiul lui Iona, că nu trup și sînge, ți-a descoperit ție aceasta, ci Tatăl Meu, Cel din ceruri (Matei XVI, 17). Adică nu ca om în persoana sa și nici cu putere ereditară, ci prin ajutorul lui Dumnezeu.

Ucenicilor Săi, înainte de a le încredința Domnul puterea de a propovădui pretutindenea Evanghelia (Marcu XVI, 15) și a învăța toate neamurile, învățîndu-le să păzească toate cîte le-a poruncit (Matei XXVIII, 19—20), precum și puterea duhovnicească, de a ierta păcatele (Ioan XX, 23) și a boteza (Matei XXVIII, 29; Marcu XVI, 16), le-a făgăduit cu prilejul Cinei celei de Taină, pe Mîngîietorul, Sfîntul Duh, care le va lumina sufletele pentru înțelegerea și explicarea cuvîntului dumnezeiesc, pe care-l vor propovădui: «Mîngîietorul, Duhul Sfînt, pe Care-l va trimite Tatăl în numele Meu. Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu». (Ioan XIV, 26). După cum mai departe a continuat să le rostească: «Iar cînd va veni Mîngîietorul pe Care Eu îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, Care de la Tatăl porcede, Acela va mărturisi despre Mine. Și voi mărturisiți, pentru că de la început sunteți cu Mine» (Ioan XV, 26—27). Această pogorîre a Sfîntului Duh asupra Ucenicilor să fie așteptată după dumnezeiasca Sa Înălțare de către toți Ucenicii în Cetatea Ierusalimului, unde se va coborî asupra lor: «Și iată, Eu trimit peste voi făgăduința Tatălui Meu: voi însă ședeți în cetate pînă ce vă veți îmbrăca cu putere de sus» (Luca XXIV, 49).

După evenimentul Pogorîrii Sfîntului Duh în chip de limbi de foc asupra celor doisprezece Ucenici completați cu Matia, precum istorisește Sfîntul Luca (Faptele Apostolilor II, 1—12), luînd cuvîntul Sfîntul Apostol Petru, ca cel mai în vîrstă dintre Apostoli, adresîndu-se cu tot curajul și deplină bărbăție către Iudei, le-a propovăduit cu deplină claritate și cu documentarea cuvîntului dumnezeiesc Învierea Domnului, pe care ei L-au răstignit, L-au ucis dar El a înviat a treia zi din mormint (Faptele Apostolilor II, 22—36). Sfîntul Apostol Petru sub lumina harului Sfîntului Duh, pe care-l primise împreună cu ceilalți Apostoli, a interpretat admirabil cuvîntul dumnezeiesc al proorocirii *Proorocului Ioel* (III, 2—5), privitoare la dumnezeiescul eveniment al pogorîrii Sfîntului Duh (Faptele Apostolilor II, 14—21), după cum și proorocirile marelui Prooroc David din psalmi (Psalmii XV, 8—11 și CIX, 1—7), citate de istoricul Evanghelist Luca în textul propovăduirii (Faptele Apostolilor II, 24—31), despre patimile, suferințele, Învierea și Înălțarea Domnului, spre a se așeza de-a dreapta Tatălui! Cuvîntarea Sfîntului Apostol Petru a pătruns inimile ascultătorilor și după sfatul său s-au pocăit și s-au botezat la trei mii de suflete (Faptele Apostolilor II, 37—41). Deci prin inspirația Sfîntului Duh care s-a coborît asupra Sfîntului Apostol, ca și asupra celorlalți Sfinți Apostoli, s-a putut interpreta just și convingător cuvîntul dumnezeiesc profetic din Vechiul Testament, care a avut să se împlinească la săvîrșirea marelui eveniment al pogorîrii Sfîntului Duh.

Această primă cuvîntare a Sfîntului Apostol Petru, în Duminica pogorîrii Sfîntului Duh, ca un rezultat pastoral așa de minunat, poate fi numită prima Omilie apos-

toxică, cu caracter parenetic, privind împrejurarea marelui eveniment, precum și Omilia tematică, privind tema fundamentală a Învierii Domnului. Se împlinesc cuvintele Domnului de la Cina cea de Taină, că «Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte toate câte v-am spus» (Ioan XV, 26), «Duhul adevărului vă va călăuzi la tot adevărul, căci nu va vorbi de la Sine, ci câte va auzi va vorbi și cele viitoare vă va vesti» (Ioan XVI, 13).

Preocuparea Sfântului Apostol Petru și grija ce purta pentru buna și adevărată interpretare a Sfintei Scripturi de către creștini, se poate vedea și din cele două epistole ale sale, către creștinii de pretutindeni. Astfel Sfântul Apostol scria încă din prima sa epistolă: «Iar mai înainte de toate, să știți că nici o proorocie a Scripturii nu se tilcuiește după socotința fiecăruia, pentru că niciodată proorocia nu s-a făcut din voia omului, ci oamenii cei sfinți ai lui Dumnezeu au grăit, purtați fiind de Duhul Sfânt» (I Petru I, 20—21). Deci cuvântul dumnezeiesc inspirat prin Duhul Sfânt poate fi bine interpretat de cei ce sunt sfințiți și luminați prin același Sfânt Duh. Adică principiul fundamental al interpretării Sfintei Scripturi, că nu poate fi interpretată de oricare, ci numai de clerul, care are hirotonia cu harul Sfântului Duh. Preoția împărătească a creștinului, despre care vorbește Sfântul Apostol Petru (I Petru II, 9) este inima fiecărui creștin care a primit Duhul lui Dumnezeu (I Corinteni III, 16—17) prin Taina Sfântului Botez și Mirungere, iar nu a Hirotoniei. Adevărul acesta îl învășase Sfântul Apostol Petru de la Domnul Hristos la Cina cea de Taină, îl practicase la Duminica Pogoririi Sfântului Duh și de acum îl făcea cunoscut tuturor creștinilor.

Greutatea interpretării textului epistolelor Sfântului Apostol Pavel, pentru care avea cuvinte de laudă, îl preocupa pe Sfântul Apostol Petru, încit atrăgea atențiunea creștinilor cititori ai cuprinsului, să fie cu luare aminte la citirea lor, spre a nu cădea în vreo rătăcire: «Și îndelunga răbdare a Domnului nostru socotind-o drept mîntuire, precum v-a scris și iubitul nostru frate Pavel după înțelepciunea dată lui, cum vorbește despre acestea în toate epistolele sale, unde sînt unele lucruri cu anevoie de înțeles, pe care ca neștiutori și neîntăriți le răstălmăcesc, ca și pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare. Deci voi, iubiiților, cunoscînd acestea de mai înainte, păziți-vă, ca nu cumva lăsîndu-vă tîrîți de rătăcirea celor fără de lege, să cădeți din întărirea voastră» (II Petru III, 15—17). Înțelepciunea profetică a Sfântului Apostol Petru prevede în mod justificat rătăcirea în care aveau să cadă, din cauza greșitei interpretări a epistolelor pauline, atîtea confesiuni creștine și grupări creștine neoprotestante. Creștinii să se păzească de rătăcirea unora ca aceștia.

Sfântul Apostol Pavel, la rîndul său, atrăgea atențiunea creștinilor să nu amestece și să prefacă cuvîntul lui Dumnezeu, precum fac unii, ci să-l păstreze curat, fiind «grăit din curăția inimii, ca de la Dumnezeu înaintea lui Dumnezeu, în Hristos» (II Corinteni II, 17). Nici Apostolul nu prefacă cuvîntul lui Dumnezeu, ci-l face cunoscut prin arătarea adevărului față de orice conștiință omenească înaintea lui Dumnezeu (II Corinteni IV, 2). Proorocirile să nu fie disprețuite, iar Duhul să nu se atingă (I Tesaloniceni V, 19—20). Deci aceeași legătură între inspirația și explicarea cuvîntului lui Dumnezeu, prin puterea Sfântului Duh, care luminează în explicare ceea ce a inspirat prin dumnezeiasca proorocie, căci litera omoară, iar Duhul face viu (II Corinteni III, 6). Însăși propovăduirea apostolică nu se face «în cuvinte de învățătură, ale înțelepciunii omenești, ci în cuvinte învățate ale Duhului Sfânt, lămurind lucrări duhovnicești oamenilor duhovnicești (I Corinteni II, 13). «Omul firesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt nebunie și nu poate să le înțeleagă, pentru că ele se judecă duhovnicește (I Corinteni II, 14). Deci Sfântul Apostol Pavel

rămînea pe linia inspirației divine și a interpretării duhovnicești, spre a nu intrista Duhul cel Sfînt al lui Dumnezeu, întru care am fost pecetluiți pentru ziua răscurpării (Efeseni IV, 30).

Același Duh Sfînt, care a grăit prin Prooroci (Marcu XII, 36), cu carele era uns Domnul Hristos (Luca IV, 18), cu carele au fost investiți numai Ucenicii Domnului (Ioan XX, 22—23) și pe carele li L-a făgăduit numai Ucenicilor Săi Domnul Hristos la Cina cea de Taină, spre luminarea și înțelegerea anumitor învățături (Ioan XIV, 26), pe care L-au primit numai Sfinții Apostoli în chip de limbi de foc la Ierusalim (Faptele Apostolilor II, 4—6), avea să-i lumineze pe toți Sfinții Apostoli, adunați toți în cetatea Ierusalimului (Faptele Apostolilor XV, 8—10), spre a hotărî că legea lui Moise nu este obligatorie și pentru păgîni, pentru că în deplină pace și liniște a conștiinței lor, să poată mărturisii cu toții: «Păruț-s-a Duhului Sfînt și nouă»... (Faptele Apostolilor XV, 28). Această adunare a Sfinților Apostoli, la anul 50, a fost Sinodul apostolic de la Ierusalim, prin care toți Sfinții Apostoli, împreună, în mod sobornicesc, ca singurii cari primiseră făgăduința Sfîntului Duh, luminător de învățatură (Ioan XIV, 26) și-L primiseră adunați sobornicesc la Ierusalim, în mod solemn (Faptele Apostolilor II, 1—6), să hotărască împreună interpretarea Sfîntei Scripturi. Căci numai Ucenicilor Săi le dăduse Domnul Hristos îndatorirea și dreptul de a învăța (Matei XXVIII, 18—19; Marcu XVI, 15—16; Luca XXI, 47—48).

Sinoadele ecumenice, în fața invaziei nesfîrșitelor erezii ale vremii, au respectat acest principiu fundamental sobornicesc sau sinodal apostolic, în interpretarea Sfîntei Scripturi, pentru a fixa pentru întreaga creștinătate adevărata învățatură creștină, însăși Ortodoxia. Căci Sfinții Părinți ai tuturor Bisericilor creștine, sub călăuză Sfîntului Duh, au interpretat Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție împreună, pentru a fixa dogmele creștine în cele șapte Sinoade de la Niceea (325), de la Constantinopol (553), tot la Constantinopol (Trulan 681) și de la Niceea (787)¹. Cartea dumnezeiască a Sfîntei Scripturi era așezată la Sinoade pe locul de cinste, care prezida soborul Sfinților Părinți, iar Sfînta Tradiție era de origine apostolică, precum mărturisea scris Sfîntul Vasile cel Mare: «Dogmele și propovăduirile păstrate de Biserică le avem din Sfînta Scriptură, pe altele însă le-am primit din Tradiția Apostolilor, transmise în taină. Amîndouă aceste categorii au aceeași autoritate pentru evlavie. Nimeni nu va putea spune un cuvînt împotriva acestora»...². Astfel învățăturile Bisericii Ortodoxe, apreciate Biserica sobornicescă³, și apostolească⁴, au izvorit prin interpretarea Sfîntei Scripturi și Sfîntei Tradiții, sub luminarea Sfîntului Duh, de către Soborul sau Sinodul Sfinților Părinți ai tuturor Bisericilor creștine. Deci credincioșii, unii din ignoranță, din mîndrie, ori alte motive, care încalcă dogmele ortodoxe, cad nu numai în păcatul capital al mîndriei⁵, dar și în păcatul împotriva Duhului Sfînt⁶, ce nu se iartă nici în veacul acesta, nici în veacul ce va să vie Matei XII, 31—32). Numai revenirea prin pocăință la dreapta credință poate să le aducă iertare.

Sfinții Părinți, care participau la Sinoadele ecumenice adînc cunoscători ai Sfîntei Scripturi, veneau și cu o pregătire teologică științifică în interpretarea cărților biblice,

1. *Cartea de Invățătură Creștină Ortodoxă*, București, 1952, cap. 64, p. 35—36.

2. *Sfîntul Vasile cel Mare, Despre Sfîntul Duh*, 27 Migne, P.G., tom. XXXIII, col. 188—189.

3. *Sfîntul Chiril al Ierusalimului*, Cateheza XVIII, 23, Migne, P.G. tom. XXXIII, col. 1044.

4. *Sfîntul Irineu. Contra ereziilor*, IV, 26, Migne, P.G., tom. 1053.

5. *Invățătura de Credință Creștină Ortodoxă*. Partea a III-a. Păcatele grele, cap. 16, Ce este mîndria p. 381—382.

6. *Ibidem, op. cit.* Partea a III-a, cap. 107, p. 386.

pe lingă evlavia și curăția sufletească, de care erau călăuziți, interpretau Sfânta Scriptură sub puterea dumnezeiască și luminătoare a Sfântului Duh. Astfel, Sfântul Atanasie cel Mare, justifică documentat marea contribuție pe care a avut-o în stabilirea primelor șapte articole ale Simbolului de Credință, la primul Sinod ecumenic de la Niceea (325), prin înțeleapta interpretare a Sfintei Scripturi. În celebrele sale Cuvântări împotriva Arienilor, Sfântul Părinte Atanasie cel Mare, deși din Alexandria, care era sub influența interpretării biblice alegorice exagerate a învățatului Origen, aprecia o superioară metodă exegetică științifică, care ne obligă a aprecia mai mult sensul textului Sfintei Scripturi, decît numai al cuvintelor⁷, iar pentru aceasta trebuie cercetate împrejurările în care a fost scris textul biblic respectiv: «Spre a cerceta și examina un text, precum trebuie să procedăm la întreaga dumnezeiască Scriptură, este necesară examinarea exactă a împrejurării în care a scris Apostolul, autorul însuși, tema textului scris, astfel ca cititorul să nu ajungă la rătăcire prin ignoranța sa, în lipsă de aceste date, dincolo de adevărata interpretare»⁸. Fără o cugetare curată și o urmare a vieții Sale, nu se pot înțelege cuvintele Sfinților...⁹. Evlavia și curățenia inimii sînt necesare la interpretarea Sfintei Scripturi: «Cu studiul adînc al Scripturii și al adevăratei cunoașteri, este necesară o viață cinstită, un suflet curat, o viață creștină virtuoasă, pentru ca sufletul să fie astfel de pregătit, încît să-i fie cu puțință naturii sale omenesti să se poată informa și instrui asupra lui Dumnezeu Cuvîntul...» Dealtfel, din toate scrierile doctrinale¹⁰, și exegetice biblice¹¹, ce ne-a lăsat, se poate vedea cu cită competență și evlavie a participat Sfântul Atanasie cel Mare la primul Sinod ecumenic de la Niceea.

Scrierile Sfinților Părinți¹², cu toate operele lor teologice clădite pe textele Sfintei Scripturi, sînt o dovadă vie pentru aprecierea și cinstirea cuvîntului dumnezeiesc în explicarea învățăturilor creștine, ca și a rugăciunilor pentru toți creștinii. Astfel scrierile Sfântului Părinte Grigorie de Nazianz, supranumit și «Teologul», care a prezidat Sinodul al doilea ecumenic, ca și ale Sfântului Chiril, Patriarhul Ierusalimului și ale Sfântului Grigore de Nissa, care au participat cu prețioase contribuții la acest Sinod ecumenic, vin să dovedească acest adevăr istoric bisericesc. Scrierile Sfântului Vasile cel Mare și ale Sfântului Ioan Hrisostom, care în cadrul vieții lor cronologice, față de primele două Sinoade ecumenice, nu se putea să participe, — vin să încununeze operele dogmatice — biblice ale celorlalți Sfinți Părinți. De fapt, Simbolul de Credință Niceo-Constantinopolitan a fost recunoscut, întărit și recomandat ca cea mai înaltă autoritate și normă de credință, de toate Sinoadele ecumenice¹³.

Sfântul Chiril, Patriarhul Ierusalimului, supranumit albina biblică a Ierusalimului, pentru documentarea biblică a explicării Simbolului Niceo-Constantinopolitan în renumitele sale Cateheze¹⁴, i s-a adus cel mai frumos omagiu de Sfinții Părinți ai Sino-

7. *Sfântul Atanasie cel Mare. Cuvîntul împotriva Arienilor*. Cuvîntarea a doua. 3-4 Migne, P.G., tom. XXVI, col. 43-167.

8. *Ibidem, op. cit.*, Cuvîntarea înțîia, p. 54-55.

9. *Ibidem, Cuvîntări despre Intruparea Cuvîntului*. 57 Migne, P.G., Tom. XXV, col. 95-108.

10. *Ibidem, Contra Elinilor; Intruparea Cuvîntului; Contra Arienilor; Tratatul Sinoadelor de la Rimini Selecția*. Migne, P.G., Tom. XXV și XXVI.

11. *Ibidem, Înfrățirea Psalmilor; Despre interpretarea Psalmilor*, Migne, P.G., Tom. XXVII, col. 59-546; Tom. XXVII, col. 10-46.

12. *Învățătură de Credință Ortodoxă*. Introducere despre Sfînta Tradiție, Cap. 57. Unde se află Sfînta Tradiție? Sfinții Părinți, p. 32.

13. *Ibidem, op. cit. Parțeș I. Despre Credință*, Cap. 77-78, p. 43-44.

14. *Sfîntul Chiril al Ierusalimului*, Catehezele I-XXIII, Migne, P.G., tom. XXXII, col. 331-1128.

dului al doilea ecumenic pentru fructuoasa sa contribuție la cele hotărâte împreună: «Vă facem de asemenea cunoscut, că Episcopul Bisericii din Ierusalim, această mamă a tuturor Bisericilor, este veneratul și de Dumnezeu foarte iubitul, Chiril, cel care odinioară a fost consacrat în mod canonic de episcopii provinciei sale și a dus în diferite locuri numeroase lupte împotriva Arienilor»¹⁵. După cum Sfântul Grigorie de Nissa, autorul marelui «Cuvînt catehetic», în care explica, nu numai biblic, dar și filosofic «Simbolul de Credință», avea să fie apreciat la Sinodul al doilea ecumenic, ca un adevărat «Stîlp al Ortodoxiei»¹⁶. Este vrednic de remarcat, că acești doi Sfinți Părinți au excelat în explicarea Simbolului de Credință pe temeuri biblice, prin opere catehetice, primul în formă populară și al doilea în formă filosofică.

Contribuția marilor Sfinți Părinți, Capadocieni, la buna și sănătoasă interpretare a Sfintei Scripturi, la formularea dogmelor în Sinoadele ecumenice, a fost din cele mai mari, cînd știm că Sfântul Atanasie cel Mare, decedat în anul 373, nu mai putea participa la Sinodul al doilea ecumenic (381). Dar Sfântul Părinte Grigorie Teologul, care a prezidat al doilea Sinod ecumenic, care cu un an înainte (380) prin celebrele sale cinci «Cuvîntări teologice», rostite la Constantinopol împotriva Arienilor, precum ne-au rămas scrise¹⁷ ne-a făcut pe deplin dovada unei admirabile argumentări biblice a dogmei Sfintei Treimi. Sfântul Grigorie Teologul afirma în mod justificat, că interpretarea Sfintei Scripturi trebuie să meargă normal, după felul textelor biblice, pe calea de mijloc, între cele două curente de interpretare biblică, între cel ce apreciază numai sensul pur literal, sau propriu și cel ce interpretează numai spiritual sau alegoric și analogic textele biblice, adică respectarea realității textului biblic. Căci prima interpretare dacă ar rămîne la literă, s-ar asemena interpretării iudaice destul de inferioară, iară cea din urmă ar deveni ceva visător și himeric¹⁸. Adică trebuie evitat alegorismul alexandrin, generalizat la toate textele Sfintei Scripturi, pe care greșit îl susținuse mai înainte Origen, după cum și generalizarea sensului literal la toate textele Sfintei Scripturi, precum au susținut alții.

Sfântul Părinte Vasile cel Mare, a fost cel dintîi dintre capadocieni, care a apreciat însemnătatea sensului literal, susținînd după cuvîntul Sfintului Apostol Pavel (Romani I, 16), de a nu ne rușina de cuvintele Evangheliei, ci de a le primi pe toate, așa precum sunt scrise: apa, planta, peștele ș.a. De aceea combătea pe acei ce interpretează în chip cu totul deosebit cuvintele din textul Sfintei Scripturi, acomodînd interpretările după propriul lor scop, folosind mai mult propria lor imaginație¹⁹. Adică exact greșala pe care o fac ereticii în propriile răutăci, de a interpreta Sfînta Scriptură după propria lor imaginație, iar nu după fondul real al cuvîntului dumnezeiesc. Dar Sfântul Vasile nu înlătura interpretarea alegorică, precum se poate vedea cînd era cazul, într-un comentariu la Isaia, ilustrînd acest principiu în versete biblice din cărțile Proverbelor și Eclesiastului, pentru cuvintele înțelepților și al cuvintelor lor cu tîlc²⁰. Unitatea sensului Sfintei Scripturi, rămîne nealterată, oricîte locuri alegorice

15. F. Cayré, A. A. Professeur de Patrologie. Précis de Patrologie. Tom. I, Paris, *Saint Cyrille de Ierusalem*, p. 355–356.

16. Ibidem, op. cit. *Saint Gregoire de Nysse*, p. 413.

17. *Sfîntul Grigorie de Nazianz. Cele cinci cuvinte teologice* (Cuvîntările 27–31 din cele 45 Cuvîntări). Migne, P.G. Tom. XXXVI, col. 11–172.

18. Ibidem, *Cuvîntarea XLV la Sfintele Paști*. Migne, P.G., Tom. XXXVI, col. 657.

19. *Sfîntul Vasile cel Mare. Omilia IX. Despre cele pămîntești*, Migne, P.G., Tom. XXIX, col. 188.

20. Ibidem, op. cit. *Comentariu la Isaia*. Cap. V. Migne, P.G., Tom. XXX, col. 408.

s-ar găsi în firul sensului literal. Astfel Capadocienii, în frunte cu Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Grigorie Teologul, sub influența exegezei biblice antiohiene, au ținut seama în interpretarea lor biblică, de cunoștințele reale istorice, de notițele arheologice, geografice, etnografice și toate cele ermineutice precum afirmă operele lor²¹.

Sfântul Părinte Ioan Hrisostom, care a interpretat aproape toate cărțile Sfintei Scripturi, prin cunoscutele sale *Omilii* în număr covârșitor, ducând principiile școlii exegetice biblice din Antiohia la apogeu, prin neîntrerupta lor interpretare biblică, pe cale omiletică, atât ca preot în Antiohia cât și ca patriarh în Constantinopol, a făcut dovada însușirii tuturor învățăturilor fixate prin Sinoadele ecumenice și transmise prin *Omiliile* sale, precum și păstrării unității firului Sfintei Scripturi, în forma cea mai strălucită, mai clară și mai populară. La aceasta a fost ajutat, nu numai de știința și de cunoștințele sale, ca și de elocința și sfințenia vieții sale, dar și de respectarea din fire și obișnuință a principiilor exegezei biblice antiohiene, în interpretarea și explicarea Sfintei Scripturi.

În vremea Sinodului al doilea ecumenic se afla preot în Antiohia (386—398), dar parcursese deja interpretarea în *Omilii* a cărților Vechiului Testament, Evangheliilor și episcopiei către Romani, în culmea geniului său, spre a continua mai târziu ca patriarh la Constantinopol cu Faptele Apostolilor și celelalte epistole ale Sfântului Apostol Pavel. Desigur că *Omiliile* sale tahigrafiate, precum au ajuns pînă-n vremea noastră, puteau circula în toate Bisericile Ortodoxe, devenind cunoscute și de Capadocieni și de Alexandrini, în unitatea spirituală a Bisericii Ortodoxe. A fost firesc ca și Sfinții Părinți, Vasile cel Mare și Grigorie de Nazianz să interpreteze Sfânta Scriptură, sub influența școlii biblice antiohiene²². După cum exegeza omiletică a școlii biblice antiohiene, cu operele Sfântului Ioan Hrisostom, a avut influență asupra întregului Răsărit european²³, ca și asupra Apusului²⁴.

Din mărturisirea Sfântului Ioan Hrisostom în operele sale, se poate vedea că Sfântul Părinte aprecia și respecta în interpretarea omiletică a cărților Sfintei Scripturi, atât mediul și locul în care au fost scrise, cât și timpul cînd s-au scris, precum și cauzele și autorii cărților sfinte, ca factori esențiali, de care exegetul trebuie să țină seama în interpretarea Sfintei Scripturi²⁵. Concordanța naturală a interpretărilor sale omiletice, cu învățăturile Sinoadelor ecumenice, pe temeiul interpretărilor Sfintei Scripturi și Sfintei Tradiții, dovedește veritatea științifică teologică a interpretării Sfintei Scripturi.

Foarte interesante comunicări și destăinuri privitoare la interpretarea hrisostomică a Sfintei Scripturi făcea ucenicul distins al Sfântului Ioan Hrisostom, și anume Isidor Pelusiotul, într-o scrisoare ce s-a păstrat și s-a publicat. În această scrisoare ucenicul Isidor de Pelusia, el însuși devenit exeget al școlii biblice din Antiohia, comunica principiile exegetice desprinse de la marele său maestru. Mai înainte de toate, sensul biblic este sublim, cu adevărat ceresc, pe cînd expresiunea celor scrise

21. Lic H. Weiss, *Privatdocent. Die grossen Kappadocien Basiliius. Gregor von Nazianz und Gregor von Nyssa als Exegeten*. Braunsberg, 1872. Real und Sprachkenntnisse, p. 26—29.

22. Dr. Heinrich Kihn, Profesor der Theologie an der Universität Würzburg. *Theodor von Mopsuestia*. Freiburg in Breisgau, 1880, p. 29—30.

23. Ph. Hergenröther, *Die antiochianische Schule und ihre Bedeutung auf Exegetischen Gebiete*, Würzburg, 1866, II Kapitel. Einfluss der antiochianischen Schule auf die Byzantiner durch Chrysostomus, p. 65—66.

24. *Ibidem*, op. cit., III Kapitel. Einfluss der antiochianischen Schule auf das Abendland durch den Hl. Chrysostomus, p. 66.

25. *Sfântul Ioan Hrisostom*. La Ieremia X, 23, Migne, P.G., tom. LVI, col. 158.

are un stil comun, obișnuit și altor scrieri²⁶. Căci, în adevăr, fraza, stilul, ori forma în care se exprimă cineva, «pot fi frumoase, strălucitoare, dar tot terestre rămân»²⁷. Dacă cineva vrea în adevăr să urmărească sensul, sau ideea care este cea prinsă în text, se vede silit să deosebească superioritatea textului față de frază²⁸. Elocința stilului, este numai un organ mijlocitor, prin care se exprimă acea înțelepciune supra-cosmică, așa precum este și trupul pentru suflet, neschimbându-se nimic din ideea originală, ci cercetându-se acea idee cerească²⁹.

Într-o altă scrisoare, Isidor destăinuia practica școlii biblice hrisostomice. El scria că este prudent, ca cele spuse să le înțelegem ca după cunoștință, după istorie, sau literal, iar pe cele interpretate, ce ne spun viitorul, să le primim ca după meditare, contemplare în sens alegoric³⁰. Cu prilejul acesta sfătuia să nu se întimplă invers, adică de a trata alegoric cele ce sunt aprobate ca istorice și nici să se înțeleagă literal, cele ce sunt alegorice, fiecărui text din cele două să i se aplice sensul cel propriu, potrivit cu textul³¹.

În adevăr aceasta era concepția Sfintului Ioan Hrisostom, în interpretarea omiletică a Sfintei Scripturi, că textul Sfintei Scripturi, cu stilul său ne este în adevăr prețios și scump, cinstindu-l cu venerație, dar ideea divină, este venită pe calea inspirației divine și este ferită de sfințitul scriitor de inovațiuni. Fără text, cu stilul său, nu putem găsi ideea inspirată, iar concluzia este că textul cu stilul, aparțin sfinților scriitori, iar ideea aparține Divinității. De aici ajutorul necesar în interpretarea Sfintei Scripturi de la Sfintul Duh, spre a descoperi ideea inspirată a sfântului scriitor de același Sfânt Duh. O caracterizare lapidară, sintetică și fidelă adevărului, privitor la exegeza omiletică a Sfintului Ioan Hrisostom, făcută de un patrolog apusean, cunoscător al operilor sale, afirmă: «Nici un exeget n-a știut, în interpretarea textului sfânt, să unească atita temeinicie, înțelepciune și adevăratul sens bun, cu atita dezvoltare și adincire, cu atita mlădiere și finețe în aplicarea rodnică a aceluiași text la toate ramurile vieții religioase»³², ca Sfintul Ioan Hrisostom.

Cartea noastră cu «Învățătura de Credință Creștină Ortodoxă», cînd tratează despre Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, în care se află, «Descoperirea dumnezeiască», stăruiește cu îndrumări generale asupra modului cum trebuie tîlmăcită sau înțeleasă Sfînta Scriptură³³. Arătîndu-se cele trei înțelesuri, pe care le poate avea textul Sfintei Scripturi, cel literal sau istoric, cel mai înaintat crez sufletesc și cel duhovnicesc³⁴. Cartea cu «Învățătura de Credință Creștină Ortodoxă» ne arată că «tilcuirea dreaptă a Sfintei Scripturi este aceea, care ține seama de toate cele trei înțelesuri și le folosește potrivit cu ideile, persoanele și faptele biblice, cum au făcut cu mai mulți din Sfinții Părinți³⁵. Cu prilejul acesta îl citează imediat pe Sfîntul Părinte Ioan Gură de Aur, spunînd: «Sfîntul Ioan Gură de Aur zice: să nu citiți literele în chip simplu, ci

26. Isidor de Pelusia. Epist. CCLXXXI, *Silvestru Monahul*, Migne, P.G., Tom. LXXVIII, col. 1500.

27. Ibid. op. cit., col. 1500.

28. Ibid. op. cit., col. 1500.

29. Ibid. op. cit., col. 1501.

30. Ibid. Epistola CXIII. *Episcopului Leonte*, Migne, P.G., Tom. LXXVIII, col. 1290–1292.

31. Ibid. op. cit., col. 1292.

32. O. Bardenhewer, *Patrologie*, Tom. II, p. 179.

33. *Învățătura de Credință Creștină Ortodoxă*, op. cit. Introducere cap. 45. Sfînta Scriptură se poate înțelege ușor? p. 25–26.

34. Ibid. op. cit., cap. 45. Cum trebuie tîlmăcită sau înțeleasă Sfînta Scriptură, p. 26–27.

35. Ibid., op. cit., cap. 62. Care e datoria noastră principală față de Sfînta Tradiție? p. 34–35.

să cercetați ideile. Dacă cineva se oprește numai asupra cuvintelor și nu cercetează nimic mai mult decât cele scrise, multe greșeli va săvârși»³⁶.

Deci Biserica Ortodoxă Română, în consensul ecumenic al tuturor Bisericilor Ortodoxe, în unitatea deplină de Sfântă Sobornicească și Apostolească Biserică³⁷, apreciază și așează la locul de cinste interpretarea textului Sfintei Scripturi, de către marele Sfânt Părinte Gură de Aur, precum și îndrumările sale. Așa precum avem păstrat canonul normativ al Sinodului al șaselea ecumenic, pentru toate Bisericile Ortodoxe, au îndatorirea: «Să învețe în cuvintele dreptei credințe, culegînd ideile și judecățile adevărului din Dumnezeiasca Scriptură și fără să treacă peste hotarele puse deja, sau peste Tradiția de Dumnezeu purtătorilor Părinți. Și dacă s-ar întimpla vreo controversă în privința celor scrise, aceasta să nu se interpreteze altfel, decât precum au expus luminătorii învățători ai Bisericii în scrierile lor»³⁸. Ori între luminătorii și marii Sfinți Părinți, Ierarhi și mari Dascăli ai Ortodoxiei, stă Sfîntul Ioan Gură de Aur, cu întreaga sa operă de interpretare a Sfintei Scripturi.

Din cuprinsul celor aproape o mie de Omilii, rămase de la Sfîntul Părinte Ioan Gură de Aur, cu interpretarea omiletică a textului Sfintei Scripturi a Vechiului și Noului Testament, inclusiv al celor patru sprezece epistole ale Sfîntului Apostol Pavel, precum și din scrieri speciale, ne-au rămas și importante, clare și populare îndrumări privitoare la principiile călăuzitoare pentru predicator, în interpretarea textului Sfintei Scripturi. Grupîndu-le pe genurile sensurilor biblice, cu indicația patrologică a operelor Sfîntului Părinte, precum arătau exegeții în specialitatea Noului Testament³⁹ aceste îndrumări hrisostomice sînt nu numai de mare însemnătate și de mare importanță, dar și de mare actualitate. Lucrarea aceasta din urmă va constitui un izvor puternic al studiilor noastre, pe asemenea teme. Căci este necesar să se știe, pentru ce anumite texte biblice sînt interpretate literal, istoric, gramatical, pentru ce altele în sens anagogic, altele în sens ascuns, sau alegoric, iar altele acoperite prin tipic? Dar despre îndrumările Sfîntului Părinte Ioan Gură de Aur asupra descoperirii în textul biblic a sensului literar-gramatic-istoric, anagogic, alegoric și tipic ne vom strădui într-un studiu viitor.

Cea dintii Biblie sau Sfîntă Scriptură a Vechiului și Noului Testament, tradusă în întregime în limba românească și tipărită la București, în anul 1688, pe vremea Mitropolitului Teodosie și cu sprijinul domnitorului Țării Românești, Șerban Vodă Cantacuzino, a fost un mare eveniment, nu numai bisericesc, dar și istoric literar precum și istoric național.

Este vie și nemuritoare caracterizarea cuprinzătoare a binefacerilor acestei Biblii, celei dintii românești, pe care i-a făcut-o marele Mitropolit Andrei Saguna, al Ardealului, în predoslovია propriei sale Biblii, de mai tîrziu, tipărită la Sibiu. Căci această primă Biblie românească a deschis orizontul deșteptării poporului român din întunericul trecutului, l-a împrietenit mai deaproape cu legea lui Dumnezeu, l-a ajutat să pășească către lumina cea blîndă a civilizației și a culturii, a înfrățit neamul nostru românesc, răspîndit prin atîtea ținuturi și l-a ajutat să-și păstreze pretutindenea limba

36. Sfîntul Ioan Gură de Aur. *La celelalte contra ereticilor...*, Omilia VIII. Migne, P.G., tom. XLVIII, col. 769. Traducere de Profesor Iustin Moisescu. *Sfînta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfîntului Ioan Hrisostom*, Cernăuți, 1942, p. 95. *Învățătura de Credință Creștină Ortodoxă*, cap. 46.

37. *Învățătura de Credință Creștină Ortodoxă*. Despre Biserică, cap. 270 și 271, p. 145-146.

38. *Sinodul IV Ecumenic. Canonul 19*. Vezi *Școala exegetică biblică din Antiohia*, de Preot Mihail Bulacu, București, 1931, p. 95.

39. Prof. Dr. Iustin Moisescu, *Sfînta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfîntului Ioan Hrisostom*, Cernăuți, 1942, «Sensurile biblice în interpretarea Sfintei Scripturi», p. 91-104.

sa națională, trăgînd brazda sănătoasă a limbii românești într-o operă uriașă, în care au fost alese cuvintele folositoare de Români de pretutindeni. De aceea toate aceste binecuvîntări ale talmăcirii Sfintei Scripturi în limba românească, fac să fie apreciată ca un mare monument nepieritor, nu numai al limbii românești, dar și al moralității și peste tot al vieții noastre naționale și bisericești. Nu-i de mirare că părintele literaturii române, I. Heliade Rădulescu, pe lângă scrieri frumoase despre Biblie, a apreciat Biblia românească ca izvor de lumină pentru unirea sufletească a Românilor de pretutindeni.

«Grădină închisă», adică imprejmuată, și fintină pecetluită, adică bine acoperită, o denumea predoslovia domnească, de la începutul acestei Biblii. Grădină închisă cu cuvîntul dumnezeiesc curat, din care avea să rodească și să-și valorifice credincioșii cuvîntul credinței, nădejzii și dragostei creștine, după orientările dreptarului «Mărturisirii Ortodoxe» a marelui Mitropolit Petru Movilă al Kievului și Sinodului de la Iași (1642), păzindu-se de rătăcirile onora de la adevărul și cuvîntul dumnezeiesc, precum vorbeau «Răspunsurile la Catehismul calvinesc» (1645), alcătuite de marele Mitropolit Varlaam al Moldovei.

«Fintină pecetluită», adică păstrătoare în deplină curățenie a apei celei vii a învățăturilor Domnului Iisus Hristos, luminate de explicările Sfinților Părinți, precum amintea Mitropolitul Varlaam la alcătuirea «Cărții românești de învățătură», spre a pogozi cuvîntul Scripturii pe înțelesul oamenilor, ca să înțeleagă fiecare, să învețe și să mărturisească minunatele lumini ale lui Dumnezeu.

Traducerea și tipărirea în limba românească, la numai trei ani (1691), după tipărirea Bibliiei a «Mărgăritarelor» adică «Cuvinte de multe feluri» ale Sfîntului Ioan Gură de Aur, dovedește dorul sufletesc pentru înțelegerea și împărtășirea din apa cea vie și nemuritoare a cuvîntului dumnezeiesc din Sfînta Scriptură. Astfel, credincioșii se puteau împărtăși din apa cea vie a cuvîntului dumnezeiesc din Sfînta Scriptură, cu cupele înțelepciunii Sfinților Părinți ai Ortodoxiei, în frunte cu Sfîntul Ioan Gură de Aur. Este vrednic de subliniat evenimentul istoric al tipăririi pentru prima dată a Mărturisirii Ortodoxe a Mitropolitului Petru Movilă, în același an (1691), la Buzău spre a se continua pînă-n vremea noastră în cele optsprezece ediții românești. Acest fericit eveniment bisericesc din secolul XVII, avea să se continue și mai departe cu noi tipăriri ale Sfintei Scripturi, nu numai în Țara Românească, dar și în Moldova și în Ardeal, contribuind nu numai la unitatea limbii românești, la unitatea sufletească națională, dar și la unitatea credinței strămoșești. Toate acestea aveau să ducă printr-o temeinică și pașnică pregătire sufletească la unirea deplină a românilor. Adevărul acesta istoric este documentat, nu numai de istoria Bisericii Ortodoxe Române, dar și de istoria literaturii române, precum și de istoria românilor.

Biserica Ortodoxă Română, în vremea de față, cuprinzătoare a Mitropoliilor din ținuturile Țării Românești, Moldovei, Ardealului, Banatului și Olteniei, — ridicată la rangul de Patriarhie, cu colaborarea tuturor membrilor Sfîntului Sinod, desfășoară o activitate în plină ascensiune, cu tipărirea atîtor Biblii la București, la Buzău, la Iași și la Sibiu, pe deplin continuatoare a celor realizate în secolele anterioare. Astfel în vremea noastră, pe lângă retipărirea Bibliiei, s-au putut săvîrși retipărirea și a Noului Testament, urmate de tipărirea de îndrumări cu interpretarea Bibliiei, în lumina credinței strămoșești, prin Cartea de «Învățătură a Credinței Creștine Ortodoxe», de interpretarea textului Evangheliilor, prin «Tilcuii al Evangheliiei», de «Călăuză bibilică»

în documentarea anumitor învățături ortodoxe, de «In drumare» pentru credincioși la citirea textului Evangheliilor și Epistolelor apostolice, precum și cărți de rugăciuni și chiar de cîntări bisericești.

Din toate acestea se desprinde, în actualitate, atențiunea ce se dă Sfintei Scripturi și interpretării ei ortodoxe, cu ajutorările necesare pentru luminarea credincioșilor în cunoașterea învățăturilor credinței strămoșești, precum și pentru apărarea lor de rătăciri omenești. Preoțimea Bisericii Ortodoxe Române, are la îndemînă ceea ce este necesar pentru însuflețirea amvonului, iar credincioșii au la îndemînă Sfinta Scriptură și Noul Testament, spre a putea urmări firul biblic al Ortodoxiei.

Precum se știe Biserica Ortodoxă Română s-a ostenit și a alcătuit cu colaborarea membrilor Sfintului Sinod, tipărind pentru clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, o foarte importantă și actuală carte, cu «Învățătura de Credință Creștină Ortodoxă»⁴⁰, pe înțelesul tuturor și care pe lângă temeiurile biblice are și multe temeuri de explicări ale Sfinților Părinți. Precum se arată în «Cuvîntul înainte» al acestei însemnate opere ortodoxe, s-a tipărit pentru a fi un dreptar de credință și viață creștină pentru propovăduitori, slujitori ai Sfintului Altar. După cum, avînd model istoric, vechea «Mărturisire Ortodoxă», operă a marelui Mitropolit al Chievlui Petru Movilă (1596—1646), cuprinsul i s-a împărțit, pe ordinea și pe temeiul celor trei mari virtuți teologice: credința⁴¹, nădejdea⁴² și dragostea⁴³. Astfel, în această importantă carte cu «Învățătura de Credință Creștină Ortodoxă» se află cuprinse toate dogmele ortodoxe, explicările cultului creștin ortodox și ale moralei creștine ortodoxe, cu toate temeiurile biblice și patristice respective, adică ale Sfintei Scripturi și ale Sfintei Tradiții ortodoxe.

Încă din primele capitole ale menționatei Cărți de Învățătură se dă cuvenita atenție celor două izvoare fundamentale ale Ortodoxiei: «Sfinta Scriptură⁴⁴ și Sfinta Tradiție⁴⁵. Între alte învățături despre Sfinta Scriptură, se arată ce este insuflarea sau inspirația dumnezeiască⁴⁶, se răspunde la întrebarea dacă Sfinta Scriptură se poate înțelege ușor⁴⁷, cum trebuie tălmăcită sau înțeleasă Sfinta Scriptură⁴⁸, precum și ce se cere pentru tilcuirea dreaptă a Sfintei Scripturi⁴⁹. În ceea ce privește Sfinta Tradiție, după ce se răspunde la întrebarea dacă Sfinta Tradiție a luat naștere înainte de Sfinta Scriptură, odată ca aceasta, ori după aceasta⁵⁰, înfățișează legătura dintre Sfinta Scriptură și Sfinta Tradiție⁵¹. Mai departe, se vorbește despre Sfinta Tradiție și Sfinții Părinți⁵², despre Sinoadele ecumenice⁵³, justificarea biblică a Sinoadelor ecumenice⁵⁴.

40. *Învățătura de Credință Creștină Ortodoxă*. Tipărită cu aprobarea Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, 1952, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București.

41. Partea I, *Despre Credință*, p. 45—189.

42. Partea II, *Despre Nădejde*, p. 195—341.

43. Partea III, *Despre Dragoste*, p. 345—453.

44. *Despre Sfinta Scriptură*, cap. 28—47; p. 16—27.

45. *Despre Sfinta Tradiție*, cap. 49—74; p. 28—39.

46. *Ce este insuflarea dumnezeiască?* Cap. 44, p. 24.

47. *Sfinta Scriptură se poate înțelege ușor?* Cap. 45; p. 25.

48. *Cum trebuie tălmăcită sau înțeleasă Sfinta Scriptură?* Cap. 46, p. 26.

49. *Ce se cere pentru tilcuirea dreaptă a Sfintei Scripturi?* Cap. 47; p. 27.

50. *Cînd a luat naștere Sfinta Tradiție? Înainte de Sfinta Scriptură, odată cu aceasta sau după ea?* Cap. 49, p. 28.

51. *Ce legătură este între Sfinta Scriptură și Sfinta Tradiție?*

52. *Ce spun Sf. Vasile cel Mare și Ioan Damaschin?* Cap. 62, p. 34—35.

53. *Sinoadele ecumenice*, cap. 64, p. 35—36.

54. *Care este obrșia Sinoadelor ecumenice?* Cap. 66—67—68—69; p. 36—37.

Deci în rezumat, pe temeiul biblic și patristic, se argumentează cinstirea Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții, ca izvoare ale dreptei și adevăratei credințe, pe temeiuri biblice și patristice, de care predicatorul nostru trebuie să țină seama în înțelegerea Sfintei Scripturi. După cum mai departe, documentează cu temeiuri biblice, patristice toate dogmele Ortodoxiei, precum și toate învățăturile religioase-morale, creștine ale Bisericii noastre strămoșești.

Spre a se putea folosi cu înțelegere și folosirea dreptei și adevăratei credințe creștine, citirea Noului Testament de către credincioși, fără vreo rătăcire a credinței, s-a îndrumat și s-a rinduit, ca ultima ediție a Noului Testament cu Psalmii⁵⁵, să aibă la sfârșit publicată o «Călăuză biblică», privind unele adevăruri de credință, ca indice pentru textele Noului Testament⁵⁶. Din «Cuvînt înainte» la ediția acestui Nou Testament, se poate vedea punerea de grijă pentru orientarea credincioșilor noștri asupra temeiurilor biblice ale Sfintelor Taine și ale praxilor ortodoxe ale vieții noastre religioase creștine.

«Tot pentru ajutorul credincioșilor» am socotit util să publicăm la sfârșit și o Călăuză biblică asupra adevărilor de credință mai importante. Trimiterile din această călăuză sînt necesare pentru credincioșii Bisericii noastre Ortodoxe, pe de o parte pentru întemeierea biblică, sistematizarea învățaturii creștine ortodoxe, iar pe de altă parte pentru a-i ajuta în convorbirile, pe care le au de multe ori cu credincioșii care aparțin altor confesiuni»⁵⁷. Deci orice credincios ortodox este ajutat printr-un asemenea Nou Testament, nu numai de a-l putea citi cu folos, dar și prin călăuză, de a-l înțelege că justifică prin textele sale învățăturile de seamă ortodoxe ale credinței noastre strămoșești.

De asemenea ediția acestui Noul Testament are și un «Îndrumar»⁵⁸, în care se arată cum în Sfînta Evanghelie și Apostolul, ce se citesc în Biserică de către slujitori în toate zilele de peste an, se află cuprinsul întregului Nou Testament. Cele trei cicluri, al Sfintelor Paști, al Rusaliilor și al Postului Mare, vin să-l completeze, încît fiecare credincios și slujitor are prilejul să asculte cuvîntul dumnezeiesc al Noului Testament, precum are libertatea și îndatorirea de a-l citi fiecare. Din ediția acestui Nou Testament, putem citi :

De asemenea, pentru a orienta pe credincioși asupra textelor care alcătuiesc «Apostolul» și «Sfînta Evanghelie», care se citește în fiecare zi, atunci cînd se săvîrșește Sfînta Liturghie, am tipărit la sfîrșitul cărții un «Îndrumar», cu trimiteri la cartea și locul în care se găsesc lecturi biblice. Socotim de un real folos acest îndrumar, fiindcă dorința și îndemnul nostru părintesc este ca fiecare slujitor și credincios al Bisericii noastre să citească zilnic pericopele biblice indicate ca în timpul unui an să cunoască și să adîncească aproape întreg Noul Testament⁵⁹.

55. *Noul Testament cu Psalmii*, tipărit cu aprobarea Sfîntului Sinod, București, 1972.

56. *Călăuză Biblică*. Privind unele adevăruri de credință. Indice pentru Noul Testament, *op. cit.*, p. 783—798.

57. *Cuvînt înainte*, *op. cit.*, p. 7.

58. *Îndrumar*. Cum se citesc Apostolul și Sfînta Evanghelie de către slujitori și credincioși în toate zilele de peste an, *op. cit.*, p. 759—782.

59. *Cuvînt înainte*, *op. cit.*, p. 7.

Astfel oricare credincios al Bisericii noastre poate urmări după acest «Îndrumar» orientarea citirii zilnice din cuprinsul Evangheliei și al epistolelor apostolice, devenind conștient că Ortodoxia, nu numai că dă libertatea citirii Sfintei Scripturi de către credincioși, dar oferă și rânduiala după care poate citi pericopele biblice, pînă termină cuprinsul Noului Testament. Căci după rânduiala Sfinților Părinți, de multe ori este foarte strînsă legătura între ideile de fond ale Evangheliei și ale epistolei apostolice din ziua respectivă, ușurînd înțelegerea cuprinsului respectiv al pericopelor biblice ale Evangheliei.

Tilcuirea Evangheliei la Duminicile din timpul anului bisericesc, pe înțelesul credincioșilor, prin Omilia mică și Omilia mare, sub titlul de *Cazanie*, ce se citește în auzul tuturor după citirea Evangheliei, potrivit tradiției Bisericii Ortodoxe Române, de la «Cartea de învățătură» din 1581 a lui Coresi, care și aceasta popularizează tălmăcirile Evangheliei după Patriarhul ecumenic Ioan XIV Calcea al Constantinopolului și mai ales de la «Cartea românească de învățătură», din 1643 a marelui Mitropolit Varlaam al Moldovei, care popularizează din mulți Sfinți Părinți, tilcuitoari ai Evangheliei, în vremea noastră a apărut sub titlul «Tilcuirea Evangheliilor și Cazaniiilor Duminicilor de peste an», după Kiriacodromionul lui Nikifor Teotoke, Arhiepiscopul Astrahanului⁶⁰. Se știe că marele Ierarh Teotoke al Astrahanului era mare învățător, bun cunoscător al Omiliilor Sfinților Părinți ai Ortodoxiei, în limba originală, a fost apreciat pentru operele sale teologice ortodoxe, de marii noștri Ierarhi, Mitropolitul Grigorie IV al Țării Românești și Mitropolitul Veniamin Costache al Moldovei, care i-au tradus și tipărit opera în limba românească.

Această importantă operă ortodoxă de tilcuirea Evangheliilor și Cazaniiilor a fost prelucrată și stilizată pe înțelesul credincioșilor, precum se mărturisește în «Cuvînt înainte», la editarea și tipărirea sa: «Această tipăritură am socotit-o mai potrivită să stea la temelie lucrării de față, atît prin limpezimea înfățișării învățăturilor de credință ale Bisericii Ortodoxe, cît și prin graiul destul de apropiat de acela al zilelor noastre. În lucrul acesta pe care l-am săvîrșit, am căutat să nu ne îndepărtăm de textul vrednicului Arhiepiscop, Nichifor Teotoke, păstrîndu-i pe cît am putut, bogăția învățămintelor. De asemenea, ne-am străduit să păstrăm în limba vorbită de astăzi ceva din mireasma graiului bisericesc și din limba vechilor Cazanii. Cît am izbutit să împlinim aceste năzuințe o vor spune citorii și ascultătorii ale căror păreri vor fi binevenite și ținute în seamă»⁶¹.

Și în adevăr, așteptările au fost împlinite, căci credincioșii ascultă cu dragoste și cu atenție citirea acestei «Tilcuiri a Evangheliei și Cazaniiile», respective în Biserică. Deci altele motive pentru clerul Bisericii Ortodoxe Române, de a se continua cu toată convingerea îndatorirea de a se citi în auzul tuturor credincioșilor «Tilcuirea Evangheliilor», pe înțelesul tuturor. După cum se așteaptă tilcuirea Evangheliilor la Sărbătorile mari, cu Sfinții din timpul anului.

Tilcuirea populară a Evangheliilor din Duminicile de peste an, ce se citește la Sfînta Liturghie, după citirea Evangheliei, nu interzice predica preotului, la sfîrșitul Sfîntei Liturghii, ci-l convinge și-l îndrumază și mai mult, de a fi clar și popular în propovăduirea sa către credincioși, de la amvonul Bisericii, precum observă și se subli-

60. *Tilcuirea Evangheliilor și Cazaniiile Duminicilor de peste an*. Alcătuite după *Kiriacodromionul lui Nichifor Teotoke* Arhiepiscopul Astrahanului, tradus de Mitropolitul Grigorie, tipărit pentru prima dată în anul 1801 de Mitropolitul Dositei, și retipărit în anul 1867 de Mitropolitul Nifon, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1960.

61. *Cuvînt înainte la «Tilcuirea Evangheliei»*, op. cit., p. 5-6.

niază: «De la o vreme, cea mai mare parte din slujitorii Altarului au luat obiceiul de a propovădui păstorilor lor prin viu grai și chiar cu bună roadă, înțelepciunea dumnezeieștilor Evanghelii, dar au lipsit pe credincioși de mireasma duhovnicească și de frumusețea vechilor Cazanii»⁶². Dacă observarea frumuseții stilului Cazanilor de odinioară este justă, aprecierea asupra tradiției de a propovădui credincioșilor prin viu grai și chiar cu bună roadă, este mai mult decât încurajatoare și bună îndrumătoare.

De altfel, precum mărturisește însăși cartea de «Învățătură de Credință Creștină Ortodoxă», în noțiunea despre preoție, puterea învățătoarească este cea dintâi, alături de cea sfințitoare și cea conducătoare: «Puterea de a propovădui cuvîntul lui Dumnezeu, de a sfinți prin Sfintele Taine și slujbele bisericești și de a conduce pe cei credincioși la mîntuire». După cum puterea învățătoare, sau de a vesti cuvîntul lui Dumnezeu a fost dată de Mîntuitorul, odată cu cea sfințitoare, prin cuvintele: «Mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-le să păzească toate cîte v-am poruncit vouă» (Matei XXVIII, 19—20)⁶³. Așa se și explică atenția și purtarea de grijă a conducătorilor Bisericii Ortodoxe Române de a pune la îndemîna clerului mijloacele necesare pentru propovăduirea cuvîntului lui Dumnezeu, precum s-a putut vedea mai înainte.

Libertatea și îndemnul credincioșilor noștri, de a citi cu folos sufletesc Biblia sau Sfînta Scriptură, este însoțită de Biserica noastră, care i-o pune la îndemînă tradusă și tipărită în limba românească, însoțită de îndrumarea părintească, de a o citi cu încredere, cu evlavie și fără rătăcirii cu contraziceri, față de cele citite, urmînd pe strămoșii noștri drept credincioși. Căci «textele Sfîntei Scripturi n-au fost citite de către credincioșii Bisericii noastre cu intenția de a căuta contraziceri în ele, sau de a-și întemeia refuzarea unor practici de evlavie ale Bisericii, pe motivul neaflării lor în Sfînta Scriptură. Ea n-a fost citită în duh de critică, ci în duhul trăirii și legăturii cu Dumnezeu, în comunitate cu toți credincioșii și cu Biserica, duh în care s-au aflat și sfinții autori cînd le-au scris. Ei le-au citit în duh de rugăciune și de comuniune bisericească, căci așa se trăiește legătura cu Hristos»⁶⁴.

Cuvîntul dumnezeiesc scris, al Sfîntei Scripturi, se află contopit pe înțelesul evlaviei creștine și în textul rugăciunilor din cărțile noastre bisericești, consumînd și cu cuvîntul dumnezeiesc oral al Sfîntei Tradiții: «Căci în scrierile Tradiției ca și în slujbele Bisericii și în rîndurile ei de viață creștină, se cuprind totdeauna și bogate texte ale Sfîntei Scripturi, explicate pentru viață, aplicate în viață, încorporate în viață, trecute în formă de rugăciune, care zidește cu mult mai mult sufletele, decît atunci cînd sunt citite dintr-o simplă curiozitate de cunoaștere, dezvoltînd un duh de critică și de vrajbă, din care sufletele se aleg mai păgubite»⁶⁵. După cum texte întregi din Sfînta Scriptură, fie din scrierile Profeților, fie ale altor inspirați scriitori ai Sfîntei Scripturi, atît prin Paremiile și Catismele Psalmilor Vechiului Testament, cit și prin pericopele zilnice ale Sfîntei Evanghelii și ale Apostolului, precum și ale Evhologhiului bisericesc la Sfintele Taine, deci ale Noului Testament, — se citesc în Biserica noastră, de la începuturile cultului divin creștin.

62. *Cuvînt înainte*, op. cit., p. 4.

63. *Învățătura de Credință Ortodoxă*, op. cit., cap. 320. «Preoția. Puterea învățătoarească», p. 566.

64. *Biblia sau Sfînta Scriptură*. Tipărită a doua oară, cu aprobarea Sfîntului Sinod, București, 1975, Cuvînt înainte, p. 5.

65. *Ibid.*, op. cit., p. 7.

Prin urmare preotul nostru predicator este ajutat de conducerea Bisericii în propovăduirea cuvîntului dumnezeiesc, prin toate mijloacele ce-i sunt puse la îndemînă, alături de Biblie și Noul Testament, cu cartea de «Învățătură Creștină Ortodoxă», cu Călăuza biblică; «cu» îndrumări pastorale părintești, «cu» Tilcuirea Evangheliilor, «cu» Cuvînt la introducerea în Noul Testament și în Biblie sau Sfînta Scriptură. Ceva mai mult, preotului ortodox predicator i se deschid orizonturi largi de cercetare a scrierilor Sfinților Părinți ai Ortodoxiei, care precum vom vedea, au explicat lămurit Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, cu cuvîntul dumnezeiesc oral. În însăși Sfînta Scriptură, de fapt, putem afla îndrumările fundamentale pentru buna, înțeleapta și buna ei interpretare.

Privind retrospectiv problema interpretării Sfîntei Scripturi, ne simțim atrași de orizonturile luminoase pe care ni le deschide marea operă omiletică a Sfîntului Ioan Hrisostom, din care ne-au rămas importante, clare și populate îndrumări privitoare la principiile călăuzitoare pentru predicator, în interpretarea textului Sfîntei Scripturi. Grupîndu-le, pe genurile sensurilor biblice, cu indicație patrologică a operelor Sfîntului Părinte, precum arătau exegeții în specialitatea Noului Testament⁶⁶, aceste îndrumări hrisostomice sînt nu numai de mare însemnătate și de mare importanță, dar și de mare actualitate. Căci este necesar să se știe, pentru ce anumite texte biblice sînt interpretate literal, istoric, gramatical, pentru ca altele în sens anagogic, altele în sens ascuns, sau alegoric, iar altele acoperite prin tipic.

În concluzie, Biserica Ortodoxă Română a oferit cu părintească dărnicie Sfînta Scriptură, tradusă și tipărită în limba românească credincioșilor săi, însoțită de înțeleptele îndrumări și lămuriri ale Prea Sfinților noștri Ierarhi, cari i-au îndemnat să o citească cu evlavie și inimă curată, precum cartea cu învățătură creștin Ortodoxă, cu specială îndrumare la explicările Sfinților Părinți și mai ales la cele ale Sfîntului Părinte Ioan Hrisostom.

Credincioșii noștri au deci libertatea de a citi Sfînta Scriptură, dar cu conștiința ortodoxă și ținînd legătura cu păstorii Bisericii. Cele două ediții din urmă ale Bibliei, precum și ale Noului Testament, tipărite cu grija și binecuvîntarea Sfîntului Sinod, după cum și cele tipărite după prima Biblie de la 1688, sînt o dovadă vie de respectarea acestor principii.

Intrucît tilcuirea Evangheliei la Duminici și sărbători, nu cuprinde explicarea textului întregii Biblii, Cartea de «Învățătură Creștină Ortodoxă», ca și «Mărturisirea Ortodoxă» de odinioară, vine să documenteze pe textele biblice ale întregii Biblii, toate Dogmele de credință ale Ortodoxiei, precum și întregul Cult ortodox al nădejzii creștine și întreaga Morală creștină, cu virtuțile dragostei creștine, explicîndu-le pentru toți credincioșii.

La interpretarea Sfîntei Scripturi și Tradiții apostolice de către Sfinții Părinți în chip sobornicesc prin Sinoadele ecumenice, sub călăuza Sfîntului Duh, s-a stabilit prin Dogme și Canoane însăși unitatea Ortodoxiei. Dar din scrierile Sfinților Părinți desprindem metoda de a interpreta ortodox Sfînta Scriptură, în care sînt în armonie Dogmele, Cultul și Morala creștină ortodoxă. De aceea, cînd ni se înfățișează Biblia deschisă și oricare text spre interpretare, ne îndreptăm spre luminile Sfinților Părinți, precum vedem și în «Cartea de Învățătură Creștină Ortodoxă», că ne documentează armonice Dogmele pe textele Bibliei, cu explicațiile Sfinților Părinți.

66. Prof. Dr. Iustin Moisescu, *Sfînta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfîntului Ioan Hrisostom*. Cernăuți, 1942. «Sensuri biblice în interpretarea Sfîntei Scripturi», p. 91—104.

Operele Sfintului Ioan Gură de Aur vin să ne încredințeze și mai mult că întreaga Ortodoxie se revarsă sub lumina Sfintului Duh din textele Bibliei completată de Sfinta Tradiție apostolică, căci ideile inspirate din textul biblic ne ajută la descoperirea sensului biblic. Dacă textul Bibliei s-a scris sub inspirația Sfintului Duh, tot astfel și interpretarea textului Bibliei se săvârșește în mod curat și deplin tot sub lumina Sfintului Duh. De aici Preoția, cunoscătoare a Bibliei și lucrătoare sub lumina harului Sfintului Duh.

Iată deci atâtea motive, pentru care interpretarea ortodoxă a Sfintei Scripturi și-a avut întotdeauna marea ei însemnătate și este tot așa de actuală și în vremea noastră. Insuși Sfintul Apostol Pavel propovăduia că «Domnul Hristos ne-a învrednicit să fim slujitori ai Noului Testament, nu ai literei, ci ai Duhului; pentru că litera omoară, iar Duhul face viu» (II Corinteni III, 6). Iar operele Sfintului Ioan Hrisostom ne deschid orizonturi luminoase, în ceea ce privește cheia adevărului și buneii interpretări a textului Sfintei Scripturi, precum vom putea vedea mai documentat, din îndrumările ce ne-a lăsat cu bunăvoință și iubire pentru întreaga Ortodoxie.

Pr. Prof. MIHAIL BULACU

D O C U M E N T A R E

MONUMENTUL TRIUMFAL DIN DOBROGEA — DOCUMENT AL NAȘTERII POPORULUI ROMÂN

Dobrogea — regiune a sud-estului țării noastre — a făcut parte integrantă din cuprinsul stăpînirii lui Burebista, unul din cei mai de seamă conducători ai geto-dacilor (70—44 î.Hr.)¹, întemeietorul primului stat geto-dac centralizat și independent.

Dobrogea a fost locuită, în antichitate, de geți, descriși de Herodot — părintele istoriei — și de Ovidiu — marele poet latin exilat la Tomis, care i-a cunoscut direct. De la enclavele scitice infiltrate aici, acest ținut dintre Dunăre și Mare a primit numele de *Scythia* încă din secolul al II-lea î.Hr.². Strabon a numit-o *Mikra Scythia* (Sciția Mică)³, probabil spre deosebire de Sciția Mare de la nordul Mării Negre, iar de la reforma administrativă a împăratului Dioclețian (284—305) a primit, în mod oficial, numele de *Scythia* (Sciția), devenind o provincie de sine stătătoare⁴.

În secolul I î.Hr. Sciția a fost ocupată de romani, iar după împărțirea imperiului, la sfîrșitul secolului al IV-lea, a revenit celui de răsărit, continuat mai tîrziu de cel bizantin. Începînd din secolul al III-lea d.Hr., prin poziția sa geografică între Dunăre și Mare, Sciția a fost cea mai primejduită de invaziile și migrațiile din nord și din răsărit spre Bizanț sau spre apusul Europei.

După Imperiul Roman și apoi cel Bizantin, această provincie a fost condusă de autohtoni care au alcătuit formații politice locale, prin care i-au asigurat autonomia. Așa de pildă, pe lângă alte formațiuni cu șefi politici și militari, în secolul al XIV-lea aici s-a format un mic stat autonom, sub conducerea lui Dobrotici⁵, de la care acest ținut a primit numele de Dobrogea.

În timpul lui Basarab I cel Mare (1310—1352) Țara Românească se întindea și în Dobrogea de răsărit, pe toată Dunărea maritimă, pînă la gurile Dunării, la Chilia⁶. Ca dovadă este mutarea la Curtea de Argeș, în 1359, a lui Iachint (1359—1372), ultimul mitropolit al Vicinei, la stăruințele voievodului Nicolae Alexandru Basarab (1352—1364) și cu aprobarea patriarhului Calist I al Constantinopolului (1350—1353 și 1355—

1. A. Rădulescu, *Dobrogea lui Burebista*, în «Pontica», X, 1977, p. 65—68.

2. D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, ediția a II-a, București, 1967, p. 18, nota 1.

3. Idem, *ibidem*; *Dicționar de istorie veche a României*, București, 1976, p. 537.

4. Pr. Prof. I. Rămureanu, *Noi considerații privind pătrunderea creștinismului la trăco-geto-daci*, în «Ortodoxia», anul XXVI (1974), nr. 1, p. 170; Idem, *Mișcarea audienilor în Dacia Pontică și nord-dunăreană (sec. IV—V)*, în «Biserica Ortodoxă Română», anul XCVII (1978), nr. 9—10, p. 153; *Dicționar de istorie veche...*, p. 537.

5. Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. 2, București, 1976, p. 68.

6. Idem, *ibidem*, vol. 1, p. 274.

1363), de care depindea bisericește. În sprijinul stăpînirii lui Basarab cel Mare, peste aceste părți ale Scythiei Minor, vine geograful și călătorul arab Abulfeda, care, în Geografia sa, scrisă la anul 1321, afirmă că «Isaccea — unde se crede că era Vicina — este un oraș din țara valahilor»⁷.

Mircea cel Bătrîn (1386—1418), în timpul căruia Dobrogea intra în componența Țării Românești, în documentul 34, dat în anul 1406, mănăstirii Cozia se intitula: «Eu cel în Hristos Dumnezeu, binecredinciosul și binecinstitorul și de Hristos iubitorul și singur stăpînitorul, Io Mircea mare voievod și domn, din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu, stăpînind și domnind peste toată țara Ungrovlahiei și a părților de peste munți, încă și către părțile tătărești, ale Almașului și Făgărașului Herteg și domn al Banatului Severinului și pe amîndouă părțile și pe toată Podunavia, încă și pînă la Marea cea mare și stăpînitor al cetății Dirsterului...»⁸.

Din punct de vedere geografic, de-a lungul istoriei, pămîntul dobrogean s-a dovedit a fi o continuare a Munteniei, iar călătorii străini menționează că Dobrogea făcea parte din Valahia. Regretatul nostru istoric C. C. Giurescu referindu-se la Dobrogea, a subliniat: «Pe pămîntul Dobrogei s-a produs o adevărată sinteză etnică românească: aici s-au amestecat românii autohtoni — așa ziișii dicieni — cu cei veniți de pe malul stîng al Dunării, atît din Țara Românească sau Muntenia cît și din Moldova, și cu păstorii transilvăneni sau mocanii coboriți cu turmele». Iar Ion Ionescu de la Brad care, pe la jumătatea secolului al XIX-lea, a făcut o călătorie de studii în Dobrogea, a denumit această provincie «o Dacie în miniatură» pentru că aici a găsit români din toate părțile pămîntului românesc⁹.

Odată cu întinderea puterii turcești asupra Peninsulei Balcanice, în urma expediției din 1417, ținutul dintre Dunăre și Mare a început treptat să fie cotoplit de către otomani. După această dată, dar mai ales după 1444, în Dobrogea, s-a făcut o colonizare masivă cu turci din Anatolia și tătari din nordul Mării Negre. În timpul acestei ocupații, care a durat aproape cinci sute de ani, Dobrogea a decăzut din punct de vedere economic, politic și spiritual, dar elementul românesc autohton s-a menținut grație, așa cum s-a spus, mai ales procesului transhumat, care a făcut să se stabilească aici mulți oieri din Transilvania.

În această perioadă, pentru ortodocși, s-au creat două eparhii conduse de ierarhi supuși Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol. Majoritatea credincioșilor o constituiau românii autohtoni. Atît conducătorii spirituali, cît și bisericile lor, în această perioadă, primeau ajutoare din țările române.

După războiul din 1877—1878, cînd a dobîndit Independența de Stat, pe care marele nostru poet Mihail Eminescu a numit-o «suma vieții noastre istorice», ținutul dintre Dunăre și Mare a revenit la Patria-Mamă pentru totdeauna, începînd procesul de renaștere spirituală și dezvoltare modernă unitară, alături de al întregii țări.

Așadar, încă din antichitate și apoi de-a lungul veacurilor, așa cum s-a subliniat într-o lucrare, de curînd apărută, Dobrogea a fost «leagăn de autentică și elevată civilizație băștinașă; parte integrantă a primului stat geto-dac-centralizat și independent, de sub conducerea lui Burebista; bastion înaintat al culturii latine și al romanității; zonă de afirmare plenară a românilor în lupta cu neamurile migratoare; poartă larg

7. Epifanie Norocel Tomitanul, *Dobrogea — pămînt străbun și vatră creștină*, în «Telegraful Român, nr. 7—8, din 15 februarie, 1979, p. 2.

8. Apud, *De la Dunăre la Mare*, ediția a II-a, Galați, 1979, p. 14.

9. Epifanie Norocel Tomitanul, *op. cit.*, p. 2.

deschisă la Mare a Basarabilor și Mușatinilor; stăpînire a lui Mîrcea cel Bătrîn; zonă de încrîncenată dispută între vitejii voievozi români și cötropitori otomani»¹⁰.

*

Dobrogea este azi un muzeu în aer liber și un neprețuit tezaur de monumente antice, unice în vatra strămoșească. Un talentat și tînăr poet român spune că «Dobrogea este un ținut arhaic în care... vorbesc lămurit sub pămînt mormintele dezgropate și templele catacombe»¹¹.

Acest ținut dintre Dunăre și Mare, pe lingă străvechile cetăți grecești, geto-dace, romane și bizantine care atestă cultura și valorile spirituale ale locuitorilor acestui pămînt, pe lingă inscripțiile și bazilicile din secolele IV—VI, care atestă vechimea, vitalitatea și dezvoltarea creștinismului pe aceste meleaguri, pe lingă mărturiile și exemplele de trăire și evlavie creștină, mai păstrează cu sfințenie și justificată mîndrie, patriotică monumentul de la Adamclisi, care s-a ridicat după înfruntarea militară între daci și romani, proces care a stat la baza alcătuirii noastre etnice¹².

Primul război dintre daci și romani a început în anul 101 d.Hr., iar în iarna lui 101—102 Decebal avea încă speranța de a cîștiga războiul. Un eșalon al aliaților săi, buri (germani) și sarmați, a trecut Dunărea și, aflîndu-se în nordul Dobrogei, prin superioritatea sa numerică încă mai putea să țină în cumpănă soarta războiului.

În primăvara anului 102 această considerabilă forță s-a pus în mișcare spre sud. Traian, adunîndu-și toate trupele de care putea dispune, a pornit în întîmpinare. Una dintre întîlniri a avut loc și pe platoul de la Adamclisi. A fost o luptă extrem de sîngeroasă, cea mai amplă și mai înverșunată din toate luptele care sînt reprezentate pe Columna lui Traian de la Roma.

Victoria lui Traian de la Adamclisi în acest prim război dacic, din 102, a reprezentat un fapt determinant pentru deznodămîntul întregului complex de acțiuni care a dus la terminarea multiseclarului conflict dintre daci și romani. Această victorie «evidențiază atît de sugestiv strînsa legătură ce există între Dobrogea și întregul bazin carpato-danubian»¹³.

Printre monumentele care perpetuează gloria învingătorului¹⁴ și amintirea la fața locului, cel mai caracteristic și celebru este «*Tropaeum Traiani*, simbol al victoriei decisive a lui Traian în războaiele pentru cucerirea Daciei și al romanizării populației geto-dace...»¹⁵, care a fost ridicat de romani sub împăratul Traian (98—117), între anii 106—109 d.Hr.

«În amintirea și pentru comemorarea marilor bătălii cu dacii»¹⁶, Traian ordonă și ridicarea *Columnei de la Roma în anul 113 e.n.*, care reprezintă «întreaga semnificație istorică a latinității imensei ființe sociale a colectivității umane de la Carpați și Dunăre»¹⁷.

10. Adrian Rădulescu — Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare, Dobrogea*, București, 1969, p. 6.

11. Ioan Alexandru, *Dobrogea*, în «Iubirea de Patrie», București, 1978, p. 103.

12. Epifanie Norocel Tomitanul, *Tropaeum Traiani*, în «Telegraful Român», nr. 11 din 15 martie 1979, p. 1—2.

13. Radu Vulpe, *Perioada Principatului* (sec. I—III), în «Din Istoria Dobrogei», vol. II, București, 1968, p. 97.

14. Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 115—116.

15. Ion Barnea, *Cuvînt înainte*, în «*Tropaeum Traiani*», I, Cetatea, București, 1979, p. 7.

16. Adrian Rădulescu — Ion Bitoleanu, *op. cit.*, p. 85; Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 90.

17. Alexandru Balaci, *Vitrina cărții. Un portret al Italiei*, în «România liberă», anul XXXII (1979), vineri 20 septembrie, p. 2.

Trofeul lui Traian din Dobrogea se află la aproximativ 65 km de Constanța, pe un platou înalt la nord de comuna Adamclisi, pe artera națională ce duce prin Ostrov și Călărăși spre București. Înălțimea aleasă de arhitect drept loc de amplasament al monumentului domină relieful deluros de jur-împrejur, pînă la mari depărtări. Marele nostru istoric Nicolae Iorga, referindu-se la această așezare înaltă, spunea următoarele: «Simplă și dirză, sigură de sine, gata de răspuns la orice ofensă și la orice ofensivă, așa e așezarea de la Tropaeum»¹⁸. Printre scopurile vizate de autorii acestui monument probabil, că era și acela de a se impune și de a impresiona semințiile în mijlocul cărora avea să dăinuiască multe secole de-a rîndul. Acestea trebuia să vadă de departe simbolul forței romane, realizat în urma unei victorii epocale asupra lor.

Localnicii turci, așezați în partea locului cu începere din secolul al XV-lea, i-au spus «Biserica Omului»¹⁹ de la turcescul Adam-Kilisse²⁰ de unde ADAMCLISI, întrucît locul semăna și în acel timp, ca și în epoca mai recentă, cu o cupolă de lăcaș creștin, iar statuia trofeului, cu un «om». Turcii îi mai ziceau «Kümbett» (tumulus)²¹. Dealtfel, cercetările arheologice, efectuate la ruinele cetății de alături, construită de Traian și apoi refăcută, în secolul al IV-lea, de Constantin cel Mare (306—337) și Licinus (308—324), iar în secolul al VI-lea de Justinian (527—565), au arătat că aici exista, în vechime, un mare centru bisericesc cu cinci bazilici creștine^{21bis}.

Nu dispunem de informații certe privind distrugerile suferite de monument în veacurile care au urmat construcției. Din informațiile moștenite de la unii scriitori antici, aflăm că, rînd pe rînd, costoboci, goți, huni, avari și slavi au năvălit în Scythia și au distrus complet așezările omenești, obligînd apoi conducerea imperiului la eforturi considerabile pentru refacerea atît a orașelor și satelor pustii, cît și mai ales — a salbei de cetăți și castre care întăreau granița de-a lungul Dunării dobrogene. Astfel, începînd cu sfîrșitul secolului al VI-lea și în cel de al VII-lea d.Hr., cînd a avut de suferit și Episcopia Tomisului, cea mai veche organizație bisericească de pe pămîntul Patriei noastre, un val de tăcere va acoperi cetatea și monumentul de la Adamclisi, care se va prelungi pînă la începutul secolului al XIX-lea.

Din mărețul trofeu s-a mai găsit doar o ruină în care se putea observa nucleul de pietre legate cu mortar (Fig. 1). Dar se păstrau și foarte multe elemente componente din invelișul figurat, dintre care unele piese chiar în stare intactă.

Înainte de a fi cercetat (secolul XIX), monumentul triumfal a fost considerat de unii călători și învățați fie o fortăreață, fie un turn de pază, fie un falnic mausoleu atribuit lui Darius, regele persilor, odrisilor ori împăratului Traian, sau chiar mormîntul unui comandant de oști romane.

Unul dintre cei care au văzut acest monument în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în legătură cu ruinele colosului de la Adamclisi, spunea următoarele: «Și dincolo de Dunăre, două ore și jumătate de Rasova, am găsit o curioasă ruină; turcii o numesc Adam-Kilissi sau Biserica lui Adam. Este o solidă masă de piatră de forma unei cupole, care înainte fusese îmbrăcată cu reliefuri și cu coloane, ale căror resturi zac departe împrejur. Au fost făcute două diferite încercări ca să se pătrundă în miezul acesta puternic, dar ambele în zadar; un fel de galerie s-a săpat pînă sub teme-

18. N. Iorga, *România cum era pînă la 1918, Dobrogea și Moldova*, ediție îngrijită de Lucian Cursaru, București, 1927, p. 333.

19. Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 97.

20. Florea Bob Florescu, *Monumentul de la Adamklissi, Tropaeum Traiani*, București, 1959, p. 14.

21. Gr. G. Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques*, București, 1900, p. 6.

21 bis. Adrian Rădulescu, *Bazilicile creștine de la Axiopolis, Callatis și Tropaeum Traiani*, în «De la

lie, cu nespuse efort, fără să se dea peste ceva. Astăzi ruina prezintă pe din afară doar acel cunoscut amestec de pietre nelucrate cu cel puțin tot aflta calcar fin; dar în mijlocul acelei mese se află un fel de miez compus din puternice blocuri sparte. Probabil totul este mormintul unui comandant de oști romane»²².

Primul care a făcut săpături și a dezvelit complet ruina Trofeului, recuperând toate piesele componente — figurate sau nu — a fost istoricul și arheologul român Grigore Tocilescu (1850—1909), împreună cu alți doi cercetători vienezi Otto Benndorf și Georg Nieman care lucrat între anii 1882 și 1894²³.

În urma acestor cercetări s-au emis mai multe ipoteze în legătură cu data și zidirea acestui monument. Unii învățați din secolul al XIX-lea au susținut că a fost ridicat în timpul lui August sau în timpul lui Traian, în amintirea luptelor purtate de Domițian și că apoi a fost refăcut de Constantin cel Mare. Alți cercetători susțineau că s-a construit în vremea împăratului Valens, iar Radu Vulpe a afirmat că acest monument datează din epoca lui Traian, dar a fost restaurat de Constantin cel Mare²⁴.

Marele cercetător Grigore Tocilescu, secondat de învățații amintiți mai sus, în urma unor studii îndelungate a editat monografia «*Monumentul de la Adamclisi, Tropaeum Traiani*» în anul 1895²⁵, în care face următoarele precizări: «S-a lămurit misterul monumentului de la Adamclisi; el a fost construit în memoria companiilor lui Traian contra dacilor, într-un loc ce se numea Tropaeum Traiani».

Cercetările care s-au făcut după Grigore Tocilescu, precum și rezultatele științifice la care s-a ajuns, confirmă că monumentul triumfal închinat «*Zeului Marte Răz-bunătorul*» a fost ridicat între anii 106—109 d.Hr., de către Traian, la sfârșitul războaielor contra dacilor, fapt dovedit clar de următoarea inscripție care-i aparține: «Lui Marte Răz-bunătorul (*Mars Ultor*), Împăratul Caesar, fiul divinului Nerva Traian, Augustul, biruitorul germanilor, al dacilor, Marele Preot, avînd puterea de tribun al plebei pentru a XIII-a oară, proclamat de armată imperator pentru a VI-a oară, ales consul pentru a V-a oară, Părintele Patriei (după ce a învins armata dacilor și a sarmaților, a închinat acest Trofeu prin îngrijirea legatului său cutare»²⁶. Aceste cercetări însă, nu au dat niciun fel de indicații privind unele reparații sau modificări la acest trofeu.

De-a lungul celor aproape două milenii, în bătaia furtunilor și vînturilor, «monumentul a fost martorul a nenumărate vicisitudini istorice deoarece, cu tot avertimentul schițat măreț pe colina de la Tropaeum Traiani, asalturile neamurilor migratoare au continuat fără întrerupere»²⁷.

Monumentul inițial, ridicat de Traian, era o construcție cilindrică impunătoare cu un acoperiș conic. Din vârful acoperișului pornea o suprastructură hexagonală cu două etaje, care folosea drept bază pentru susținerea trofeului propriu-zis; o statuie colosală, simbol al victoriei.

Corpul monumentului avea un diametru de 42 m, iar înălțimea la fel. La partea de jos avea șapte rînduri de trepte construite din blocuri masive de piatră. Deasupra treptelor se află un trotuar lat de aproape 2 m, pavat cu blocuri mari.

Dunăre la Mare», ediția a II-a, Galați, 1979, p. 92—96.

22. Gustav Hirschfeld, Helmuth von Malkte, *Briefe über Zustände und Begebenheiten in der Türkei aus den Jahren 1835—1839*, Berlin, 1917, ediția a 8-a, p. 175—174; Apud Florea Bobu Florescu, *op. cit.*, p. 17.

23. Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 101; Florea Bobu Florescu, *op. cit.*, p. 15.

24. Florea Bobu Florescu, *op. cit.*, p. 11—38.

25. Idem, *ibidem*, p. 15.

26. Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 99.

27. A. V. Rădulescu, *Monumentul triumfal de la Adamclisi*, București, fără an, p. 9.

Deasupra trotuarului se înălța corpul cilindric care avea la bază un soclu cu profil ondulat. Acest corp era îmbrăcat cu șapte rânduri de blocuri netede de piatră. S-a putut determina existența a 510 blocuri egale între ele prinse cu agrafe de fier.

Deasupra celui de al șaptelea rând de blocuri se desfășura de jur împrejur un complex de blocuri de piatră cu sculpturi frumoase și variate. Acest complex era format din trei rânduri suprapuse: o *friză*²⁸ inferioară, un rând cu *metope*²⁹ alternând cu pilaștri și o *friză* superioară. Cele două frize aveau inițial, câte 54 de piese fiecare.

Friza inferioară, sculptată, încadra și punea în valoare reliefulurile pieselor de deasupra ei. Motivul ei decorativ consta dintr-un vrej și frunze de acant în forme de *volute*³⁰. În partea inferioară și superioară a frizei se afla un brîu format din ove^{30 bis} alternative mai mici și mai alungite. Pe această friză era așezat în brîu alcătuit din 54 de metope, lespezi mari, dreptunghiulare, sculptate.

Metopele, cu sculpturile lor, sînt piesele principale din întreaga ornamentație a ansamblului, ele înfățișînd bogăția provinciei (Fig. 2), familii de daci (Fig. 3) și mai ales scene din luptele purtate de romani cu geto-dacii și aliații lor (Fig. 4). Aceste piese sînt despărțite între ele prin pilaștri³¹, unii decorați cu *caneluri*³², iar alții cu vrejuri. Capitelurile acestora, de asemenea, sînt ornamentate la ambele tipuri de pilaștri și au înălțimea egală cu cea a metopelor.

Deasupra metopelor era așezată friza superioară, care juca cu rol deosebit de atrăgător în desăvîrșirea aspectului decorativ al monumentului. Peste friza superioară se găsea cornișa³³, formată din numeroase blocuri al căror ornament era în formă de funie răsucită în spirală. În partea cea mai de sus a cilindrului, deasupra cornișei erau montate 27 de creneluri figurative care alternau cu elemente de parapet, formînd împreună *atticul festonat*³⁴. Pe fiecare crenel apare sculptat câte un prizonier legat de un arbore.

În fața parapetelor, pe cornișă, la două intervaluri dintre creneluri era așezat câte un leu (în total 13 lei), frumos sculptat. Prin gura animalelor se scurgea apa de la acoperiș, în interior fiind montate tuburi metalice.

Pe turnul central, în axul monumentului, a fost ridicată o construcție hexagonală, în secțiune orizontală, formată din două etaje. Etajul inferior avea la colțuri pilaștri cu caneluri și capiteluri cu motive florale. Celălalt etaj era mai îngust și mai înalt, avînd pilaștri, de asemenea, sculptați. Pe fața estică a acestui etaj era plasată piatra cu inscripție.

În centrul etajului superior al construcției hexagonale se ridica trofeul propriu-zis al monumentului — o sculptură de aproape 12 m înălțime, formată dintr-un trunchi de piatră îmbrăcat cu armele luate de la învins: o platoșă, o tunică, scuturi în loc de

28. Element decorativ în formă de bandă, cu picturi, sculpturi etc., care înconjoară o încăpere sau fațada unei construcții.

29. Panouri de piatră sau marmură sculptate cu basoreliefuluri.

30. Ornamente executate în spirală.

30 bis. Ornament arhitectural de forma unui ou folosit la decorarea în relief a cornișelor și a capitelurilor și în ornamentația mobilierului sculptat.

31. Stilpi paralelipedici, servind ca element de ornamentație sau de consolidare a unui zid, cu care face adesea corp comun.

32. Șanțuri săpate de-a lungul unei coloane, avînd o secțiune în general semicirculară sau în arc de cerc.

33. Element arhitectonic din partea superioară a unui edificiu, așezat orizontal și în relief avînd rolul de a îndepărta apa în timpul ploilor.

34. Element de construcție sau de arhitectură situat la partea superioară a construcției sau a unei părți a acesteia.

Fig. 1 – Nucleul monumentului înainte de restaurare

Fig. 2 – Metopă reprezentînd o turmă, ceea ce simbolizează bogăția provinciei

Fig. 3 – Metopă reprezentînd o familie de daci

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://bibsind.ro/>

Fig. 4 – Metopă reprezentînd o scenă de luptă
între un soldat roman și un dac

Fig. 5 – Reconstituirea actuală a monumentului triumfal (1977)

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bibsino.ro>

brațe și un coif în virf. În jurul trofeului se înălțau trei statui ale unor captivi, două femei stînd jos și un bărbat în picioare, avînd mîinile legate la spate.

Disponerea metopelor pe monumentul triumfal este următoarea: primele 27 de metope prezintă istoria unei prime bătălii ilustrate prin trei mari registre: 1. «Atacul și lupta de cavalerie»; 2. «Bătălia din jurul carelor»; 3. «Închinarea populației civile, și a prizonierilor în fața împăratului». Cea de a doua parte a metopelor, grupate, de asemenea în trei registre, ilustrează un alt moment decisiv al acestei înfruntări: 4. «Marșul către marea bătălie»; 5. «Marea bătălie», înfruntare ce va fi fost deosebit de grea și de singeroasă, hotărîtoare pentru soarta primului război dacic, desfășurată pe platoul de la Adamclisi; 6. «Aclamația», reprezintă trecerea în revistă a trupelor romane victorioase.

În fiecare registru metopa principală este aceea care îl reprezintă pe împăratul Traian, care participase la conducerea operațiilor împotriva aliaților lui Decebal.

Metopele, în ciuda execuției lor stîngace, au o importanță inestimabilă pentru reconstituirea trecutului nostru, alcătuiind un adevărat manual de istorie în piatră. Unele metope înfățișează călăreții romani în armuri și înarmați cu lănci. În altele sînt prezentate aspecte din luptele purtate între romani și aliații lui Decebal, dar primii fiind protejați de coifuri și platoșe, în timp ce localnicii nu aveau decît rareori îmbrăcăminte militară de protecție și care de luptă. Din ținuta și îmbrăcăminte aliaților, reiese limpede că ei aparțineau unor popoare viteze care înțelegeau să lupte cu îndrjire pentru apărarea libertății lor. În sfîrșit, pe unele metope apar prizonieri înlăntuiți, secondați de soldați, purtători de stindarde, ofițeri și demnitari romani, iar în cîteva rînduri însăși figura împăratului Traian.

*

Reliefulurile figurate pe metope reprezintă cele mai interesante elemente ale trofeului, atît pentru importanța lor documentară, dar mai ales pentru calitățile lor artistice, mult deosebite de cele ale altor realizări de același fel din epoca romană. Iar «valoarea elementelor de cultură materială care apar pe metopele și crenelurile tropaeumului dobrogean este deosebit de mare prin realismul cu care sînt înfățișate³⁵.

Execuția propriu-zisă a acestor reliefuluri prezintă naivități și stîngăcii, în contrast net cu însușirile arhitectonice superioare ale monumentului pe care îl împodobesc. Pentru acest motiv au și fost luate drept produse ale artei romane din perioada de cădere a imperiului. Însă după ce s-a stabilit în mod cert că este vorba de epoca lui Traian, s-a dat sculpturilor explicația în sensul că sînt produse ale unor cioplitori improvizați dintre localnici sau ostașii legiunilor care au lucrat la construirea trofeului. De altfel, aceste imperfecțiuni erau larg compensate prin originalitatea subiectelor reproduse, precum și prin realele însușiri estetice de care sculpturile nu sînt lipsite. Deși necunoscînd secretul de atelier al înaltei arte imperiale, modeștii cioplitori de chenare și înflorituri au izbutit să dea operelor un suflu de sinceritate și de dinamism viguros, care sfîrșește prin a-l impresiona puternic pe privitor. Pentru aceste motive reliefulurile de la Adamclisi rămînd în afara criteriilor artei de tradiție clasică dominante în scenele Columnei lui Traian de la Roma, pot fi considerate printre cele mai valoroase produse ale artei provinciale romane, caracterizată, spre deosebire de arta Romei

35. Florea Bobu Florescu, *op. cit.*, p. 533.

propriu-zise, tocmai printr-un realism robust, cum s-a mai spus, și prin spontaneitatea sentimentelor. «Față de sensul pe care îl are acest edificiu și de valoarea lui simbolică la limitele imperiului roman atât de hărțuit de «barbarii» de tot felul de peste Dunăre, stângăciile în sculptarea reliefulor nu-i poate micșora valoarea istorică. Construcția dobrogeană, prin amănuntele care decorează metopele și crenelurile, devine un document istoric și etnografic de importanță locală. Istoric, pentru că ne oferă icoana unor stări de lucruri care explică epoca zidirii lui, și etnografic, pentru că, datorită realismului elementelor figurate, putem să reconstituim tabloul elementelor de cultură materială pentru acea epocă. Cu alte cuvinte, monumentul dobrogean are o mare valoare documentară pentru istoria populațiilor locale.»^{35 bis}.

Sculpturile de la Adamclisi sînt totuși superioare celor de pe Columna lui Traian din cauză că, spre deosebire de artiștii de la Roma, sculptorii Trofeului din Dobrogea care au lucrat probabil și sub îndrumările date de vestitul arhitect Apollodor din Damasc³⁶ «reproduceau tipuri umane, costume, arme pe care le văzuseră direct și care puteau fi, în tot momentul verificate de veteranii locali, eroi ai evenimentelor reprezentate. De altfel, și tipurile adversarilor învinși le erau continuu prezente printre captivii care slujeau cu muncă de salahori la construcția Trofeului»³⁷.

Ridicarea monumentului este considerată de specialiști ca fiind efectuată într-o singură etapă. Piatra folosită pentru construirea sa a fost scoasă în întregime din carierele de la Deleni, o localitate care se află la 3 km de monument. Blocurile mari de calcar, în greutate de 4—5 tone, erau transportate pe tăvălugi pînă în apropierea monumentului, unde erau fasonate și ornamentate. Erau apoi ridicate cu ajutorul unor scripeți pentru a fi montate pe laturile cilindrului central de beton, care era construit în prealabil. Fixarea pieselor s-a făcut tot cu beton compus din piatră cu sfărîmături din blocuri de calcar și var. În felul acesta s-a realizat o construcție puternică, dăinuind peste secole pînă astăzi. Din punct de vedere arhitectonic, monumentul de la Adamclisi apare drept un unicat, celelalte construcții antice din alte zone ale imperiului, neavînd decît foarte puține analogii cu el.

În legătură cu prelucrarea, unitatea și calitatea materialului folosit, s-a făcut următoarea precizare: «Construcția tropaion-ului este în întregime, de jos pînă sus, dintr-un material de un singur fel de piatră. Este o piatră calcaroasă tare, în spărtură aproape curat albă, extrem de uniformă și frumoasă. Masa sa este absolut densă și de loc poroasă; citeodată sînt incluse minuscule urme de scoici, care devin vizibile numai la o examinare foarte atentă și doar în spărtură proaspătă. Materialul permite o execuție extrem de precisă și fină, prin uniformitate, densitate și duritate. Construcția tropaion-ului arată aceasta într-un mare grad. Precizia și grija execuției este uimitoare la toate blocurile rămase în stare bună. Cantul pieselor cioplite ale corpului cilindric aflate încă în situ, ca și rosul lor, și cantul unor părți ale elementelor și figurilor

35 bis. Idem, *ibidem*, p. 15.

36. A. Rădulescu, C. Scorpan, R. Florescu, *Itinerare arheologice dobrogene*, București, 1976, p. 68.

37. Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 105.

ornamentale, sînt tăiate cu precizie de vîrf de cuțit. Și această grijă, ca și finețea de lucru se observă peste tot și anume, la metope, ca și jos»³⁸.

În amintirea celor morți în războiul din 101—102, împăratul Traian a poruncit să se ridice și un altar, care este situat la circa 250 m de monument. Are formă paralelipipedică, cu fața îndreptată spre răsărit.

În jurul altarului militar s-au găsit numeroase fragmente arhitecturale ornamentate și plăci de calcar, ce constituie părți dintr-o mare inscripție pe care sînt săpate numele a circa 3800 de soldați romani morți în timpul luptelor³⁹. Redăm o parte din această inscripție ce are un conținut emoționant: «În cinstea și amintirea bărbaților prea viteji care luptînd pentru patrie în războiul cu dacii, s-au culcat întru moarte...»⁴⁰. Importanța acestei inscripții este deosebit de mare pentru faptul că indică, pe lângă numele soldaților morți, și locul de baștină al acestora.

La nord de trofeu este situat *mausoleul* sau tumulul funerar, avînd la exterior aspectul unei movile mari. A fost construit pentru înhumarea unuia din principalii comandanți ai armatei romane, mort în luptă — așa numitul *praefectus castrorum*⁴¹.

«Semnificația istorică a Trofeului de la Adamclisi este aceea a biruinței locale pe care o comemorează, cu atît mai prețioasă pentru Traian cu cît ea a fost mai penibil obținută»⁴². Acest monument cinstește gloria lui Traian-învîgătorul și arată în aceeași măsură, vrednicia, inteligența și capacitatea militară și organizatorică a lui Decebal cel învins, care adesea a pus pe împăratul roman în situații grele⁴³. Pentru că «numai istețimea genială a lui Decebal i-au împus împăratului roman, pornit pe drumurile Daciei carpatice, să-și vadă puse pe neașteptate în cumpăna sorții reputația și viața tocmai pe meleagurile dobrogene, în cea mai cruntă și mai riscantă bătălie din toată cariera lui. Dacă împrejurările nu i-au fost prielnice regelui dac, iar sfîrșitul i-a fost tragic, istoria nu poate să-i înregistreze neîntrecuta valoare cu mai puțină considerație decît dacă ar fi fost biruitor»⁴⁴.

Așadar, Tropaem Traiani este simbolul unei mari victorii imperiale, dar în dimensiunile impresionante ale construcției, în scenele de luptă, se ascunde și recunoașterea vitejiei și curajului celor învinși. Pentru că, deși învinși, geto-dacii își păstrau — cum se poate vedea chiar din figurile lor sculptate — mîndria, demnitatea, sobrietatea, optimismul și bărbăția, virtuți reieșind atît din însăși firea lor, cît și din credința puternică și adîncă pe care o aveau ei în nemurirea sufletului. «Aceasta tocmai îi făcea tari ca și copacul care s-a luptat cu furtunile»^{44 bis a}. Sculpturile monumentului de la Adamclisi ca și cele de pe Columna lui Traian, precum și busturile dace din Galeria Vaticanului îi prezintă pe daci ca luptători puternici^{44 bis b}.

38. A. Furtwängler, *Das Monument von Adamklissi und die älteststellungen von Germanen. Intermezzi. Kunstgeschlichen Studien. Abhandlungen der bayerischen Akademie*, I, C1, XXI, vol. III, Abt. 495, Leipzig-Berlin, 1896, p. 468, apud Florea Bobu Florescu, *op. cit.*, p. 127.

39. Adrian Rădulescu — Ion Bitoleanu, *Istoria Românilor...*, p. 85.

40. Apud A. Rădulescu, C. Scorpan, R. Florescu, *Itinerare...*, p. 69.

41. Adrian Rădulescu — Ion Bitoleanu, *Istoria Românilor...*, p. 85.

42. Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 115. 43. Idem, *ibidem*, p. 115—116.

44. Idem, *ibidem*, p. 116.

44. bis a. Seneca, *Quaestiones naturales*, IV, apud Gheorghe Banu, *Vechi și cele mai vechi popoare europene*, în «Magazin istoric», anul XII (1979), nr. 10 (151), p. 32.

44 bis b. Apud Gheorghe Banu, *op. cit.*, p. 32.

Dață bătălia de la Adamclisi n-ar fi avut o importanță atât de covârșitoare pentru soarta primului război dacic, dacă jertfele de sînge n-ar fi fost atât de grele pentru ambele părți, Trofeul lui Traian n-ar fi fost înălțat niciodată.

Acest vestit Trofeu din Dobrogea, căruia la restaurarea din 1977, i s-a redat forma inițială, prin poziția și monumentalitatea sa, domină împrejurimile pînă la mari depărtări și «amintește... de cucerirea Daciei și romanizarea întregului teritoriu carpato-danubian pe care avea să se formeze poporul român»⁴⁵. Totodată acest mare monument constituie «cea mai autentică dovadă a latinității, a prezenței și perenității noastre milenare, ca popor și limbă română pe meleagurile carpato-dună-reano-pontice»⁴⁶. Iar «creștinismul la români, — subliniază Ion Barnea, — ca fenomen cultural-istoric, poate fi înțeles și explicat numai privindu-l în legătură indisolubilă cu procesul general de romanizare a populației autohtone din nordul Dunării»⁴⁷. Aici poate este bine să amintim cele spuse de istoricul și arheologul nostru Radu Vulpe «că dacă poporul nostru n-ar fi fost roman, ci ar fi fost orice altceva, ar fi devenit totuși creștin, ca și neamurile creștine din vecinătatea sa, dar dacă n-ar fi fost creștin atunci, în acel moment de răscruce, este îndoielnic că ar fi mai rămas roman»⁴⁸.

Evocînd cel mai hotărîtor succes roman din războaiele dacice, acest monument arată tuturor că «Dobrogea getică s-a dovedit, și în această supremă împrejurare, strîns legată de soarta Daciei din munți»⁴⁹.

Mihail Kogălniceanu ca și Grigore Tocilescu spuneau că pentru națiunea română, monumentul de la Adamclisi este «actul ei de naștere»⁵⁰.

În zilele noastre monumentul triumfal de la Adamclisi a atras atenția prin masivitatea construcției sale, ca și prin semnificația istorică a pieselor sculptate și aruncate de furtuna vremii împrejur. Aceste piese, în special cele sculptate cu reliefuri prețioase, prin munca cercetătorilor români și prin grija statului nostru, au putut fi recuperate din așezările învecinate, unde au ajuns, din ziduri de case sau din garduri de piatră, și expuse astăzi într-un muzeu modern organizat în comuna Adamclisi (Fig. 5).

«Refacerea monumentului triumfal de la Adamclisi ținea de legitimitul sentiment patriotic care reclama ca acest simbol al unei pagini de istorie legată de însăși originile poporului nostru să fie reconstituite în formă deplină»⁵¹. Apoi, pentru a proteja ruina era nevoie de o acoperire, care nu putea fi realizată mai natural și mai estetic decît printr-o reconstituire convențională integrală. «Astfel s-a ajuns astăzi la împlinirea marelui deziderat național și patriotic de elevată valoare testimentală: restaurarea celui mai plin de semnificație istorică românească, *Monumentul Triumfal Tropaeum Traiani*, cronică în piatră a marilor epoei războinice din Dobrogea, ai căror protagoniști au fost geto-dacii și romanii»⁵².

45. Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 116. 46. Adrian Rădulescu — Ion Bitoleanu, *Istoria Românilor...*, p. 119.

47. Ion Barnea, *Identități ale romanității*, în «Magazin istoric», anul X (1976), nr. 1 (106), ianuarie, 1976, p. 28.

48. Radu Vulpe, *Romanitate și creștinism, coordonate ale etnogenezei române*, în «De la Dunăre la Mare», Galați, 1979, p. 22. 49. Idem, *Perioada Principatului...*, p. 116.

50. Apud idem, *ibidem*, p. 101. 51. A. V. Rădulescu, *Monumentul triumfal...*, p. 35.

52. Dr. Adrian Rădulescu, *Un act de semnificație istorică: reconstituirea Monumentului triumfal de la Adamclisi*, în «Pontica», X, 1977, p. 14.

Edificiul cel mai impunător din câte au construit romanii în Dacia, cel mai original din toate câte s-au ridicat pe teritoriul vastului imperiu pentru a glorifica puterea militară a Romei, re trăiește astăzi într-un tot unitar marea strălucire a anului 109 (Fig. 6).

Opera de restituire către patrimoniul național și universal a celui mai înălțător și mai autentic martor al originii și vechimii noastre pe aceste meleaguri a fost închinată, în anul 1977, sărbătoririi Centenarului Independenței de Stat a României.

Atît Trofeul de la Adamclisi cît și Columna de la Roma transmit același mesaj că «armatele romane sînt invicibile, dar eroismul dac este admirabil, destinul lor patetic»⁵³.

*

Cele două ansambluri arheologice — monumentul și cetatea din apropiere, precum și muzeul din localitate care adăpostește piesele originale ale Trofeului, sînt legate, în prezent, printr-un drum asfaltat, constituind astfel un important centru muzeal și turistic, de condiție muzeologică, unică. Așadar, în vremea noastră, s-au împlinit cuvintele marelui arheolog și istoric român Grigore Tocilescu care a spus: «Interesul pentru monumentele de la Adamclisi va crește din zi în zi odată cu descoperirile treptate ce se vor face, și nu va întîrzia ziua ca Adamclisi să-și capete un loc de onoare în șirul așezămintelor celor mai cunoscute și mai vestite ale culturii clasice. Aceasta va fi spre cinstea națiunii române, și spre glorificarea acelor strămoși, cu care ne place adesea a ne mîndri».

Numeroși turiști români și străini, atrași de litoralul românesc al Mării Negre și de Delta Dunării, sînt totodată stăpîniți de o firească curiozitate și de un deosebit interes și pentru valorile de cultură spirituală și materială din epoca romană a Dobrogei, ce le reprezintă atît de sugestiv acest monument, care este *documentul nașterii poporului român*.

Închei această sumară și modestă prezentare prin cuvintele pline de adevăr istoric, exprimate, cu legitimă mîndrie patriotică, de către conducătorul țării noastre: «Din unirea dacilor cu romanii s-a plămădit, în decursul secolelor, un popor nou, plin de energie și vigoare, moștenitor al marilor virtuți și tradiții ale glorioșilor săi înaintași — poporul român. Păstrînd de la daci setea nestinsă de libertate, voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne el însuși, unic stăpîn pe viață și pe soarta sa, și continuînd spiritul național, judecata și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să îplinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric, dezvoltîndu-se continuu și afirmîndu-se cu putere în rîndul popoarelor și, astăzi, al națiunilor lumii».

EPIFANIE NOROCEL TOMITANUL
Episcop-vicar

53. Paul Mackendrick, *Pietrele dacilor vorbesc*, București, 1978, p. 78.

R é s u m é

Es Dobroudgea — ancienne terre roumaine ayant fait partie de l'Etat géto-dace centralisé et indépendant de Burebiste (70—44 avant J. Chr.) — outre les nombreux témoignages attestant l'ancienneté, la vigueur et l'essor du christianisme sur son territoire, on conserve encore religieusement et avec fierté patriotique le monument Tropaeum Trajani d'Adamclisi, qui avait été érigé après l'affrontement militaire entre Daces et Romains.

Les Turcs habitant ces endroits l'ont appelé à partir du XV-e siècle : «L'église de l'homme» c'est-à-dire «Adam-Kilisse», d'où le nom d'Adamclissi, car l'endroit semblait à une coupole d'église et le monument à un homme.

A cause des dégradations qu'il a subies le long des siècles, il n'y en a plus resté sur place que le noyau constitué des pierres réunies avec du mortier et, tout autour, une partie des éléments dont il avait été constitué.

Les chercheurs ont émis des opinions diverses en ce qui concerne l'auteur de ce monument et l'époque de l'érection de cette magnifique construction.

Au XIX-e siècle, l'historien et archéologue roumain Grigore Tocilescu et deux chercheurs viennois ont examiné ensemble ce monument et on abouti à la conclusion qu'il avait été érigé par les Romains sous le règne de l'Empereur Trajan (98—117) entre 106—109 après Jésus Christ en la mémoire des expéditions militaires victorieuses sur les Daces.

Les plus importantes pièces de cette grande construction qui se sont conservées jusqu'à nous sont les métopes, dont les dalles sculptées représentent des scènes de combats entre les Romains et les Gétos-Daces et leurs alliés.

Malgré leur exécution maladroite, les dalles sculptées des métopes présentent une grande importance pour l'archéologue et l'historien car elles rendent des types d'hommes, des habits, des armes, des chars etc. que les sculpteurs ont vus sur les lieux.

Au point de vue architectural, le monument d'Adamclissi apparaît unique dans son genre, les autres constructions antiques érigées dans le même but que celui-ci dans d'autres endroits de l'Empire Romain n'ayant que très peu d'analogies à celui-ci.

Tropaeum Trajani est le symbole d'une victoire impériale éclatante, mais dans les dimensions impressionnantes du monument, dans les scènes de combats on découvre sans difficulté la vaillance et le courage que les Romains reconnaissent aux vaincus. Car, bien que vaincus, les Gétos-Daces faisaient voir cependant — comme on peut lire sur les visages sculptés — leur fierté, leur dignité, leur sobriété, leur optimisme, leur courage, vertus propres tant à leur nature qu'à leur foi profonde et inébranlable dans l'immortalité de l'âme.

Le monument de Dobroudgea évoque la conquête de la Dacie et la romanisation de la population du territoire carpatodanubien tout entier, romanisation qui est à la base de la formation du peuple roumain.

Ce magnifique monument est en même temps la plus authentique preuve de notre latinité, de notre présence et de notre pérenité millénaire comme peuple et parler d'origine latine dans les territoires carpatodanubiennes-pontiques. Et, le christianisme chez les roumains, en tant que phénomène culturel-historique peut être compris et expliqué seulement en étroite relation avec le processus de romanisation de la population dace autochtone.

De nos jours, grâce aux mesures prises par l'Etat, grâce à la capacité et au travail des chercheurs et des artistes roumains, ce monument a été restauré dans la forme initiale, alors que les pièces qui s'étaient détachées et dispersées tout autour à cause des vicissitudes des temps passés ont été exposées dans un musée moderne créé dans la commune d'Adamclissi.

C'est ainsi que, le plus important des édifices construits par les Roumains en Dacie, le plus original des monuments érigés par les Romains sur le territoire de leur vaste Empire, pour glorifier la puissance militaire de Rome, se trouve aujourd'hui resplandissant tout entier à l'image de celui érigé en 109.

L'oeuvre de restitution de ce monument — le plus grandiose et authentique témoin de la naissance du peuple roumain — a été consacrée en 1977, à la célébration du Centenaire de l'Indépendance de l'Etat Roumain, de la Roumanie.

TREI SUTE DE ANI DE LA TIPĂRIREA LITURGHIERULUI DE MITROPOLITUL DOSOFTEI 1679 — 1979

Dacă în secolul al XVI-lea se pusese rădăcinile scrisului în limba română, limba slavonă continua să predomine în scrierea actelor publice, cit și în literatura religioasă pînă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Caracteristica dominantă din acest timp o constituie acțiunea pentru impunerea limbii vorbite de popor ca limbă cultă. Meritul deosebit îi revine în primul rînd diaconului Coresi, care o afirmă cu toată claritatea, dar și cu toată îndrăzneala, cînd ne gîndim la situația politică, socială și religioasă a românilor din Transilvania din acel timp, cu statutul de «*tolerați*» în țara lor și cu religia ortodoxă «*non recepta*»¹.

Se cuvine să-i ascultăm mereu luminata lui mărturisire: «*Rumânește am scris (am tipărit, n.n.) acest molitvenic, cum să înțelegă și popa ce zice însuși și oamenii ce ascultă, că alte lumi înțeleg. Și Dumnezeu așa au fostu lăsatu și proorocilor și apostolilor; să grăiască în limba cum înțeleg și grăesc oamenii. Hs. încă ne învăță, Matei 55: «Înțeleg-ați aceste toate» și Matei 70: «auziți și înțelegeți»; Matei 109: «cine citeaște să înțeleagă» și Pavelu apostolu la Corintu, 155, cum «mai bine în beserecă cinci cuvinte a grăi cu înțeles să învețe și alții, decît untunerecu de cuvinte în limbă striind...»², «Den mila lui Dumnezeu, eu diaconu Coresi, deac-am văzut că mai toate limbile au cuvîntul lu Dumnezeu în limba lor (= tipărit, n.n.), numai noi rumâni n-avem, și Hs. zice, Matei 109: «Cine citeaște să înțeleagă»; Pavelu apostolu încă scrie la Corintu 155, că «întru beserecă mai virtos cinci cuvinte cu înțelesulu meu să grădescu ca și alții să învăță, decît un tunerecu de cuvinte neînțelese într-ale limbi...»³.*

În afară de meritul operei tipărite în românește de diaconul Coresi, care au circulat pe tot cuprinsul românesc, scrisul românesc este prezent în secolul al XVI-lea și în documente și însemnări în toate provinciile românești, ca și în unele documente de Cămară domnească din timpul lui Mihai Viteazul și Petru Șchiopul (1582—1591), iar «scribii actelor sînt în majoritatea cazurilor preoții»⁴.

Opera slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române de afirmare a scrisului românesc în toate domeniile vieții sociale, în cultura și educația maselor și, îndeosebi națio-

NOTĂ: În «Glasul Bisericii», XXXVIII (1979), nr. 7—8, p. 741, în loc de 15 noiembrie 1796, se va citi: 15 noiembrie 1794, data morții stareșului Paisie Velicicovski.

1. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, vol. I—II, Sibiu, 1920—1930; Ștefan Metes, *Istoria Bisericii românești din Transilvania*, vol. I, Sibiu, 1935; Acad. D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum...*, 1967; idem, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. I, București, 1967; Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, I, 1971; Pr. I. Ionescu, *Cadrul istoric al reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania*, în «Mitropolia Olteniei», an. XX (1968), 9—10, p. 697—713.

2. *Molitvenicu rumânescu. Polojnie cu Molitvele...*, a doua parte din «*Tîlcul Evangheliilor*» (1564), vezi; Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche 1508—1830*, tomul I, București, 1903, p. 51; Aurelian Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților românești*, I, 1508—1647, București, 1938, p. 35; Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1800*, București, 1977, p. 53—54.

3. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, (*Tîlcul Evangheliilor și din epilogul Psaltirii românești de Coresi*, 1570) și Aurelian Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 33 și 37—38; Al. Mares, *Cînd și unde s-au tipărit Tîlcul Evangheliilor și Molitvenicul românesc*, în «*Limba română*», 2, 1967, p. 119—130; Paul Binder și Arnold Huthmann, *Cu privire la datarea și geneza Cazaniei I, tipărită de diaconul Coresi*, în «*Limba română*», 2, 1967, p. 109—117 (anul 1567—1568).

4. Universitatea din București, Institutul de lingvistică, *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1979, p. 30—31; Episcop Dr. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși, ctitori de limbă și cultură românească*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1977; Ludovic Defény, *Cartea și tiparul — promotori ai legăturilor culturale dintre țările române, în secolul al XVI-lea*, în «*Studii și materiale de istorie medie*», vol. VI, 1973, p. 91—109.

nalizarea serviciului divin începută de diaconul Coresi în secolul al XVI-lea, va fi continuată cu înalta conștiință a misiunii puse în slujba întregii «seminții românești» sau a «tuturor pravoslavnicilor creștini, care sânt născuți întru limba noastră rumânească...»⁵, în secolul următor, îndeosebi, în Transilvania de mitropolitul Simeon Ștefan (1643—1650), în Țara Românească de mitropoliții: Teofil (1637—1648), Ștefan (1648—1653; 1656—1668), Teodosie (1668—1672; 1678—1708), Varlaam (1676—1678; în Moldova de Varlaam (1632—1643, † 1657) și Dosoftei (1671—1674; 1675—1686; † 1693), ca opera de naționalizare în întregime a serviciului nostru religios să fie dusă la capăt în primele decenii ale secolului al XVIII-lea de Antim Ivireanul și, apoi, de Damaschin Rîmniceanul⁶, continuată de urmașii săi în scaun.

Opera aceasta, cum se subliniază, de «mare importanță», «a pus cu stringență problema traducerii în românește a cărților de slujbă»⁷, care reprezintă «un moment esențial în istoria României literare»⁸. În prima jumătate a secolului al XVII-lea, cartea bisericească în limba română se tipărește simultan în toate cele trei țări românești, independent de orice inițiativă religioasă neortodoxă. În această epocă, biruința limbii române e vădită, ca urmare a unui fenomen social general românesc⁹.

Introducerea cuprinzătoare a limbii române în biserică se va petrece abia în a doua jumătate a secolului al XVII-lea în Moldova, datorită învățatului mitropolit Dosoftei, care traduce și tipărește în românește cărțile fundamentale ale cultului, dintre care rolul principal îl deține *Liturghierul din 1679*¹⁰, asupra căruia ne vom opri în cuvîntul nostru evocator, cu prilejul împlinirii a trei sute de ani de la acest important eveniment cultural, căutînd să reținem aportul ce l-a adus și prin această operă Bisericii Ortodoxe Române, ca și culturii și limbii românești, marele cărturar umanist, care prin întreaga sa activitate literară, atît de vastă, în care se îmbină munca traducătorului cu aceea a poetului și a istoricului, a făcut să se înscrie ca unul dintre cei mai de seamă ctitori ai limbii române literare în secolul al XVII-lea¹¹.

«În țara noastră pe ceastă vreme nu este un om ca acela», îl caracteriza Ion Neculce.

Conștient de necesitatea introducerii limbii române în Biserică, mitropolitul Dosoftei este, la noi, cel dintîi prelat care începe o acțiune organizată de înlocuire a limbii slavone din serviciul religios, traducînd în românește și publicînd cartea de căpetenie a cultului, *Liturghierul* (Iași, 1679; retipărit la 1683)¹².

După alungarea de la tron a lui Vasile Lupu (1653), fiind nevoit să se retragă din scaun și sfetnicul său apropiat, mitropolitul Varlaam, la mînăstirea Secu, odată cu instalarea lui Gheorghe Ștefan (1653—1658; m. 1668 la Stettin), susținut la ocuparea tronului de Matei Basarab (1652—1654), activitatea tipografiei din Moldova, instalată de Vasile Lupu la 1641, în chiliile ctitoriei sale de la Trei Ierarhi, pe care

5. Mitropolitul Varlaam al Țării Românești (1672—1678) în prefața la *Cheia Înțelesului*, 1678 (cf. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*).

6. Ion Gheție, *Baza dialectală a României literare*, București, 1975, p. 425—426; Idem, *Istoria limbii literare*, București, 1978, p. 123; Alex. Lapedatu, *Damaschin, episcopul și dascălul, traducătorul cărților noastre de ritual*, București, 1906; N. Iorga, *Opera episcopului Damaschin*, în «Ramuri», Craiova, IV, (1909), nr. 1, p. 1—5; Aurelian Sacerdoțeanu, *Tipografia episcopiei Rîmniceului (1705—1825)*, în «Mitropolia Olteniei», XII (1960), nr. 5—6, p. 291—349; Barbu Teodorescu, *Episcopul Damaschin și contribuția sa la crearea limbii române literare*, în «Mitropolia Olteniei», XII (1960), nr. 9—12, p. 627—645; Pr. Nicolae Șerbănescu, *Episcopii Rîmniceului*, în «Mitropolia Olteniei», an. XVI (1964), nr. 1—4, p. 171—212; Octavian Șchianu, *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978.

7. Ion Gheție, *op. cit.*

8. *Ibidem.* 9. *Istoria literaturii române*, I, 1964, p. 340. 10. *Ibidem.*

11. Al. Andriescu, *Dosoftei. Opere, 1, Versuri*, București, 1978, p. XVIII.

12. Al. Rosetti — Cazacu-Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, București, 1971, p. 133.

o primise în dar de la «Petru Moghilă fecior de domn de Moldova, arhiepiscop și mitropolit Kievului, Haliciului și a toată Rusia, carele pre pofta măriei sale au trimis tipariul cu toate meșteșugurile care trebuiesc»¹³, încetează. Activitatea tipografică este reluată de ucenicul și de continuatorul operei mitropolitului Varlaam, de mitropolitul Dosoftei, după primul său exil polonez din anii 1673—1675, care reface tipari- nița lui Vasile Lupu, punând să se toarne matrițe noi, aducând material tipografic și de la mânăstirea Uniev, împreună cu tipograful *Vasile Stadnicki*, poate o rudă a lui *Simion Stadnicki*, conducătorul tipografiei din Uniev. În această tipografie apăru în anul 1679 *Liturghierul lui Dosoftei*. Literale turnate erau greoaie și urite, încît fu nevoit să se adreseze prin două scrisori, una către Nicolae Milescu, translator de scrisori la ministerul de externe din Moscova, și a doua către patriarhul Ioachim, în 1679, rugîndu-l să-i trimită prin solul moldovean, căpitanul Ionașcu Bilevici, un teasc de tipografie și literele trebuincioase, cu care să poată tipări cărțile traduse de el din limba greacă și slavonă¹⁴.

În noua tipografie a Mitropoliei din Iași, activitatea va fi foarte prodigioasă, Dosoftei tipărind numai cărți în limba română. În 1680 apare mai întîi *Psaltirea dă-nțăles a svîntului împărat proroc David*, cunoscută și sub numele de *Psaltirea slavo-română*, ediție bilingvă, destinată să facă «dă-nțăles» textul psalmilor, culeși pe două coloane, în stînga în slavonă și în dreapta în limba română, folosind în prefață, cu talentul său literar, metafora: «Grădina încuiată și fîntîna pecetluită de dinsele de amîndouă ce folosu-i? precum scrie acela marele și vestitul Potolomei», motivînd «că și prin acea puțină sîrbie ce o învăța — de-nțălegia încă s-au părăsit în țară» și, urmînd lui Coresi, va aduce în sprijin cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: «Ce în Besiarici mai voia mi-i cinci cuvinte cu mintea mia să grăiescu, ca și pre alții să învăț, decît dziace mii de cuvinte într-altă limbă...»¹⁵.

Argumentarea era adusă împotriva acelor «carii ar vrea să oprească înțălesul»¹⁶ cărților sfinte, născînd traducerea lor în limba română, pentru care marele mitropolit a trudit toată viața.

În luna mai 1681, apare *Molităvnicul de-nțăles*, tradus cu șapte ani mai înainte. În 1682 va apare primul volum din *Viața și petrecerea svinților*, iar în anul următor, 1683, va apare al doilea volum, urmat în același an și de retipărirea *Liturghierului*, ca și de *Paremiile preste an*. Cam în același timp apare și începutul unui *Octoih*, iar în vara anului 1686 apărea cel de-al treilea volum din *Viața și petrecerea svinților*. În timpul cînd era la tipar al patrulea volum din *Viața și petrecerea svinților*, care urma să cuprindă materia lunilor iulie (din care se culeg primele zece zile) și august, activitatea mitropolitului Dosoftei este întreruptă brusc, nevoit să ia din nou calea exilului în Polonia, odată cu retragerea oștilor lui Sobieski din Moldova în toamna anului 1686, părăsindu-și cu durere credincioșii și țara, fiind exilat în castelul Stryj, dar nădăjduind mereu să se întoarcă și să se înfățișeze «înaintea feței lui Dumnezeu în Mitropolia

13. Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi pînă la 1918*, București, 1968, p. 66. Conducătorul atelierului tipografic a fost Sofronie Poecatki și, totodată și rectorul Academiei înființate de Vasile Lupu la Trei Ierarhi cu profesori aduși tot de la Kiev, cu sprijinul lui Petru Movilă. Înainte de a fi venit în Moldova, Poecatki fusese ieromonah la mânăstirea din Pecerska, rector al Academiei și director al tipografiei din Kiev (Mircea Tomescu, *op. cit.*, p. 67).

14. *Istoria Bisericii române*, manual pentru Institutetele teologice, vol. II, București, 1958, p. 76. Căpitanul Ionașcu Bilevici a fost trimis de Duca Vodă în 1669 să mijlocească pacea dintre ruși și turci, și prin el a trimis și mitropolitul Dosoftei cele două scrisori.

15. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche (1508—1830)* t. I, 1508—1716, Editura Academiei Române, București, 1903, p. 226, 228; *Dosoftei, Opere I. Versuri*, București, 1978, p. XVII.

16. *Ibidem*.

dorită a Sucevei», cum mărturisea în 1690¹⁷. Visul îi rămâne neimplinit, murind în Polonia la 13 decembrie 1693, departe de Moldova lui iubită, după ce-și desăvârșise poema: *Domnii Țării Moldovei*, lăsată ca un testament al iubirii de pământul străbunilor săi.

În timpul exilului său la Stryj, Dosoftei este mitropolit de Zolkiew¹⁸, desfășurând și acolo o prodigioasă activitate culturală, eminentamente apologetică, continuând să traducă, să prelucreze și să compună scrieri teologice și literare, nu numai în limba română (din Ignatie Teoforul și Ioan Damaschin)¹⁹, dar și în limbile slavo-rusă, polonă, greacă și latină, scrieri care s-au păstrat, în întregime sau numai fragmente, în manuscrise, în bibliotecile din Moscova sau de la Kiev²⁰.

Cu pregătirea teologului competent și cu înțelepciunea tactului ierarhic, a intervenit în disputa euharistică a epiclezei ce se desfășura în Orientul european în ultimele decade ale veacului al XVII-lea, ajutând «Biserica rusă să depășească criza prin care trecea și să se situeze pe linia sănătoasă a Bisericii răsăritene de tradiție bizantină»²¹, încit astăzi «trebuie să recunoaștem că marele cărturar român, sîndit să se stingă departe de Moldova sa, rămîne cel mai de seamă cunoscător, dintre români, al literaturii patristice în întreaga cultură românească veche, pînă în zorii secolului al XIX-lea»²².

Pornind de la această constatare, înțelegem de ce mai toate scrierile mitropolitului Dosoftei au un caracter apologetic²³, fiindcă teologia este cunoașterea adevărului dumnezeiesc revelat, propovăduirea, precum și apărarea lui de orice îmixțiuni, îngerește sau falsificări.

În secolul al XVII-lea reforma calvină, cit și propaganda romano-catolică își intensificau cu asiduitate acțiunea de prozelitism în spațiul ortodox.

17. Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești cu Rusia în veacul al XVII-lea*, în *Analele Academiei Române*, Memoriile Secțiunii istorice, seria a II-a, t. 34, 1912, p. 48 (1112); cf. *Dosoftei, Opere*, cit., p. XVIII; XXII. A se vedea: *Cronici și povestiri românești verificate (sec. XVII—XVIII)*. Studiu și ediție critică de Dan Simonescu, București, 1967, p. 49—53. Într-o scrisoare din 18 octombrie 1689, mitropolitul Dosoftei își mărturisea dorința: «Eu, smeritul mitropolit al Sucevei, fiind departe de țara mea cu Sfântul Ioan marele mucenic al lui Hristos și cu toată comoara bisericească a sfintei noastre mitropolii a Sucevei, cu o parte a frașilor din cler care ne-au mai rămas în Moldova de robie, de jaful și de mînia oștilor — acum sîntem pribegi în cetatea Striului și așteptăm pînă se liniștește țara și atunci primind voie, ne întorcem cu tot ce e la noi, cu marele mucenic Ioan, în patria noastră, în cetatea Sucevei pustie și devastată de deseale încălcări și silurii și cumplite necazuri» (Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 140 (1204—1205); *Dosoftei, Opere*, cit., p. XXII).

18. Zolkiew sau Jolcva, reg. Lvov, R.S.S. Ucraineană; din 1951: Nesterov.

19. A se vedea: Prof. Alexandru Elian, *Mitropolitul Dosoftei și literatura patristică*, în «Biserica Ortodoxă Română», anul XCII (1974), nr. 11—12, p. 1350—1375; I.P.S. Nestor Vornicescu-Severineanul, *Dosoftei, Mitropolitul Moldovei, apărător al epiclezei euharistice*, în «Biserica Ortodoxă Română», anul XCV (1977), nr. 7—8, p. 727—752.

20. I.P.S. Iustin, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, actual Părinte Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, în prefața, *Dosoftei, Psaltirea în versuri 1673*, Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași, 1974, p. XV.

21. Prof. Alexandru Elian, *op. cit.*, p. 1375.

22. *Ibidem.*,

23. Chiar și versificarea *Psaltirii* de către Dosoftei, opera sa de creație originală, rodul trudei cărturărești de peste cinci ani, care constituie actul de naștere a poeziei culte românești, și-a propus prin această lucrare să împiedice de fapt difuzarea printre români a *Psaltirii* în versuri calvină, tradusă din limba maghiară, după Albert Molnar, pe la 1648—1650, de Ștefan Fogarasi, parohul român maghiarizat din Lugoj, cel care a tradus ediția a doua a Catehismului calvinesc din ungurește și latinește, făcută la 18 decembrie 1647 și tipărită la Bălgrad (Alba Iulia) cu prefața închinată banului de Lugoj, Acațiu Barcsay, român calvinizat din Biserica Hunedoarei, care a plătit tipărirea (cf. N. A. Ursu, *Debutul literar al lui Dosoftei*, în «Limba română», 6, anul XXVI (1977), p. 607—620; Pr. I. Ionescu, în «Glasul Bisericii», anul XXXVII (1978), nr. 3—4, p. 431. În plus, cum afirma P.P. Panaiteșcu (cit. A. Rosetti — B. Cazacu, Liviu Onu, *op. cit.*, p. 159), Dosoftei a căutat să dovedească un fapt, care pînă la el nu fusese recunoscut: se poate scrie literatură și în limba poporului, nu numai în limbile clasice ale antichității și ale Bisericii.

În acest secol, teologia românească are deosebitul merit de a fi avut doi mari cărturari teologi, pe mitropolitul Varlaam și pe ucenicul și continuatorul operei sale, mitropolitul Dosoftei, care au dat riposta cuvenită, apărînd unitatea de credință românească amenințată, în special, în Transilvania²⁴.

Folosirea limbii românești în cărțile de slujbă religioasă era pentru credincioși cel mai direct mijloc de cunoaștere nemijlocită și de apărare a dreptei credințe ortodoxe²⁵. Pentru aceasta, reținem meritul deosebit al mitropolitului Dosoftei de a traduce în românește și de a publica în două ediții «cartea de căpetenie a cultului, *Liturghierul* (Iași, 1679; 1683)».

Cu o sută și ceva de ani în urmă, în 1570, apăruse tipărit în românește *Liturghierul lui Coresi la Brașov*²⁶, la cererea episcopului calvin Pavel Tordași. Prima traducere românească a liturghiei s-a datorat atunci unui impuls extern și nu «nevoilor culturale ale societății române în acel moment»²⁷, întrucît primul pas în acțiunea de convertire a românilor la religia oficială îl constituia naționalizarea serviciului religios²⁸. Dar, cum constată P. P. Panaitescu, *Liturghierul lui Coresi* era o carte «fără nici o abatere de la tradiția ortodoxă, fără nici o influență calvină și luterană», ceea ce l-a determinat să considere că tipărirea se datorează «nevoilor culturale ale societății române în

24. Prof. Ernest Christian Suttner, *Noi date și precizări în legătură cu Sinodul de la Iași din anul 1642*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. XCH (1975), nr. 9–10, p. 1107–1113; Privind *Răspunsul la Catehismul calvinesc* al Mitropolitului Varlaam, în art. «*Mitropolitul Ilie Iorest al Transilvaniei*», din «Biserica Ortodoxă Română», an. XCI (1978), nr. 9–10, p. 1161, se afirmă că a fost «tipărit în 1645 la Iași, acolo unde au apărut celelalte lucrări ale mitropolitului cărturar, sub titlul *Cartea ce se chiamă Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc* (32 foi, format «mic»), iar în aceeași revistă, anul XCVII (1979), nr. 1–2, în art. *Cartea românească...*, p. 125 se afirmă că a fost tipărit «foarte probabil în Țara Românească, la Mănăstirea Dealu». În pagina următoare, surprinde afirmația că în tipografia de la Alba Iulia «s-au tipărit în românești trei Catehisme calvinești (1640, 1644, 1650)». În această situație, menționăm lucrările de specialitate, care au clarificat această problemă: 1. Alexandru Mareș, *Data tipăririi catehismului românesc: 1640 sau 1642?*, «Limba română», an. XXIII (1974); nr. 6, p. 541–542, care documentează că tipărirea *Catehismului calvin* din satul Prisac (și nu în tipografia de la Alba Iulia, n.n.), a avut loc în anul 1642, și nu în anul 1640, cum în general s-a considerat, și ne dezvăluie «adeverata cauză a înlăturării lui Iorest din funcția de mitropolit (octombrie 1640 – decembrie 1642). Pe foaia de titlu, numele lui Iorest, nefiind menționat, «putem deduce, fără teama de a greși, că la publicarea cărții, acesta nu și-a dat simțămîntul. Presupunerea apare cu atît mai îndreptățită, cu cît celelalte cărți chirilice ardelenesti din această perioadă (*Cazania*, 1641; *Noul Testament*, 1648; *Psaltirea*, 1651) s-au tipărit la Bălgrad, sub directa supraveghere a mitropoliților transilvăneni. Numai un refuz al lui Iorest de a sprijini tipărirea și, ulterior, difuzarea *Catehismului calvin*, explică în mod convenabil, destituirea sa brutală și umiliințele îndurate din partea autorităților calvine» (p. 542).

Mirela Teodorescu, *Unde a fost tipărită lucrarea lui Varlaam: Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc?*, în «Limba română», anul XXVII (1978), nr. 2, p. 643–671, care, prin analiza formelor lingvistice, cît și a caracterelor tipografice și ornamentale, dovedește că *Răspunsul (Cartea care se cheamă Răspunsul împotriva catehismului calvinesc)* a fost tipărit la Mănăstirea Dealu, în 1645. Se cunoaște că abia peste 11 ani (1656), calvinii răspuseră lui Varlaam, sub titlul: *Scutului catehizmusului cu răspuns din Scărptura Sfințită împotriva răspunsului a două țări fără Scărptura Svințită* (Vezi: Nicolae Chițescu, *Trei sute de ani de la «Răspunsul la Catehismul calvinesc al lui Varlaam al Moldovei*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXIII (1945), nr. 11–12, p. 618–638 și extras; Vezi și supranota 25).

25. I. P. S. Iustin, *op. cit.*, p. XVI–XVII.

26. Institutul de lingvistică, *Liturghierul lui Coresi*, text stabilit, studiu introductiv și indice, de Al. Mareș, Edit. Acad. Republicii Socialiste Române, București, 1969.

27. *Liturghierul lui Coresi*, cit., supra nota, p. 41.

28. Ion Gheție, *Coresi și Reforma în lumina unor interpretări noi*, în S.C.L., XVIII, 1967, nr. 2, p. 237; Idem, *Inceputurile scrisului în limba română*, Editura Acad. Republicii Socialiste România, București, 1974, p. 180.

acel moment»²⁹. Deși opinia sa n-a fost însușită și de alți cercetători, nu se poate contesta meritul tipăririi pentru prima dată în limba română a *Liturghierului lui Coresi*, care avea să pregătească mentalitatea românească de a avea slujba principală bisericească în graiul său, după cum nu se poate contesta meritul de pionerat al diaconului Coresi la tipărirea în românește a cărților de cult, între care se află și cele tipărite între 6 februarie și 1 septembrie 1570: *Psaltirea și Liturghierul*, ca să nu mai fie considerat în ultimul timp numai un «modest tipograf»³⁰. El afirma clar, în calitatea de «directorositorul scrierilor pe care le punea sub tipar», conștiința misiunii românești și ortodoxe de care era animat, în epilogul *Psaltirei* românești din 1570: «*Cu mila lui Dumnezeu, eu diaconu Coresi, deaca văzui că mai toate limbile au cuvîntul lui Dumnezeu în limba lor, numai noi rumânii n-avămu și Hs. zice, Matei 109: cine cetește să înțeleagă, și Pavel Apostolu încă scrie la Corintu, 155: că întru besearică mai virtos cincii cuvinte cu înțelesulu meu să grădescu ca și alții să învăță de cîtu un tunerecu de cuvinte neînțelese într-alte limbi*»³¹.

La acest adevăr scripturistic, mărturisit cu claritatea conștiinței lucrării sale ortodoxe și românești, avea să apeleze peste un secol și ceva și mitropolitul Dosoftei în prefața la *Psaltirea dă-nțales a svîntului împărat proroc David*, tipărită la Iași în 1680³², cum am menționat mai înainte, ca și în prefața *Liturghierului* din 1679, precum și Antim Ivireanul la începutul celor două volume ale *Evhologhionului* său tradus în românește și tipărit în 1706 la Rîmnicu Vilcea, care cuprinde în primul volum *Liturghierul*.

Psaltirea și Liturghierul, atât pentru diaconul Coresi, care lucrase în condiții destul de vitregi, ajungînd inculpat în procesul ce i-l intentase Laurențiu Fronius «pentru o presă și niște datorii» în anul 1570, fiind nevoit să-i plătească 12 florini³³, cît și pentru mitropolitul Dosoftei, care lucra acum în alte condiții, de pe altă poziție, dar în împrejurări tot tulburi și grele, peste puntea unui secol, îi unea aceeași dăruire a conștiinței luminate de a sluji prin cartea tipărită în românește «*toată seminția românească*».

În *Cuvînt depreună către toată seminția românească*, întocmai ca și în *Cuvîntul din Cazania* lui Varlaam, pus sub autoritatea semnăturii lui Vasile Lupu, de data aceeșta sub a domnitorului Gheorghe Duca, mitropolitul Dosoftei grația în prefața la *Dumnezăiasca Liturghie*, acum întîi tipărită, românește, cu multă osîrdie, să-nțaleagă toți spăsenia lui Dumnedzău cu întreg înțales. *Tipăritu-s-au la Sfînta Mitropolie în Iași, meseța mai, în anul 7187* (= 1679)³⁴:

29. P. P. Panaitescu, *Liturghierul lui Macarie* (1508), p. 163.

30. Ion Gheție, *Inceputurile scrisului în limba română*, cit., p. 180—181; Idem, *Coresi — traducător sau tipograf?*, în «*Limba română*», XXVIII, 1979, nr. 4, p. 325—332.

31. Aurelian Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 37—38.

32. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 228.

33. Francisc Pall, *Cu privire la activitatea de tipograf a lui Coresi (O știre nouă)*, în «*Studii și cercetări de bibliologie*», III, 1960, p. 257 și urm.; Ion Gheție, *Inceputurile scrisului în limba română*, p. 176.

34. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 222—225. File 101, în 40 16 f. numerotate și 36 + 49 numerotate cu lipsuri și greșeli; tiparul e negru și într-un singur titlu cu roșu (*Dumnezăiasca Liturghie* a dintru svinți părințele (no)stru Ioană Rostă de Aură. (МАТВА ПРДАВОЖИЕН)). Pagina are 17 rînduri. Titlul e încadrat într-o gravură pe lemn reprezentînd diferite scene din viața lui Hristos, iar în dreapta și în stînga Sfinții Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur.

F. 1. liminară — Titlu;

F. 2—5 lim. Prefețele;

F. 9—16, numerotate: Proscomidia;

F.1 — 36: Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur;

«Luminatul întru pravoslavie și credincios în Părintele și Fiul și Sfântul Duh, Troiță într-o ființă și nedespărțită, unul Dumnedzău tot putiarnicu, făcătorul vădzute-lor tuturor și nevădzute-lor, Ioan Duca vevoda, cu mila lui Dumnezdău Domnu și oblăduitoriu a toată Țara Moldovei, dar, milă, pace, sănătate a toată semenția româniască tutinderia ce să află -ntr-aciastă limbă pravoslavnică, cu toată înema ciarem de la Domnul Dumnedzău și izbăvitoriul nostru Is. Hr. Din cît s-au îndurat Dumnedzău de ni-au dăruit mila Sa dăruim și noi acum de o dată acest dar limbii rumânești Svînta Liturghie scoasă pre limba rumâniască despre elinească de lauda lui Dumnedzău, să-nțăliagă toți carii nu-nțăleg sârbiaste sau ellinaște, caria priimind ca un odor cel mai scump ceresc pre Dumnedzău să lăudați și pre noi la svînta rugă nu uitareți și fiți sănătoși... Prea luminatului întru Is. Hr., Ioan Duca vevoda Domnului și oblăduitoriu-lui a toată Moldovlahia, de la milostivul Dumnedzău mării tale poftim pace și sănătate într-ai mulți».

Cu citate în l. slavonă, greacă și latină, tipărite cu caractere chirilice, mitropolitul Dosoftei justifică slujirea liturghiei în limbile naționale, adică și în limba română.

— Marele Apostolu Pavel Râmlianiloru trimișînd dzânce-n glava 3, versu 29 : (în l. slavonă) — Dară jidoviloru numai li-i Dumnedzău ? au nu și limbilor ? adevăratu și limbilor...

— De ceia ce-su pravoslavnică întru totu și de vor fi de elineasca limbă cu totu nepartinică, pre limba sa slujească s(vî)nta liturghie...

După «Molîtvă de furisanie» cu care se încheie volumul (f. 49 v) este adăugat textul în l. greacă, cu litere chirilice :

— Taina împăratului bine-i a o ascunde, iară lucrurile lui Dumnedzău a le descoperi slăvit iaste.

— în limba latină, text cu litere chirilice : Citaște și poslaniia S(vî)ntului Apostu Pavelu ce scrie la Corinthiani, poslan. 1, glava 14».

F. 1—25 : (numerotație nouă) : Liturghia Sfîntului Vasilie ;

F. 26—40 (numerotată 30) : Liturghia Sfîntului Grigorie Dialogul ;

F. 40 v—46) : Molîtvă colivelor (cea mare) ;

F. 46—49 : Molîtvă de furisanie.

Pe vreso titlului se află stema Moldovei și aceleași «Stihuri la luminatul herb al Țării Moldovei», ca cele din *Psaltirea în versuri*, 1673 : *Иѡ[а]н с[т]ѣфан п[е]т[р]ъ в[о]еводѣ, в[о]жню м[н]аостню г[ос]подарѣ Зѣманъ м[о]лдавсконъ* = Ioan Ștefan Petru Voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovenești.

Capul cel de buor, de fiară vestită,

Sămnează putere țării nesmintită.

Pre citu-i de mare fiara și buiacă,

Coarnele-n pășune la pământ lș pleacă.

De pre chip să vede buorul ce-i place,

C-ar vrea-n toată vremea să stea țara-n pace.

Pe cele 7 pagini următoare se află Preacuvntarea, dedicația către Ioan Duca Voevod și o notiță documentară asupra limbii în care trebuie să se citească Sfînta Liturghie, cu citațiuni slavone, grecești și latinești, toate tipărite cu caractere chirilice.

În Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, C. V. R. nr. 69, se află un singur exemplar al Liturghierului lui Dosoftei, cu însemnarea la f. 5, cu cerneală neagră : «Din cărțile lui Alecsandru Romanu. Copertată în daru de la pr. on. d. protopop r. gc. Ioanne Deacu. S. Săbișiu, 10 octobre 1874».

F. 5v. Pe o bucată de hrtie, lipită, ocupînd cam 1/3 din suprafața paginii, însemnare cu cerneală neagră : «Această carte intitulată : «Dumnediească liturghie» este de Mitropolitul Dosoteiu. Suptusemnatulu am dat-o în schimbu Academiei Române pentru esemplariulu defectuos d'în Biblioteca Academiei R..., în ses(iunea) gener(ală) a Acad. R. d'în an 1895, Martiu.

Aless. Romanu

Bucuresci

membru Acad. R.»

«Carii au trudit, Stanculu faurulu au lucrat pecefele. Vasiliu Stavnițkii tipograf»^{34a}.

Față de lucrarea întreprinsă în 1679 de mitropolitul Dosoftei de a tipări liturghia în românește și a cere să fie săvârșită în biserici în limba română, mitropolitul Țării Românești, Teodosie (1668—1672; 1679—1708) intervenea în 1680, nefiind de acord, desigur, la renunțarea tradiției de a săvârși liturghia în limba slavonă, acceptând traducerea în românește numai a îndrumărilor tipiconale și tipărește *Sv(1)nta și dumnezeiasca liturghie a lui s(1n)fiu Ioan Zlatoust, a marelui Vasilie și a lui S(1n)fiu Grigore Dvoeslov, ce și Prejdes(ve)stenia să zice*. Caria într-acesta chip (gândim) că acum întâi s-au dat în lumină întru folosul tuturor preoților și diaconilor (ca să poată pe lesne cunoaște de a sluji cum să cade pe orînduiala ei, dipre izvodulî grecesc. Tipicul pre limba rumânească scos și tocmitî. Den porunca și osîrdia cum și cheltuiala, iaste a prea svîntului chir Teodosie mitropolitul Tîrgoviștii și Bucureștilor, Arhiepiscopul a toată Ungrovlahia și exarhî laturilor, iproci. Tipăritu-s-au în scaunul Mitropolii Bucureștilor, anii lumii 7188 și ai sp(ă)senii 1680». În prefață («Epistola dedicatoria») motivează :

«...Precum și noi acuma pentru folosul cunoscîndu al neamului nostru, mai vîrtos alu cetii bisericesti, nevoit-am de ciasti dată de am dat în lumină Liturghia, și nu mai multă alta am făcut (săvai că gîndimu că altă dată ca aciasta nu s-au făcut), fără căt tipiculu ei tot di pe izvod grecescu pre orînduiala lui, pre limba noastră amu întorsu, pentru ca preoții și diaconii, măcaru căt de puțin ar ști, lesne să-ș povățuiască de a pute cunoaște, ce iaste a face și a sluji. Iarî Liturghia toată a o prepune pre limba noastră și a o muta, nice am vrut, nice am cutezat: dreptu mărturisescu pentru multe alte pricini ce m-au împinsu, săvai că și pentru scurtă limba noastră ce iaste...»³⁵.

Liturghierul lui Dosoftei din 1679, primit cu bunăvoință în bisericile din Moldova, multe exemplare trecînd munții și în Transilvania, multiplicîndu-se și în manuscrise³⁶,

34 a. Ion Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 234.

35. *Ibidem*.

36. În Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Secția Manuscrise, se află un număr apreciabil de liturghiere manuscrise românești din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea : 27, menționate de Al. Mareș. În *Liturghierul lui Coresi*, cit., p. 43, nota 153. În afară de manuscrisele indicate de Al. Mareș, trebuie menționat și manuscrisul 707 din Stracoș-Oradea (G. Ștrempele, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, vol. I, 1959, p. 234) : 1699 (f. 38 v) ; 127 f. ; numerotație veche cu cifre cirilice, diversă ; 19,5 × 15 cm. (*Liturghier și Molitvenic*). Însemnări : F. 38 v : «Scris-au dascălul Vasilie Sturza, moldovean. De la naștere 16(8)9, septembrie 1» ; F. 71... septembrie 19». F. 89 v : «Scris-am această svîntă Liturghia dascălul Vasilie Sturze, moldoveanul, cînd au întunecat soarele, în luna lui septembrie în 13 zile. Să să știa». F. 127 (de altă mîină) : «Această Liturghie a cumpăratu popa Găvrilă den Forusegu dărtu (= pentru) sofetul lui și dărtu a părinților lor și a frate-său popa Pătru și dărtu a mufarra-i lor Alune (?) și a o dat-o lor popa Iștuce de Lazuri să le fie pomană... rodului lor. Și popa de Lazuri a pus lingă lăturghie ispăvădanie și mîli(t)fele, să-i fie și lor pomană pînă 7 semi(n)ție. Această carte să imble pă rodul lor» (Gabriel Ștrempele, *Catalogul manuscriselor românești*, București, 1978, p. 163—164. A se vedea, Liturghierele menționate la p. 407).

Din însemnările indicate se poate constata prețuirea și circulația *Liturghierului* lui Dosoftei în manuscrise în Transilvania.

Din activitatea de harnic copist a dascălului Vasile Sturza Badiul, moldoveanul, menționăm și manuscrisele Liturghiere : 4160 (care provine tot din satul Stracoș, com. Drăgești, jud. Bihor) ; sec. XVIII (1701) ; 118, ff., 18 × 15 cm ; Însemnări : f. 57 : «Scris-am eu dascălul Vasilie Sturze mold(oveanul) în sat în Straciș. Roj (destvo Hristova), 1701, iul(i)e 30».

Ms. 4164 : Sec. XVIII (1704) ; 105 ff., 20 × 15,5 cm ; (provine din satul Utvin, com. Sînmihailu Român, jud. Timiș) ; f. 1 : «Sv(1n)ta și d(um)n(e)z(ă)iasca Liturghia... sco(a)să pre limbă rumânească, ce să cîntă fără diacon... Roj (= de la Naștere) 1704, ghen(arie) 14 v ; f. 99 : «Scris-am eu, dascălul Vasilie Sturze mol(dovean), 1704, fev(ruarie) 24 ; (vezi G. Ștrempele, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, cit., p. 234—235).

În Biblioteca Sfîntul Sinod, procurate în 1961, de la urmașii familiei Pr. Dr. Ciuhandu, mai avem trei liturghiere manuscrise din secolele XVII—XVIII, descrise de Pr. D. Fecioru, în «Studii teologice», an.

epuizându-se, tipărește o nouă ediție cu caractere mici aduse de la Moscova, «în casa S(vi)nteii Mitropolii de Iași, leat 7191 (= 1683), iun(ie) 16. Tiparnicul, Niculai» (F. 72 v)³⁷.

La f. 25 v, după Liturghia Sfântului Ioan Hrisostom, se află tipărită următoarea consemnare: «Cu blagoslovenia s(vi)ntii sale Parthenie (prefericitul) și svîntul Părintele nostru oblăduitor(i)u și stăpînu, Papa și Patriarhu de ceta(tea) cea mare Alexandria ș-atot Eghipetul, Siriei, Pentaopleiului (= Pentapolului), Ethiopiei, Părinte (părin)ților, păstorii păstoriloru, al trei-spre-ziace den' Apostoli și giudecătoriu preste lume, luîndu de la Svîntia sa voe, tîmplîndu-să în Iași svîntia sa, am tipărit aciastă svîntă carte, să-nțăleagă creștinii svintele taine.

A s(vi)ntii sale mai mică slugă fii sufletesc, smeritul Mitropolitul de Moldavia Dosoftei».

De data aceasta, mitropolitul Dosoftei aducea în sprijinul îndreptării lucrării sale autoritatea aprobării și binecuvîntării patriarhului Alexandriei, Partenie, care, împreună cu Dositei al Ierusalimului, vizitează Iașul și pe mitropolitul Dosoftei, și, cînd, din îndemnul patriarhului Dositei al Ierusalimului, Duca Vodă instalase din 1682 tipografie grecească la Cetățuia de lîngă Iași, nu mai putea fi considerată ca o abatere de la linia ortodoxă.

Tot din această ediție, din introducere sau de la sfîrșit, face parte și fragmentul găsit de episcopul Melchisedec într-un exemplar din *Parimii* (p. 263), intitulat: «Mădr-

XVI (1964), nr. 7-8, p. 496-499; 500-502). Ms. 277/130; sec. XVIII, ff. 88; 22 × 17 cm; la început lipsă o filă, iar la sfîrșit, adăogat un alt manuscris, cu evangheliile utreniei din care ne-au rămas 5 file. Manuscrisul cuprinde rînduiala vecerniei, utreniei și a celor trei liturghii: Sf. Ioan, Sf. Vasile și Sf. Grigore, aproape întocmai ca în uzul bisericilor noastre Ms. 39/128' - sec. XVIII (1699; 1700), ff. 135; 19 × 15 cm: *Liturghier și Molitve la toate trebile*. Insemnări: f. 134 v: «Scris-am eu dascălul Vasilie, anii din Roj (= de la Naștere) 1699»; f. 101: «Această sv(ă)ntă Liturghie scris-am eu dascălul Vasilie Sturze Mold(oveanu). Roj (destvo Hristova) 1700, iunie 15 dni, în Răbăgani (= Jud. Bihor), în «Studii Teologice», cit., p. 496-499).

Ms. 88/129 - sec. XVII (1717); ff. 110; 19 × 15; însemnare: f. 100 v: «Scris-am eu popa Ghirilă ot selo Apatiu, ani 1717 april(ie) 7 dni». (Apatiu, com. în Bistrița-Năsăud).

Un alt copist este și «popa Nicolae din Cîcmău» (sat, comună Geoagiu - Hunedoara), care copiază «Liturghia Sfîntului Ioan Zlataust» - pentru popa Paște din Bozeșu, văleat 1702», peștru un florin și 60 bani (com. Bozeș, jud. Hunedoara).

Ms. 4870, miscelaneu, f. 2-44 - «Liturghia Sfîntului Ioan Zlataust», Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Secția Manuscrise (G. Ștrempl, *Copiști de manuscrise*, cit.).

Ms. 4151, anterior anului 1695, miscelaneu, care cuprinde *Molitvenicul* popii Ursu din Cotiglet, între filele 172 v - 202 v se află textul proscomidiei și al liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur, sub titlul *Rostul Dumn(e)zesc. Sfînta Liturghie pomana viilor și a morților* (f. 172 v 14-15).

Liturghierul popii Ursu reproduce *Liturghierul lui Coresi*, însă cu tipicul simplificat, cu ordinea anu-mitor indicații modificate și cu textul propriu-zis, al slujbei ușor schimbat (Al. Mareș, *Liturghierul lui Coresi*, cit., p. 43).

Manuscrisul respectiv are importanța că ne atestă circulația *Liturghierului lui Coresi* în manuscrise, folosit în bisericile românești.

37. «*Točmala svintei și dumnezdeștii liturghii, caré iaste așa în beserica ce mare și la stagora*». *Proșcomidia, Liturghia Svîntului Ioan Hrisostom, a Svîntului Vasilie, Liturghia Prejdesvestenilor (= celor înainte sfînșite)*. «Rîndul la sfîrșitul antmisorlor». «Molitva celora ce-șu aduc daru la s(vi)nta) besearica din fruntia pomelor». «Molitvă la aria cia cu pine». «Molitva la culesul viilor». «Molitvă la blagoslovenia vinului în cramă». «Slujba vecerniei». «Diaconiile utrării». «Otpusturile praznicilor». «Otpusturile preste săptămînă». «Rînduiala bdeniei, scoasă din izvoadele ciale vechi grecești». «Rînduiala polunoșnii duminica și de preste toate zilele. «Văzglășeniile la Paști». «Molitva la svînta priciaștanie a svîntului Marele Vasilie». «Cazania la gioi mari a dintru svînți părintele nostru Ioan Arhiepsopol de Ţarigrad Rostul de Aur». «Cuvînt de în-vățătură». «Molitva colivelor». «Molitva la blagoslovitul mățășoarelor la Dumigica Floriilor» (Ioan Bianu și Nerva Hodoș, tom. I, cit., p. 262-263).

și ne interesează pe noi aici, primul volum din *Evhologhion* cuprinde *Liturghierul*, cu cele trei liturghii⁴⁶, iar volumul II cuprinde *Molitvenicul* propriu-zis⁴⁷.

Deci, pentru prima dată în Țara Românească, *Liturghierul* s-a tradus și s-a tipărit «prin osteneala și toată cheltuiala» lui Antim Ivireanul la 1706, în tipografia de la Râmnicu Vilcea, care are același text, literă și aproape format de pagină, cu unele deosebiri de gravuri, cu *Liturghierul* retipărit la Tîrgoviște în 1713⁴⁸, devenind «*ctitorul limbii noastre liturgice*». *Liturghierul* din 1706 fiind cuprins în *Evhologhion*, neputînd titlul de *Liturghier*, cuprinsul lui fiind indicat în tabla de materii a primului volum, nu a fost reținut nici în *Bibliografia Românească Veche* și nici remarcat de cercetătorii Operei lui Antim Ivireanul, nici în lucrările despre Antim Ivireanul, nici în tratatele de Istoria limbii române sau de Istoria Bisericii române. Prima descriere a *Liturghierului* din 1706 a fost făcută în anul 1968⁴⁹. Se constată însă că eroarea a continuat să persiste și după această dată, atît în tratatele de Istoria limbii române literare, cît și în publicațiile bisericești.

Care a fost motivul, neexplicat pînă acum, ce l-a determinat pe Antim Ivireanul să tipărească *Liturghierul* din 1706 sub numele de *Evhologhion*? Considerăm că Antim Ivireanul, fiind episcop, a dus o acțiune de tact, ca să nu pară că iese de sub cuvîntul mitropolitului său, Teodosie, care nu acceptase să traducă liturghia în limba română, decît indicațiile tipiconale. În felul acesta, *Liturghierul* din 1706 apărea deghizat, sub numele de *Evhologhion*, în primul său volum, avînd justificarea că liturghia cuprinde taina euharistiei, făcînd parte din cele 7 taine, ca prima, din *Evhologhion*. Desigur, și mitropolitul Teodosie a dovedit tact, înțelepciune și pogorămînt, ca și dragoste pentru limba românească, pentru că nu a făcut caz de lucrarea întreprinsă de Antim Ivireanul, ci, din contră, i-a aprobat-o tacit, dovadă că îl recomandă ca succesori al său în

M(o)l(i)vele vecerniei, pag. 1; Rînduiala utr(e)niei, pag. 17; Rînduiala d(u)mnezeesții liturghii a lui Zlatast — pag. 33; D(u)mnezeiasca Liturghie a celui dintru Sf(n)ți Părintelui nostru Ioan cu rostul de Aur — pag. 53; M(o)l(i)ta colivelor, pag. 102; D(u)mnezeiasca Liturghie a marelui Vasilie, pag. 105; Invățătura D(u)mnezeesții Liturghii a predesst(e)niî cu slujba vecerniei ce să face în sf(î)ntul și marele post — pag. 155; D(u)mnezeiasca Liturghie a predesst(e)niî, pag. 165; Cu f. 6 se trece în vol. II, propriu-zis *Evhologhion*, care indică în continuare vol. I: Otpusturile praznicelor D(u)mnezeesții, pag. 185; Otpusturile peste săptămînă, pag. 188; Văzglăseniile în ziua sfi(n)telor Paști la canonu după fiește care piană, pag. 189; apoi, în text, un frontispiciu subțire, format din desene florale de compoziție tipografică. Incepe cuprinsul propriu zis al *Evhologhionului*: Rînduiala în ziua dinti cînd naște muiarea pruncul, pag. 1; Rînduiala la însemnarea pruncului a opta zi, pag. 5.

47. Pe pag. 190, jos, în colțul din dreapta: Rîndu, indicînd trecerea la vol. II Rînduiala în ziua dintii...; Vol. II, ca și în vol. I, cuprinde pagina de titlul: *Evhologhion, adecă...*; stihurile, argumentarea, prefața, tabla de materii, apoi numerotat: f. 1 r: *Evhologhion, adecă M(o)l(i)tu(e)nic, care cuprinde în sine toată treaba Bisericii ce să cuvine preoților. Dată întii de la Sfinții Apostoli, acum acéia de la Sfinții de D(u)mnezeu purtători pîrînți întocmită la toate trebile. Urmează apoi: Rînduiala în ziua dintii, deacă naște muiarea pruncul, începînd preutul...*

Cuprinde 453 file tipărite, plus 7 file, hîrtie albăstruie, adăugate, scrise cu mîna, diferite molitve.

Exemplarul C.V.R. 150 A, (*Liturghier*), păstrează pe foaia albă de legătură, o filă veche, lipită pe alta mai nouă, însemnarea de unde provine: «Parohia Orlești, bis. filială Adormirea» (Jud. Vilcea, n.n.). Dublet C.V.R. 150 A, (*Liturghier*), partea I (pag. 190), la p. 51, însemnare cu cerneală: «*Această carte a lui popa Andrăiu din Chiraeu (= Chiraleu, sat com. Chișlaz, jud. Bihor, n.n.) amu luat în 18 florinți, eu popa Andrăiu, am cumpărat cîndu am fost în Chiraeu*» — însemnare și la p. 52: «*Eu popa Andrăiu*». Partea a II-a, (*Evhologhion*), unicat, poartă în josul zilelor (2—5) nenumărate însemnări cu cerneală, din care se distinge: «(Acest sfinț) și dumnezeiesc molitvenic este a lui popa Mihai din Minăștiur (= Cluj, n.n.) în anul 1718 mese la 8 zile...

48. *Liturghierul* din 1713 cuprinde și cinci molitve: Rugăciunea colivelor; Rugăciunea sălcii; Rugăciunea la blag(osto)venia cîrnurilor; Rugăciunea la gustarea strugurilor; Și ctenile ce să zic la morți.

49. Doctorand Dimitrie Coravu, *Precizări și contribuții la Bibliografia românească veche. I. Molitvenic cu Liturghie, Râmnic, 1706*, în «Mitropolia Olteniei», anul XX (1968), nr. 9—10, p. 722—729.

ultimile clipe ale veștii sale. Mediul din Oltenia era mai favorabil unei asemenea lucrări considerată «revoluționară», decât mediul Capitalei Țării Românești. *Evhologhionul*, cuprinzând în partea I *Liturghierul*, va circula și în Transilvania, cum arată însemnările ce le poartă exemplarele (partea I și partea II) la Biblioteca Academiei R. S. România, C. V. R. (Cota I, 150 A).

Ajuns mitropolit al Țării Românești (1708—1716), Antim Ivireanul va retipări în 1713 la Țirgoviște atât *Evhologhionul*, cât și *Liturghierul din 1706*, în volum aparte, sub titlul: «*Dumnezeeștile și sfințele liturghii ale celor dintru sfinți părinților noștri a lui Ioan Zlatoust, a lui Vasile celui Mare și a Prejdesstentii acum înții tipărite. Întru al 25 de ani a înălțatei domnii a prea luminatului oblăduitoriu a toată Țara Rumânească, Ioanu Constandin: Basarab Voevod, cu toată cheltuiala prea sfințitului mitropolit al Ungrovlahiei Chir Antim Ivireanul. În Sfânta Mitropolie a Țirgoviștii, anul de la Hs. 1713* (De Gheorghe Radovici) ⁵⁰.

Ne-a atras atenția o însemnare de mână, cu cerneală neagră, în chirilică, pe fila a doua de legătură din față, nenumărată a *Liturghierului* din 1713, unicat, aflat în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România (Cartea Veche (164/II 632953): «*Să se știe că această leturghie nu este bună*». Exemplarul nu mai cuprinde alte însemnări, nici de unde provine, dar singura lui însemnare este grăitoare pentru noi, dovadă că tradiția pentru limba slavonă încă își avea aderenți și Antim Ivireanul a trebuit să ducă o luptă susținută cu competență, trudă și cheltuială personală pentru a introduce limba română în Țara Românească și în altarul Bisericii. Avea ca exemplu opera Mitropolitului Dosoftei, pe care a căutat s-o urmeze și să o continue. Ne stă ca dovadă justificarea lui Antim Ivireanul pe care o aduce în cele două volume din *Evhologhion* (f. 2) și care cuprinde în primul volum și *Liturghierul*, folosită și de Dosoftei: «I Corinteni, glava 14, stih. 6».

«Iară acum, fraților, de voi veni cătră voi cu limbi grăind, ce voi folosi voao, de nu voi grăi voao au întru descoperire, au întru înțelegere, au întru prorocie, au întru învățătură: Stih 19.

În beseracă voesc cinci cuvinte a grăi cu înțeles, ca și pre alții să-i învăț, decît zece mii de cuvinte, în limbă străină.

Mărturie cum că nu iaste oprit a sluji liturghie fieștece pravoslavnic în limba sa. Întrebăciune canonică a sfântului patriarh Chir Marco al Alexandriei și răspuns spre acestea al sfântului patriarh al Antiohiei, Chir Teodor Balsamon.

Întrebăciunea 15:

Iaste cu puțință a sluji sfînta liturghie sirianii și arménii și alte limbi pravoslavnice pre limba lor, au să se nevoiască să slujească (tot) pre limba elinească?

Răspuns:

Marele Apostol Pavel scriind cătră Romani la cap. 3, stih. 19, zice: Au mai al jidovilor iaste D(um)nezeu și nu al limbilor? Ba și al limbilor. Deci, carii sînt pravoslavnicî în toate, de nu vor ști limba elinească să slujească în limba lor, avînd tîlmăcite sfințele rugăciuni asemenea celor elinești».

Aceeași justificare este adusă de Antim Ivireanul și în *Molitvenicul* din 1713 ^{50a}.

Am reprodus citatele de mai sus, pentru a se constata legătura culturală și unitatea punctului de vedere între cei doi mari ierarhi, Dosoftei al Moldovei și Antim Ivireanul al Țării Românești, în slujirea aceleiași cauze scumpe poporului român, care

50. Ion Bianu și Dan Simonescu, *op. cit.*, București, 1944, vol. IV, p. 31.

50 a. Ion Bianu și Dan Simonescu, *op. cit.*, București, 1944, vol. IV, p. 31; Antim tipărește la București în 1694 o *Psaltire* «care e, practic, identică cu cartea lui Dosoftei din 1680, prezentînd foarte puține modificări» (Ion Gheție, *Baza dialectală a româniei literare*, București, 1975, p. 330).

și croise drumul de la diaconul Coresi, naționalizarea serviciului religios în Biserica Ortodoxă Română. În această lumină, cât de valoroasă ne apare lucrarea lui Coresi.

Opera lui Antim Ivireanul, ca și a lui Dosoftei, pentru introducerea limbii românești în Biserică, deși vremelnic frînată, în timpul domniilor fanarioate, avea să biruie definitiv.

Meritul mitropolitului Dosoftei a fost deosebit de important la timpul său prin viziunea lui clară și perseverența neabătută pentru introducerea și generalizarea limbii române în Biserică, părăsind exemplul înaintașilor săi, care îndrumaseră cultura noastră ortodoxă în limba oficială slavonă și nici nu a fost adeptul curentului nou grecesc, promovat de pătura conducătoare.

Cum afirma Prea Fericitul Patriarh Justin, «Privită în lumina vieții poporului nostru în acele vremuri, introducerea limbii române în Biserică nu poate însă fi limitată la nevoi strict religioase. Ea face desigur parte din procesul general de renaștere națională, care, spre sfîrșitul secolului al XVI-lea și în secolul următor, cuprinsese toate laturile vieții neamului nostru.

Traducerea cărților de cult și alcătuirea de scrieri religioase în limba română sînt integrate în acest proces general de afirmare a românilor ca neam independent și unitar; este o contribuție conștientă a Bisericii la Renașterea națională a neamului nostru»⁵¹.

Naționalizarea serviciului divin în Biserica Ortodoxă Română, operă de mare importanță culturală, începută în secolul al XVI-lea de diaconul Coresi în Transilvania, înfăptuită în a doua jumătate a secolului al XVII-lea în Moldova, de Mitropolitul Dosoftei, dusă la capăt apoi în Muntenia, în primele decenii ale secolului al XVIII-lea de Antim Ivireanul și de Damaschin Rîmniceanul, prin care se va impune norma munteană, datorită și intensei activități tipografice, desfășurată la București și Rîmnic, va avea ca urmare, la mijlocul secolului al XVIII-lea, «unificarea limbii literare române»⁵², contribuind prin concursul tuturor celor trei provincii la consolidarea unității conștiinței naționale românești, ce va duce și la unitatea politică a poporului român, într-un singur stat suveran, liber și independent.

Este recunoscută contribuția deosebit de importantă a scrierilor mitropolitului Dosoftei la dezvoltarea limbii române literare din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Cu Dosoftei, limba română s-a consacrat definitiv, în Moldova, ca limbă a cultului creștin ortodox.

Trebuie să adăugăm însă, spre deosebire de tratatele de istoria limbii române, în general, că procesul de introducere și folosire a limbii române în Biserica din Moldova este mult mai veche, mitropolitului Dosoftei revenindu-i meritul deosebit, că prin autoritatea sa ierarhică, prin erudiția, talentul literar și înaltul sentiment patriotic de care era animat, să consacre folosirea limbii române definitiv în Biserica Moldovei, în special, prin traducerea cărții principale a cultului creștin ortodox, *Liturgierul* (1679; 1683).

Cercetările filologice de pînă acum au dovedit că, în prima jumătate a secolului al XVII-lea și pe la mijlocul acestui secol, s-au tradus în Moldova *Evangheliarul*, *Apostolul* și *Psaltirea*, texte netipărite, dar păstrate în mai multe copii manuscrise de epocă, aflate în prezent la Biblioteca Academiei R. S. România, la Biblioteca Centrală a Universității din Iași și la Arhivele Statului din Iași. Aceste texte, cum afirmă N. A.

51. Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, 1673, Iași, 1974, p. XVIII.

52. Ion Gheție, *Baza dialectală a româniei literare*, București, 1975, p. 426-428; *Istoria limbii literare*, București, 1978, p. 123-124; Alex. Dușu, *Coordonatele culturii românești în secolul XVIII*, București, 1968.

Ursu⁵³, nu reprezentau traduceri independente de traducerile aceluiași cărți făcute în secolul al XVI-lea. Ele sînt de fapt versiuni revăzute ale traducerilor mai vechi, verificate sub aspectul dogmatic de Biserica Ortodoxă și îmbunătățite mereu sub aspect lingvistic și stilistic. Acțiunea aceasta de revizuire în spirit ortodox a cărților religioase traduse în limba română, cu șapte-opt decenii în urmă, se datorește inițiativei unor cercuri clericale de cărturari din Moldova și a avut ca efect salutar, atît pentru menținerea unității Bisericii Ortodoxe românești, în tot cursul secolului al XVII-lea, cît și pentru întărirea conștiinței unității naționale a poporului român, prin păstrarea unității credinței ortodoxe și prin introducerea treptată a limbii române în practicarea cultului religios. La apărarea integrității Bisericii Ortodoxe românești și, implicit la apărarea ființei naționale a poporului român (căci calvinizarea românilor din Transilvania ar fi putut constitui începutul deznaționalizării lor), au contribuit în mare măsură, prin întreaga lor activitate literară, marii mitropoliți ai Moldovei: Varlaam și ucenicul și continuatorul operei sale, Dosoftei. Mihai Eminescu afirma cu convingere că Biserica lui Matei Bașarab și a lui Varlaam «este aceea care a născut unitatea limbei și unitatea etnică a poporului»⁵³.

Informația documentului latin, publicat în 1952 în Polonia și semnalat în limba română de Șerban Papacostea⁵⁴, care este o scrisoare a unui anonim, adresată probabil la Cracovia, ce face parte din corespondența lui Nicolae Pfluger, cu data «feria 2 post Laetare 1532» (11 martie 1532) ne atestă existența unor versiuni moldovene ale *Evangheliei* și *Apostolului* în primele decenii ale secolului al XVI-lea⁵⁵, care nu pot fi atribuite, cum s-a afirmat, influenței luterane⁵⁶, pentru motivul că Johann Honterus, reformatorul sașilor din Brașov, vizitase Moldova înainte de anul 1540. În realitate, Johann Honterus (1498—1549), sas de origine, născut la Brașov, sub numele de Grass, s-a reîntors definitiv la Brașov, numai în anul 1533, de la Cracovia, unde fusese profesor și a întemeiat prima tipografie în Brașov, cel mai târziu în 1539, iar în 1544 a organizat, pe baze umaniste, gimnaziul local, fiind primul profesor de geografie⁵⁷. Existența versiunilor moldovene, menționate în 1532 nu pot fi deci atribuite prezenței lui Honterus în Moldova și nici influenței husite, care «nu a putut provoca traducerea cărților religioase în românește»⁵⁸.

P. P. Panaitescu punea întrebarea, dacă Evanghelia din Moldova, datînd din primele decenii ale secolului al XVI-lea este deosebită de cea ardeleană, care a slujit drept bază ediției lui Coresi din 1560—1561 — și ajungea la concluzia că toate aparențele sînt în favoarea identității traducerii din Moldova cu *Tetraevangheliul lui Coresi*⁵⁹. Cercetările din ultimul timp au justificat afirmația avansată de P. P. Panaitescu, prin analiza limbii *Tetraevanghelului coresian* și prin datele numismatice ce le conține⁶⁰.

53. N. A. Ursu, *op. cit.*, Pr. I. Ionescu, *op. cit.*, (nota 23).

53 a. Mihai Eminescu, *Opere*, IV, Ed. I. Crețu, București, 1976, p. 396—397.

54. Șerban Papacostea, *Moldova în epoca Reformei. Contribuție la istoria societății moldovenești în veacul al XVI-lea*, în «Studii», revistă de istorie, XI (1958), nr. 4, p. 55—76;

55. I. Ionescu, *Problema versiunilor moldovene din 1532 ale Evangheliei și Apostolului*, în «Limba română», anul XXVIII, 1979, 1, p. 83—86.

56. Șerban Papacostea, *op. cit.*; Al. Rosetti, *Cu privire la adattarea primelor traduceri românești de cărți religioase*, în «Limba română», VII, 1958, 2, p. 21—22.

57. Gernot Nussbacher, *Johannes Honterus. Viața și opera sa în imagini*, București, 1977; Marin Popescu-Spineni, *România în izvoare geografice și catagrafice*, București, 1978, p. 125—124.

58. *Istoria literaturii române*, I, 1964, p. 302; A se vedea și Magdalena Georgescu, *Considerații filologice asupra unui vechi text românesc*, în «Limba română», an. 1978, 1, p. 73—82.

59. P. P. Panaitescu, *Inceputurile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 118—120.

60. Ion Gheție, *În legătură cu versiunile moldovenești din 1532 ale Evangheliei și Apostolului*, în «Limba română», XXVI, 1977, 2, p. 191—192; I. Ionescu, *În legătură cu originalul românesc al Tetraevanghelului Coresian*, în «Limba română», anul XXVIII, 1979, 2, p. 207—208.

Cercetările filologice și lingvistice din ultimul timp vin «în favoarea localizării în Moldova și a textelor rotacizante» (*Psaltirea Scheiană, Psaltirea Voronețeană, Psaltirea Hurmuzachi și Codicele Voronețean sau Apostolul de la Voroneț* (care cuprinde trei Epistole sobornicești: una a Sfântului Apostol Iacob și două ale Sfântului Petru), iar «localizarea lor maramureșeană nu se întemeiază pe probe concludente»⁶¹.

Ion Gheție consideră drept epocă probabilă de fixare a tradiției literare românești intervalul 1450—1520. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, de când datează textele literare românești, care au ajuns până la noi, tradiția literară românească putea avea deci (cel puțin în unele regiuni ale țării) o vechime de aproximativ 100 de ani»⁶². Limba tuturor tipăriturilor lui Coresi reflectă un amestec de trăsături dialectale, provenind din «Transilvania de Nord, Moldova și Banat-Hunedoara»⁶³.

Încă din 1904, Ion Bianu, în discursul de recepție pentru intrarea sa în fosta Academie Română, fixa datarea primelor texte românești, către sfârșitul domniei marelui Ștefan: astfel se întrevede în ceața trecutului îndepărtat — către sfârșitul secolului al XV-lea — înția încercare de a se înălța limba noastră la starea de limbă de carte, de limbă literară»⁶⁴. Intuiția marelui cărturar se dovedește a nu fi dezmințită. Astăzi cunoaștem că jurământul omagial, rostit de Ștefan cel Mare la Colomeia, la 15 septembrie 1485, în fața craiului polon Cazimir, a fost conceput întâi în românește și apoi «ex valachico in latinum versa est»⁶⁵.

61. Ion Gheție, *Moldova și textele rotacizante*, în «Limba română», XXV, 1967, 3, p. 257—268; Idem, *În legătură cu grafiile de tipul adauze tradze din Psaltirile Hurmuzachi și Scheiană*, în «Limba română», XXVII, 2, p. 151—153; Idem, *Două fonetisme dialectale în Codicele Voronețean și în Psaltirea Scheiană*, în «Studii și cercetări lingvistice», XXIX, 1978, 5, p. 543—546; Marin Costinescu, *Raportul dintre Codicele Voronețean și celelalte versiuni românești din secolul al XVI-lea ale Apostolului*, în «Studii și cercetări lingvistice», 1, 1978, p. 51—60; Al. Mareș, *O nouă psaltire slavo-română manuscrisă din secolul al XVI-lea*, în S.L.L.F. II, p. 259—299, care dovedește a fi fost scrisă în Moldova în anii 1573—1585, cu traducerea intelectuală, păstrată în Biblioteca Academiei R. S. România, Ms. rom. 3465; Ion Gheție, *Psaltirea Hurmuzachi și filiația Psaltirilor românești din secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, în «Limba română», anul XXVII, 1978, 1, p. 51—57, care arată legătura de filiație între *Psaltirea Hurmuzachi, Psaltirea slavo-română* din cca. 1588—1589, atribuită lui Șerban Coresi și *Psaltirea în proză slavo-română* a lui Dosoftei din 1680. Pentru localizarea primelor texte bisericești în Moldova, a se vedea și: M. Șerban, *Originea și timpul primelor traduceri românești ale Sfintei Scripturi*, Cernăuți 1930; Idem, *Limba poporului în Biserică*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», anul XXXII (1956, nr. 3—4); Idem, *Introducerea limbii române în Biserică*, în «Mitropolia Ardealului», anul III, 1957, nr. 11—12, p. 818—833; Dan Simonescu, *Problema originii limbii literare române și cărțile bisericești*, în «Studii teologice», anul XIII (1961), nr. 9—10, p. 559.

62. Ion Gheție, *Inceputurile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, București, 1974, p. 19.

63. Ion Gheție, *Coresi, traducător sau tipograf?* — cit., p. 332; Idem, *Rolul textelor coresiene în procesul de unificare a limbii române literare*, în «Studii de limbă, literatură și filologie», vol. III, București, 1974, p. 105—108; Dan Simonescu, *Un mare editor și tipograf din secolul al XVI-lea: Coresi*, în «Studii și cercetări de bibliografie», vol. XI, 1969, p. 53—60.

64. I. Bianu, *Despre introducerea limbii românești în Biserica românilor*, București, 1904, p. 6—7; Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 557—561, care consideră: «Cauzele determinante reale ale apariției primelor texte religioase românești aparțin istoriei societății românești din secolul al XV-lea, în a doua jumătate. Sint cauze interne...».

65. I. C. Chițimia, *Cele mai vechi urme de limbă românească*, în «Romanoslavica — Revue des Études slavo-roumaines», Praga, 1948, p. 122—126; Prof. P. Olteanu, *Cea mai veche omilie în limba română*, în R.S. XVII, 1969, p. 243—246, analizând raporturile existente între *Învățătura de Paști* și versiunile similare din *Cazania a II-a Coresiană și Codicele Teodorescu*, afirmă că *Învățătura de Paști* ar fi circulat în românește încă din prima jumătate a secolului al XVI-lea; același autor, *Contribuții la Studiul unor omilii izolate în limba română*, în «Analele Universității din București», limbi slave, XVII, 1969, p. 9—22, arată că *Învățătura la cuminectură*, inclusă de Coresi în *Cazania a II-a*, 1581, tradusă de el împreună cu preotii Iane și Mihai din Brașov, după omiliarul tipărit la Zabłudov în 1569, lipsește din tipăritura de la Zabłudov, iar originalul ei slavon nu a fost identificat până în prezent, ceea ce-l face să susțină că versiunea româ-

Ctitoriile minăstirești ale lui Ștefan cel Mare din nordul Moldovei, impunătoare prin arta construcțiilor și a frescelor picturale, dotate cu resurse de întreținere, care aveau legături cu minăstirile din Țara Românească și cu cele de la Muntele Atos, erau centre importante culturale și artistice, unde s-a dezvoltat învățămîntul, arta broderiei, miniaturisticii, copierii manuscriselor, pictura etc. Trebuie ținut seama că, pînă astăzi în minăstirile din Moldova, în deosebi în cele din Moldova de Nord, fie de monahi sau monahii, un număr important de viețuitori îl dau și Maramureșul și Ardealul de Nord.

Rolul cultural avut de centrele minăstirești din Moldova și, îndeosebi, din «Țara de Sus», ne este cunoscut prin numeroase monografii și studii.

Cunoaștem astăzi, într-o măsură, rolul important avut de școala din minăstirea Putna, o școală de retorică, denumită în Apus «*schola latina*», care reprezenta, după limba de predare «o școală greco-slavo-română»⁶⁶. Ea a anticipat «*Schola graeca et latina*» de la Țirgovîște (1646—1651) și Academia slavo-greco-latină din Moscova (1676). Ea se afirmă nu ca o școală de împrumut, ca o copie a unui model, ci ca o instituție legată de societatea românească și de nevoile ei specifice»⁶⁷. Pe plan european, unde învățămîntul se făcea într-o singură limbă, cea latină, școala putneană făcea o experiență specială, cu un învățămînt în trei limbi: greacă, slavonă și română». De aici au derivat și posibilități mai mari de dezvoltare a culturii românești în forme care au depășit, în acea vreme, nivelul cultural al altor popoare din sud-estul Europei»⁶⁸.

În aceste școli minăstirești, odată cu învățarea limbilor slavonă și grecească s-a învățat și limba română, fiindcă limbile străine, cum este știut, nu puteau fi învățate decît prin intermediul limbii materne⁶⁹, după cum se va fi învățat și cîntarea psaltică în românește.

Paul de Alep, însoțind pe Patriarhul Macarie al Antiohiei în Moldova (1652), descriind slujba în minăstirea Galata, ne spune: «Preotul a început liturgia și la fiecare «Doamne miluiește», tinerii cîntau: «Doamne miluiește», de o parte cîntau în grecește, de cealaltă cîntau în românește...»⁷⁰ (= adică, alternativ, la cele două străni). «Nimic nu mi-a plăcut mai mult ca rugăciunea și cîntarea tinerilor de la Curtea domnească și sirguința lor în a se întrece unii pe alții»⁷¹.

Același lucru îl spune și Dimitrie Cantemir: «În colțul din dreapta al locașului este corpul psaltilor moldoveni, iar în cel din stînga, al celor greci, care cîntă cîntările bisericești, cu rîndul, în amîndouă limbile»⁷².

Paul de Alep ne descrie această situație și în Țara Românească (decembrie 1653), și la catedrala din Țirgovîște: «...apoi eu, arhidiaconul (patriarhului) Antiohiei rosteam dipticurile domnului nostru patriarh, preoții le cîntau înăuntrul altarului, iar cîntăreții

nească a acestei cazanii a fost alcătuită într-o perioadă cînd românii mai practicau creștinismul în forma latină.

Deși teza a fost respinsă de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, *Manuscrisul de la Ieud*, București, 1977, p. 26, ea rămîne însă o dovadă pentru vechimea începuturilor scrisului românesc.

66. Ștefan Birsănescu, *Pagini nescrise din istoria culturii românești*, (sec. X—XVI), București, 1971, p. 241.

67. *Ibidem*.

68. *Ibidem*.

69. Ion Gheție, *Inceputurile scrisului în limba română*, cit., p. 19; 196—201; Ștefan Ciobanu, *Inceputurile scrisului în limba românească*, București, 1941, p. 40—54; Șt. Pașca, *Contribuții la istoria începutului scrisului românesc*, în «Cercetări lingvistice», Cluj, I, 1956, p. 82—85; Pr. I. Ionescu, în «Mitropolia Olteniei», anul X (1958), nr. 3—4, p. 319.

70. *Călători străini despre țările române*, vol. VI, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 63.

71. *Ibidem*.

72. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Ed. Acad. Republicii Socialistă Romînia, București, 1973, p. 229.

(— dascălii) cîntau în afara (altarului), unul din coruri (cîntînd) în limba română, iar celălalt în limba greacă»⁷³.

Faptul că în secolul al XVII-lea, înainte de tipărirea *Liturghierului* lui Dosoftei se cînta la strănă și în românește în timpul liturghiei, putem considera că liturghia se va fi cîntat și în altar de către preoți, în deosebi în lumea satelor, unde limba slavonă era străină, și în Moldova, ca și în Țara Românească. În Transilvania o avem dovedită prin *Liturghierul lui Coresi*, care a circulat și în manuscrise (ex.: ms. rom. 4151)⁷⁴ și care a pregătit opera ce o va definitiva mitropolitul Dosoftei⁷⁵. În 1585, la Brașov, nu se mai afla nici un exemplar nevîndut din ediția *Liturghierului* (Al. Mareaș, *op. cit.*, p. 10), ceea ce ne dovedește o nevoie culturală internă a societății românești din acel timp. De fapt, despre nevoia culturală internă a societății românești din acel timp, ne-o spune Coresi și în epilogul cuprins în *Tîlcul Evangheliilor* (1567—8)⁷⁶.

Din cele expuse mai sus reiese că Moldova a jucat un rol important în epoca de început a scrisului și culturii românești⁷⁷, și explică bogata ei producție literară din

73. *Căltători streini...*, cit., p. 111.

74. *Liturghierul* popii Ursu din Cotiglet, care nu este însă identic cu cel tipărit de Coresi, tipicul fiind simplificat, ordinea anumitor indicații modificate, iar textul propriu-zis al slujbei ușor schimbat (Al. Mareaș, *Liturghierul lui Coresi*, cit., p. 43); Samuil Micu, *Scurtă cunoștință a istoriei românilor* (Ed. îngrijită de Cornel Cimpeanu, București, 1963, p. 98), ne spune că la anul 1675, mitropolitul Sava, «în săborul mare de la Bălgrad, au făcut rînduială și au dat poruncă ca preoții să lasă slovenia și românește să slujească cele bisericești...» (sublinierea noastră).

75. Pr. Prof. D. Stăniloae, în *Filocalia VIII*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 565, nota 958 — consideră informația lui Paul de Alep, despre cîntarea în românește la una din străni în timpul Liturghiei, înainte de a se fi tipărit în românește toată Liturghia, ca «o tradiție veche. Socotim foarte probabil că poporul a cîntat în limba sa în biserică în mod neîntrerupt în continuare unei tradiții pe care o avem atestată încă în secolul V». (Pr. D. Stăniloae, *Besii în minăstirile din Orient*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIV (1976), nr. 5—6, p. 583—590). Trebuie precizat, mai întîi, că Paul de Alep nu vorbește de cîntarea poporului în biserică, ci de cîntarea «tinerilor, a cîntăreșilor (dascălilor)», care, desigur, trebuie să fi învățat să cînte psaltic într-o școală. A căuta explicația cîntării în Biserică a poporului român, «în limba sa», prin «limba bessică», adică tracică (Thraux — Bessus), vorbită de unii călugări în Palestina și în Sinai, atîta timp cît opiniile filologilor asupra semnificației știrilor despre «limba bessilor» (dacă este vorba de limba tracă veche, de abisiniană sau de «latina vulgară» din Tracia), sînt divergențe, nu se poate afirma. (Vezi: I. I. Russu, *Elemente traco-gețice în Imperiul roman și în Bizanțianism*, București, 1976, p. 161—162).

Aspectul problemei, cum afirma și P. P. Panaitescu (*op. cit.*), este legat de epoca Renașterii și în Biserica românească.

În *Liturghierul lui Coresi*, care cuprinde Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur, combinată însă cu rugăciuni și din Liturghia Sfîntului Vasile cel Mare (vezi: Al. Mareaș, *Liturghierul lui Coresi*, cit., p. 137/22 r), răspunsurile la Sfînta Liturghie sînt indicate să fie date de «oameni», (ex. p. 141, Al. Mareaș), iar în *Liturghierul lui Dosoftei*, mergînd deci pe aceeași tradiție, de către «popor-horod» — «oameni», «liudi» (sv.) și nu de către «strană», ca în liturghiile grecești sau slavone (ex. *Liturghierul* mitrop. Teodosie din 1680) sau ca în *Liturghierul lui Antim Ivireanu* (în afară de rostirea sau cîntarea Tatălui nostru. (Vezi și Prof. Petre Vintilescu, *Cîntarea poporului în biserică în lumina Liturghierului*, București, 1945).

Un alt element comun dintre *Liturghierul lui Coresi* și *Liturghierul lui Dosoftei* îl avem și prin folosirea neologismului grecesc «despuietoriu, despuietore (Coresi) — despuietoriu — despuietore (Dosoftei)» (ὁ δεσποτέρας, — ου (= stăpîn) — δεσποτέω, — ὦ) ceea ce considerăm că Dosoftei a cunoscut și folosit *Liturghierul* lui Coresi. Afirmația că alcătitorul versiunii *Liturghierului* din 1679 nu a pus la contribuție versiunea din 1570 — făcută de Al. Mareaș (*op. cit.*, p. 42), nu o constatăm întru totul întemeiată. Mitropolitul Dosoftei care a folosit *Psaltirea* din 1570 a lui Coresi, la alcătuirea *Psaltirii* sale din 1680, nu putea să nu folosească și *Liturghierul* lui Coresi din 1570.

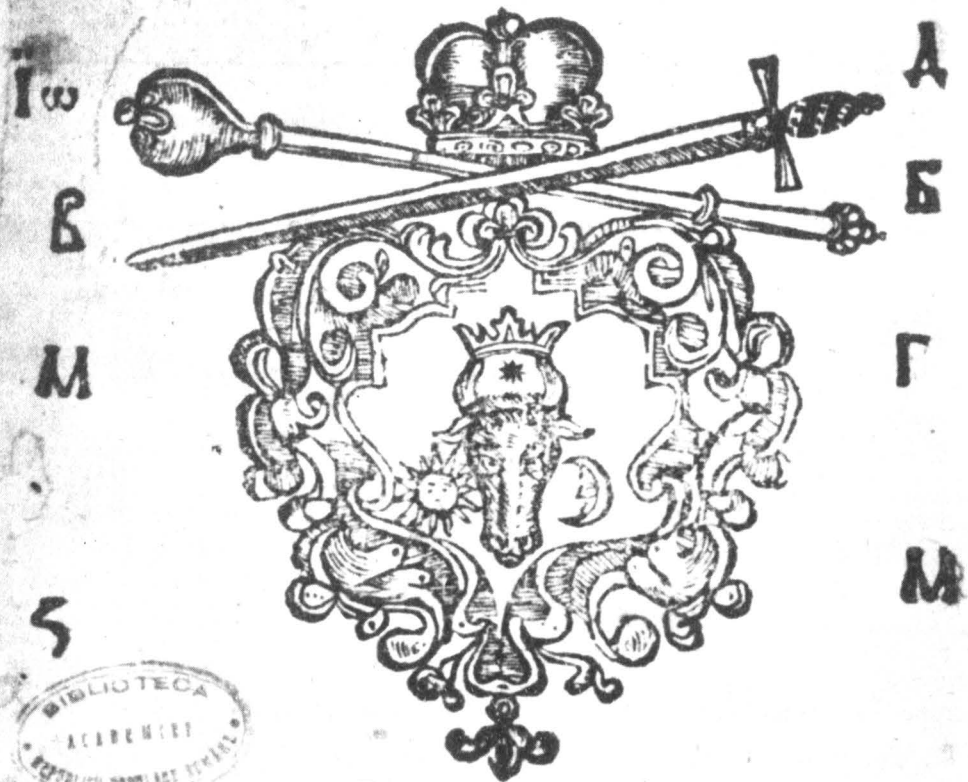
76. «...după acéia decă am văzut jelanja (= cererea, n.n.) a mulți preuiți de tîlcul evangheliilor cum să poată și ei propovădui...».

77. Ion Gheție — Al. Mareaș, *Grăuirile daco-române în secolul al XVII-lea*, București, 1974, p. 320—350, ajunge la concluzia că dacoromâna se împărțea în secolul al XVI-lea în două subdialecte: unul nordic, cuprînzînd Banatul, Hunedoara, Transilvania de Nord și Moldova, iar celălalt sudic, cuprînzînd Muntenia și o bună parte a Olteniei.

Fig. 1 – Liturghierul , 1679, p. 1
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://bibsinod.ro/>

Стихурѣи ѿ администратѣ гхѣе ацѣржи
 Молдовенѣ

Къпѣ чель дѣвѣор дѣфмрж веститѣ •
 Сѣмнѣсѣ пѣтаре цѣрѣн неемнитѣ,
 Пре кѣтѣи де маре фѣра ши бѣмкѣ,
 Кѣмне лем пѣшѣне мѣмрнт ѣшпѣкѣ
 Де прѣспѣ сѣвѣде бѣорѣль чен пѣлѣ,
 Кѣрѣи толтѣ вѣлма сѣтѣ царѣмпѣи

ев. 287

Fig. 2 – Stihuri din Liturghier la Stema Tării Moldovei

АҰМНЕСЪЯСКА.

ДИТЪРГІЕ ІДННТЪРЪ СѢНЦЪ ПЪРІНТЕЛЕ НО-
 СТЪРЪ ВАСІЛІЕ МАРІЕ СЪ ІНЧА ПЕТОПЪ КЪ
 ІЧМАШЪ. КАШІ ІСВНТЛДІ ІЪАНЪ ЗЛАТО
 ПОБІТЬ. ПЪНЖ ДНЪДЕ СЪЧЕ ДІАКОНЪЛЬ •
 ѠГЛАШЕНІЧІИ КАПЕТЕЛЕ ВОІСТРЕ ЛІ ДМНЪ
 ЛЬ ПЛЕКАЦЪ: ЛІ ДМНІЕ МИЛЪЩЕ •

МІТВА ПЕНЪТЪРЪ ѠГЛАШЕНІЧЪ,

МНІЕ ДМНЪСЪДЪЛЬ НОСТЪРЪ • КАРІЕ
 ІНЧЕРІУРИ ПЕТРЕЧЪ • ШИ ПРЪВЕЩІ
 ПРЕСТЕ ПЪОЛТЕ ЛЪКРЪРНЛЕ ТАЛЕ КА
 ДЪТАПРЕСТЕ ШЕРБІИ ПЪН ѠГЛАШЕ
 НИИ

secolele următoare, realizată de marii cărturari : Varlaam, Dosoftei, Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir ⁷⁸.

În dezvoltarea limbii române literare din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, mitropolitul Dosoftei are meritul de a fi lărgit în mod considerabil lexicul literar românesc, prin numeroase împrumuturi din diverse limbi (greacă, latină, polonă, slavonă). Creațiile lexicale proprii, destul de frecvente conferă, cum afirmă autorii *Istoriei limbii române literare* ⁷⁹, vocabularului mitropolitului moldovean un caracter aparte față de acela al contemporanilor săi, stilul său avînd un aspect erudit. În lexic, Dosoftei folosește un mare număr de elemente vechi moștenite din latină, de neologisme din latină și neogreacă, armonisme și cuvinte folosite din slavonă. Privită sub aspectul vocabularului, limba literară pe care o folosește Dosoftei în cărțile sale este foarte bogată și are un caracter eterogen.

Elementele «savante» din scrisul lui Dosoftei dau exprimării sale folosite un caracter oarecum artificial, de care limba română literară, în dezvoltarea ei ulterioară se va elibera de majoritatea acestor elemente străine sau artificiale ⁸⁰. Aducem, ca exemplu, o parte din textul ecteniei mari de la începutul Liturghiei :

«După otpust și obici(nu)litatele închinării iase diaconul la mijlocu și fa(ce) 3 închinări și dzice : Blagosloveaște despuitoriule. Iară popa blagosdovind cu svînta Evanghelie dzice :

Blagoslovit îi împărăția Tatălui și a Fiului și a svîntului Duh, acum și pururea și (i)n vecii de veci, amin.

Cu pace D(o)mnului să ne rugămî.

Poporul : D(oa)mne miluiaște.

Pentr-acia de susî pace și sp(ă)seniia sufletelor noastre D(o)mnului să ne rugam. Poporul.

Pentru pacea a toată lumea, bună staria svîntelor lui D(u)mnedzău besiarici și a tuturor unciune, D(o)mnului să ne rugăm.

Popor : D(oa)mne miluiaște.

Pentru sv(i)nta casa această și carii cu credință și cu bunăveghiare și frica lui D(u)mne(e)dzău întră întru dănsa, Domnului să ne rugăm.

78. Vorbînd de rolul cultural pe care l-a avut Moldova, nu putem trece peste excepționalul fenomen al picturilor existente, care au apărut cu mult înaintea domniei lui Petru Rareș (1527—1538 ; 1541—1546), dar care a ajuns în timpul domniei lui, momentul culminant (Cf. *Petru Rareș*, Editura Academiei R. S. România, București, 1978, p. 305).

Zugravii bisericilor din Moldova au ilustrat, sub influența folclorului *Vămile văzduhului* la Voroneț, care reprezintă o creație moldovenească. Sub influența folclorului coregrafic local, s-au ilustrat scenele de horă din *Parabola Fiului Risipitor*. Dansul în șir, figurat în această temă, îl aflăm pe fațada sudică a bisericii Humor (1535) și pe fața nordică de la biserica Voroneț (1547), întîlnit în aceeași scenă și la bisericile Arbure (înainte de 1541), Sfîntul Gheorghe — Suceava (1434) și Probota (1532), (*Petru Rareș*, cit., p. 312 ; Ion Solcanu, *Representations chorégraphiques de la peinture murale de Moldavie et leur place dans l'icographie sud-est européenne (XV-e — XVII-e siècles)*, în «Revue des Etudes sud-est européennes», XIV (1976), Nr. 1, p. 54 și urm.). Dansatorii figurați în frescele amintite prezintă în costumația lor elementele specifice costumului local.

Instrumentele muzicale : fluierul, buciumul, cobza, cimpoiul etc., ca și imaginile diferitelor unelte, ca plugul, seceră, coasa, hîrlețul etc., fac dovada autenticului surprins în ansamblurile picturale.

Dacă pictura bisericească este *Evanghelia în graiul culorilor* și în această *Evanghelia* a culorilor elementul autohton românesc din acest timp este atât de evident, și care nu ne-a venit nici din influența husică și nici luterană, reformații fiind împotriva iconografiei, ne putem îndoi că și elementul autohton al graiului românesc să nu fi fost prezent în bisericile românești, izvorit din realitățile românești ?

79. Al. Rosetti — B. Cazacu — Liviu Onu, *op. cit.*, p. 160 ; pentru analiza vocabularului și structurilor gramaticale a limbii operei literare a mitropolitului Dosoftei, p. 135—153, *op. cit.*

80. *Ibidem*.

Pentru bună stîmpărea... văzduhului, bună roada vipturilor pămîntului și timpure cu pace, Domnului să ne rugăm.

Pentru ceia ce înoată, călătoresc, bolesc, să trudesk și ceia ce în robie și de mîntuința Țor, D(o)mnului să ne rugăm.

Pentru să ne izbăvim de la toată scîrba, urgia și nevoia, Domnului să ne rugăm.
-- Poporul : D(o)amne miluiaște.

Sprijinește, mîntuiaște, miluiaște și ne ferește D(u)mnedzău cu al Tău dar.
Poporul : Doamne miluiaște.

De prea sv(i)nta curata, prea blagoslovita slăvita despuitoarea noastră D(u)mnedzău Născătoarea și pururea Fecioară Maria, cu toți svinții promenindî, pre înșine și unii prealaltî și toată viața noastră lui Hr(istos) D(u)mnedzău pre samî să dăm.
Poporul : Ție Doamne... Văzglășenie face popa : Că ți să cuvine toată slava, cîntea și închinăciunea, Tatălui și Fiului și Svîntului Duhî, acum și pururea și în veacii de veci. Oamenii : Amin ! (f. 3 v).

Cum se constată, traducerea folosește și textul slavon, nu numai pe cel grecesc. Meritul *Liturghierului* este că în slujirea liturgică și «poporul» este angajat prin rostirea sau cîntarea în comun⁸¹.

În continuare, redăm rugăciunea Tatăl nostru din *Liturghierul lui Coresi*, întocmai ca în *Întrebare creștinească*, din *Liturghierul lui Dosoftei* și din *Liturghierul lui Antim Ivireanul*, pentru a urmări evoluția limbii române, în cele trei texte.

1. *Liturghierul lui Coresi*. 2. *Liturghierul lui Dosoftei*. 3. *Liturghierul lui Antim Ivireanul*.

Oamenii să zică :

Liudi oce nașb :

Norodul :

Tatăl nostru, ce ești în ceri, sfințească-se numele Tău, să vie împărăția Ta, fie voia Ta, cum în ceriu, așa și pre pămînt.

Pita noastră sășioasă dă-ne noao astăzi. Și ne iartă noao greșalele noastre, cum iertăm și noi greșiților noștri. și nu ne duce în năpaste, ce ne izbăvește pre noi de hitleanul.

Tatăl nostru carele ești în ceruri, svințească-să numele Tău, să vie împărăția Ta, să fie voia Ta cumu-i în ceriu așa și pre pămînt.

Piinea noastră cea de sațiu dă-ne astăzi. Și ne iartă datoriile noastre, cumu și noi ertăm datorilor noștri și nu ne băga la iscușanfe ci ne izbăvește de vicleanul.

Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfințească-se numele Tău, vie împărăția Ta, fie voia Ta, precum în Ceriu și pre pămînt.

Piinea noastră cea de pururea dă-ne-o noao astăzi. Și ne iartă noao greșalele noastre precum și noi iertăm greșiților noștri. Și nu ne duce pre noi întru ispită, ci ne izbăvește de cel rău.

81. Cuvîntul «oamenii» este folosit și în *Liturghierul coresian*, pentru răspunsuri liturgice. În legătură cu discutata traducere din epicleză a grecescului Μεταβολή (μετα*—βάλλω. f. μετοβαλῶ, ao. 2 μεταβαλον tourner d'un autre côté, retourner) de către Dosoftei cu «mutîndu-le» — în loc de «prefăcîndu-le», care s-a statornicit în liturghiile românești prin *Liturghierul* (1706—1713) lui Antim Ivireanul, trebuie recunoscut că mitropolitul Dosoftei stă pe formularea întrebării CXIII, din *Mărturisirea ortodoxă* din 1642 a Sinodului de la Iași, de la care nu se abate — «Să aibă preotul gîndul că aceasta la vremea ce sfințește darurile, cum că această usie a pîinii și usia vinului se mută (μεταβάλλεται) în usia adevăratului Trup și Sînge a lui Hristos, căruia chemare face la ceasul acela, ca să săvîrșească taina aceasta, rugîndu-se și zicînd : «mutîndu-le cu Duhul Tău cel Sfînt» (Cf. Prof. Al. Elian, op. cit., p. 735 ; I.P.S. Nestor Vornicescu-Severineanul, op. cit. Vezi și Pr. Prof. Petre Vintilescu, op. cit.

Opera lui Dosoftei cuprinde însă destule pasaje, în care influența limbii vorbite este precumpănitoare. «În acest sens, în Istoria limbii literare române, Dosoftei apare — alături de Varlaam și Neculce, — printre primii scriitori care reușesc să valorifice, în mod artistic, elemente din vorbirea populară și din creațiile folclorice. Spre deosebire de aceștia, la Dosoftei predomină însă caracterul erudit al stilului»⁸².

În perspectiva celor expuse, timpul care a trecut și va trece îi luminează sporit figura învățatului cărturar Dosoftei, Arhiepiscopul și Mitropolitul Sucevei și a toată Moldova, exarhul plaiurilor și locțiitorul de Sevastia, «Ierarh cu aleasă viață religioasă, om de mare cultură, iubitor al pământului strămoșesc și slujitor al năzuințelor înalte ale neamului nostru...»⁸³.

Cuvintele noastre nu sînt îndeajuns spre a-i cinsti jertfa și truda lui neobosită pusă în slujba a «toată seminția rumânească», după cum el însuși ne-o mărturisește în prefața la *Viața și petrecerea svinților*: «*Intr-atîta lungă vreme scriindu și tîlmăcîndu, cîte am putut birui în acești veaci grei a țării*»⁸⁴.

A biruit, într-adevăr, cel mai greu obstacol în secolul al XVII-lea: înlocuirea în Biserica Moldovei a limbii oficiale slavone din serviciul religios, traducînd în limba poporului nostru și tipărînd, acum trei sute de ani, cartea de căpetenie a cultului ortodox român: *Liturgierul*, cuprinzînd în slujirea liturgică și «poporul», prin răspunsurile sau cîntarea în comun, pentru care recunoștința smerită ne adună: «*la svîntă rugă nu uităreți*».

Pr. Prof. I. IONESCU

ISTORICUL BISERICII SFÎNTUL NICOLAE DIN CUPRINSUL MĂNĂSTIRII CERNICA PE BAZA SĂPĂTURILOR ARHEOLOGICE

Săpăturile arheologice efectuate pe teritoriul satului Căldăraru (comuna Cernica, județul Ilfov), în punctul numit «Vorniceasa», au dus la identificarea fostului sat Mărăcineni și a complexului monahal Iezărul fondat de jupanîța Chiajna, soția marelui vornic Cernica, la începutul secolului al XVII-lea, pe locul unei mai vechi biserici¹.

Rezultatele deosebit de fructuoase ale acestor cercetări ne-au îndemnat, ca în perioada 1967—1969, să efectuăm săpături arheologice și în cuprinsul actualei Mă-

82. Al. Rosetti — B. Cazacu — Liviu Onu, *op. cit.*, p. 160.

83. Prea Fericitul Patriarh Iustin, în Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, 1673, Iași, 1974, p. VII.

84. A se vedea: N.A. Ursu, *Alte traduceri necunoscute din tinerețea lui Dosoftei*, în «Limba română», XXVII, 1978, 5, p. 495—507; Doru Mihăescu, *Une version roumaine d'Hérodote aux XVIIe siècle*, «Revue des Etudes sud-est européennes», tome XVI, 1978, Nr. 3, p. 529—541; *Ibidem*, Nr. 4, p. 745—770. În jurul anului 1650, Dosoftei a tradus în românește Istoriile lui Herodot, cea mai veche traducere românească și, în același timp, una din cele mai vechi traduceri europene cunoscute.

Cercetări recente atrag atenția că Dosoftei a revizuit, încă pe cînd era episcop, traducerea *Vechiului Testament* făcută de Nicolae Milescu, tipărită mai tîrziu în *Biblia* de la București 1688 (Vezi: Dosoftei, *Opere*, I, *Versuri*, București, 1978, p. XVIII; 504—513).

1. Gh. Cantacuzino, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, XIV, 1963, 2, p. 361—387.

năstiri Cernica². Menționată pentru prima dată într-un document emis de Radu Șerban la 6 mai 1603, prin care se întărește lui Cernica vornicul și soției lui Chiajna ocina de la Cirstienești (azi Cătrunești, com. Sinești, jud. Ilfov) cu vecinii, ea este denumită «sfânta mănăstire de la Brănești, care este hramul arhierarhului Nicolae făcătorul de minuni»³. Respectiva ocină este dată apoi de către vornicul Cernica și soția sa Chiajna mănăstirii pentru «ca să fie pomană lor și lui Mitrea vornic și cu jupanița lui Neaga, în veci și călugărilor de hrană și de întărire».

Intr-un alt document, emis la 29 mai 1608, în care sînt enumerate moșiile cumpărate de vornicul Cernica, este pomenită și «Moșia Floreștii de Jos unde sta Sfînta mănăstire pe acel loc», mănăstire denumită tot în acest document sub numele de «sfînta și dumnezeiasca mănăstire ot Grădiștea unde este hramul sfîntului ierarh făcător de minuni Nicolae»⁴.

Din aceste două documente, prin care Radu Șerban întărește daniile făcute mănăstirii de către vornicul Cernica, reiese că respectiva mănăstire este anterioară anului 1603⁵. Problema ce se pune este, prin urmare, dacă vornicul Cernica a fost constructorul bisericii Sf. Nicolae sau doar marele ei binefăcător, transformat apoi de tradiție în ctitor⁶.

Pentru rezolvarea acestor probleme, ghidîndu-ne după un fragment din textul pisaniei actualei biserici Sf. Nicolae care spune că «La leat 1802 octombrie 14 întimplindu-se un groaznic cutremur s-ă stricat acest vechi schit» s-a «zidit această sfîntă biserică... unde se cinstește și să prăznuiește iarăși hramul sfîntului și făcătorului de minuni marele ierarh Nicolae», s-au efectuat săpături arheologice în zona din interiorul și exteriorul bisericii actuale Sfîntul Nicolae. Aceste săpături au dus la identificarea, în colțul de sud-vest al bisericii, a vechii biserici, aflată cu jumătatea ei de nord în interiorul bisericii actuale, iar cu jumătatea de sud în afară (Fig. 1).

De asemenea, este de menționat numărul relativ mare de morminte (46) descoperite în secțiunile traduse, morminte ce fac parte din cimitirul situat în jurul vechii biserici (Fig. 6/3—4).

Observațiile stratigrafice au dus la constatarea că pe locul bisericii noi Sf. Nicolae nu există straturile de loess galben cu concreții mici de calcar și de loess castaniu. Absența acestor straturi geologice cît și a oricărui strat arheologic mai vechi decît cel mai timpuriu strat feudal arată că aici a avut loc o răzuire a solului, răzuire ce s-a făcut pînă la straturile de argilă nisipoasă nr. 1 și 2, care au rămas pe loc.

2. Săpăturile arheologice, efectuate cu fonduri puse la dispoziție de către Patriarhia Română prin grija Prea Fericitului întru pomenire patriarh Justinian, Muzeul de Istorie a Municipiului București și Institutul de Arheologie din București, au fost conduse de către regregatul profesor dr. doc. Gheorghe Cantacuzino, ajutat de studenții George Trohani (1967—1968) Rodica Ancuța-Cercasov (1967) și Milena Dumitrescu-Protopopescu (1969). Ridicările topografice, precum și lămurirea unor probleme de arhitectură, s-au făcut cu sprijinul lui Eusebiu Mironescu (Institutul de Arheologie).

Lucrările de restaurare s-au bucurat de un sprijin deosebit din partea P.S. Roman Stanciu-Ialomîeanu, pe atunci starețul Sf. Mănăstiri Cernica, și a inginerului C. Paraschivescu.

3. Documente privind Istoria României, veacul XVII, B. Țara Românească, vol. I, București, 1951, doc. 96.

4. *Ibidem*, doc. 289.

5. Athanase Mironescu, *Istoria Mănăstirii Cernica*, București, 1930, p. 59—61. I. L. Georgescu și Roman Stanciu, *Mănăstirea Cernica*, București, 1969, p. 8—9 unde referindu-se la documentul din 1608 socotesc biserica anterioară acestei date.

6. *Ibidem*, p. 7—9.

Stratul 1 de argilă nisipoasă cenușiu-castanie este viu, iar stratul 2 de argilă nisipoasă cu insule de pământ negru conține bucăți rare de cărămizi și de mortar, el formând nivelul pe care a fost construită cea mai veche biserică. Stratul 2 a constituit deci un prim nivel de construcție și de călcare. Straturile 3 (3 a, 3 b și 3 c) s-au format în cursul fazelor de evoluție ale bisericii vechi, iar straturile 4 și următoarele în cursul funcționării bisericii actuale.

Biserica veche, descoperită prin săpături arheologice, este compusă din altar, naos, pronaos și pridvor. Ea este orientată 226° VSV și are o lungime totală la exterior de 19,60 m, iar la interior de 18,35 m. Ea a cunoscut în evoluția sa patru faze (I—IV) bine stabilite din punct de vedere stratigrafic și arhitectonic.

În faza I-a altarul era prevăzut cu o absidă poligonală cu 7 (șapte) laturi la exterior și rotundă în interior. Dimensiunile interioare ale altarului sînt de 4,75 m pe direcția nord-sud și de 3,90 m pe est-vest. La împreunarea cu zidurile laterale ale naosului, spre sud și respectiv nord, absida altarului făcea cîte un colț monumental (S.A. și B) construit din cărămizi și mortar. Aceste colțuri constituiau la exterior limitele altarului, de aici pornind pe o direcție dreaptă est-vest zidurile laterale ale unui naos simplu în formă de navă.

Naosul, lung de 5,60—5,85 m pe direcția est-vest și lat de 6,07 m pe cea de nord-sud, deși în formă de navă, are pereții interiori ai zidurilor de nord și sud curbați. De pe aceste ziduri, sub forma unor ieșituri se înălțau 2 stâlpi (Pilaștrii 1 și 2) cu urme de tencuială. Ei susțineau probabil un arc semicilindric care a putut face parte dintr-un grup de arcuri ce susțineau, peste naos, o turlă.

Partea de vest a naosului se închidea printr-un zid, iar pe zidul de nord se constată o mare îngroșare cu urme de tencuială pe alocuri. Acestea dovedesc că aici era intrarea în casa unei scări drepte, orientată est-vest, încastrată în zid. Scara trecea din naos în pronaos, tăind zidul de vest al naosului, și ducea la o clopotniță situată peste partea de vest a naosului și cea de est a pronaosului.

Zidurile de nord și sud ale naosului se continuau spre vese formînd laturile nordice și respectiv sudice ale pronaosului. Acestea, avînd o lungime interioară de 3,35 m est-vest și o lățime de 6,05 m nord-sud, se închidea spre vest, despărțindu-l de pridvor, cu un zid ce se înălța probabil pînă la acoperiș și care era prevăzut la mijloc cu o trecere cu ușă, al cărui prag scund se mai observă.

Pridvorul, cu dimensiunile interioare de 3,42 m est-vest și 6,53—6,59 m nord-sud, are zidurile de nord și sud în continuarea celor ale pronaosului cu care sînt țesute. Dar prin faptul că aceste ziduri sînt mai înguste cît și prin acela că la exterior fac un mic cot în afară, interiorul pridvorului este mai lăt decît cel al pronaosului.

În interiorul pridvorului se aflau doi stâlpi-pilaștrii (P 7 și 8) cu secțiunea pătrată. Ei trebuie să fi susținut o turlă (sau două mai mici) ce se sprijinea și pe arcuri înfundate în zidul dintre pridvor și pronaos.

După cum s-a văzut, din analiza documentelor reiese că biserica a fost construită ante anul 1603. La această concluzie concură și aspectul exterior al absidei altarului compus dintr-o zidărie de cărămizi subțiri cu rosturi bine umplute cu mortar gros și bine netezite. Acest tip de zidărie se aseamănă cu cel al construcțiilor din secolul al XVI-lea. Astfel ridicarea bisericii din faza I-a s-a făcut probabil în a doua jumătate a secolului al XVI-lea de către Radu Captariu, proprietarul moșiei din acest loc, ca și în cazul primei biserici din satul vecin Mărăcini.

Sfârșitul primei faze a bisericii trebuie să se fi petrecut la finele secolului al XVI-lea, poate chiar în timpul domniei lui Mihai Viteazul, când biserica suferă mari distrugereri. Altarul și naosul sînt puternic degradate. Turla inițială, existentă probabil peste naos, s-a prăbușit. Toate acestea impun o refacere radicală, petrecută în primul deceniu al secolului al XVII-lea, efectuată desigur de către marele vornic Cernica cel ce inzestrează mănăstirea cu numeroase moșii.

Cu aceste refaceri începe *faza a II-a* din evoluția bisericii. Stratigrafic se constată că deasupra stratului 2, care la partea sa superioară a constituit nivelul de construcție al bisericii din faza I-a, se află stratul 3a compus din pămînt negru sau negru-castaniu cu bucăți de mortar și cărămizi ce provin din distrugerile și refacerile amintite. Din acest strat pornesc gropile fundațiilor zidurilor bisericii ce aparțin acestei faze, iar pantea sa superioară devine nivel de călcare.

Biserica are acum o lungime totală la exterior de 18,70 m, iar în interior de 17,10 m. Absida altarului își scurtează conturul exterior, avînd acum doar cinci laturi ce se vor păstra pînă la sfârșitul folosirii bisericii. Micșorarea de la 7 la 5 a laturilor exterioare ale absidei altarului a însemnat și o reducere a lungimii pe axa longitudinală est-vest a altarului, astfel explicîndu-se micșorarea lungimii totale a bisericii. Altarul are acum 2,65 m pe direcția est-vest și 3,90 m pe cea nord-sud.

Menționăm însă că dacă conturul exterior al absidei altarului s-a modificat el a rămas tot poligonal, iar cel interior rotund ca și în faza I-a.

O altă modificare importantă a constituit-o îngroșarea substanțială a absidei altarului prin adăugirea unei zidării alipite la peretele interior care a îngroșat în special laturile și capetele absidei. După adăugirea acesteia peretele interior al absidei altarului a fost acoperit cu o tencuială pictată cuprinzînd trei dungi paralele în culorile albastru, cenușiu-marونیu și alb.

Aceste lucrări de îngroșare au fost determinate de faptul că zidul absidei din faza I-a era prea subțire și prea puțin rezistent pentru a sprijini o boltă cu, probabil, o turlă.

În brațul de nord al absidei se deschide acum, chiar în zidăria adăugată, un lăcaș de formă trapezoidală ce a servit drept proscomidie. Pereții ei sînt acoperiți cu un strat de tencuială, iar partea sa de jos este prevăzută cu un pervaz (Fig. 2/2—3).

Pe peretele opus, în brațul sudic al absidei, se află o mică nișă de formă dreptunghiulară ce a servit drept diaconicon al cărui pereți sînt de asemenea tencuiți cu o zugrăveală cenușie.

Restul bisericii continuă a păstra contururile din faza I-a constatîndu-se însă o reparare a zidului de sud al pronaosului. Reparația trebuie să fi fost prilejuită de o crăpare a zidului în timpul evenimentelor ce au marcat sfârșitul primei faze.

Nivelul de călcare din interiorul bisericii datează încă din faza I-a, el fiind identificat în interiorul altarului, naosului și pronaosului. El este reprezentat printr-un pavaj de cărămizi. Acest nivel de călcare comun fazelor I și II constituie nivelul I de călcare din interiorul bisericii.

În schimb în curtea bisericii se constată un nivel II de călcare care corespunde cu soclul fundației absidei altarului reamenajată și transformată la începutul fazei a II-a. Partea superioară a noului strat 3a, format după cum am mai spus în această fază constituie tocmai acest nivel II de călcare.

Dintre descoperirile demne de remarcat din această fază sînt trei cavouri situate toate în pronaos. Chiar în centru, lingă zidul de sud al bisericii actuale a fost descoperit cavoul nr. 1, căruia i s-au păstrat doar pereții de est, sud și vest. Cavoul

era acoperit cu o boltă de cărămizi din care s-au păstrat numai rămășițele pe laturi. Datorită acestui fapt cit și celui că în interiorul lui nu s-au descoperit nimic rezultă că respectivul cavou a fost jefuit la data construirii noii biserici.

Prin poziția sa centrală el putea conține osemintele unui membru din familia ctitorului, poate chiar pe cele ale marelui vornic Cernica.

Alipit de peretele de sud al cavoului nr. 1 se află cavoul nr. 2 din care, în afara peretelui de nord, se mai păstrează fracțiuni din zidurile de vest și est. Iar în spațiul din sud-estul pronaosului se află cavoul nr. 3 căruia i s-a conservat în întregime doar zidul de sud, iar parțial cele de vest și est. Fundul cavourilor nr. 1 și 3 este marcat prin rînduri paralele de cărămizi situate pe direcția nord-sud.

Osemintele celor înhumați inițial în cavourile nr. 2 și 3 au fost reînhumate ulterior, dar tot în faza a II-a, în partea de vest a cavoului nr. 2. În restul spațiului cuprins între zidul de sud al cavoului nr. 3 și zidul de nord al cavoului nr. 2 a fost înmormîntat un personaj care probabil a aparținut aceleiași familii (mormîntul 27) (Fig. 3/3). Dintre obiectele de inventar descoperite în acest mormînt menționăm două bumbi de cupru decorați în tehnica «au repoussé» și un inel de argint cu decor pe saeton.

Dovada tuturor acestor înmormîntări în faza a II-a o constituie faptul că, stratigrafic, toate aceste cavouri sînt acoperite de un strat de nisip ce se află sub nivelul de călcare din interiorul bisericii folosit în faza a III-a. Situația este similară și pentru mormîntul (nr. 27 bis) descoperit lângă zidul de sud al pronaosului suprapus de pavajul de cărămizi ce va funcționa în faza a III-a.

În privința planului și a altor elemente de arhitectură a bisericii din fazele I și II se observă numeroase analogii cu biserica din satul Siliștea Snagovului (fost Turbați, jud. Ilfov) construită de asemenea în secolul al XVII-lea⁷. Existența acestor analogii este o dovadă în plus la contemporaneitatea celor două biserici și la dotarea fazei a II-a din evoluția bisericii de la Cernica în cursul secolului al XVII-lea.

Prin urmare toate aceste refaceri din faza a II-a sînt opera marelui vornic Cernica care, dacă nu a construit o ctitorie nouă, a refăcut într-adevăr o veche biserică din temelii.

În privința sfîrșitului acestei faze II trebuie coroborate documentele cu datele arheologice. Din documente reiese că la 2 august 1685 Mănăstirea Cernica este închinată ca metoh Mitropoliei Țării Românești de către urmașii marelui vornic Cernica, adică Cernica comisul și Dragomir iuzbașa⁸. Cauzele acestei închinări reies dintr-o scrisoare mai tîrzie din septembrie 1750 a mitropolitului Neofit către patriarhul Chiril al Constantinopolului «deoarece Mănăstirea Cernica rămăsese săracă și era prost îngrijită»⁹.

Prin această scrisoare mitropolitul Neofit răspundea cererii din septembrie 1750 trimise de patriarhul Chiril către mitropolitul și boierii Țării Românești întrebînd de ce Mănăstirea Cernica, închinată Patriarhiei de Constantinopol și ca metoh celei de Alexandria în 1719, nu-i mai este închinată¹⁰.

7. N. Ghica-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia*, III, București, 1953, p. 72, p. 1, CCI, fig. 373.

8. Arhivele Statului București, *Indice cronologic nr. 1*, vol. I, București, 1961, p. 240, doc. 2797; Arh. St. Buc., Mitropolia Țării Românești, D. XXXIII/20 și ms. 128; f. 50 v.

9. Arh. St. Buc., *Indice cronologic nr. 1*, p. 478, doc. 5655; Arh. St. Buc., fond Mitr. T. Rom., original grecesc, D. XXXIII/17.

10. Arh. St. Buc., *Indice cronologic nr. 1*, p. 478, doc. 5656; Arh. St. Buc., Mitr. T. Rom. original grecesc, D. XXXIII/16.

De aceea, între aceste două date 1685, când este închinată Mitropoliei Țării Românești, și 1719, când este dată Patriarhiei de Constantinopol trebuie să se fixeze sfîrșitul fazei a II-a și începutul fazei a III-a.

Din punct de vedere stratigrafic se constată însă un fapt interesant, și anume, că groapa mormîntului nr. 1 cu monetă din 1703 pornește din stratul 3a, el aparținînd prin urmare fazei a II-a în schimb groapa mormîntului nr. 30 cu monetă tot din 1703 pornește din stratul 3b, el aparținînd deci frazei a III-a. Ținînd seama și de perioada de circulație a monetelor se poate considera că în acești primi ani, eventual primul deceniu, al secolului al XVIII-lea are loc trecerea de la faza a II-a la faza a III-a. Este de altfel vremea domniei lui Constantin Brâncoveanu cînd, după cum se știe, se ridică sau se înfrumusețează numeroase monumente.

În faza a III-a se aduc bisericii foarte multe și însemnate transformări ce au avut drept scop mărirea considerabilă a spațiului ei interior. Zidurile de nord și sud ale naosului sînt demantelate pînă la nivelul de călcare, iar pe porțiunea dărîmată se adaugă două abside — una pe latura de nord și o a doua pe cea de sud. Astfel biserica devine de plan treflat (Fig. 3/2).

Demantelarea a afectat și cei doi stîlpi-semipilaștrii P1 și P2 care sînt acum suprapuși de cîte un capăt al absidelor naosului. Naosul are acum, în interior, o lungime de 6,25 m pe direcția est-vest și 9,80 m pe nord-sud. Pereții interiori ai absidelor sînt tencuiți și acoperiți cu zugrăveli ornamentale pe fond cenușiu-albastru. Motivul decorativ este reprezentat de triunghiuri cu laturile roșii, juxtapuse, unele cu vîrfurile în sus altele cu vîrfurile în jos. În centrul triunghiurilor se află cîte un motiv floral albastru (Fig. 2/4 și 3/1).

În cuprinsul brațului de est al absidei sudice s-a descoperit o amenajare patruleteră formînd o mică cameră-tainiță (Fig. 3/4). Ea era umplută cu numeroase vase ceramice (câni și străchini) și de sticlă (pahare, cupe, candelă, sfeșnice). Un fragment de vas de sticlă provine din import de la Murano. Toate aceste obiecte se datează în secolele XVII și XVIII (Fig. 4/5 și 6/1).

Tot acum este demantelat și zidul dintre naos și pronaos. Efectuată de asemenea pînă la nivelul de călcare, ea a avut drept scop ușurarea trecerii din pronaos în naos și a se mări spațiul interior. Peste porțiunea rămasă a zidului se înalță doi pilaștrii (P3 și P4), stîlpi de susținere. De formă pătrată ei au fețele exterioare tencuite și acoperite cu zugrăveli ornamentale (motive florale) în roșu și negru.

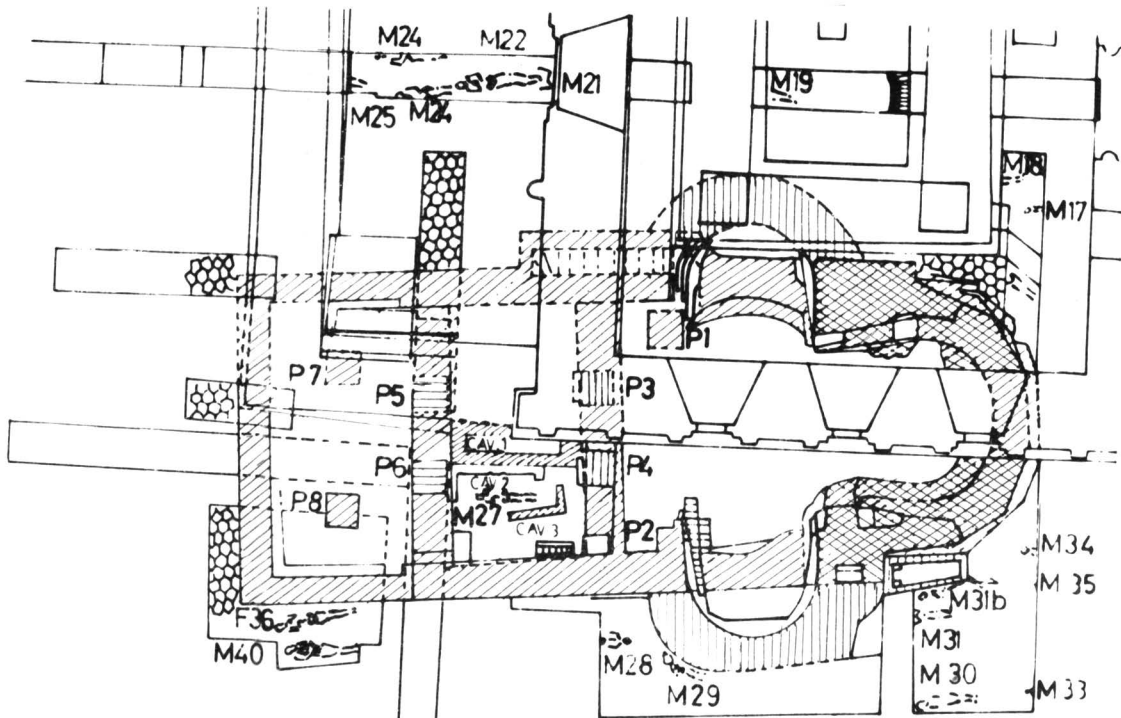
Acoperiți cu o tencuielă zugrăvită sînt și fețele interioare ale zidurilor de sud și nord ale pronaosului. (Fig. 7). Decorul constă dintr-o bandă de romburi cu vîrfurile în jos, un romb roșu alternînd cu unul albastru.

Tot acum are loc și pictarea pilaștrilor 7 și 8 din pridvor.

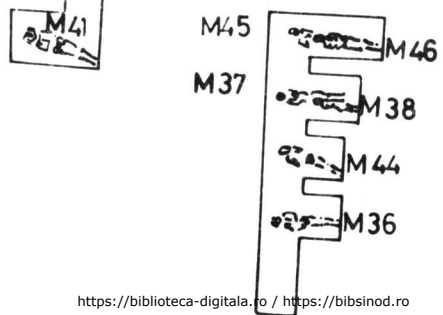
Toate aceste transformări duc la refacerea bolților de pe naos și pronaos, precum și a eventualelor turle de deasupra lor. În interiorul bisericii se constituie un nou nivel (II) de călcare reprezentat printr-un pavaj de cărămizi.

Exteriorul bisericii este tencuit în alb, iar în curte este adus stratul 3b format din pămînt castaniu cuprinzînd puține bucăți de cărămizi și de mortar. Acest nou strat a constituit un nivel III de călcare în exteriorul bisericii, el îngropînd fundația zidurilor pînă la punctul unde începea tencuielă albă (Fig. 2/1).

La sud de altar și alîpăt lui se ridică o mică construcție, din cărămidă, de formă trapezoidală. Rostul ei nu a putut fi precizat.

- FAZA I
- FAZA II
- FAZA III
- FAZA IV

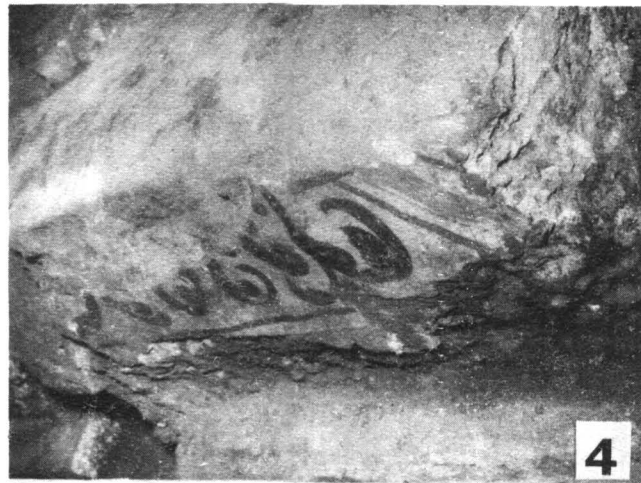
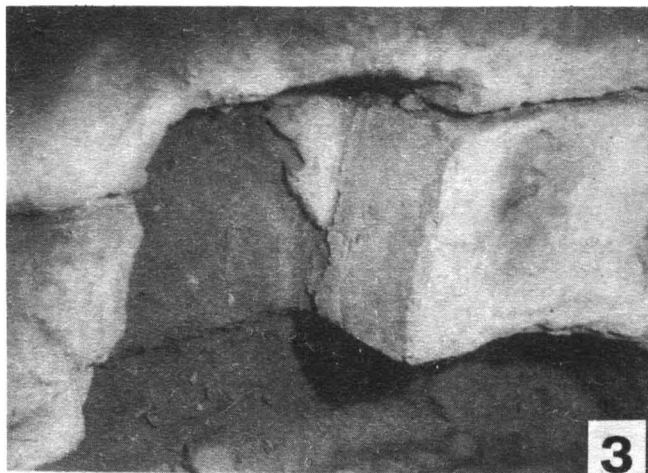

Fig. 2 – Aspecte din timpul săpăturilor: 1. zidul exterior, nordic, al altarului; 2–3. proscomidia;

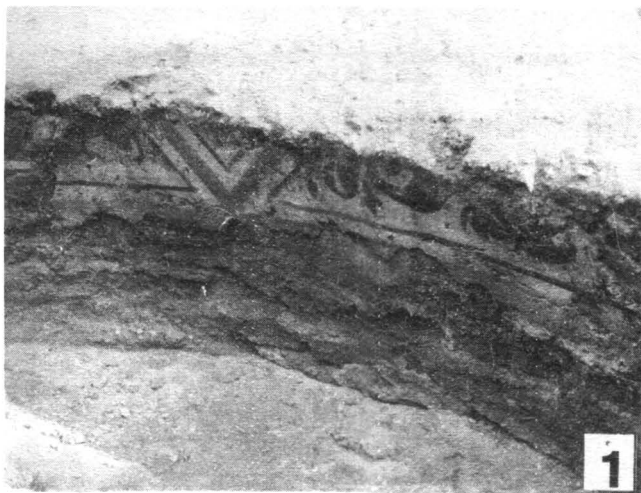

Fig. 3 — Aspecte din timpul săpăturilor: 1. urme de frescă pe absida nordică a naosului; 2. absida sudică a naosului; 3. cavourile nr. 2 și 3 cu mormintele nr. 2 și 3; 4. amănunțimea din zidul absidei sudice a naosului

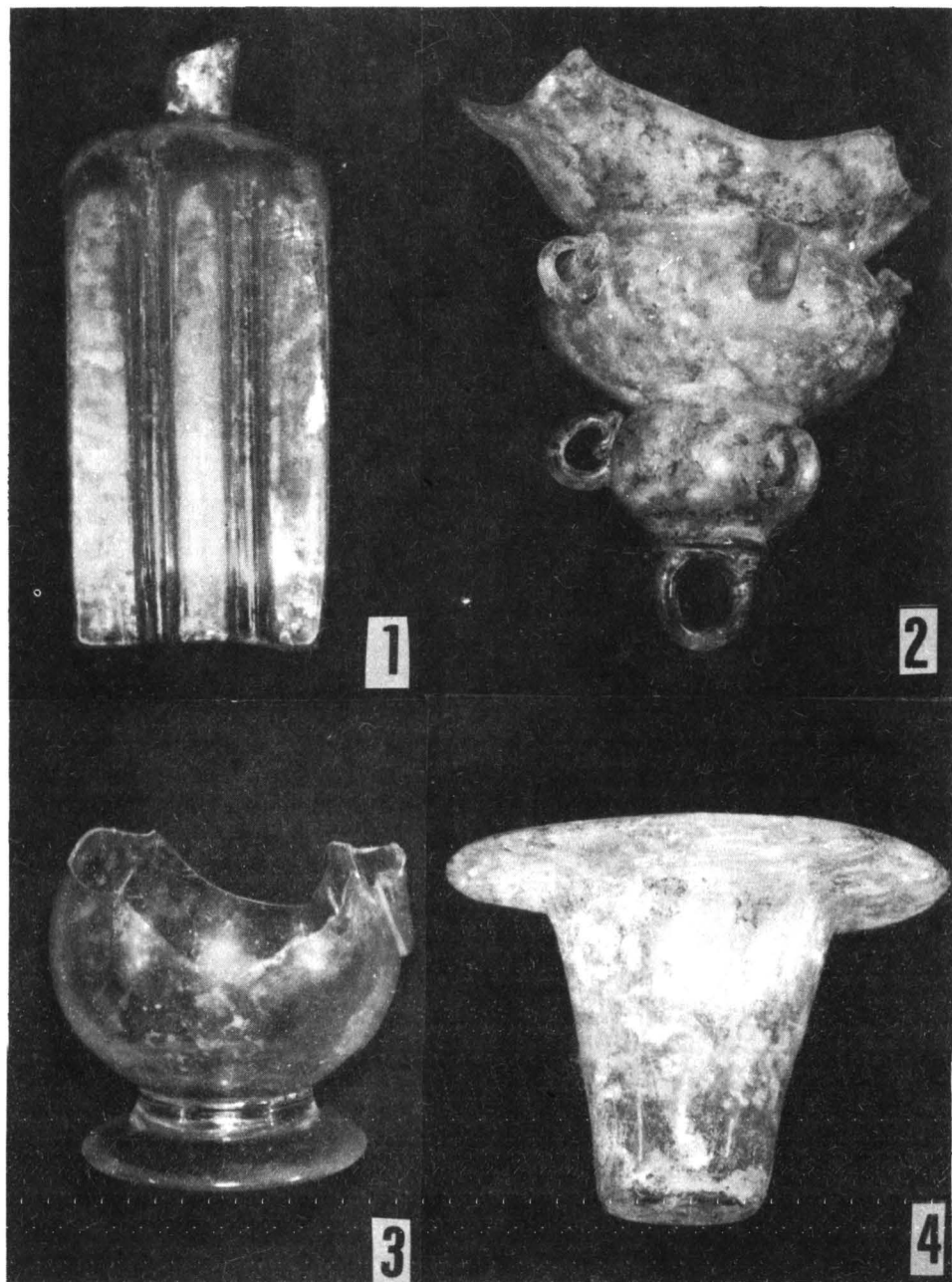

Fig. 4 – Vase de sticlă descoperite în tainița naosului

Fig. 5 – Ceramică descoperită în tainița naosului

1

2

3

4

Fig. 6 – 1. cană din lut ars descoperită în tainița naosului; 2. chivotul bisericii din 1793; 3–4. paftale descoperite într-un mormînt

Fig. 7 – Fragment din fresca bisericii

МОНА^Х ВИСАРИ^И

1

ПОМЕНИ ГДМ
ПАТЕНІЕ МОНА
ЛЪЗНА

2

ПОМЕН
ГДМ
ТЕР
СНМЬ
МОНУХ

3

Fig. 8 – Cărămizi cu inscripții din mormintele unor monahi

Referitor la sfârșitul fazei a III-a se constată o oarecare neconcordanță între documente și datele arheologice. Astfel la 14 septembrie 1750 are loc a doua închinare a Mănăstirii Cernica către Mitropolia Țării Românești de către divanul țării¹¹, pentru ca apoi un document din 1751 emis de Grigore Matei Ghica să spuie că «au fost rămas sfânta mănăstire la multă lipsă, încă și pustie de nici un preot n-a fost avînd să slujească»¹².

Iar Cassian monahul în a sa «Istoria sfintelor mănăstiri Cernica și Căldărușani» spune că «a rămas sfîntul lăcașul acesta cu toțul pustiu și nelocuit de nimeni mai bine de 70 ani» (față de anul 1781)¹³.

Arheologic însă se constată o continuitate de locuire. În acest sens stau mărturie mormintele călugărilor Gherasim (m. 39), Partenie (m. 40) mort în 1746 și Vișarion (m. 41), (Fig. 8) precum și cel al copilului din mormîntul 38 ce avea depusă pe piept o monetă otomană emisă în 1754 de către sultanul Osman III (1754-1757).

În faza a IV-a se aduc bisericii cîteva modificări care-i dau o lungime totală în exterior de 18,85 m, iar în interior de 17,25 m. Zidul dintre pronaos și pridvor se demantează pînă la nivelul de călcare peste el ridicîndu-se doi stîlpi-pilaștrii (P5 și P6) de formă pătrată, cu suprafața exterioară acoperită cu o tencuială ornamentată cu motive decorative în culori.

O importantă transformare suferă în această fază pridvorul. Dacă în primele trei faze, pe baza analogiilor cu biserica din Turbați (Siliștea Snagovului) și a faptului că pronaosul era închis, am socotit că el era deschis acum el se închide cu ziduri înconjurătoare ce se înalță pînă la boltă, delimitînd astfel biserica la vest și parțial la sud și nord.

Pridvorul nu putea rămîne deschis deoarece zidul dintre pronaos și pridvor a fost, după cum am mai spus, demantelat. De aceea pare curioasă înfățișarea chivotului bisericii păstrat în Muzeul Mănăstirii Cernica, chivot datat 14 mai 1793, care conține un pronaos-pridvor deschis cu 12 stîlpi împrejur (Fig. 6/2). În schimb prezența celor cinci turle pare a fi justificată: una peste naos existentă probabil încă din faza I-a dar refăcută succesiv; o turlă mică deasupra pridvorului; probabil (nu este sigur) o turlă mică peste altar; două turle mici deasupra pronaosului înălțate în faza a IV-a.

Conform chivotului ferestrele naosului bisericii erau înzestrate cu un traforaj de metal cuprinzînd ochiuri romboidale prevăzute cu sticlă colorată. Lumina era astfel filtrată din afară în interior devenînd albăstrui-verzuie. Această întocmire a ferestrelor aparține arhitecturii islamice și este răspîdită în epoca medievală în Orientul Apropiat și Egiptul musulman, de unde a fost apoi introdusă și în Țara Românească.

Lucrările de refacere a bisericii au necesitat, la terminarea lor, repararea și a pavajului de cărămizi din interiorul bisericii. Același lucru s-a petrecut și în curtea bisericii. Aici este adus stratul 3c format dintr-o pătură subțire de argilă nisipoasă castanie sau galbuie conținînd mici bucăți de mortar (3c1) suprapusă de o dungă de

11. Arh. St. Buc., Indice cronologic nr. 1, p. 478, doc. 5657; Arh. St. Buc., Mitr. T. Rom., original grecesc, D. CCXCVIII/3.

12. I. L. Georgescu și R. Stanciu, *op. cit.*, p. 9.

13. Cassian Cernicanul, *Istoria sfintelor mănăstiri Cernica și Căldărușani*, București, 1870; passim; Athanasie Mironescu, *op. cit.*, p. 104, unde vorbind de daniile către popa Timotei călugărul din 1771 îl socotește «ca o verigă de unire» între faza veche și nouă a mănăstirii.

nisip gălbui (3c2). Aceste două pături aduse au ridicat nivelul solului din acea vreme încît rîndurile cele mai de jos din zidurile bisericii, care în faza a III-a fuseseră tencuite, au fost îngropate.

Deasupra celor două pături a fost aşternută, în majoritatea locurilor, o dungă roşie de cărămizi pisate, sau, în alte locuri, de o dungă albă de mortar. Această dungă roşie sau albă a constituit ultimul nivel (IV) de călcare din curtea vechii biserici.

În zona din imediata apropiere a zidurilor bisericii s-au creat în această fază pavaje din cărămizi hexagonale. Limitele lor exterioare sînt marcate printr-o bordură de cărămizi dreptunghiulare sau pătrate.

Faza a IV-a din evoluţia bisericii vechi Sf. Nicolae constituie ultima sa etapă. Începutul este marcat de venirea stareţului Gheorghe la 1 septembrie 1781 cînd, după spusele ieromonahului Protasie, locul era pustiit şi în ruină, pictura căzută şi pardoseala stricată¹⁴. Lucrările de refacere au fost repede executate astfel încît la 6 iunie 1788 domnitorul Nicolae Mavrogheni (1786-1790), într-un hrisov dat Mănăstirii Argeş, are cuvinte de laudă pentru stareţul Gheorghe şi «cei 100 de fraţi călugări» care «muncind şi lucrînd ei înşişi cu mîinile lor, au deschis şi au împodobit acel loc ce rămăsese pustiit»¹⁵.

Este de menţionat în acest sens descoperirea pe pavajul II al absidei sudice a naosului a unei monete otomane de o para emisă în Egipt, în anii 10-15 de domnie ai sultanului Abdul Hamid I (1773-1789). Ea ar putea marca prin urmare perioada de tranziţie între biserica din faza a III-a şi cea din faza a IV-a, perioada de executare a reparaţiilor din timpul stareţului Gheorghe cînd are loc o refacere a pavajului II din interiorul bisericii.

Sfîrşitul fazei a IV-a şi implicit al utilizării bisericii, trebuie să fi fost provocat de cutremurul din 14 octombrie 1802 cînd, după cum am mai spus, «s-au stricat acest vechi schit». Pe acest loc noul stareţ Timotei va ridica între 15 august 1809 şi 27 iulie 1815 actuala biserică Sfîntul Niculae.

Stratigrafic se constată că după dezafectarea şi dărîmarea vechii biserici a fost adus şi depus, în curtea din jurul ei, stratul 4 format din pămînt negru-gălbui. Peste el a fost aşternut un pietriş ce a format nivelul de călcare al curţii din jurul noii biserici. În schimb în interiorul bisericii, deasupra dungii roşii (3 c), s-au adus mai multe straturi de pămînt care au făcut ca actualul nivel de călcare din biserică să fie cu mult mai sus decît cel din exterior.

Prin dimensiunile ei — 43 m lungime, 11 m lăţime şi 15 m înălţime — actuala biserică Sf. Nicolae de la Cernica este una dintre cele mai mari din Muntenia. Dar în afara mărimii, această nouă biserică de plan treflat, se remarcă în interior prin valoarea deosebită a picturii. Studiul ei ar necesita un articol special. Menţionăm doar că deasupra uşii diaconiconului, într-o scenă destul de naiv executată, se iscăleşte «Fotache zugraf, 1815, mai, 29». Stilul şi slovele sînt net diferite de cele din restul bisericii care constituie splendoarea monumentului.

Dar şi în acest caz, dacă rezistele superioare ce se remarcă printr-o tratare realisă, plină de mişcare şi culoare, registrul inferior este mult mai static şi încărcat

14. Protasie Ieromonahul, *Insemnări din viaţa stareţului Gheorghe*, manuscris din 1782, Biblioteca Mănăstirii Cernica; Ath. Mironescu, *op. cit.*, p. 128; I. L. Georgescu şi R. Stanciu, *op. cit.*, p. 10; Academia R.S.R., Ms. R., 2042.

15. Ath. Mironescu, *op. cit.*, p. 137-138; I. L. Georgescu şi R. Stanciu, *op. cit.*, p. 10.

în genul barocului. Deși de o parte și alta a amvonului este trecută data executării acestor picturi «iunie, 1815», dintr-un document din 20 mai 1815 reiese că ea nu era încă terminată. Este vorba de trei scrisori identice și trimise concomitent de starețul Timotei negustorilor, mitropolitului și domnitorului Moldovei prin care cere ajutor pentru terminarea zugrăvirii bisericii ce n-a fost pictată decât pe două treimi¹⁶.

Acest lucru se va desăvârși în anii 1820—1821, în timpul stăreției Sfintului Calinic, cum rezultă din pisanăa pictată în interiorul bisericii deasupra intrării, peste fresca veche. Dar din păcate numele pictorului nu ne este cunoscut.

*

Din prezentarea tuturor datelor de mai sus, coroborînd descoperirile arheologice cu cele consemnate de documentele epocii, a reieșit istoria mai puțin cunoscută a unui important lăcaș de cult și de cultură din preajma Bucureștilor care, după mijlocul secolului al XIX-lea și pînă în prezent, a avut și are un important rol în viața monastică a țării.

GHEORGHE CANTACUZINO

și

GEORGE TROHANI

16. Academie, Ms. R. 5678 — *Pomelnicul Mănăstirii Cernica*, 1, iunie 1936, f. 3—5.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

TÎRNOSIREA BISERICII DIN SATUL MOCEȘTI, PAROHIA IORDĂCHEANU, JUD. PRAHOVA

Duminică 7 oct., 1979, într-o frumoasă zi de toamnă, dătătoare de noi speranțe, de har și pace, credincioșii parohiei Iordăcheanu — Prahova, Protoieria Vălenii de Munte, au trăit clipe de bucurii duhovnicești, datorită slujbei de tîrnosire a bisericii «Sf. Dumitru» din satul Mocești. Bucuria lor a fost sporită și de faptul că slujba a fost oficiată de către un vădică înconjurat de un sobor de preoți.

La ora 8,30, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar-patriarhal, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh IUSTIN, sosește în fața bisericii și este întâmpinat de către P. S. Protoieru Ilie T. Vasile, al Protoieriei Vălenii de Munte, împreună cu soborul de preoți.

Urmează slujba de sfințire a Sfintului Locaș, prin stropirea cu apă sfințită și ungerea cu Sfîntul și Marele Mir. Se citește documentul, apoi toți credincioșii, pe rînd, intră în Sfîntul Altar și sărută Sfînta Masă.

La ora 11,30 începe Sfînta Liturghie, răspunsurile fiind date de către un grup de seminariști și de credincioșii prezenți.

Președea a fost ținută de P. C. Preot Joița Alexandru, de la parohia Prăjani — Slănic.

În cadrul slujbei a fost hirotonat în diacon, tînărul Voicu Aurică.

La sfîrșitul Sfîntei Liturghii, P. C. Protoieru Ilie T. Vasile face o scurtă dare de seamă asupra bisericilor din Protoieria Vălenii de Munte, arătînd că preoții își îndeplinesc cu conștiinciozitate îndatoririle sacerdotale; bisericile, cimitirele sînt bine îngrijite și se străduiesc să le împodobească cu picturi, așa cum a reușit P. C. Preot Ion Gheorghe, parohul parohiei Iordăcheanu.

Mulțumește P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar-patriarhal, care și-a lăsat treburile importante ce le are în conducerea Sfîntei noastre Biserici și a poposit în mijlocul nostru, să ne desfăteze duhovnicește. Roagă să transmită P. F. Părinte Patriarh că preoții și credincioșii noștri iubesc credința și datina străbună, jertfind cu dragoste pentru propășirea Bisericii.

În continuare, P. C. Preot Ion Gheorghe — paroh al Parohiei Iordăcheanu, își manifestă bucuria de a avea în mijlocul credincioșilor săi pe P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul și descrie lucrările executate la biserica din satul Mocești, care au constat din: tencuieli interioare, turnarea mozaicului în interiorul bisericii, închiderea pridvorului bisericii cu ferestre metalice și executarea picturii, din nou, în tehnica frescă.

Mulțumește bunilor enoriași care au contribuit cu obolul lor, la executarea acestor lucrări și Conducerii Arhiepiscopiei Bucureștilor, care a acordat un ajutor prețios în vederea terminării lucrărilor.

Luând cuvântul, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul arată că se bucură pentru activitatea preoților din Protoieria Vălenii de Munte, în dorința de a înfrumuseța bisericile păstrate de la strămoșii noștri, arătând că «Biserica Ortodoxă Română este Biserica neamului nostru românesc, o Biserică ce a fost și este alături de popor și apoi ne îndeamnă «să fim credincioși strămoșilor noștri și ai acestui pământ al nostru. Orice vânt care vine și vrea să vă despartă de Biserica strămoșească și să vă abată sufletul către alte învățături greșite, să nu vă clinească în hotărîrea de a rămîne fii devotați ai Bisericii Mîntuitorului Hristos, ai Bisericii noastre strămoșești. Păstrați-vă credința pe care au avut-o moșii și strămoșii noștri».

Referindu-se la pericopa evanghelică, P. S. Saarată că învierea fiului văduvei din Nain, reprezintă dragostea lui Dumnezeu față de oameni, iar din aceasta decurge garanția învierii noastre, căci dacă nu vom muri, nici nu vom învia.

În încheiere, felicită pe enoriași în frunte cu P. C. Pr. Ion Gheorghe, căruia i se acordă rangul de iconom.

La sfîrșit se oficiază un polihroniu pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh IUSTIN, pentru Conducătorii țării și pentru credincioșii care au luat parte la slujbă.

După terminarea slujbei, credincioșii s-au îndreptat spre casele lor, cu inimile pline de bucurie duhovnicească oferită de această înălțătoare sărbătoare.

Protoieru ILIE T. VASILE

ÎNȚILNIREA COLEGIALĂ A ABSOLVENȚILOR SEMINARULUI CENTRAL DIN BUCUREȘTI, SERIA 1939

În ziua de marți 11 septembrie 1979, absolvenții Seminarului Central din București s-au revăzut la Seminarul teologic de la Radu Vodă din București, cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la absolvire.

La ora 10 dimineața, în prezența elevilor promoției de odinioară, un sobor alcătuit din preoții: Niță Grigorescu — București; Pr. Ion Foculescu — Drobeta Turnu Severin; Pr. Nicolae Bărzoî — Săveni Ialomița a oficiat un parastas pentru profesorii și colegii decedați.

După aceea, s-a oficiat un Te-Deum de mulțumire lui Dumnezeu și un polihroniu pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, pentru conducătorii Statului și pentru cei prezenți. Răspunsurile la strană au fost date de către colegii prezenți și soțiile lor. A urmat, după aceea, fotografierea tuturor în curtea bisericii.

La ora 12, o sală de curs de la Seminarul teologic Radu-Vodă a găzduit întreaga asistență formată din profesorii și absolvenții cu soțiile lor. Dintre profesori au fost de față: P. C. Pr. Nicon Popescu și Prof. Maxim Vasiliu.

După rugăciunea: «Împărate Ceresc» cuvîntul de deschidere a fost rostit din partea promoției de către Pr. Niță Grigorescu de la parohia Constantin Brincoveanu, București, șeful clasei, care a spus printre altele: «Îmi revine deosebita cinste și totodată îndatorirea ca în numele colegilor din promoția 1939, să rostesc un cuvînt scurt de deschidere, cu prilejul acestei revederi, la 40 ani de la terminarea Seminarului teologic.

Revederile colegiale, au creat o tradiție, ca la anumite intervale de timp, să se întâlnească colegii, pentru aniversarea promoției după cuvîntul psalmistului. «Cît de frumos este atunci, cînd se adună frații împreună», sau după cuvintele poetului Mihai Eminescu: «trecut-au ani, ca norii lungi pe șesuri și niciodată n-au să mai vină iară», sau ale cronicarului Miron Costin: «trec vremurile ca umbra, ca umbra de vară, cele ce trec nu mai vin, nici nu se întorc iară și ca apa în cursul său cum nu se oprește, așa cursul vieții nu mai conținește».

Cele mai frumoase zile din viața noastră sînt, acelea pe care le îngropăm în cripta amintirilor cu viața de seminar, cu bucuriile, necazurile și emoțiile examenelor.

Timpul a intrat în amintirea anilor petrecuți laolaltă, pentru ca astăzi să ne adune pe cei rămași în viață. Amintirea este hrana sufletească a omului și vorbirea cu trecutul. Amintirea este întreaga poezie a vieții noastre de elev, cu etapele din viața noastră, așa cum de altfel știm din anul 1974, cînd ne-am revăzut la 35 de ani după absolvirea seminarului. O parte din promoția noastră au urmat cursurile Facultății de Teologie alții cursurile Facultății de Drept, sau de Litere. Au îmbrăcat haina preotească, unii după terminarea seminarului, alții după terminarea teologiei. Făcînd abstracție de profesie și locul de muncă, toți n-au ascuns talanții dobîndiți. Cei care au devenit preoți de parohie, au împlinit preoția ideală a Sf. Ion Gură de Aur, iubind biserica lui Hristos, păstrătoarea învățăturii lui, restaurînd bisericile și împodobindu-le cu picturi noi și obiecte de cult, după cuvintele Sf. Scripturi: «rîvna Casei Tale, mă va minca Doamne...».

Sîntem copleșiți de emoție și mare bucurie, dar și îndurerăți sîntem pentru colegii care au decedat (7 la număr) în acest timp de la absolvire.

Mare ne este bucuria și cred că sînt în asentimentul tuturor colegilor, că ne revedem cu foștii noștri profesori și regretăm că majoritatea lor au trecut spre cele veșnice. Nu vom uita pe foștii noștri profesori, care ne-au dat din cunoștințele lor. Ei au plecat, dar sînt mereu în mijlocul nostru — prin tot ceea ce ne-au dăruit și noi ca niște albine — care adună nectarul din flori — am adunat și ne-am însușit, tot ceea ce ei ne-au dat mai bun.

Îmi exprim marea mulțumire sufletească pentru această reuniune colegială și aduc mulțumire Bunului Dumnezeu pentru ajutorul dat fiecăruia în viață.

În aceste momente solemne gîndul nostru se îndreaptă plin de recunoștință către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, înțelept îndrumător și ocrotitor, care ne-a acordat înalta binecuvîntare de a ne revedea.

Mulțumim și conducerii statului, prin Departamentul Cultelor, pentru sollicitudinea arătată Bisericii și nouă slujitorilor.

Mulțumim foștilor noștri profesori, care n-au precupețit nici un efort în activitatea lor de a lumina pe elevii lor astăzi, la rîndul lor, îndrumători și păstori de suflete.

Mulțumim Direcției Seminarului teologic, pentru amabilitatea arătată față de această întâlnire colegială.

Le mulțumim celor prezenți pentru bucuria și deosebita cinste ce ne-au făcut fiind alături de noi și în fruntea noastră la această reuniune, iar tuturor colegilor și doamnelor soții vă spun: «Bine ați venit și bine ne-am revăzut cu dorința ca peste 5 ani, adică în anul 1984 să ne revedem la 45 ani de la absolvire.

După aceea a luat cuvîntul P. C. Pr. Nicon Popescu profesor și spiritual, care în cuvinte insuflețite arată cum trebuie înțeleasă preoția adevărată și care trebuie să fie atitudinea preotului față de enoriașii săi. S-a dat apoi citire catalogului seriei 1939, tot de către P. C. Sa Pr. Nicon Popescu. Fiecare, dintre cei prezenți a fost rugat să-și expună pe scurt ce a mai putut fiecare realiza în cei 5 ani de cînd s-au mai văzut, din 1974 — din punct de vedere familial, profesional și social-patriotic.

Pentru cei decedați s-a păstrat un minut de reculegere și reuniunea se încheie cu rugăciunea «Tatăl nostru».

Apoi promoția a aprobat să se trimită cu acest prilej sărbătoresc o telegramă de recunoștință și mulțumire către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin și către Dl. Președinte al Departamentului Cultelor, Ion Roșianu.

După aceea cei prezenți au mers în sala de mese în localul Seminarului teologic unde a avut loc o agapă frățească. A fost o atmosferă de înălțare spirituală, ca acum 40 de ani în sala de mese a Seminarului Central.

Aici s-au depănat amintiri din viața de seminar. În timpul mesei a luat cuvîntul: P. C. Pr. Nicon Popescu și P. C. Pr. Niță Grigorescu. S-a luat hotărîrea ca peste 5 ani, adică în anul 1984 să ne adunăm din nou la București.

Despărțirea a fost profund emoționată ca și revederea.

ASISTENT

† PREOTUL OLIMP N. CĂCIULĂ

(14 noiembrie 1905 — 11 februarie 1979)

L-am cunoscut, cu ani în urmă, pe cînd frecventam împreună cursurile Seminarului din Buzău. Avea o înfățișare plăcută, o inimă caldă, era apropiat, sincer și bun, cinstit și demn — toată viața și-a dăruit-o Bisericii, învățaturii și semenilor săi, gata să-i ajute în orice împrejurare.

S-a născut la 14 noiembrie 1905 în orașul Buzău. Tatăl său, un om harnic și un bun creștin, a izbutit să asigure numeroasei familii o existență demnă. Locuiau pe str. Colonel Buzoianu, la nr. 78: un frate mai mare ajunge șef de serviciu la C.F.R., o soră se căsătorește cu preotul Gheorghe Popescu (Valea Scheilor), o a doua cu Benone Clătici, profesor la Gimnaziul din Pătîrlage.

*

Primele două clase medii Olimp le-a promovat la liceul «B. P. Hașdeu» din orașul Buzău, se transferă apoi la Seminarul teologic pe care-l termină cu brio în iunie 1924. În toamna aceluiași an, înscris la Facultatea de teologie din București, obține, prin examen, o bursă la Internatul teologic de pe colina de la Radu-Vodă. În 1928

trece examenul de licență cu calificativul «magna cum laude». Nu rămîne însă în țară decît cîteva luni. În februarie 1929 este trimis, cu o bursă de Stat, la Atena, pentru studii de doctorat în teologie. În vara anului 1931, ia doctoratul cu calificativul «foarte bine».

Reînțors în țară, este hirotonit, în 1933, preot și duhovnic, cînd i se încredințează conducerea *Seminarului Nifon* din București — funcție pe care o deține pînă în 1942. Între anii 1942—1948, funcționează ca subdirector în Ministerul Cultelor și Artelor. Trece apoi asistent la Facultatea de teologie, director al Internatului teologic și, în paralel, este însărcinat cu rezolvarea problemelor ce le ridică relațiile externe bisericești dintre noi și celelalte popoare ortodoxe din Balcani. Era permanent la curent cu frămîntările religioase care făceau obiectul discuțiilor și tratativelor fie între Bisericele surori, fie între Bisericele ortodoxe și celelalte Biserici și confesiuni din răsăritul Europei.

În 1962 i se creează postul de *Inspector general patriarhal*. În noiembrie 1965—cînd împlinea 60 de ani—, nu i se aprobă pensionarea și este menținut în activitate pînă în 1968. Însă, pentru activitatea creatoare, desfășurată timp îndelungat, Prea Fericitul Patriarh Justinian hotărăște, să păstreze dreptul de a purta insignele rangului de *Inspector patriarhal*... pînă la moarte!

Astfel, piatra unghiulară a eforturilor sale, într-un sector de activitate, în care toate popoarele ortodoxe au aspirat, secole de-a rîndul, la înțelegere, s-a constituit întotdeauna numai din : umanism, destindere și colaborare.

*

Paralel cu această activitate, încărcată de mari răspunderi, munca de creație a preotului Olimp Căciulă s-a dublat întotdeauna cu valoroase preocupări didactice, literare și publicistice.

1. — Notăm, în primul rînd *Teza de doctorat*, în limba greacă : 'Η θεία Σϋχαριστία ὡς θυσία, Atena, 1931, 349 p. Lucrarea, după cum observă un recenzenț: «trebuie socotită printre cele mai lăudabile încercări făcute în Teologia Ortodoxă cu scopul de a pătrunde taina *Sfintei Euharistii*, atît cît omeneste este cu putință»¹.

Alcătuită din două părți : a) *Despre Jertă în general*, și b) *Despre jertfa euharistică în particular* — a fost și a rămas o lucrare de referință; voluminoasă și plină de adînci înțelesuri adunate din întreaga și bogata bibliografie folosită.

2. — *Anatematisme* Sf. Chiril al Alexandriei, București, 1937, 111 p.

3. — *Hristologia Sf. Ioan Damaschin*, după *Tratatul despre cele două voințe în Hristos*, București, 1938, 138 p.

4. — Sf. Grigorie al Nisei, *Fii desăvîrșit*, București, 1935, 59 p. (comentarii).

5. — Van Dyke, *Povestea celui de-al patrulea mag*, București, 1934, 6 p. (prelucrare).

6. — P. Brațiotis, *Autoritate și libertate în Teologia Ortodoxă*, M-rea Cernica, 1940, 32 p. (traducere).

7. — Sf. Vasile cel Mare, *Comentar la psalmi*, ed. II-a, 1943, 354 p. (traducere).

1. Dr. Iustin Moiescu, în «B.O.R.», LV, 7-10, iulie — oct. 1937, p. 523—28. O traducere rezumativă în l. română ne-a dat pr. R. Antofie, Buzău, 1940, 154 p. Aprecieri elogioase au fost exprimate și de curcările teologice ale Bisericii Catolice, V. Lenoir, în *Revue Apologetique*, t. LVI, 1933, p. 569.

8. — D. Gh. Ionescu, *Relațiile Țărilor Române cu Patriarhia de Alexandria* (transpunere în limba greacă a unui text revăzut de autor), Atena, 1973—1974, 98 p.)².

9. — Iosif Mesiodox, *Apologia*, București, 1977, 176 p. (Studiul introductiv, note și comentarii de Oriadna Camariano-Cioran).

*

Din datele de mai sus s-ar părea că între anii 1943—1973, în activitatea sa publicistică s-a produs o întrerupere. Realitatea este însă alta. Pe parcursul acestor trei decenii, preotul Căciulă nu a lăsat o clipă condeiul: a scris eseuri, cronici și traduceri — lucrări care umplu paginile periodicilor bisericești din întreaga țară. Notăm câteva:

a) În *Studii Teologice: Contribuția literaturii teologice la înțelegerea personalității și activității Sfântului Apostol Pavel* (III, 1951, p. 462—480);

b) În *Ortodoxia*: a) *Ura de rasă — păcat strigător la cer* (IV², 1952, p. 338);

b) *Noua dogmă a Papalității: «Asumptio corpore beatæ Mariæ Virginiae in cellum»* (1950, 2, p. 503—514).

c) În *Mitropolia Moldovei și Sucevei* — 3 articole;

d) În *Mitropolia Banatului* — 3 articole (din care 2 traduceri);

e) În *Mitropolia Olteniei* — 18 articole (11 traduceri);

f) În *Biserica Ortodoxă Română* — 22 articole;

g) În *Glasul Bisericii* — 24 articole (4 traduceri).

Reținem studiul intitulat: *A cunoscut Iosif Flaviu pe apostolul Pavel?* (G.B., XX, 1961, nr. 1—2, p. 77—111). Ultimul său articol a apărut în această revistă (1977).

Temele tratate în periodicile menționate, pe cât sînt de numeroase pe atît impresionează prin varietatea lor. Toate sînt construite pe o documentație solidă, sobrietate stilistică și tratare metodică. Toate sînt mărturia unor lecturi asidui, întinse și variate, bogate-n informațiile impuse de tema respectivă. Luate laolaltă, toate dovedesc contactul permanent al autorului cu problemele multiple și variate ale Răsăritului Ortodox, ajuns într-o fază nouă, a relațiilor de prietenie și colaborare.

În încheierea acestui capitol subliniem și contribuția autorului în a face cunoscut celor din afară nivelul ridicat al cercetărilor și studiilor noastre privitoare la trecutul îndepărtat al legăturilor pe care le-am avut dintotdeauna cu Răsăritul Ortodox.

*

S-a spus întotdeauna că omul este tînăr atîta timp cît poate munci. Viața pe care a dus-o preotul Olimp Căciulă de-a lungul ultimelor 3—4 decenii nu confirmă însă dictonul, deoarece, în ultimii patruzeci de ani din existența sa, în care ne-a dat atîtea lucrări de valoare, a înfruntat una din maladiile care nu iartă mai niciodată: cardio-vasculară. A intrat în posesia unor stimulatoare — cardiace care, introduse sub piele și schimbate în cîteva rînduri, s-a izbutit să se reactiveze mișcarea mușchului cardiac și să se oprească ridicarea tensiunii. În aceste condiții, viața lui este o probă de muncă dar nu și de tinerețe!

Prof. DIMITRIE GH. IONESCU

² Textul grec al acestei lucrări, premiată de *Academia Română* cu premiul «Năsturel» și de *Universitatea din București* cu «Hîlc», revăzut și adăugit, a fost publicat în *Ἐκκλησιαστικὸς θάρρος*, fasc. 4/1973, p. 199—209, fasc. 1—2/1974, p. 56—99, fasc. 3—4/1974, p. 287—329, Atena, prin grija mitropolitului *Metodius* al Etiopiei. Vezi și recenzia lui O. Căciulă din *Revue roumaine d'histoire*, t. XVI, 1977, 2, p. 361—362.

† PREOTUL ICONOM STAVROFOR NICOLAE POPESCU

A mai trecut la cele veșnice un alt preot din Capitală, mult apreciat de conducerea eparhială, de colegii de la parohie, ca și de enoriașii pe care îi păstora.

Plecase la odihnă pentru a-și reface sănătatea șubredă, la vila de la Cozia, ca și pentru o revedere colegială a 44 de ani de la absolvirea Seminarului din Rm. Vlcea, la care veneau, de dragul revederii, colegi, preoți și civili, din Capitală, din părțile oltene, ca și din alte regiuni ale țării.

Preotul Nicolae Popescu, deși suferind de inimă, nu a mai apucat să-și realizeze planul, pentru că, în loc să se odihnească în cele trei săptămâni programate, chiar la coborîrea din autobuzul O.N.T. care-i transportase, cade în pragul vilei patriarhale și se stinge, în câteva minute, în brațele soției sale și ale unor colegi.

Născut pe plaiurile vilcene, parcă l-a chemat soarta să moară acolo unde s-a născut, pe aceleași plaiuri coziene și în loc de odihnă trupească, pentru care venise, să intre în «veșnică odihnă», urmînd ca și revederea cu colegii aflați în viață să o schimbe cu revederea cu acei colegi care-l așteptau sus, acolo unde se sfîrșește toată «osteneala și durerea».

Preotul Nicolae Popescu s-a născut la 18 martie 1911 în comuna Lădești-Vilcea. Acolo a urmat cursurile primare, după care a terminat Seminarul teologic din Rm. Vlcea. Elev fiind, încă, a fost remarcat pentru vocea sa deosebită, ca și pentru cunoștințele muzicale temeinice și a fost numit protopsalt la Catedrala din Rm. Vlcea, concomitent urmînd și cursurile Facultății de teologie din București. Absolvind facultatea, a lucrat un timp profesor de religie la un liceu din Giurgiu, oraș unde s-a și căsătorit cu Teodora Georgescu, fiica unui respectat funcționar de la Administrația financiară. La 1 iulie 1940 a fost numit preot pe seama Capelei (pe atunci) a Spitalului «Filantropia» din București, iar din 1949 este transferat la biserica «Mavrogheni». Dar posibilitățile sale pastorale, cele muzicale și de voce îi pretind un cîmp mai larg de activitate și atunci este transferat la biserica «Sf. Vineri-Basarab», și apoi, din 1970, la «Sf. Vasile-Cotroceni» unde a păstorit pînă la data decesului.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită de către un impunător sobor de preoți și diaconi, sub proistosia P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicar-mitropolitan. Biserica parohială, ca și curtea ei, deveniseră nefcăpătoare pentru parohienii, colegii și cunoscuții care au venit să-și ia rămas bun și să cinstească memoria preotului răposat.

Primul a vorbit P. C. Pr. Ioan Neamu, consilier arhiepiscopal și paroh al Bisericii, evidențînd *personalitatea morală, pregătirea teologică, activitatea pastorală și celtățile excepționale de cîntăreț și slujitor ale răposatului*, care, din tinerețile sale, nu a cunoscut alt drum decît acela între biserică și școală. Preot fiind, era primul care deschidea biserica și ultimul care o închidea. Neîntrecut cîntăreț și minunat predicator, mic de statură dar cu suflet mare, el se înălța cu glasul și cu rugăciunea minții spre slăvile cele înalte ale dumnezeirii. Bun administrator și gospodar, component de bază al Coralei preoților din Capitală, a fost cinstit cu «Crucea patriarhală» și cu rangul onorific de «Iconom stavrofor».

Vorbitorul a subliniat, în continuare, marea pierdere pentru parohie cît și pentru familie, încredințînd asistența îndurerată că răposatul a adormit întru nădejdea învierii și a vieții veșnice, lăsînd în urmă un nume bun, o suită de fapte evidențiate, o rodnică activitate pastorală și o preoție trăită cu adevărat, aducînd — în încheiere — omagiul său ca paroh, al colegilor de slujire și al consiliului parohial.

Următorul a vorbit P. C. Pr. Alexandru Ionescu, fostul nostru vicar. P. C. Sa și-a amintit de preotul răposat de pe vremea cînd acesta păstora la Capela spitalului «Filantropia»; de cîtă alinare și împărtășanie împărțea acesta în spital, preluînd pe cei ce se nășteau la «Maternitatea» de acolo și conducîndu-i mai departe, spre școală, fiind ziditor de suflete și de caractere. Păcat că nu a ajuns măcar vîrsta rînduită de psalmistul David, de 70 de ani, dar se vede că Marele Arhiereu, Căruia i-a plăcut glasul răposatului, l-a chemat acolo, sus, să-i cînte «slave» și «laude».

Un membru al consiliului parohial, pensionarul Atanasiu, a vorbit ultimul, în numele credincioșilor, rostind cutremurătoare versuri originale, închinete memoriei răposatului, care au stîrnit lacrimi în sufletele tuturor și sincere regrete.

La urmă, după datină, în cîntările canonului «Ajutor și acoperitor» scriul a fost purtat în jurul bisericii pe umerii colegilor preoți, răposatul legăntîndu-se cucernic și lin, avînd pe buze cuvintele Svetilnei: «Acum m-am odihnit și am aflat ușurare multă și m-am dus la viață, Doamne, slavă Ție».

Dumnezeu să-l odihnească în pace, sub crucea din Cimitirul «Belu-evanghelic», acolo unde din vreme își pregătise locul să-și astîmpere anii trudiți în ogorul Mîntuitorului Hristos.

Pr. ANATOLIE LEFTER

† PREOTUL ICONOM STAVROFOR PETRE MURĂRESCU

După hărăzirea proorocului David, 70 de ani îi sînt omului de ajuns să trăiască netulburat de boli și de necazuri ale vîrstei. Iar «de va fi în putere, 80, iar ce este mai mult decît aceasta osteneală și durere este» (Psalm 89, 10—11).

Și părintele Petre Murărescu întrecuse vîrsta-hotar a celor sănătoși și urca spre «osteneală și durere», spre 80 de ani, cînd, venind de acasă la biserica Sf. Gheorghe-Plevna, unde era slujitor și paroh de peste 32 de ani, a fost accidentat mortal și astfel s-a stins din viață unul din preoții de elită ai Capitalei, avînd pe buze cuvintele aceluiași psalmist: «Cuprinsu-m-au durerile morții... întîmpinatu-m-au lanțurile morții» (Psalm 17, 5—6).

Preotul Petre Murărescu s-a născut la 29 octombrie 1904 în satul Stoenеști-Muscel, acolo unde a urmat și școala începătoare, după care — chemare simțînd — s-a înscris și a terminat Seminarul «Nifon Mitropolitul» și apoi Facultatea de teologie din București. În seminar a fost fruntaș, iar după absolvirea facultății a fost propus pentru studii în străinătate.

A fost hirotonit preot în 1929 pe seama parohiei Bădeni-Ungureni-Muscel, unde a părăsit vreme de 17 ani, fiind, între timp, și protopop al acelei plăși.

Remarcîndu-se prin calități deosebite de predicator, de slujitor, organizator și bun administrator al casei lui Dumnezeu, răposatul a fost transferat în București, la biserica Sf. Gheorghe-Plevna, la care a slujit din anul 1946 și pînă în ziua nefericitei sale morți.

La parohia Sf. Gheorghe-Plevna, răposatul a desfășurat o frumoasă activitate preoțească. Preot bun, atent la durerile sufletești ale păstoriților săi, sobru în purtare, deși avînd o statură impunătoare, era blînd, cucernic, bun slujitor, bun predicator și cîntăreț, bun gospodar — a pictat biserica lui dragă și acum se pregătea să o repare

după cutremur — toate calități ce i-au adus pe merit «Crucea patriarhală» și rangul de «Iconom stavrofor». A funcționat, un timp, ca președinte al Consistoriului eparhial din București, împărțind dreptate celor chemați la acest for bisericesc.

Slujba prohodului a fost săvârșită de către un impunător sobor de preoți, care avea în frunte pe P. C. Vicar Octavian Popescu, P. C. Consilier Mihai Marinescu și P. C. Protoiereu Constantin Ștefănescu al Circ. I Capitală, sobor la care se adăugau: P. C. Pr. Alex. Ionescu, fost vicar și P. C. preoți Petre Alexandru și Ion Cristache, foști consilieri mitropolitani.

Cântările și citirile din «Rânduiala preoților mireni la îngropare» se scurgeau lin, melodios, îndurerând prin melosul lor inimile și așa pline de durere ale întristatei adunări, precum și pe cele ale familiei îndoliata. Însuși răposatul, întins pe catafalcul cernit, înconjurat de zeci de coroane de flori naturale, rostea în taină: «S-a stins întru durere viața mea și anii mei întru suspine» (Psalm 30, 10)... «și sufletul meu îl așteaptă pe Domnul, că apărătorul și ajutorul meu este El» (Psalm 32, 19).

După slujbă, primul a vorbit P. C. Protoiereu Constantin Ștefănescu, care a prezentat datele biografice ale răposatului, evidențiind multiplele sale calități de preot și duhovnic. P. C. Sa, într-un cuvânt cald, a transmis văduvei preotese Viorica și fiicei lor Marioara, condoleanțele sale sincere, ca și ale tuturor preoților-colegi din Protoieria I Capitală, încredințându-i pe toți că față de calitățile preotului răposat i se va păstra o neștearsă amintire și o pildă vrednică de urmat.

Următorul a vorbit colegul de slujire la biserică, preotul Miluță Bucată, care a înfățișat aspecte din activitatea de slujire la aceeași biserică, ca și blindețea, colegialitatea și celelalte trăsături vrednice de urmat ale răposatului.

A urmat, apoi, în șirul vorbitorilor, preotul pensinoral Constantin Urseanu, fost la biserica Sf. Sofia din București, care a evocat amintiri în calitate de coleg de seminar și facultate.

Un consătean din Stoenești-Argeș, pensionarul Aldulescu Ion, fost coleg de școală, a prezentat durerea pe care o sufăr cetățenii din satul natal, ca și a sa personală, la știrea morții aceluia cu care au copilărit și și-au petrecut primii ani de viață.

Preotul Virgil Popescu, nepot al răposatului, musceleaș de naștere și de slujire preotească, a evocat amintirea pe care credincioșii din Bădeni-Ungureni — prima parohie de slujire a preotului Petre Murărescu — și-au exprimat-o la vestea morții aceluia care le-a fost păstor și duhovnic vreme de 17 ani.

Părintele Alexandru Ionescu, fost vicar la Arhiepiscopia Bucureștilor, a înfățișat frumoase aduceri aminte din slujirea răposatului, de pe vremea când era protopop de raion în București, subliniind că frăția de slujire dintre preoții de la această biserică, Petre Murărescu și Iordache Pascu era cunoscută și apreciată de conducerea eparhială, de cercurile preoțești și pastorale. Acești doi preoți — ambii «nifoniști» au știut să aplice testamentul pe care marele mitropolit Nifon al Ungrovlahiei îl lăsase fiecărei serii de absolvenți de seminar și teologilor care pășeau spre slujire la altarele Mântuitorului Hristos.

P. C. Vicar Octavian Popescu, care a încheiat șirul numeros al vorbitorilor, a evocat unele amintiri din activitatea lor preotească, ca unul care a fost, pe vremuri, vecin de slujire cu bisericile unde păstureau.

Preotul Petre Murărescu, a subliniat P. C. Sa, a fost un om adevărat și un preot adevărat. Nemurirea, în sens uman, este trecătoare. Ea nici nu poate fi calificată, pe drept, ca «nemurire», pentru că se uită. Dar nemurirea în sens creștin este

adevărată, și ea nu se uită, pentru că ea îl încadrează — în cazul nostru — pe răposat după meritele sale, care nu pot fi trecute cu vederea. Prezența a sute de credincioși, foștii păstoriți ai preotului Petre Murărescu, ca și soborul slujitor format din atâți preoți, sînt o dovadă elocventă de cită dragoste s-a bucurat acesta. În vremea vieții și activității sale preoțești, preotul se roagă pentru credincioși, iar acum a venit vremea ca și ei să se roage pentru preotul lor răposat și să-l treacă în pomelnicele lor.

P. C. Sa încheie prezentînd regretul Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, care s-a intristat la vestea morții preotului Petre Murărescu, pe care-l cunoștea ca muscelean și transmite condoleanțe familiei văduvite și credincioșilor care și-au pierdut cu totul neașteptat, pe păstorul lor sufletesc.

În dangătul de jale al clopotelor și în cîntările canonului «Ajutor și acoperitor...», purtat pe umeri de frații preoți slujitori, sicriul cu rămășițele pămîntești ale preotului Murărescu a fost purtat în jurul bisericii și apoi..., precum o mașină i-a pricinuit moartea, o alta, cernită, l-a răpit din mijlocul tuturor și l-a transportat la Minăstirea Cernica, acolo unde își avea loc de veșnică odihnă.

Dumnezeu să-l ierte și să-l primească printre slujitorii Altarului Său, cel ceresc.

Pr. ANATOLIE LEFTER

† PREOTUL IOAN ȘT. CAZAN

În ziua de 18 septembrie a.c., s-a stins din viață, subit, preotul pensionar Ioan Șt. Cazan, fost paroh la biserica Popa Tatu din București, la vîrsta de 71 de ani, din care 41 de ani de preoție parohială.

S-a născut la 29 iulie 1908, în comuna Moldoveni, județul Ialomița (astăzi, județul Ilfov), din părinți Stoica și Ilinca Cazan, agricultori harnici și creștini pioși. Au avut 7 copii, din care trăind 5: 4 băieți și o fată, au dorit mult să-i facă pe băieți preoți și au fost hărăziți cu bucuria fericită să-i vadă preoți pe 3: Ioan, Teodor (fost consilier la Sf. Patriarhie) și Gheorghe Cazan (Andrei Cazan este profesor, Elena, căsătorită Vianu, învățătoare).

Din casa părintească, cu copii numeroși și toți elevi mulți ani, preotul Ioan Șt. Cazan a deprins datoria muncii sirguincioase, dragostea de carte și de învățătură, însemnătatea credinții și a virtuților etice, înțelegerea nevoii și a suferinții, omenia românească..., care i-au caracterizat personalitatea, viața și activitatea preoțească.

După terminarea școlii primare în comuna natală, a urmat Seminarul Central din București (anii 1921—1929), absolvindu-l cu media 9,76, și Facultatea de teologie (anii 1930—1934), depunînd examenul de licență cu lucrarea de Drept canonic și bisericesc *Edictele și Rescriptele de toleranță pînă la Galeriu*, obținînd calificativul cu laudă.

S-a căsătorit cu Maria Ionescu din comuna Merii Petchii (județul Ilfov), cu calități sufletești și ale Martei deosebite, formînd o familie binecuvîntată cu înțelegere, bucurii, copii și nepoți.

Deși i s-a propus să intre în învățămînt, a cerut să fie hirotonit preot la parohia Greci-Grădiștea (județul Ilfov), unde a stat 36 de ani, cu o pastorație bogată în rea-

lizări — bisericești, sociale, economice, culturale, obștești..., pentru care a fost distins cu rangul de sachelar și iconom stavrofor.

În anul 1970 s-a transferat la biserica Popa Tatu din București, de unde s-a pensionat, din motive de sănătate, în iunie 1976. În 1978 s-a îmbisericit la biserica Sf. Ștefan Cuibul cu barză, unde a fost depus corpul neînsuflăit al preotului Ioan Șt. Cazan.

Joi, 20 septembrie, ora 13, i s-a oficiat convenita pogribanie preoțească de către un mare sobor de preoți (colegi bucureșteni, din Seminar și Facultatea de teologie, între care distingem pe P. C. Pr. Prof. dr. Dumitru Radu de la Institutul teologic din București și P. C. Preot I. Popescu, succesorul de la parohia Greci-Grădiștea), sub protia P. C. Protoieru Constantin Ștefănescu de la Protoieria I Capitală, în prezența unui mare număr de credincioși din parohiile Popa Tatu, St. Ștefan Cuibul cu barză, Greci-Grădiștea, consăteni din Moldoveni, prieteni și cunoscuți. Au dat răspunsurile preoții, corul bisericii și credincioșii.

După terminarea prohodului, au vorbit: P. C. Protoieru Constantin Ștefănescu, din partea Centrului Arhiepiscopesc și a preoților din Protoieria I Capitală; P. C. Preot Ion Chivu din Rîmnicu Sărat, din partea colegilor de la Seminarul Central; P. C. Preot Gheorghe Chiriac de la biserica Sf. Vineri-Titulescu din București, din partea colegilor de la Facultatea de teologie și P. C. Preot Gheorghe Cunesu, din partea credincioșilor bisericii Popa Tatu.

Vorbitorii au evidențiat, cu căldură și cu numeroase mărturii, calitățile superioare, sufletești, teologice, etice, intelectuale și umane ale înzestratei personalități a preotului Ioan Șt. Cazan, precum și meritele sale multiple pastorale-bisericești și cetățenești-patriotice... Au arătat, larg, real și judicios, cum a fost ca elev seminarist, silitor la învățătură, totdeauna printre premianți, disciplinat, coleg de încredere, cu talent la muzică, mîndria clasei și a școlii; ca student teolog: — stăruitor în muncă, conștiincios, cu judecată înțeleaptă, cu opinii democratice progresiste, animator de acțiuni cultural-sociale generoase; ca preot: — preot de vocație, teofil și «slugă credincioasă», cu frică și cu cutremur în săvîrșirea sfințelor slujbe și în comportarea în biserică, cu rîvnă și cu grijă permanentă pentru bunăstarea și bunapodoabă a bisericii, cu preocupare și stăruință neobosită pentru sporul de credință, de lumină și de viață creștinească în parohie, gospodar excelent, cancelarist prompt și scrupulos în executarea obligațiilor, drept și cinstit (pînă la împărțirea și a unui leu!) cu personalul bisericesc ajutător, amical și binevoitor cu colegii preoți, cu conduită publică, cu «bună mireasmă duhovnicească» și demnitate preoțească...; ca cetățean — bun patriot, cu dragoste de popor și de țară, cu muncă devotată pentru binele și propășirea lor.

Aceste calități și merite, constatate de organele de inspecție și atestate de P. C. Părinte Protoieru, în peneșiric! P. C. Sale, i-au adus aprecieri egiogioase de la superiori, admirația colegilor, dragostea și stima credincioșilor; prin ele și-a cîștigat renume larg și statornice bune amintiri — pildă de preot deosebit.

Inhumarea s-a făcut în cimitirul Evanghelic (parcela cedată preoților și credincioșilor ortodocși).

Veșnic luminoasă să-i fie amintirea și Tatăl Ceresc să-l primească cu binecuvîntarea pentru «slugile credincioase»!

Pr. Gh. CUNESCU

† PREOTUL IANCU CANTONIERUL

A trecut la cele veșnice pașnicul, blîndul și harnicul preot Iancu Cantonieru la 25 septembrie 1979, pensionat pe caz de boală de la Parohia Valea-Stînii, județul Ilfov.

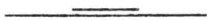
Născut în anul 1914 luna noiembrie în orașul Oltenița pe malul bătrînei Dunări, unde și-a făcut cursurile primare și liceale, din părinți cu aleasă evlavie creștinească și chemat de a sluji pe pămînt cele dumnezeiești, urmează Facultatea de teologie. Se învrednicește de taina sfintei preoții pe seama parohiei din Valea-Stînii unde rămîne pînă la sfîrșitul vieții sale, luptînd cu toate greutățile inerente vieții. A rămas aici, a muncit ca un adevărat preot, nedescurajîndu-se fiind alături de enoriașii săi în toate împrejurările, făcîndu-se una cu ei. Hărnicia, dăruirea totală a omului ce-l caracteriza, a făcut să fie iubit, apreciat și plîns cu lacrimi, din inimă, de credincioșii săi.

Deși înmormîntat la Oltenița, alături de bunii săi părinți, care i-au îndreptat pașii pe calea dumnezeieștei preoții, sute de credincioși din Valea-Stînii au venit să plîngă și să-și ia rămas bun de la bunul și iubitul lor părinte sufletesc.

Ceremonia pogribaniei a avut loc în ziua de 27 septembrie 1979 în catedrala Sf. Nicolae din Oltenița de un sobor de 12 preoți în frunte cu P. C. Protoieru, Savu Chiriță, care după înălțătoarea slujbă în calde cuvinte a relevat activitatea paștorală și gospodărească a răposatului preot. Apoi a vorbit preotul Dobre Florea de la parohia Luica care în mișcătoare cuvinte, adresîndu-se credincioșilor din Valea-Stînii a spus: «Ați pierdut pe primul dvs. preot, blînd, bun și iertător și se cade să plîngeți nu numai pentru calitățile sale deosebite dar și pentru faptul că de azi înainte nu-l veți mai vedea alături de dvs.». Preotul Mladin Gheorghe, fost coleg, a relevat amintirea anilor de elev și studenție, înfățișînd portretul moral al răposatului preot și mîngîind familia și pe credincioși cu alese texte biblice și patristice.

În cîntările preoților și ale cîntăreților petrecut cu jale și plîns din inimă de către credincioșii săi a fost condus în cimitirul Eroilor din Oltenița unde a fost coborît în cripta unui alt preot mort din vremuri vechi. Și iată sufletul meu, al credincioșilor și însăși frunza toamnei înalță către Domnul Iisus aceste umile cuvinte: Îndură-Te Doamne de vrednicul Tău preot, blînd, iertător și smerit, așezîndu-l în luminoasa Ta împărăție. Dăruiește-i Doamne în locul sărăciei pămîntești, bogăția Ta cerească, că n-a rîvnit aurul și argintul, ci buna Ta slujire și dăruite pînă la sacrificiu. Amin.

Pr. D. D. SANDU

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

DIN ACTIVITATEA CENTRULUI ARHIEPISCOPAL — GALAȚI

1. Slujbe arhieresti

— Duminică, 5 august 1979, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Dr. Antim Nica a oficiat liturghia arhierescă în catedrala arhiepiscopală din Galați și a hirotonit ca diacon pe tânărul Pătrașcu Gicu, licențiat în teologie și arhivist la Centrul Eparhial Galați.

— În zilele de 14 și 15 august, cu prilejul praznicului Adormirea Maicii Domnului, I. P. S. Arhiepiscop Antim a oficiat slujba de hram la mănăstirea Celic-Dere din județul Tulcea. Din soborul slujitorilor au făcut parte: P. C. protoieru Ionescu Nicolae, de la protoieria Tulcea, P. C. protos. Gherasim Stăvărache, starețul mănăstirii Cicoș, protos Pamfil Dubneac și sinclul Dionisie Nivnea, duhovnicii mănăstirii Celic-Dere, ierom. Serafim Stan, Pr. Jerpălău Gheorghe, Pr. Malcea Gheorghe, Pr. Damian Damian, protodiaconul Necula Nica, de la catedrala arhiepiscopală și ierod. Nichifor Cristea.

— Cântările stranei, la priveghere în ajun și a doua zi la sfânta liturghie arhierescă, au fost executate de maici și de corul maicilor din mănăstire, condus de monahia Olga Vijeilă.

La slujbă au participat numeroși credincioși din satele învecinate, păstrători ai vechii tradiții, lăsați de înaintașii lor, care la acest praznic veneau să se închine la sfântul lăcaș și să se primenească sufletește, mărturisindu-se, împărtășindu-se și grijindu-se fiecare după a sa vrednicie și putere.

În cuvântarea rostită la sfârșitul sfintei liturghii, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop, referindu-se între altele, la viața de taină a Maicii Domnului a spus că «toți credincioșii au devenit fii ai Maicii Domnului, și ea stăruie pururea către Domnul pentru a ne ajuta, ocroti și mîngia. Dragostea ei de mamă duhovnicească o aduce lîngă fiecare din noi și mai ales lîngă cei ce o cheamă în ajutor. Ea este astăzi în mijlocul nostru — a spus I. P. S. Sa. «Cinstindu-o după cuviință, ne rugăm ei să fie pururea milostivă și să ne ajute, să sprijine bătrînețele noastre, pe cei tineri să-i îndrumeze și nouă tuturor să ne ajute.

De aceea, noi ne rugăm ei cu credință zicînd: «Sub milostivirea Ta scăpăm, Născătoare de Dumnezeu. Rugăciunile noastre nu le trece cu vederea în nevoi, ci din primejdii ne izbăvește pe noi, una curată, una binecuvîntată».

În încheiere I. P. S. Sa a împărtășit binecuvîntări maicii starețe Ierusalima Bumbac, membrilor din Consiliul de conducere și întregul sobor minăstiresc, pentru neobosita strădanie și ascultare depusă cu multă dragoste, pentru ca această minăstire să fie ca o flacăra aprinsă în mijlocul credincioșilor care cerțetează sfîntul locaș. Credincioșilor care au fost de față le-a dat îndemnul părintesc ca să se străduiască pentru împlinirea binelui obștesc al Patriei noastre și să păstreze dreapta credință mărturisită cu tărie de Biserica noastră strămoșească.

Atît soborul minăstirii cît și credincioșii au mulțumit Înalț Prea Sfinției Sale pentru deosebita bucurie la care i-a făcut părtași, prin marea sa slujbă arhierescă oficiată în cinstea Maicii Domnului și pentru cuvîntul părintesc de învățătură pe care l-au ascultat cu evlavie.

— Din încredințarea Înalț Prea Sfinției Sale, a Părintelui Arhiepiscop, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a săvîrșit de asemenea următoarele slujbe arhieresti și misionare în cuprinsul eparhiei:

— Duminică, 8 iulie, a.c., la parohia Liești, protopopiatul Tecuci, păstorită de Preot Olaru Gheorghe — paroh și Pr. Croitoru Ioan. Din soborul slujitorilor au făcut parte P. C. protoiereu Chivu Grigore, misionarul protopopesc, preot Postolache Ioan, preoții parohiei și protodiaconul Necula Nica;

— Duminică, 22 iulie, la parohia Cogealac II, protopopiatul Constanța. Din soborul slujitorilor au făcut parte P. C. protoiereu Stănei Dumitru, P. C. Pr. Dușu Ștefan — misionar protopopesc, preotul paroh Tone Mocanu, preotul Ghețu Ioan, și diaconul Donici Ioan;

— Vineri, 27 iulie, cu prilejul sărbătorii Sf. Mare Mc. Pantelimon, Prea Sfinția Sa a oficiat slujba de hram la biserica Sf. Pantelimon din municipiul Galați, păstorită de P. C. preot Jechiu Igor, consilier cultural la Centrul Eparhial. Din soborul clericilor au făcut parte P. C. preot Găureanu Dumitru — inspector eparhial, P. C. protoiereu Măliia Stanciu, P. C. arhim. Teofil Pandelescu, Pr. Berezescu Vasile, Pr. Cazacu Gheorghe și diaconul Vasile Vasile;

— Luni, 6 august, la praznicul Schimbării la Față, P. S. Episcop-vicar Epifanie a oficiat slujba de hram la biserica Schimbarea la Față, din municipiul Galați, păstorită de P. C. Pr. Găureanu Dumitru — inspector bisericesc, ca paroh și Pr. Stoica Constantin.

Din soborul preoților coliturghisitori, pe lingă preoții parohiei, au făcut parte P. C. Pr. Igor Jechiu, consilier-cultural, P. C. protoiereu Măliia Stanciu, Pr. Trandafir Teodor, Pr. Buruiană Gh., Pr. Ionescu Mihai din București, diacon Eugen Drăgoi — secretar eparhial și diacon Vasile I. Vasile;

— Duminică, 12 august, P. S. Sa a oficiat slujbă arhierescă misionară la parohia Piscu Corbului, din protoieria Tecuci. Au participat la slujbă P. C. protoiereu Chivu Grigore, P. C. Pr. Ramfu Vasile, misionar protopopesc, preot paroh Silea Victor, Pr. Stănescu Virgil, și diaconul Marian Munteanu, de la catedrala arhiepiscopală. Cu acest prilej, diaconul Pătrașcu Gicu, de la catedrala arhiepiscopală din Galați, a fost hirotonit preot, iar tînărul Popescu Viorel, din eparhia Buzăului, a fost hirotonit diacon;

— Miercuri, 15 august, la sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului, P. S. Sa a slujit la catedrala arhiepiscopală din Galați și a hirotonit ca preot pe diaconul Popescu Viorel, din eparhia Buzău ;

— Dumnică, 19 august, P. S. Sa a oficiat slujbă arhierescă misionară la parohia Fintina Mare, protopopiatul Babadag. Soborul clericilor a fost alcătuit din P. C. protoiereu Secuianu Ioan, P. C. Pr. Drăgan Stelian — misionar protopopesc, Pr. paroh Pelin Octavian, Pr. Sulschi Constantin, Pr. Arion Vasile și diaconul Donici Ioan ;

— Dumnică, 26 august, P. S. Sa a oficiat slujba arhierescă misionară la parohia Peștera, protopopiatul Medgidia. Au coliturghisit alături de P. S. Sa, P. C. protoiereu Nicolae Virgil, P. C. Pr. Onofrei Moise — misionar protopopesc, preot paroh Șargarodski Timotei, Pr. Dima Dumitru, Pr. Aldea Ioan și diaconul Donici Ioan ;

— Miercuri, 29 august, la sărbătoarea Tăierii Capului Sf. Ioan Botezătorul, P. S. Episcop-vice Epifanie a oficiat liturgia arhierescă la biserica din Eforie Nord, protopopiatul Constanța. Soborul clericilor coliturghisitori a fost format din P. C. protoiereu Stănei Dumitru, care este și parohul bisericii, P. C. Pr. Duțu Ștefan, misionar protopopesc și diaconul Donici Ioan. Cu acest prilej tânărul Dănilă Ionel din eparhia Buzăului a fost hirotonit diacon.

2. Vizite canonice și pastorale.

În lunile iulie și august, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim a vizitat următoarele unități bisericești :

— 16 iulie, mănăstirea Celic-Dere și Metocul Saon din județul Tulcea ;

— 28 august, bisericile Sf. Gheorghe, Modest și Nașterea Maicii Domnului din municipiul Galați, Vinători, Tulucești și Frumușița din protopopiatul Galați.

— 30 august, biserica Schimbarea la Față din municipiul Galați.

Tot în această perioadă, P. S. Episcop-vice Epifanie a vizitat următoarele parohii și mănăstiri :

— 2 iulie, mănăstirea Cocos, metocul Saon și parohia Văcăreni, protopopiatul Tulcea ;

— 14 iulie, Luncavița, Metocul Saon și mănăstirea Cocos, protopopiatul Tulcea ;

— 16 iulie, parohiile Sf. Dumitru din municipiul Constanța și Ovidiu, protopopiatul Constanța ;

— 18 iulie, Costinești, Cumpăna și Mereni din protopopiatul Constanța.

3. Consfătuire misionară

În ziua de 28 august, a.c., la sediul protoiereilor Galați, Constanța și Tulcea, s-a ținut consfătuirea misionară cu preoții din parohiile misionare, misionarii protopopești și PP. CC. protoierei din eparhie.

În partea I-a, potrivit ordinii de zi, preoții au prezentat rapoartele de activitate misionară pe semestrul I/1979 și planurile de lucru pe semestrul II/1979, care au fost analizate în ședință. Ca subiect de tratare pentru o predică sau cateheză misionară a fost dată tema : «Despre cinstirea Maicii Domnului în cultul Bisericii Ortodoxe». La discuții s-au făcut completările necesare și au fost indicate mijloacele și metodele pastorale de lucru cele mai indicate.

În partea a II-a, misionarii protopopești au prezentat rapoartele de activitate pe semestrul I și planul de lucru pe sem. II/1979.

Consfătuirea de la protoieria Galați a fost onorată cu președinția înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Antim, care a dat îndrumările necesare, asistat de P. C. arhim. Ieronim Motoc, vicar-administrativ, iar cea de la protoieria Constanța de P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, asistat de P. C. consilier Igoș Jechiu. Consfătuirea de la protoieria Tulcea a fost prezidată de P. C. consilier Teoharie Ioan.

Consfătuirea care a avut loc la cele trei protoierii din capitalele de județ s-a desfășurat în bune condiții și a avut un rezultat pozitiv prin menținerea legăturii între Centrul eparhial, protoierei, misionarii protopopești și preoții din parohiile misionare pentru cunoașterea realității pe teren și unitatea de acțiune.

4. Ședința Adunării generale a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului

La 21 august, a.c., a avut loc în biserica Sf. Nicolae din Galați, ședința ordinară anuală de lucru a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului de pe lângă Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos. Au participat membrii Adunării generale, iar din partea Centrului Eparhial P. C. arhim. Ieronim Motoc — vicar-administrativ, ca delegat al I. P. S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica.

Comitetul de conducere, avînd în frunte ca președinte pe P. C. Pr. Murea Ioan și ca secretar-contabil pe preotul Capotă Alexandru, a prezentat Raportul asupra activității desfășurate în anul 1978, Bilanțul și Planul de venituri și cheltuieli pe 1979. În discuțiile care au avut loc, membrii Adunării generale au aprobat în unanimitate documentele prezentate, constatînd că în anul 1978 Comitetul de conducere a lucrat legal, cu operativitate și cu spirit de economie, iar planul pe anul 1979 este just întocmit.

P. C. vicar-administrativ Ieronim Motoc a adus mulțumiri Comitetului de Conducere al Casei pentru munca desfășurată în cursul anului 1978 din partea înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Antim și a transmis membrilor Adunării Generale binecuvîntările I.P.S. Sale.

Arhim. IERONIM MOTOC
vicar-administrativ

EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘTIRI DIN CUPRINSUL EPARHIEI BUZĂULUI

SFINȚIREA BISERICII DIN SATUL PLEȘ, PAROHIA BISOCA, JUDEȚUL BUZĂU

În ziua de 22 iulie 1979 cu aprobarea P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu s-a săvârșit slujba sfințirii bisericii din satul Pleș de către un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic.

Sîmbătă seara s-a săvârșit slujba vecerniei cu priveghere și litie, iar Duminică dimineața la orele 8,30 în prezența credincioșilor parohiei și din satele vecine, îmbrăcați în haine de sărbătoare, s-a făcut sfințirea apei afară, ocolirea și stropirea cu apă sfințită a bisericii, rugăciunile cu citirea Sfintei Evanghelii după rînduiala din tipic, Sfințirea cu Sfîntul și Marele Mir a sfintei biserici în interior, după care a urmat Sfînta Liturghie.

La sfîrșitul slujbei, după ce s-a făcut Te-Deumul pentru conducătorii țării noastre, pentru P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu și pentru toți credincioșii prezenți, P. C. Pr. Niță Grigore, paroh, a făcut o dare de seamă asupra lucrărilor făcute.

În încheiere a arătat dragostea și contribuția credincioșilor parohiei și a adus mulțumiri P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu, conducerii locale de stat și tuturor credincioșilor care au ajutat cu bani și cu muncă.

P. C. Pr. Grigore Petrache, protopop, în cuvîntul rostit, a scos în evidență meritele și activitatea Pr. Niță Grigore și a credincioșilor în realizarea acestei frumoase lucrări.

În încheiere P. C. Pr. Guță Gheorghe, delegatul eparhial, a transmis arhieresti binecuvîntări din partea P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu, credincioșilor și a felicitat pe preotul paroh, organele parohiale împreună cu enoriașii acestei biserici, în frunte cu inițiatorul și fondatorul Gheorghe Piorița ajutat de Chiriac Stan din Rm. Sărat, pentru această frumoasă lucrare, îndemnîndu-i pe toți să fie buni și adevărați credincioși, cinstiți și loiali cetățeni ai scumpei noastre Patrii.

TRECERI LA CELE VEȘNICE

† PREOT ȘTEFAN TRAIAN — COMUNA PĂNĂTAU

În ziua de 11 iulie 1979 la ora 16,00 a încetat din viață octogenarul preot pensionar Ștefan Traian, fost slujitor al parohiei Pănătău, din județul Buzău.

S-a născut la data de 16 octombrie 1899, în comuna Mlăjet, din părinții Ion și Ana Ștefan din satul Valea Lupului, comuna Mlăjet, județul Buzău.

Școala primară a urmat-o între anii 1907—1912 în satul său natal Valea Lupului și la Buzău.

Dragostea de a sluji lui Dumnezeu și oamenilor, de a deveni un slujitor al Sffintului Altar, îl face să urmeze mai departe Seminarul «Chesarie» din Buzău între anii 1914—1921.

La 20 noiembrie 1921 se căsătorește cu tinăra Maria Constantin Popescu. Dumnezeu le-a binecuvântat casa cu cei 5 copii pe nume: Genoveva, Liviu, Niculina, Olga și Silvestru.

Este hirotonit pe seama bisericii Sf. Apostoli din parohia Pănătău și numit pe data de 31 decembrie 1921, unde a păstorit 44 ani fără nici o întrerupere, dovedind prin aceasta dragostea ce a avut-o față de Biserica strămoșească și de credincioșii de pe aceste meleaguri. După pensionare în anul 1966 se reîncadrează și face serviciu în continuare ca preot la parohiile Cățiașu și Muscel-Colți.

Slujba înmormântării a avut loc în ziua de 15 iulie 1979, fiind oficiată de un mare sobor de preoți în fața enoriașilor parohiei Pănătău, îndoliați care l-au cunoscut și apreciat și a numeroșilor credincioși din împrejurimi, veniți să-l conducă pe ultimul său drum.

La necrologul rostit, a vorbit despre viața și activitatea decedatului, P. C. Pr. Dobrescu Ion — fost protopop — care l-a cunoscut îndeaproape, precum și enoriașii Bărbulescu Gheorghe și Popescu Milos, care au elogiat persoana răposatului preot.

Sicriul cu corpul neînsuflețit al preotului Ștefan Traian a fost depus în mormîntul său din cimitirul bisericii din Pănătău.

Dumnezeu să primească sufletul său în împărăția Sa cerească și să-l odihnească cu toți dreptii.

15 AUGUST 1979 LA MÎNĂSTIREA CIOLANU

Și anul acesta, ziua de 15 august «Adormirea Maicii Domnului» a fost o sărbătoare mare, la M-rea Ciolanu din județul Buzău, pentru toți credincioșii veniți din locuri mai îndepărtate și mai apropiate.

În seara zilei de 14 august s-a săvîrșit slujba vecerniei cu litie, iar la orele 19,30 în dangătul melodios al clopotelor a început slujba utreniei cu cîntarea prohodului Maicii Domnului, cîntat de către trei grupe de preoți, diaconi și credincioși, pe un podium amenajat afară lingă biserica cea mare, în partea de miazăzi, în frunte cu P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic delegatul P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu, Prea Cuviosul Arhimandrit Neofit Smărăndoiu, starețul Mînăstirii și P. C. Arhidiacon Dumitru Stoica în prezența credincioșilor care ascultau și se rugau cu luminări aprinse.

Vorbind despre cultul Maicii Domnului, P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic, a arătat că se cuvine ca în această zi să fim asemenea copiilor buni și dragi, care de ziua mamei lor, aleargă la ea cu florile dragostei și ale recunoștinței.

Maica Domnului a fost ascultătoare toată viața ei, față de Dumnezeu-Tatăl, și față de Iisus Hristos — Fiul ei. Această ascultare trebuie să o întrupăm și noi în viața noastră, în familiile noastre, la locurile noastre de muncă, ascultare față de Biserica cea sfântă, ascultare față de Patria noastră, față de conducătorii ei înțelepți.

Noi, părinții prin viața noastră și prin activitatea noastră zi de zi, în familiile noastre și la locurile de muncă, trebuie să fim pilde și exemple vii pentru copiii noștri de astăzi și de mâine. Să vă iubiți copiii și să le dați o educație sănătoasă, fiindcă ei vor fi urmașii noștri. Primele cuvinte bune copiii le învață de la mamă. Copiii sînt în mîna mamei, ca aluatul în mîna femeii, care face piine bună sau rea.

În încheiere vorbitorul a arătat că: «Biserica noastră Ortodoxă, alături de întregul popor, aduce prinosul ei de prețuire și cinstire și exprimă sentimentul ei de dragoste față de Patrie și devotament față de conducerea Țării noastre în frunte cu Dl. Nicolae Ceaușescu, președintele R. S. România, sub a cărui îndrumare se realizează continua înflorire a scumpei noastre Patrii, fiind cel mai iubit fiu al Țării noastre, care luptă pentru fericirea poporului nostru, pentru pacea în toată lumea și pentru prestigiul Țării noastre pe toate continentele lumii.

A urmat procesiunea înconjurării Sfintei Biserici cu Sfintul Epitaf, în sunetul clopotelor și a cîntărilor sfinte.

A doua zi dimineața a avut loc Taina Sf. Maslu după care la orele 9,00 s-a început Sf. Liturghie. Despre sărbătoarea zilei a vorbit P. C. Pr. Guță Gheorghe care a evocat momentele principale scoțînd în evidență viața și calitățile Maicii Domnului; s-a făcut apoi pomenirea morților adormiți întru nădejdea Învierii vieții celei de veci.

La ora 12,30 în sala de mese — nou construită — s-a servit masa cu toți părinții viețuitori din această sfîntă mînaștire.

Cu mulțumiri sufletești, citite pe fețele tuturor credincioșilor și cu mireasma rugăciunilor înălțate și primite de către Maica Domnului, credincioșii s-au îndreptat spre casele lor.

CONFERINȚA DE ORIENTARE DIN LUNA SEPTEMBRIE 1979

Conferința de orientare din luna septembrie anul acesta, a avut loc între 25—27 septembrie a.c. după următoarea programare: 25 septembrie la protoieriiile Brăila și Rm. Sărat, în 26 septembrie la prot. Panciu și Pătîrlagele și în 27 septembrie la Focșani și Buzău.

Conferințele au fost prezidate la fiecare protopopiat, de către un delegat eparhial și anume: P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic, la protoieria Panciu și Pătîrlagele, P. C. Pr. Grigore Dionisie — consilier activ., la protoieria Rm. Sărat și P. C. Pr. Cristișor Manea — inspector eparhial, la protoieriiile: Brăila, Panciu și Buzău.

Conferințele au fost precedate de slujba Te-Deumului și de apelul nominal al preoților.

În cuvîntul de deschidere delegații chiriarhali cit și părinții protopopi de la cele șase protoierii au scos în evidență importanța subiectului conferinței «Îndatorirea preotului de a cultiva în inimile credincioșilor dragostea de Patrie și de Biserica strămoșească» cu prilejul aniversării a 35 de ani de la eliberarea României de sub dominația fascistă, constituind pentru noi toți o recapitulare vie a tuturor marilor cuceriri și realizări, care s-au înfăptuit pe plan intern și extern în cei 35 de ani,

precum și obligațiile ce le avem ca slujitori ai Bisericii și ca cetățeni ai scumpei noastre Patrii.

Vorbitorii au arătat că poporul român se mîndrește cu realizările sale din cei 35 de ani de la eliberare și are dreptul să privească cu încredere viitorul luminos al Patriei noastre.

Astăzi trăim într-o țară nouă, înfloritoare, într-o țară liberă și independentă. Această țară, este țara care propovăduiește pacea și bunăvoirea între toate popoarele lumii, prin glasul celui mai iubit fiu al poporului nostru, Dl. Președinte Nicolae Ceaușescu.

Tema Conferinței stabilită de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a fost susținută de următorii preoți: la prot. Buzău, Comănescu Anton, la Brăila, Popa B. Constantin, la Focșani, Paraschiv Nicolae, la Panciu, Soare Ion, la Pătirlagele Moise Stelian și la Rm. Sărat, Alexandru Ioan.

Pe marginea referatelor prezentate, ascultate de cei prezenți cu viu interes, numeroși preoți s-au înscris la cuvînt, aducînd prețioase completări la această conferință, care a avut pentru întreaga preoțime un caracter festiv.

În concluziile fixate, în lumina subiectului conferinței s-a arătat că toți slujitorii Bisericii Ortodoxe Române trebuie să sprijine munca pașnică și constructivă a poporului și să colaboreze la realizarea vieții celei noi. Pe lângă cunoașterea și dragostea de Dumnezeu, ei trebuie să cultive în sufletele credincioșilor dragostea de patrie, de poporul muncitor, de conducătorii ei, dragostea de pămîntul străbun, de muncă, de adevăr, de cinste, de respectul avutului obștesc și al legilor țării, pentru fericirea acestui popor și prestigiul Țării noastre peste hotare.

Întreaga preoțime a ovaționat cu multă însuflețire pentru Dl. Nicolae Ceaușescu — cititorul României socialiste și a intonat «Imnul Republicii».

UN POPAS ANIVERSAR

Ziua de 3 septembrie a.c., cînd se sărbătorește Sfîntul Mucenic Antim de Nicomidia, a fost zi de bucurie aleasă, cînd s-a sărbătorit în chip festiv ziua numelui întru arhierie al Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Angelescu al Buzăului.

Luni 3 septembrie la ora 12,00 s-a oficiat Te-Deumul în Catedrala Sf. Episcopii, la care au luat parte colaboratorii cei mai apropiați ai P. S. Părinte Episcop, salariații de la Centrul Eparhial, corpul profesional de la Seminarul Teologic, preoții deserventi ai Catedralei, preoții din municipiul Buzău și alți oaspeți.

Slujba Te-Deumului s-a săvîrșit de P. C. Preoți: Grigore Dionisie — consilier ad-tiv., Grigore Petrache — protopop și P. C. Pr. prof. Constantinescu Ion de la Seminarul teologic și P. C. Arhimandrit Dumitru Stoica.

S-a trecut apoi în sala de recepție din Palatul Episcopal, unde P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu a fost întîmpinat de cei prezenți prin intonarea imnului arhieresc «Pre Stăpînul și Arhierarul nostru...».

În numele celor prezenți a luat cuvîntul P. C. Pr. Grigore Dionisie — consilier ad-tiv., care și-a exprimat bucuria pentru această aniversare, arătînd activitatea depusă de P. S. Sa, începînd cu anul 1944 cînd a fost numit la această Eparhie, pentru refacerea morală și spirituală a clerului și credincioșilor, în urma războiului, refacerea bisericilor, dotarea lor cu tot inventarul necesar desfășurării cultului și pictarea lor, precum și lucrările importante efectuate la Centrul Eparhial.

În continuare a vorbit P.C. Pr. Negulescu Marin preot la Catedrală, care a rostit următorul cuvânt :

*Prea Sfințite Stăpîne,
Prea Cucernice Părinte,
Doamnelor și Domnilor,*

Astăzi, desprinși de la lucrul și de la grijile noastre de fiecare clipă, ne-am întors cu mintea, cu inima și cu sufletul către Prea Sfinția Voastră, care aci la Buzău vegheați la buna împlinire a rosturilor credinții și duceți turma binecuvântătoare pe calea mântuirii și am venit în această zi de 3 septembrie, cînd Sf. Biserică pome-nește pe Sfințul mucenic Antim, episcopul Nicomidei, ca să sărbătorim ziua onomastică a Prea Sfinției Voastre, să exprimăm sentimentele de dragoste, respect și supușenie duhovnicească, pe care le datorăm Chiriarhului nostru.

Ca fii duhovnicești ai Prea Sfinției Voastre, noi slujitorii bisericești, ca și laicii care vă înconjoară cu dragoste, simțim nevoia să împorspătăm în conștiința noastră și să exprimăm cu orice prilej afecțiunea ce păstrăm episcopului nostru, al cărui nume îl pomenim și îl auzim pomenindu-se — cu evlavie și cu respect — la toate slujbele din biserică. De ce? De unde vine această cinste care se acordă episcopului? Vine de acolo. că demnitatea episcopească — adică episcopatul — este primul și cel mai înalt grad din ierarhia Bisericii. În episcopat se află centrul puterii ierarhice și toți membrii clerului, fără deosebire, ca și laicii, depind de puterea episcopească. Conștiința vie care asigură ordinea și echilibrul în Biserică, vine din faptul că ierarhia — și deci autoritatea ei —, curge în șir neîntrerupt de la întemeietorul ei, care este Domnul Iisus Hristos... Un mare învățat al Bisericii, anume Zonara, bazat pe canoane și rînduiei bisericești afirmă că... «Episcopii sînt imaginea Domnului Hristos și trebuie a-i cinsti ca pe niște capi ai trupului Bisericii». (Sintagm. Aten. II, 72).

Iar Sfințul Simeon din Tesalonic spune că... «Episcopul posedă puterea spiritualizării sufletelor, că el are darul și puterea de a săvîrși toate cele șapte Sfinte taine ale Bisericii și de a le face cunoscute. Arhiereul săvîrșește totul prin prez-biterii săi și prin clericii pe care îi hirotonește. Nici un preot nu poate săvîrși liturghia cu puterea Duhului Sfînt și nici altceva nu poate săvîrși în Biserică, dacă nu are hirotonia, iar hirotonia se dă prin arhiereu. Preotul nu poate liturghisi și fără antimis, dar antimisul se sfințește cu sfințul mir, iar sfințul mir se pregătește numai de arhiereu și prin urmare fără de arhiereu n-ar fi nici jertfă, nici preoți, nici altar, fiindcă toate acestea se fac prin arhiereu». (Scrieri liturgice. II, 91—92).

Tot în înțelesul acesta vorbește și o hotărîre Sinodală de mai tîrziu. «În calitate de urmaș al apostolilor, episcopul a primit de la Dumnezeu prin sfințire și prin chemarea Duhului Sfînt, pe calea succesiunii, puterea de a lega și dezlega și deci el este chipul viu al lui Dumnezeu pe pămînt, iar prin puterea sfințitoare a Duhului Sfînt, el este izvorul bogat al tuturor tainelor Bisericii ecumenice, prin care se poate dobîndi mîntuirea» (Ierusalim 1672. — după N. Mișaș).

Iată dar, fraților, de ce persoana episcopului este înconjurată de atîta respect și numele lui pomenit cu atîta evlavie. Iată de ce, și noi toți cîți ne aflăm aici, ne plecăm cu emoție frunțile în fața venerabilului nostru Părinte, ca totdeauna și cu prilejul sărbătoririi sale onomastice de azi oferindu-i omagiu nostru de fii duhovnicești.

*

Bătrînul nostru Părinte Episcop împlinește în curînd 86 de ani și duce pe umerii săi povara și răspunderea a 35 ani de episcopat, mai mulți decît oricare din cei 38 de episcopi cîți au păstorit la Buzău în cei aproape 500 de ani de cînd există această episcopie. Intrat în viață cu numele de Anton, Prea Sfinția Sa a urcat trep-tele ierarhiei cu demnitate și răspundere, adăugînd numelui său și prestigiul de cărturar și om de elită intelectuală. La 51 de ani ajunge în fruntea ierarhiei bisericești. Cînd a fost tuns în monahism și pregătit pentru a deveni episcop, i s-a hărăzit pentru tot viitorul și pentru veacul veacului, numele de Antim. Cu acest

nume a fost înscris în catalogul ierarhilor de la Episcopia Buzău, cu acest nume figurează în rândurile clerului superior din Biserica Ortodoxă Română, cu acest nume continuă lanțul succesiunii apostolice și tot cu acest nume de Antim se va izbăvi la ceasul ultimei sale trăiri pămîntești.

Ceeace vreau să vă spun acum — dragii mei — sînt gînduri pe care le scot din adîncul sufletului meu, sînt mărturisirea unor simțămînte intime, formate din cunoașterea nemijlocită a realității. Am fost 30 de ani neîntrerupt sfințitul Prea Sfinției Sale, ajutor și colaborator în rezolvarea problemelor administrative și de disciplină în Eparhie, din 1944 cînd a pus prima oară piciorul ca Episcop al Buzăului și pînă în 1974 și pot spune — deci — în cunoștință de cauză, că Prea Sfințitul nostru episcop a fost un om liniștit și cuminte care a trecut prin greutățile vieții cu curaj și cu resemnare. Și cite greutăți n-a întâmpinat, pînă cînd țara a intrat pe un făgaș nou de viață, la care și Biserica noastră Ortodoxă, prin ierarhii, clerul și credincioșii ei, și-a adus sprijinul pentru binele și fericirea de astăzi.

În general, activitatea lungilor ani de episcopat ai P.S. Episcop Antim, a fost marcată de grija pentru bunul său nume și de grija pentru bunul nume al Episcopatului.

Cu puterea și cu darul arhieriei sale, și cu blîndețea potolită a firii sale, P.S. nostru episcop a învățat, a mustrat și a îndreptat pe cei puși sub ascultarea sa. A potolit frămîntări, a cîștigat inimi și le-a însuflețit pentru muncă osîrduitoare și rodnică. A dat clerului un model de viață pastorală, iar ostentoriilor de la Centrul Eparhial le-a imprimat pecetea cumințeniei și a demnității care impune respect. În conducere a dovedit înțelepciune, bunătate și prevedere. S-a apropiat sufletește de subalterni, le-a înțeles nevoile și lipsurile, le-a încurajat aspirațiile și le-a prețuit succesele.

În gospodărie a împlinit realizări epocale. An de an a zidit, a înnoit, a consolidat, dînd acestui bătrîn centru eparhial o față nouă, întinerindu-l și făcîndu-l să pulseze de viață. Păcat însă că teribila zguduire a pămîntului de acum doi ani în urmă, a stricat din rosturile acestor osteneți. Este mîhnirea bătrînului nostru părinte sufletește, că din pricina apăsării anilor, nu mai poate s-o ia iarăși de la capăt... Prea Sfinția sa trăiește însă cu speranța că Dumnezeu va rîndui aici un urmaș vrednic, demn și sîrguincios, care să țină la același nivel înalt viața bisericească, gospodăria și bunul nume al Eparhiei Buzăului, așa cum le-a ridicat Prea Sfinția sa... Aceasta o dorim și noi din tot sufletul.

Prea Sfințite Stăpîne,

În această zi comemorativă, toți ciți sîntem aici, slujitori bisericești și personal laic, depunem omagiul nostru la picioarele tronului arhieresc, iar gîndurile și inimile le îndreptăm către Prea Sfinția Voastră, cu dorirea, ca bunul Dumnezeu să vă dăruiască zile liniștite, să vă mîngie bătrînețile cu bucurii duhovnicești, și încă, să vă umple sufletul de nespusa bucurie a slujbei pe care ați făcut-o deplin !.

Întru mulți ani Prea Sfințite Părinte Episcop !

P.C. Pr. Jechiu Igor — consilier cultural la Arhiepiscopia Dunării de Jos a vorbit în numele I.P.S. Arhiepiscop Antim Nica, exprimînd bucuria de a fi prezent la această aniversare, transmițînd P.S. Episcop Antim urările de bine și de sănătate pentru binele Bisericii strămoșești și al Patriei noastre.

P.S. Episcop Dr. Antim adînc mișcat a mulțumit tuturor celor prezenți și a dat indemnuri ca să fim la înălțimea înaintașilor noștri, să fim devotați Țării și Bisericii noastre și să ne facem datoria pînă la capătul vieții noastre.

P.C. Pr. Grigore Dionisie în numele celor prezenți a oferit un buchet de geroafe, ca semn al dragostei și prețuirii.

În încheiere, odată cu mulțumirile exprimate, P.S. Episcop Dr. Antim Angelescu a adresat tuturor arhieresci binecuvîntări, iar întreașa asistență a cîntat «Mulți ani trăiască».

Numiri de preoți

- 1) Vlăsceanu Stelian — absolvent al Seminarului teologic, hirotonit preot la data de 18.XII.1978 pe baza parohiei Tircov, protopopiatul Pătirlagele.
- 2) Popa Constantin licențiat în teologie, hirotonit preot la data de 11.02.1979 pentru parohia Tătaru, protopopiatul Brăila.
- 3) Ciorîță Vasile, licențiat în teologie, hirotonit preot la data de 18.02.1979 pe seama parohiei Rușețu, protopopiatul Buzău.
- 4) Marcu I. Cornel, absolvent al Seminarului teologic, hirotonit preot la data de 6.05.1979 pe seama parohiei Izvoranu, protopopiatul Buzău.
- 5) Mihăilă Costică, licențiat în teologie, hirotonit preot la data de 3.06.1979 pe seama parohiei Rușețu, protopopiatul Buzău.
- 6) Popescu Viorel, licențiat în teologie, la 1.08.1979, hirotonit preot la parohia Vilecelele, protopopiatul Rm. Sărat.
- 7) Dănilă Ionel absolvent al Seminarului teologic, hirotonit preot la 30.08.1979 pe seama parohiei Văsui, protopopiatul Panciu.
- 8) Stanciu Gheorghe hirotonit preot la data de 16.09.1979 pentru parohia Tronari, protopopiatul Pătirlagele.

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA POLICIORI, JUDEȚUL BUZĂU

În ziua de Duminică 14 octombrie 1979, a avut loc resfințirea bisericii cu hramul «Cuvioasa Paraschiva» de la parohia Policiori comuna Scorțoasa, jud. Buzău, de către P. C. Pr. Guță Gheorghe Consilier economic, ca delegat al Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Angelescu, împreună cu P. Cuv. Arhid. Dumitru Stoica și P. C. diac. Sibiescu Gabriel, ca urmare a lucrărilor de restaurare a picturii.

Sîmbătă seara s-a săvîrșit slujba vecerniei cu priveghere și litie. Duminică dimineața, la orele 8,30, s-a făcut sfințirea apei, după rînduiala tipiconală.

Sf. Liturghie s-a săvîrșit de un sobor de preoți, în frunte cu delegatul Prea Sfințitului Episcop, și cu P. C. Pr. Furtună Gheorghe — protopop, în prezența credincioșilor parohiei și din satele vecine.

La sfîrșitul Sf. Liturghii, după ce s-a făcut Te-Deumul pentru conducătorii țării noastre, pentru Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Angelescu și pentru credincioșii prezenți în biserică, harnicul preot Edu Cătănuță — paroh — a făcut o dare de seamă asupra activității depuse în această parohie, unde a realizat lucruri frumoase împreună cu consiliul-comitetul parohiei și credincioșii parohiei, cărora le-a adus vii mulțumiri pentru colaborarea, munca și jertfele pentru tot ce s-a realizat.

A adus mulțumiri Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Angelescu pentru indemnul dat, precum și organelor locale.

P. C. Pr. Furtună Gheorghe — protopop —, în cuvinte alese, a evidențiat meritele și activitatea Pr. paroh Edu Cătănuță și a credincioșilor harnici din această parohie.

În încheiere, luînd cuvîntul, P. C. Pr. Guță Gheorghe a transmis, din partea P. S. Episcop, mulțumiri pentru frumoasele realizări și arhieresti binecuvîntări Pr. paroh Edu Cătănuță, consiliului și credincioșilor parohiei, cu îndemnul de a fi buni credincioși și buni cetățeni ai Patriei noastre.

Redeschiderea Bisericii de la mănăstirea Rătești, județul Buzău

Ziua de vineri 26 octombrie 1979 a fost o zi de aleasă bucurie duhovnicească pentru toate maicile din această mănăstire, datorită resfințirii bisericii, în urma lucrărilor de restaurare a picturii.

Slujba resfințirii s-a săvîrșit de către un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Pr. Guță Gheorghe, consilier economic, delegatul Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Angelescu însoțit de P. C. Diac. Popescu Nicolae, Secretarul Centrului Eparhial și P. Cuv. Arhidiacon Dumitru Stoica.

Joi seara s-a săvîrșit slujba vecerniei cu priveghere și litie, iar vineri dimineăta, după slujba acaștului, s-a făcut sfințirea bisericii. S-a oficiat apoi Sfînta Liturghie, răspunsurile la strană fiind date de către corul maicilor din mănăstire.

După ce s-au făcut un Te-Deum pentru conducătorii țării noastre, pentru Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Angelescu, pentru maicile din mănăstire și pentru toți credincioșii de față, P. Cuv. părinte Nifon Stoica, exarhul Mănăstirilor, a prezentat o scurtă dare de seamă a lucrărilor făcute, după care P. C. Pr. Stamate Dima — protopop —, a arătat rolul cultural și spiritual al mănăstirilor în viața credincioșilor noștri.

În continuare, delegatul P. S. Episcop a transmis mulțumiri pentru frumoasele realizări de la această mănăstire și arhieresti binecuvîntări din partea Prea Sfinției Sale, tuturor maicilor, în frunte cu maica stareță Vasile Arsenia și preoții duhovnici care poartă grijă de Casa Domnului.

După sfîrșitul slujbei, la invitația conducerii mănăstirii, s-a servit o agapă frățească.

Ședința Consiliului Eparhial

În ziua de 4 octombrie 1979 a avut loc ședința Consiliului Eparhial, sub președinția P. C. Pr. Vicar Octavian Popescu de la Arhiepiscopia Bucureștilor, ca delegat al Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Angelescu, cu aprobarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin.

După apelul făcut, s-au ratificat toate hotărîrile Permanenței Consiliului Eparhial pe timpul de la 15 mai — 4 octombrie 1979. Pe baza referatelor întocmite de P. C. Pr. Consilieri Guță Gh. și Grigore Dionisie s-au rezolvat lucrările de ordin administrativ bisericesc, privind numiri, transferări și pensionări de preoți și cîntăreți, cu îndeplinirea formelor legale.

La sectorul economic s-au rezolvat probleme curente privind donații de obiecte de inventar, dotații etc.

În încheiere, P. C. Pr. Vicar Octavian Popescu a mulțumit Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim, pentru invitația făcută în vederea prezidării lucrărilor înscrise pe ordinea de zi, care s-au rezolvat în colectiv, în spiritul canoanelor și legiuirilor civile și bisericești.

Deschiderea noului an școlar (1979—1980) la Școala de cîntăreți și Seminarul din Buzău

Anul școlar 1979—1980 la școala de cîntăreți și Seminarul teologic din Buzău a început la 15 sept. 1979. Festivitatea de deschidere a cursurilor a avut loc în ziua de 15 oct. 1979, în biserica Paraclisului școlii, în prezența elevilor, corpului profesoral, în frunte cu P. C. Pr. Director Teofil Dumitrescu, preoți din municipiul Buzău, părinți ai elevilor și alți invitați. Din partea Centrului eparhial Buzău au fost prezenți P. C. Pr. Grigore Dionisie, consilier administrativ, ca delegat al P. S. Episcop, și P. C. Pr. Cristișor Manea, inspector eparhial, iar din partea Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, P. C. Pr. Găureanu Dumitru, inspector eparhial.

După terminarea cursurilor, la orele 12 s-a oficiat un Te-Deum de mulțumire la deschiderea noului an școlar, după care s-a rostit un polihroniu de către Părinții profesori ai Seminarului.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de P. C. Pr. Teofil Dumitrescu, directorul Seminarului teologic, care a spus printre altele: «Munca desfășurată în această instituție de către profesorii și ucenicii lor, împletită într-un efort comun, a fost măsura înălțării la care și-au plasat idealul pe care l-au urmărit și potrivit convingerilor ce le au privind importanța misiunii preotului ca propovăduitor al învățăturilor dumnezeiești și administrator al tainelor lui sfînte. Profesorii și elevii își desfășoară activitatea conștiincios prin aprofundarea învățaturii de credință ortodoxă, așa cum este mărturisită și păstrată în Sfînta Scriptură și Sf. Tradiție. Totodată, se are permanent în vedere și formarea morală și cetățenească a viitorilor slujitori ai Bisericii.

Dînd sfaturi elevilor, P. C. Pr. director a arătat cum trebuie să fie adevăratul preot, spunînd că trecutul istoric al Ortodoxiei românești și-a împletit totdeauna rosturile ei cu destinele poporului, de a fi alături de el și de a sprijini toate acțiunile lui spre libertate și spre o viață mai bună și mai dreaptă.

În încheiere, P. C. Pr. director aduce cele mai calde mulțumiri, dragoste și recunoștință Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin. Exprimă întreaga recunoștință și devotament Departamentului Cultelor, în fruntea căruia se află Dl. Președinte Ion Roșianu, asigurînd că toți ostenitorii Seminarului teologic vor sluji cu aceeași dragoste și devotament Biserica noastră strămoșească, scumpa noastră patrie, Republica Socialistă România și întregul nostru popor. Aduce mulțumiri deosebite conducerii superioare ale celor două Eparhii: P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu și I. P. S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica al Tomisului și Dunării de Jos, pentru purtarea de grijă părintească și ajutorul dat Seminarului teologic, spre o cît mai bună desfășurare a activității învățămîntului teologic de la Buzău.

S-a trecut, apoi, în sala de festivități, a școlii, unde s-a oficiat sfințirea apei celei mici de către P. C. Pr. Teofil Dumitrescu.

Cu acestea, într-o atmosferă sărbătorească, s-a încheiat festivitatea deschiderii noului an școlar.

Conferința administrativă pe luna noiembrie, 1979

Conferința administrativă din luna octombrie 1979 a avut loc între 23—25 octombrie a.c., după următoarea programă: 23 octombrie la protoieria Buzău și Brăila; 24 octombrie la Protoieriiile Panciu și Rm. Sărat și în 25 octombrie la Protoieriiile Focșani și Pătrlagele.

La protoieria Buzău a fost prezent ca delegat P.C. Pr. Grigore Dionisie, consilier administrativ. La discuții au participat următorii preoți: Răduță Petre, Toader Aurel, Marcoșanu Alex., Popa Iulian, Constantinescu Ion, Cocora Gabriel, Mihăiță Cristea și P.C. Pr. Protopop Stamate Dima.

La Protoieria Brăila a participat ca delegat P. C. Pr. Guță Gheorghe, consilier economic. După susținerea Conferinței au luat cuvântul următorii preoți: Vlăsceanu Dumitru, Ionescu Stan, Teodorescu Alexandru, Dinescu Marin, Gomolea Anghel, Ciocirlan Marin, Pascu Mihai, Simon Nicolae, Gogu Sirbu, Crețu Costică — locșitor de protopop.

La protoieria Brăila a participat ca delegat P. C. Pr. Guță Gheorghe, consilier eparhial, participând la discuții următorii preoți: Gavrilă Ștefan, Ciută Nicolae, Stancu Nicolae, Drăgoi Gheorghe, Moldoveanu Ghiță, Popescu Emil, Bălănuță Nicolae, Doicescu Mircea, Ivan Nicu.

La protoieria Panciu a fost ca delegat, P.C. Pr. Guță Gheorghe, consilier economic și au participat la discuții pe marginea subiectului următorii preoți: Mocanu Mihai, Strat Vasile, Costea Alion, Tălimbă Constantin, Postolache Nicolae, Poiană Nicolae, Ludescu Dumitru, Lăduncă Alexandru, Cotea Vasile, Tudose Alexandru.

La protoieria Pătirlagele a fost ca delegat P.C. Pr. Grigore Dionisie, consilier administrativ și au participat la discuții pe marginea subiectului următorii preoți: Edu Cătănuță, Panaite Costică, Gogeanu Dumitru, Dragomirescu Adrian, Grigore Gheorghe, Necula Enache, Dobrescu Ion.

La protoieria Rm. Sărat a fost ca delegat P.C. Pr. Cristișor Manea, inspector eparhial, și au adus completări pe marginea subiectului următorii preoți: Mănculescu Costică, Taman D-tru, Buga Victor, Iluță Maxim, Negreanu Costel, Negoită Constantin, Iconaru Stan, Sachelarie Stelian.

Conferințele au fost precedate de rugăciunea «*Împărate Ceresc*» sau «*Tatăl Nostru*», după care s-a făcut apelul preoților. În cuvântul de deschidere delegații de la Centrul Eparhial cit și P.C. Preoți Protopopi de la cele 6 protoierii, au scos în evidență importanța subiectului conferinței: «*Căi, mijloace și metode pastorale pentru îndrumarea credincioșilor în duhul ortodox, în combaterea inovațiilor și practicilor străine rînduieilor bisericesti. Rolul consiliilor și comitetelor parohiale*». S-a analizat importanța deosebită a subiectului, care oferă prilejul unui examen de conștiință asupra activității desfășurate de către toți preoții Bisericii noastre Ortodoxe.

Tema conferinței administrative, stabilită de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a fost susținută de următorii preoți: la Buzău, Văduva Eugen, la Brăila, Crețu Dumitru, la Focșani, Curcă Liviu, la Panciu, Soare Ștefan, la Pătirlagele, Chivoiu Nicolae și la Rm. Sărat, Crețu C-tin.

Pe marginea referatelor prezentate și ascultate cu mult interes de cei prezenți, numeroși preoți s-au înscris la cuvânt, aducând prețioase completări care au avut pentru întreaga preoțime un caracter practic și instructiv.

Toți vorbitorii s-au angajat să fie, prin misiunea lor, la înălțimea înaintașilor lor și să contribuie, prin slujba, demnitatea și ținuta lor, la păstrarea dreptei credințe și la bunăstarea credincioșilor în mijlocul cărora trăiesc.

TRECEREA LA CELE VEȘNICE

† PREOT POPESCU IOAN — Comuna Nehoiu

În ziua de 1 octombrie 1979 a încetat din viață, la venerabila vîrstă de 81 ani, preotul pensionar Popescu Ion, fost slujitor la parohia Bisca Rosiliei, comuna Nehoiu.

S-a născut la 25 aprilie 1898, în satul Bisca Rosiliei, din părinții Ion și Maria, de la care a primit o educație aleasă, în vederea chemării sale preoțești.

Școala primară a făcut-o în satul natal, după care s-a înscris la Seminarul teologic din București. După absolvirea Seminarului, venind primul război mondial, s-a înrolat ca voluntar în armată. După lăsarea la vatră, s-a preoțit pe seama parohiei Bisca Rosiliei, în anul 1921, unde a păstorit pînă în 1967, cînd s-a pensionat.

La parohia Bisca Rosiliei, unde a funcționat ca preot timp de 46 ani, s-a dovedit un bun gospodar și un ales păstor sufletesc al credincioșilor săi, dovedind prin aceasta dragostea ce a avut-o față de Biserica strămoșească și credincioșii de pe aceste meleaguri.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 4 octombrie 1979, fiind oficiată de un sobor de preoți, care l-au cunoscut și apreciat și a numeroși credincioși din împrejurimi, veniți să-l conducă pe ultimul său drum.

Pr. Consilier GRIGORE DIONISIE

RECENZII

Mirela Teodorescu și Ion Gheție, *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, 259 p.

Preotul Artemiu Anderco din comuna Ieud-Maramureș a dăruit muzeului din Sighet «un volum afumat», un codice, care a fost expus în cadrul expoziției organizată la Sighetul Marmației în luna august 1921, cu prilejul adunării generale a societății ASTRA. Andrei Birseanu are meritul de a-l fi remarcat și ridicat, prezentându-l apoi în ședința Academiei Române din 11 noiembrie 1921, făcându-i o descriere sumară, care va intra în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române prin stăruința lui I. Bianu, fiind catalogat sub nr. 5032 în colecția de manuscrise românești și care conține următoarele texte :

- f. 206 r — 211 v : Vu stee i velikee soboto ve(č)ri (= În sfânta și marea sîmbătă seară), în slavonă.
- f. 194 r — 205 v : *Pravila* atribuită lui Coresi (fragmentară) în românește ;
- f. 170 r — 193 v : *Manuscrisul de la Ieud* ;
- f. 158 r — 169 v ; *Catehismul* atribuit lui Coresi (fragmentar), în românește ;
- f. 71 r — 157 v : *Pravilo sty(x) ap(sllu i sty(x) 7 subori* (= Pravila Sfinților Apostoli și a celor 7 sfinte soboare), în slavonă ;
- f. 2 r — 70 v : *Ėv(g)lie učtenoe* (= Evanghelie învățătoare), în slavonă ;
- f. 1 v : *Načalo poluno(št)nica* (= Începutul slujbei de la miezul nopții), în slavonă ;
- f. 1 r : un pomelnic cuprinzînd mai multe nume.

Manuscrisul de la Ieud a fost numit astfel pentru prima oară de Ion Bianu, pe care l-a pus la dispoziția cercetătorilor prin reproducerea anastatică a facsimilelor, în cadrul colecției *Texte de limbă din secolul XI*, București, 1925.

Manuscrisul cuprinde trei texte, scrise de aceeași mînă: 1. Între filele 170 v și 183 v/7 ale manuscrisului se găsește un text avînd textul slavon *Poslanie ga ba našego Is su nbse spa(d)šee vu Ier(s)li(m)*. Titlul românesc îi lipsește începutul : ...*dentru ceriu cādzu întru Ierusalim*. Este un text slavo-român, cu traducerea românească intercalată și conține o variantă a așa-numitei *Legende a duminicii*, care face parte dintre numeroasele versiuni românești ale acestei epistole apocrifice și aparține tipului *Ierusalim*, după calificarea lui N. Cartojan.

O altă versiune, datată 1600, se găsește, în *Codicele Sturdzan* (f. 1 r—10 r) și a fost publicată de Hașdeu în *Cuvenete den bătrîni*, vol. II, București, 1879. Celelalte versiuni sînt din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea.

II. Al doilea text, cuprins între filele 183 v și 189 v, se intitulează *Poučenie v ne(d)le pasxy. Învățătura întru sfînta și marea dumineca Paștilor, scrisă e de Sfîntul Ioan Zlatoust*. Ea se regăsește în *Cazania a II-a a lui Coresi* (1581), în *Codicele Teodorescu* (ed. N. Drăgan). O versiune mai scurtă se găsește și în *Codicele Sturdzan* și în *Manuscrisul popii Bratul* (Gh. Mihăilă, *Observații asupra Manuscrisului slavo-român al popii Bratul* (1559—1560), în SLLF, II și într-unul din *Fragmentele Iorga* (N. Iorga, *Cîteva documente de cea mai veche limbă românească*, București, 1906). O altă versiune, mult amplificată, conținînd pasajele din *Codicele Sturdzan*, *Manuscrisul popii Bratul* și *Fragmentele Iorga*, este *Poveste la svîntele Paști*, reprodusă de Rafail din Dragomirna, în 1661, într-un *Paraclis*. Originalul slavon după care a fost tradusă omilia din tipări-tura coresiană a fost identificat în 1958 de S. Koliada în *Cazania* tipărită la Zabludov în 1569 de Ivan Feodorov.

III. Cel de al treilea text poartă titlul slavon *Poučenie o staa pričeštenie* (= Învățătura despre sfînta cuminecătură). Cuprinde omilia din Joia Paștilor și se regăsește în *Cazania a II-a a lui Coresi* (1581).

După *Cuvînt înainte* (p. 5—7), în care editorii arată că «Ediția de față urmărește să pună la dispoziția specialiștilor, precum și a unui public mai larg, interesat de vechea cultură românească, unul dintre cele mai reprezentative monumente ale limbii și literaturii noastre din primele decenii ale secolului al XVII-lea, insuficient cunoscut pînă în prezent» — urmează două studii aprofundate și ample: unul filologic (p. 7—59), celălalt lingvistic (p. 59—142). În primul studiu se aduc contribuții documentate despre localizarea și datarea manuscrisului, chestiuni de filiație, persoana copistului, raportul dintre textul slavon și cel românesc al *Legendei duminicii*, în care se precizează (p. 26, nota 51) că anul 6900 (= 1391—1392), amintit în textul slavon al *Legendei duminicii*, se referă la evenimentul narat în textul apocrif (căderea pietrei din cer) și nu poate fi luat în considerație pentru datarea versiunii slavone (sau a celei românești) a textului, «așa cum susține, într-un articol plin de afirmații lipsite de acoperire, D. Șerbu, *Manuscrisul românesc din Codicele de la Ieud. Mărturie documentară a vechimii limbii române*, în «Tribuna», XXI, 1977, nr. 8, 24 februarie, p. 6 și Nr. 9, 3 martie, p. 8, apoi de Miron Blaga, *Manuscrisul românesc din «Sbornic de la Ieud», cel mai vechi monument de grai româneș, în «Cronica», 33 (603), 1977, 19 august, p. 8. În «Orthodoxia», an. XXIX (1977), nr. 3—4, p. 516. P. Diaconu, *Hurezi (Diac. P. I. David), prezentînd «meritul» articolelor lui D. Șerbu, vine cu afirmații despre «Existența dovedită a unui text românesc, din secolul al XIV-lea...» și că «ne aflăm în fața unei descoperiri de mare importanță culturală și politică», deși critica părerilor nejustificate ale lui D. Șerbu și Miron Blaga a fost făcută de Alexandru Mareș, *Cînd au fost scrise textele românești manuscrise din «Codicele de la Ieud», în «Tribuna», XXI (1977), 9 iunie, p. 5; G. Mihăilă, *În legătură cu vechimea «Manuscrisului românesc din Codicele de la Ieud», în «România literară», X (1977), nr. 26, 30 iunie, p. 8; Iorgu Iordan, «Cronica», revistă de cultură generală, Iași, în «Limba română», XXVI (1977), nr. 5, p. 583—584.****

În primul studiu, în *Concluzii*, pe baza analizei a numeroase fapte de ordin lingvistic, filologic și grafic, editorii documentează că aceste texte sînt copii, scrise în jurul anului 1630, și nu originalele traducerilor din slavonește. Textele au fost traduse în Muntenia sau în sudul Transilvaniei de persoane vorbind graiuri de tip muntenesc,

copiate apoi în Moldova și transcrise în forma în care au ajuns pînă la noi, în Maramureș, fiind, probabil, opera unui călugăr ucrainean, desprins cu scrierea chirilică, dar care stăpînea în chip imperfect limba română.

În «*Studiu de limbă*», editorii afirmă că «nu conține o descriere exhaustivă a particularităților lingvistice relevabile la o cercetare conștiințioasă a textelor» (p. 59). O contribuție documentată se aduce în capitolele de *grafie* (p. 59—80), *fonetică* (p. 81—99), *morfologie* (p. 100—109), *formarea cuvintelor* (p. 109—115), *sintaxa propoziției* (p. 115—128) și *lexic* (p. 128—141).

Valoarea noii ediții critice o prezintă transcrierea textelor, făcută cu erudiție și acuratețe: *Legenda duminicii* (p. 153—158; *Învățătură la Paști* (p. 159—165); *Învățătură la cuminecătură* (p. 166—171).

Aparatul critic al textului cuprinde două secțiuni: în prima au fost consemnate grafiile eronate sau datorite manierii particulare a copistului de a reda în scris unele sunete românești. S-au notat modificările operate de copist, intervențiile altor persoane, precum și alte lecțiuni posibile ale unor grafii interpretate de editori. A doua secțiune se prezintă diferit la textul nr. 1, față de II și III. În ultimele două, au fost notate în aparat diferențele constatate în versiunile din *Cazania a II-a coresiană* și din *Codicele Teodorescu* (la textul nr. II) sau numai din *Cazania coresiană* (la textul nr. III).

Intrucît originalul textului nr. 1 nu este cunoscut pînă în prezent, iar versiunea din *Codicele Sturdzan* a *Legendei duminicii* prezintă a număr foarte mare de deosebiri, editorii au reprodus integral în cel de-al doilea aparat, textul din *Codicele Sturdzan*.

Indicele (p. 177—207) cuprinde toate cuvintele existente în paginile celor trei texte ale *Manuscrisului de la Ieud*. Pentru urmărirea *indicii*, poate, un paragraf aparte, cuprinzînd numele proprii de persoane și de locuri, ar fi fost necesar.

La sfîrșit, ediția cuprinde facsimilele textului (170 r—193 r), p. 211—258.

Ediția critică a *Manuscrisului de la Ieud* reprezintă o contribuție importantă pentru cunoașterea limbii române de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, ca și pentru cunoașterea itinerariilor urmate de vechea carte românească religioasă între anii 1550 și 1650. Textele din *Manuscrisul de la Ieud* au pornit din sudul țării, au fost recopiate în Moldova și au ajuns, după multe popasuri, în Maramureș, dovedindu-ne unitatea de limbă și credință, contribuind la unitatea poporului român.

Pr. I. IONESCU

Valeriu Anania, *Străinii din Kipukua*, roman, Edit. «Cartea Românească, București, 1979.

Critica literară din ultimele decenii evită superlativele sub cuvînt că se află, practic, în situația de a nu putea «cîntări drept», de a nu putea emite judecăți de valoare irevocabile. O judecată contemporană asupra unei opere literare este fatal parțială. Locul unei opere pe scara valorilor nu-l poate determina decît timpul, perspectiva îndelungată și selecția operată de judecățile succesive. A judecat drept o operă contemporană este tot atît de relativ ca a spune ceva nou despre o veche și cunoscută operă din trecut.

Prudența aceasta de atîtea ori adevărată de istoria literară nu merge pînă acolo ca să evite inevitabilul. N-ar fi critic. În cazul nostru, nici cea mai exigentă critică nu poate să nu recunoască în această operă a lui Valeriu Anania o realizare literară

de-o valoare cu totul deosebită. În ceea ce ne privește, nu ezităm să vedem în ea o operă de o uimitoare putere inventivă, susținută de o gândire creatoare profundă originală, o nouă viziune despre om și despre lume, centrată într-o stabilitate fundamentală, scurt spus, o operă genială în înțelesul clasic al cuvîntului. Genială și stranie în același timp. Lumea în care se petrece acțiunea — dacă putem vorbi de o acțiune dramatică și de o configurație epică — în care se desfășoară «romanul» este o lume aparte, o lume stranie, ruptă de lume, este insula Hawaii, Paradisul pe pămînt. Un paradis în care șarpele este un animal necunoscut. «Existența tiritoarelor în Hawaii nu e consemnată nici în vreo literatură, nici de memoria colectivă. Cînd pe țărm e descoperit cadavruul unui șarpe de mare, aruncat de valuri, evenimentul stîrnește senzație și despre el scriu ziarele» (84—85). Să fie oare Hawaiiul singurul «petec de pămînt care s-a sustras blestemului biblic, un paradis în supraviețuire?».

Din Paradis au fost alungați oamenii, nu însă și șarpele. «Și dacă se spune că femeia îi va zdrobi cîndva capul, aceasta ar trebui să se întîmple numai după o eventuală întoarcere a femeii în rai. Ceea ce e greu de presupus» (85).

La un colochiu de etnologie, un apărător al drepturilor hawaiene vorbește patetic despre Hawaii ca «singurul stat etnic». Americanii nu sînt decît «viitura neamurilor de pe glob». «Nu noi am venit în America, ci America a venit la noi». (85). Hawaiiul s-a pomenit invadat de furnicare omenestă din Japonia, China, Tahiti și din arhipelagurile Pacificului.

În fața acestor aluviuni de străini, ca prin minune s-au salvat cîteva sute de băștinași pe insula Niihau, «care au tăiat insului orice legătură cu restul lumii». Și astăzi această insulă, care stîrnește imaginația curioșilor, poartă numele de «Insula Interzisă», «Insula Tăcerii», «Insula Depărtării» și «orice altceva merit s-o învăluie într-un mister și mai adînc».

Pe această insulă s-a păstrat nealterat sufletul Hawaiiului, cu eresurile, cu misterele sale, cu mitologia lui. Aci și astăzi oamenii trăiesc în devălmășie cu zeii. Aci totul e «plin de zei». O litanie rituală a lor este un imn legănat ca un psalm: «Binecuvîntat fie cel ce vine întru numele Zeilor! Al lui e pămîntul, lui i se cuvin marea și uscatul. A lui e stăpînirea peste zi și peste noapte, pentru el se nasc răstimpurile, pentru el răsare luna și cresc cele șapte stele. Pentru el e viu tot ce plutește de-a lungul țărmului, păsările zburătoare la mal, broaștele cu țeasta puternică și chiții uriași. Lui i se închină crugul vremii, Uhul mării cel de peste an» (150).

Omul civilizată, cînd ia legătura cu acești oameni este derutat la fiecare pas. Sufletul primitiv al Hawaiiului este mai vechi decît toate formele noastre de cultură, are rădăcini în solul universului mult mai adînci și mai puternic decît toate descoperirile noastre, posedă puteri lăuntrice inexplicabile, care nu mai seamănă cu nimic din lumea civilizată. Aci sufletele călătoresc din avatar în avatar, într-o infinită metamorfoză, îmbrăcînd, după împrejurări, noi și noi încorporări umane sau chipuri din lumea organică sau anorganică. Moartea face parte din viață și stăruie ca un prag peste care sufletele trec în sus și în jos, în variate și stranii pseudo-morfoze. O ierarhie severă și o ordine absolută se păstrează pretutindeni. Civilizația europeană apare ca o artificială dezrădăcinare, ca o pojghiță foarte subțire și ușor friabilă. Sufletul hawaian știe să se întoarcă la «rădăcini», la formele sale primare, mai vechi ca toate licăririle altor culturi, mai puternic decît toate amăgirile civilizațiilor trecute și în stare să le supraviețuiască tuturor. Acest suflet păstrează nealterate multe din puterile morale ale unei revelații primordiale, care în alte părți, în alte culturi s-a

deteriorat de la o generație la alta, încît nici nu mai poate fi recunoscută. Hawaienii sînt mult mai aproape de izvoare decît celelalte seminții și astfel ei dețin adevăruri și puteri miraculoase pe care lumile noi nu le mai înțeleg. Această revelație reprezintă, după cîte se poate induce un fel de desăvîrșire a omului și de incifrare a lui în univers, cu care se contopea într-o unitate simfonică firească, necăutată. Era în univers un element de armonie, care tindea spre Unul, oarecum în sensul etimologic al cuvîntului univers (universum – îndreptat spre Unu, în așa fel ca să formeze un tot). Nu era străin în lume și prigonit de blestem și nici nu era întîmpinat cu vrășmășie.

Autorul a trăit mulți ani, mulți și laborioși, în aceste părți. A putut astfel să cunoască nemijlocit mentalitatea magică a acestor populații și procesul straniu care se produce cînd un civilizată modern caută să scruteze adîncurile unei spiritualități arhaice ca cea hawaiană. De aceea cartea face poate o impresie stranie, ca o poveste cu stafii, dar nu e decît o impresie. Nu e decît exacta măsură în care omul secolului al XX-lea s-a înstrăinat de ceea ce autorul numește «rădăcinile» dăinuirii istorice. S-a «dezrădăcinat». Europeanii au vorbit mult de acest fenomen al «dezrădăcinării», în legătură doar cu unele alienări sociale, însă fără a-i căuta remediul și fără a-i stăvili evoluția.

Autorul nostru adîncește întrebarea atît din punctul de vedere european cît și hawaian: «Eu sînt un est-european... iar noi pretindem că păstrăm o legătură mai strînsă și mai nealterată cu dimensiunea ascunsă a lucrurilor, că adică sîntem mai receptivi la înțelesurile lor subterane. Evident nu dispunem de mana, dar sîntem mai aproape de rădăcini decît occidentalii» (191). Mana este o forță ocultă care acționează magic prin rituri și rugăciuni, iar «rădăcinile» sînt suportul lor ontologic.

Hawaienii trăiesc cu nostalgia «rădăcinilor primare» (80) la care năzuiesc să se întorcă dacă rădăcinile îi mai primesc și dacă ei înșiși mai au țaria de a se întoarce (39). Cînd au rupt legăturile cu rădăcinile, sînt ca frunza plutitoare fără noimă, purtată de valuri fără țintă și fără destin.

Cînd a rupt legătura cu «rădăcinile» își pierde identitatea ontologică și existențială. Nu mai știe *cine* este și nici *ce* este.

Întrebarea aceasta: Cine sînt eu? este un țipăt ascuțit care răsună ca un ecou sfîșietor de-a lungul cărții întregi. Nu știm dacă în literatură sau în filozofie s-a pus vreodată această tragică întrebare cu acuitatea și deznădejdea cu care o pune autorul nostru.

E vorba de un colochiu de antropologie la care, în fața încrucișărilor de specii animale și vegetale, în a căror descendență nu mai poate fi recunoscută niciuna din speciile originare și cu atît mai puțin întîia pereche» (80), se pune întrebarea: Cine sînt eu? «Eu sînt întruparea nepăcii lăuntrice! Nu am decît o singură, gravă întrebare: Cine sînt eu? Cine sînt?»?...

«David își urlase întrebarea cu atîta putere, încît toți cei din sală și-au întors privirile spre el și au prins și ei să urle ca niște apucați: Cine sînt eu? cine sînt eu?... Apoi să-și scandeze întrebarea ca pe o lozincă de stradă: cine-sînt-eu? ci-ne-sînt-eu? Se ridicaseră în picioare și strigau așa cu pumnii în aer, pînă ce însuși președintele și cei cîțiva din comitetul de organizare s-au contaminat de isteria sălii și și-au umflat gurile în unire cu acea întrebare fără de sfîrșit și fără de răspuns, care începuse prin a fi a unui individ și sfîrșea prin a fi devenit colectivă. Scena ni se părea de un trağıșm

sfișietor și deabia mă stăpîneam să nu îngroș și eu gloata acelor americani care-i puneau la colocviul de antropologie (86—87; cf. 376).

Propriu vorbind, eroul principal este în căutarea propriului său eu și întreprinde această expediție într-un mediu în care identitatea eului este fluidă sau doar simbolică. Investigațiile sale evoluează pe două planuri paralele, ca între două oglinzi în care una răsfrînge imaginea întoarsă din cealaltă. Sînt două luni în care una e ca nelumea sau mai mult decît oricare altă lume. Este o lume deosebită, dar de o bogăție spirituală fără margini. Lumea omului civilizată, calculabilă și tehnologică, apare ca o dumbravă arsă, pe cînd cealaltă se manifestă ca o grădină plină de vitalitate și de luxuriantă vegetație ca un elan vital în continuă explozie.

Valorile superioare, sentimentele adînci, idealurile generoase apar și în această a doua lume, frămîntate însă de o stranie și nestăvilă neliniște. Autorul excelează în analize de acest gen.

Iubirea, în această lume, are puteri magice, prin a căror mijlocire poate strămuta de la unul la altul, dintre cei doi parteneri, harurile celuilalt (195).

Moartea și învierea (357—359) sînt de asemenea discutate în formele paradoxale în care apar și într-o lume și în alta. Destinul este un accident încorporat (109), care adesea se cuprinde în numele pe care îl poartă un om (245). Este ceva de experiență curentă cum renumele și succesele unui om se datoresc numelui pe care îl poartă și, dimpotrivă, cum un nume mediocru e purtat de o persoană modestă.

Trăsătura caracteristică a întregii opere de care ne ocupăm este însă simbolismul, este frumusețea unui poem, împletit «pe o încrîngătură de simboluri» (208). O suită de simboluri legendare în care se oglindește sufletul omului primitiv, ca o parabolă pentru omul civilizată. Sufletul primitiv renaște de fiecare dată din propria sa cenușă prin simboluri nemuritoare care pe nesimțite devin vaduri de irigație pentru cultura omului civilizată.

Ni se pare că sufletul primitiv și mentalitatea magică constituie o temă literară cel puțin tot atît de fertilă ca și viața orașelor tentaculare, dacă nu mai mult. Cel puțin în cazul nostru primitivii (ceea ce nu înseamnă sălbatici) din Hawai oferă autorului nostru pretextul unor descrieri poetice de o prospețime și un farmec unic în literatura contemporană. De pildă, zeița Pele pe malul mării, minioasă pe sora ei, în acest feeric asfințit:

«Zile întregi se plimbă în susul și în josul țărmlui, zgriind nisipul cu trestia de paoa și zadarnic întrebînd tăcerile. Acolo, pe coasta de aur, rătăcind printre tufe de oleandru, o apucă acel asfințit de soare ce avea să-i aducă, în sfîrșit suprema revelație. Lumina se înecase în apele oceanului, roșii, ca într-o virșă. Din loc în loc, coame de mîrgean scriau dungi întunecate, apoi piereau și ele în marea de sînge. Amurgul se cobora pe un așternut de pîrjol. Și se petrecu atunci o minune înaltă. Pe măsură ce soarele se adînci, lumina izbutea să se despotmolească din așe și se ridica în văzduh, neboind cerul pînă în adîncuri. Din potolită și tremurătoare, ea se făcu de odată în colbură de flăcări grozave. Ardea în aer o prăpastie de trestie uscată, aprinsă din poale și crescută pînă-n țări. Torțe mari se fușgărea uprin văzduh și lăsau în urmă virtejuri de soare topit. Totul, cît vedeai cu ochii, era ardere și uitare de sine». (44).

Sau această vrăjită prezentare a «unuia din cele mai încîntătoare locuri» pe care eroul le-a văzut în viața sa de hoinar: «Zorile se ridicau magnifice și-și filtrau lumina prin frunzișul arborilor de lehua și ohia, ale căror flori de un roșu sîngeriu se adînceau exotic în roșul de trandafir al cerului răsăritean. Eram și norocos să văd

crîngul la un asemenea ceas al zilei, cînd văzduhul se leagănă pe glasul miilor de păsări și sărută iarba cu sărutare de rouă. Printre arborii înalți se răs fătau tufe de oleandru și clădiri de ferigă. Cutezătoare vițe de akala și inalua juraseră dragoste perpetuă crengiilor celor mai înalte, păzindu-le într-o perpetuă îmbrățișare. Un vînt ușor răscolea miresmele și ele erau atît de dulci și de tăioase încît, cu siguranță, pătrundeau pînă în inima pămîntului. Dar nu copacii, nici florile lor, nici cîntecul și nici miresmele dădeau adevăratul farmec al acelu crîng, ci mai degrabă imaterialitatea lor prezumată, o anume putere lăuntrică ce iradia din întreaga lor făptură și îndatora sufletul omului să nu-și mai simtă pragurile. Cred că dacă în acel ceas aș fi murit cu încredințarea că voi merge de-a dreptul în rai, n-aș fi simțit trecerea. Poate că la sporirea acestui sentiment contribuția și faptul că acel crîng se rărea din loc în loc și-i descoperea vederii imensitatea neagră de dîncolo de el, a cîmpurilor de lavă, pe care nu crescuse decît pustiu. Contrastul era izbitor, dar mai izbitor era hotarul foarte limpede ce despărțea cele două pămînturi, parcă tras de sabia ingerului» (342).

Sau acest început de capitol :

«După-amiaza era calmă la Kipukua, dar de un calm apăsător, ca și cum lumina s-ar fi îngreuiat de propria-i putere și s-ar fi așternut, dospită, pe acoperișuri, pe copaci, pe ierburii și poteci. Pînă și miresmele pluteau mai mult la fața pămîntului, spînzurate de crengi» (377).

Sînt instantanee dintr-o existență privilegiată, neatinsă de blestem, aspecte neprevăzute ca viziune și ca stil. Peisaj transfigurat și cizelat poetic, pagini antologice de poeme în proză. De altfel în adîncul ei această operă este un amplu poem, plăsmuit din uimirile fermecate ale autorului, în nobilul său avînt spre frumusețea incîntătoare a unui nou univers uman.

Cînd influxul poetic încărcat de esențe profunde se înalță peste propria sa albie, atunci poetul îl captează în versuri în care vibrează ritmurile vechilor cîntări din care poetul extrage substanța fluidă și transparentă a poeziei eterne. Așa e cîntecul lui Ipu (282) sau cîntecul-cheie al unui templu :

Tinjind după voi rătăcit-am
Prin vîntul turbat Koholâ
Din codrul pustiu Ka-papala
O, dați-mi drumul, vă rog, dați-mi drumul
'Nainte de a-mi spune că nu mă cunoașteți.
Drumeț ostenit al laudei nopții
O voce sînt eu,
Atît doar, un glas omenesc,
Atîta durere mă bîntuie-aici,
E ploaie, și vînt e, și frig și furtună.
Surori preaiubite, iubiții mei frați,
Deschideți, vă rog, dați-mi drumul.
Deschideți, vă rog, dați-mi drumul.

Cei dinlăuntru, răsucind cîntecul-cheie, răspunde :

Cu dragoste sfîntă colibeii sărace
De-ndată ce urcă un munte de rugă !
Poftimu-te dar,
Poftimu-te, intră, fii binevenită !
Pămîntul nu doare decît cînd e rece (301)

Dacă n-ar fi decît acest «cîntec-cheie» — și invocațiile asemenea unor descin-tece (364—365) — și am avea o strălucitoare cîntare în care sufletul primitiv se exprimă prin ceea ce are el mai propriu, iar cîntecul apare ca un monument «mai tare ca bronzul», pe care poetul îl înalță pe pămînt. Versurile sînt scrise cu oarecare liber-tate în ceea ce privește rimele și cenzura, dar tocmai prin aceasta sînt expresii profund evocatoare pentru gîndirea vizionară a poetului, ca și pentru psihologia primitivilor de care e vorba :

O, zei, în Kanai, țara voastră, veniți
 O, vino, Halawa cu ochii ca perla
 O, Konă, străjer al țărilor voastre.
 La noi Hllaka popas și-a făcut.
 Oprește-te soare în rîul din Hea,
 Luminii odihnă pe ape să-i faci.

În acest climat de înaltă poezie cititorul e poate oarecum contrariat cînd întâl-nește pagini afrodiziace de un bizar și violent erotism (197—198 ; 248 ; 277 ; 283). Acest erotism este însă propriu lumii primitive. Artistul asemenea pictorului, a zugrăvit as-pectul estetic al fenomenului, fără să pactizeze cu păcatul și fără să ignoreze sensul său etic. Poetul prezintă păcatul ca păcat și nu-i face apoteoza distructivă sau să în-tîrzie asupra semnificațiilor negative. Romancierul ia lumea așa cum este, cu păcatele și cu virtuțile ei, cu îndemnurile ei îngeresti și cu ispitele diabolice, fără să colaboreze cu diavolul. El nu-și poate îngădui să mutilizeze realitățile, dar nici nu-și poate îngădui să confunde realitățile estetice cu imperativele etice. El le ia așa cum sînt, punînd în lumina convenită frumusețile estetice ale actului etic, și subliniind cu toate mijloacele artei sale și ale geniului său diformările și degradările etice și estetice ale urîtului. El nu poate ocoli urîtul, dar îl poate trata ca urît. În acest proces dintre frumos și urît artistul e numai martor în care opera sa depune mărturie. Frumosul și urîtul sînt cate-gorii ontologice ale esteticii și ele fac parte din alcătuirea istorică și metafizică a lumii, pe care poetul o cîntă și o interpretează, despărțind cu grijă însă duhul care binecuvîntă de duhul care neagră. Etalarea păcatului e totdeauna contradictorie.

Autorul scurtează cu o extremă luciditate frenetică despletirea despotismului instinct, pe care îl analizează necruțător în pagini parcă scrise cu vitriol. Rareori psihologia păcatului a fost urmărită pînă la rădăcinile ei cu atîta stăruință și cu o atît de implacabilă repulsiune. Un personaj, David, săvîrșește un adulter, cu o zeiță, cu o femeie-șopîrlă. Procesul său de conștiință, remușcările și tot zbuciumul său sînt redade într-o viziune halucinantă, într-un conflict lăuntric obsedant pînă la teroare. Finețea analizelor, adevărul observațiilor și mai ales arsura păcatului și văpăile conștiinței, se amestecă, într-un amalgam de otravă și foc, care, în timp ce se consumă fizic, se înal-ță în văpăi supranaturale și ard de focul metafizic.

Este o perfectă înfățișare a păcatului și perfecta lui osîndă, pe care o conține în el însuși. Cu cît păcatul e mai adînc, cu atît conștiința e mai vie și mai aprigă. Pă-cătosul aude «un clopot venind de pe uscat. O fi fost zi de duminică... Clopotul bătea într-una și tot mai limpede auzeam în el clopotul de la cununia mea... Se petrecea acolo nu numai cutremurul unei patimi, ci și cutremurul unei conștiințe. Mă făcusem vrednic de osînda veșnică» (246—249). Iar pedeapsa pe care o întrezărea era să ispă-șească pe unde a păcătuit, repetînd la infinit monstruosul său păcat. Aceasta era obligația lui zilnică și nesfîrșită, acesta era infernul păcatului său.

Rezolvarea autorului este pe cit de ingenioasă pe atât de întemeiată. «Clopotul» conștiinței nu încetează de a suna pentru trezirea celui rătăcit și pentru întoarcerea lui «acasă» (249). Simbolul e profund și ilustrează admirabil criza morală care îl pîndește pe cel vinovat, care calcă legile divine ale vieții.

Hotarul între frumos și urît, între bine și rău, între valorile pozitive și cele negative a fost pus de Dumnezeu odată pentru totdeauna. Omul să nu mute pietrele acestui hotar. Dacă le mișcă din locul lor, autorul indică discret și subtil două remedii: Domnul Iisus (358) ca îndreptar și iertarea (372—373) ca mijloc practic de reconstituire a echilibrului pierdut.

Am urmărit cu pași mari cursul acțiunii din această operă cu un curs subteran. Autorul o subintitulează «roman». Aceasta însemnează o operă de artă în care aflăm invenția artistică, imaginație creatoare, gândire și ordine logică, corespondență cu natura și o susținută interpretare a lumii și a vieții, o temă fundamentală, personaje și acțiuni, caractere și analize, asociații și disociații. Romanul se desfășoară în timp și dispune de spațiu, are dimensiuni vaste, multă plasticitate și independență în compoziție. În secolul al XVII-lea literatura era considerată un fel de «a-și pierde vremea în mod cinstit» (*passer-temps honnête*). Nimănui nu-i trecea prin minte că va deveni un fel de vehicul al unei concepții despre lume sau reflexul problemelor mari ale vieții și al problemelor religioase, așa cum este astăzi.

Intrunește opera autorului nostru astfel de condițiuni? Nu le întrunește pe acestea, ci altele mult mai eficace în explorarea și transformarea visului și a realului, asupra cărora nu e cazul să insistăm. Notăm doar că în marginea vieții reale există o viață imaginară, în care se manifestă realul. Dacă n-am visa realul și n-am realiza imaginarul, lumea n-ar fi decît un vis cu ochii deschiși. Aceasta este structura operei pe care o cercetăm: ea se reduce la o linie de acțiune care urcă și coboară după meandrele unor personaje în afară de timp și de exigențe logice. Este o estetică nouă a romanului, oarecum în felul lui Joyce și Kafka, dar de o incomparabil mai mare densitate poetică.

«Romanul» acesta ne amintește de cartea lui C. K. Chesterton intitulată «Divorț», cu subtitlul «roman», dar în care nu e nimic dintr-un roman. E o serie de scinteietoare mici eseuri asupra Divorțului pe care acest mare convertit la creștinism le scrie în apărarea familiei, fără teoretizări abstracte, fără încruntări grave, fără multă știință ostentativă, dar și fără superficiale demonstrații. Acest spirit pătrunzător și unic în felul său și-a pus marele său talent în slujba credinței. Și aceasta o numește roman.

Și romanul nostru este o pledoarie pentru lumea arhaică, pentru sufletul străvechi care își trăia visurile și își visa traiul, după predanii ancestrale, o lume ce gîndea în «basmе» și grația în «poezie». Autorul nostru a intuit cu o putere neobișnuită aceste zăcămintе de aur spiritual care se află în adîncurile istorice ale sufletului și pămîntului hawaian, și printr-un act de simpatie s-a identificat cu această lume, a pătruns în adîncurile ei și, scafandru îndrăzneț, a explorat această lume în care graiul matern este poezia. Poate că Vico are dreptate, măcar în ceea ce privește pe poeți, pe zei și limba maternă a neamurilor. Această limbă nu poate fi talmăcită decît pe calea limbajului poetic, a visului, a ficțiunii. Poetul nostru e trist că lumea noastră s-a înstrăinat de vis și de ficțiune și de aceea în termeni de neuitat el se întrebă patetic scriind:

«Nu se mai nasc povești pe lume, imi ziceam mergînd pe Calea Ilikai și îndreptîndu-mă spre ocean. Poveștile se coc pe îndelete, la soare potolit, și augustul bun al strugurilor tîrzii. Omul a devenit cărturar, născocirile lui sînt arderi năpraznice, nu mai au timp să se dosească. Ce ne vom face, Doamne, ce ne vom face?» (32).

Tirguire deconcertantă dramatic de adevărată. Nevoia omului de ficțiune este o nevoie vitală și ea dăinuie din preistorie pînă azi și va dăinui cît lumea va fi lume; Roman, nuvelă, baladă, poezie, teatru și muzică, cinematograf și televiziune și toate mijloacele de comunicare sînt stîrnite de această congenitală nevoie de basm și de cronică dramatică, care trec dincolo de istorie. Adevărul legendelor e uimitor de profund și de durabil. Legendele primitivilor din Hawaii păstrează încă năzuința de a restabili unitatea primordială dintre om și natură, dintre lume și transcendent, ruptă de variatele și succesivele deteriorări ale civilizațiilor. Sînt unele semne premergătoare care prevestesc această restaurare din criza și declinul civilizației actuale. Încă după primul război mondial, un poet (Herman Bahr) scria : «Omul e lipsit de suflet, natura lipsită de om. Niciodată n-a existat o epocă mai răscolită de disperare, de oroarea morții. Nici cînd o mai sepulcrală liniște n-a domnit peste lume. Nici cînd omul n-a fost mai mic. Nici cînd mai neliniștit». Rînduri și gînduri în care se oglindește tristețea de după primul război mondial, dar care rămîn adevărate și după cel de-al doilea și după semnele de criză spirituală pe care le străbate lumea modernă. Contractele și legăturile dintre oameni se sfîșie odată cu inimile și uriașele progrese tehnice nu sînt în stare să consoleze inimile sfărîmate și remușcările triumfătorilor.

Poate că la o astfel de purificare s-a gîndit autorul nostru încheindu-și opera cu erupția unui vulcan. Abia la sfîrșit se lămurește simbolicul nume al insulei Kipukua : «o insulă de pămînt verde în mijlocul unui cîmp de lavă. Localitatea e așezată la poala de sud-est a vulcanului Kelanea, iar cîmpul de lavă pornește de sub buza craterei, înconjoară Kipukua pe ambele laturi și se adună apoi către țărnul oceanului, ca o limbă neagră între Kalapana și Kumurahe» (137).

Erupția vulcanului e descrisă cu o măiestrie desăvîrșită :

«Coloana vulcanului se poticnea la poarta cerului, lăîndu-se pe margini. Peste Kipukua nîgea cu cenușă. Era o cenușă subțire și albă, ca a lemnului de mestecăn, ușoară și străvezie și se cernea liniștit și stăruitor, atît de liniștit și stăruitor, încît oamenii nici n-o mai băgau în seamă, ci umblau prin ea locuitorii din preajma unei fabrici de ciment. Pulberea se așternea pe acoperișuri, pe crengi și ierburi, pe străzi și pridvoare, sorbind culorile și rotunjînd asprimile. Răznit în chindie, soarele se topea într-o spumă prăfoasă și însuși vulcanul se ascunsese în spatele propriilor sale geneze. Ne mișcam printr-o ceață uscată și lipicioasă și lumea se subția ca o alcătuire de abur» (396—397).

S-ar cădea să transcriem în întregime aceste pagini scrise într-un fel de pirogravură perfectă și unică, în care se succed halucinant scene de apocalips.

Din acest cataclism povestitorul se salvează cu o șalupă, cum mărturisește el însuși, «nu știam să umblu nici cu motorul, nici cu pînzele. Lopeți nu aveam. Un curent mă desprinsese din vecinătatea țărnelui și mă duse în larg și mă lăsai așa purtat în derivă și o tristețe de moarte mă cuprinsese, că petrecusem atîtea întîmplări și întîlnisem atîția oameni și nimeni nu mă întrebasese cine sînt și cum mă cheamă» (398).

Poem cu multe înțelesuri, parabolă și simbol, literatură care devine viziune a lumii sau «valea în care se formează sufletele» (the valley of soulmaking (Keats)). Sau poate autorul a voit să deseneze «o geografie sensibilă» a lumii spirituale, pe temeiul unei documentări considerabile. Se pot emite ipoteze noi la fiecare nouă lectură, rămîine însă statornică evocarea spirituală a unui itinerar «care leagă vremile între ele», cînd soarele este oprit «ca luminii odihnă pe ape» să-i facă și cînd totul se transfigurează în tablouri de neuitat.

Pr. Prof. SEBASTIAN CHILEA

NOTE BIBLIOGRAFICE

«CANDELA», revista trimestrială a Bisericii Ortodoxe Române din Suedia, își continuă apariția (redactor : Pr. Drd. Ștefan N. Sandu) cu un conținut de valoare. Extragem din cuprinsul revistei nr. 4/1978.

Primele pagini cuprind «Pastorala la Nașterea Domnului» dată de Prea Fericitul Patriarh Justin. «Din înălțimea mării Sale dumnezeiești, Fiul lui Dumnezeu a pogorât în cele pămîntești și s-a făcut om. Astfel, Dumnezeu fiind El desăvîrșit, s-a făcut Om desăvîrșit, pentru ca omul să se poată face asemenea cu El, cum zic, aproape într-un glas, marii Părinți ai Bisericii... Lucrarea de mîntuire a neamului omenesc și de împăcare a tuturor cu Dumnezeu, pe care a săvîrșit-o în timpul vieții Sale pe pămînt, o continuă acum Domnul nostru Iisus Hristos cu darurile Sfîntului Duh și cu puterea pe care în cer și pe pămînt le are. Domn și Hristos, Mîntuitorul pe tronul mării la dreapta lui Dumnezeu-Tatăl, sus, șade și aici cu noi este, în toate zilele pînă la sfîrșitul veacului...» Urmează «Pastorala» Episcopului Lucian Făgărășanul. «...Iisus Hristos s-a întrupat să se jertfească pentru om, să-l ridice, prin sacrificiul Lui, în starea cea dintîi, să-l așeze în veșnicia împărăției celei dumnezeiești...».

Ca specialist în materie, Pr. Prof. Al. I. Ciurea, publică un dens și documentat studiu, intitulat : «Transilvania, străvechi pămînt românesc, țara de suferință și leagăn al omeniei, unirea ei cu România, 1918 — 1 decembrie — 1978». «...O particularitate cu totul distinctivă a românilor este — scrie autorul — că ei sînt și astăzi pose-

sorii propriului lor certificat de naștere, săpat în piatră, și asta în dublu exemplar. Este vorba de cele două ilustre monumente legate de etnogeneza lor, și anume Columna lui Traian de la Roma și Monumentul triumfal de la Adamclisi (Dobrogea), care în cele peste 150 de metope mari ale lor descriu cu minuțiozitate, fazele cuceririi, cu uriașe sacrificii de către romani, a Daciei lui Decebal și a capitalei acestuia, Sarmisegetuza... La 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, în orașul care-l văzuse pe marele Mihai Vodă-Viteazul (1593—1601), reunind sub un singur sceptru românesc toate cele trei mari provincii valahe — Muntenia, Transilvania și Moldova — s-au adunat reprezentanții poporului român, oprimat de atîtea veacuri, investit acum pentru prima oară, cu puterea efectivă de a-și hotărî viitorul...». Același subiect îl tratează și prof. George Cristea în articolul : «1 Decembrie 1918 și continuitatea Românilor în Transilvania...». «Întîi Decembrie 1918 este punctul de convergență al aspirațiilor legitime politice, sociale și economice ale românilor din Valahia, Moldova și Transilvania și constituie incontestabil un act de dreptate al istoriei...». Prof. Marius Stoicescu în articolul «Unirea Transilvaniei cu România — o necesitate istorică» scrie, între altele, că la Alba Iulia «s-a exprimat voința tuturor claselor românilor din Transilvania de a

deveni liberi și de a se uni într-un singur stat național...».

Pr. Dr. D. Bodăle, continuă cu explicații neoteștamentare, în numărul prezent trăind despre «A treia ispitire a lui Iisus», — explicații foarte utile pentru înțelegerea corectă a învățăturii creștine. Pr. Ștefan N. Sandu menționează pe câteva pagini «Știri din viața și activitatea Bisericii

Ortodoxe Române din Suedia și Scandinavia». E vorba de săvârșire de slujbe religioase, urmate de predici, în diferite localități, apoi botezuri, cununii etc. Și este o activitate bogată spre cinstea Bisericii.

Dorim ca Biserica Ortodoxă Română din Suedia să-și continue bogata și utila ei activitate.

«**ÎNVIEREA**», revistă de teologie și cultură românească, editată de Comitetul parohial al reprezentanței Patriarhiei Ortodoxe Române în Ierusalim, redactor: Arhim. Drd. Vasile Costin, nr. 4—6 (aprilie-iunie), 1979.

«Cuvînt la Sfintele Paști 1979», semnat de Prea Fericitul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Justin, deschide cuprinsul revistei. «Ca în fiecare an, — scrie între altele Prea Fericitul Patriarh — luminatul praznic al Învierii Domnului ne adună iarăși în sfintele noastre biserici pentru a vedea cu ochii inimilor noastre pe Domnul nostru Iisus Hristos înveșmîntat în lumina învierii Sale. Această tainică lumină ne învăluie pe noi toți, descoperindu-ne certitudinea ocrotirii noastre pămîntești de către Dumnezeu a cărui mină caldă o simțim deasupra capului nostru, și întărind legăturile frățești dintre noi toți cei ce aparținem aceluiasi nem și aceleiași Biserici... Mai mult ca în oricare zi a anului, ziua Învierii Domnului ne înmănușează gîndurile și ne topește simțirile pentru a trăi laolaltă marea bucurie a învierii... Într-adevăr, marea bucurie de a viețui cu Hristos, Fiul lui Dumnezeu, completește orice altă bucurie. Este bucuria de a trăi viața care izvorește din învierea Mîntuitorului; este bucuria de a trăi dumnezeiește...».

Se publică în revistă și o scurtă dare de seamă despre vizita în America a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justin — vizită prilejuită de momentul jubiliar al aniversării a 50 de ani de la înființarea Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române

din America și Canada. La 29 aprilie s-a săvîrșit în catedrala «Sf. Treime» din Detroit liturghia solemnă consacrată aniversării faptului menționat. Liturghia a fost săvîrșită de un sobor de Arhieri și preoți în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justin. Părintele Patriarh Justin a fost primit în audiență și de Președintele S.U.A., Jimmy Carter. S-au făcut vizite și altor personalități. S-au acordat și interviuri unor cotidiene din orașele vizitate și unor posturi de televiziune.

Arhim. Dr. Vasile Costin semnează densul articol «Copiii, viitorul omenirii», în legătură cu anul acesta, declarat de către Organizația Națiunilor Unite drept an internațional al copilului... Grija Mîntuitorului pentru copii rezultă din numeroasele minuni pe care Domnul le-a săvîrșit asupra lor. Desecori mamele aduceau copiii la Domnul pentru a-i binecuvînta... Cînd Apostolii au oprit pe cei care aduceau copiii la Mîntuitorul ca să-și pună mîinile peste ei, Domnul le-a spus: «Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți: că împărăția lui Dumnezeu este a unora ca ei» (Luca XVIII, 16). Iar o bună creștere a copiilor înseamnă progres în lumea în care trăim și un viitor fericit deschis pentru generațiile care vin pentru că «Copiii copiilor sînt cunună bătrînilor» (Prov. XVII, 6).

Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga, Anița Popa și Pr. Vasile Mihoc semnează continuarea

unor articole începute a fi publicate în numere anterioare ale revistei.

Monahia Eufrazia Strbu menționează atmosfera sărbătorească în care s-a cinstit pomenirea Sfântului Marelui Mucenic Gheorghe, patronul Bisericii române din Ierusalim. Au participat credincioși români din Țara Sfântă, pelerini români și reprezentanți ai diferitelor confesiuni creștine din Ierusalim. I.P.S. Mitropolit Ghermanos de Petra, reprezentant al Prea

Fericitului Benedict, Patriarhul Ierusalimului a rostit, după săvârșirea parastasului, un frumos cuvânt religios.

Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga semnează un educativ articol despre «Chipul familiei în Sfânta Scriptură», subliniind că «o familie bine organizată este cu atenție față de sănătatea fizică și spirituală, față de reconfortare, odihnă și chiar față de desfătarea membrilor din familie».

René L u n e a u, *Das Jenseits in der afrikanischen Traditionen (Lumea de dincolo în tradițiile africane, în «Concilium», 3/1979).*

În studiul prezentat, autorul — profesor la Institutul catolic din Paris — prezintă concepția despre lumea de dincolo la unele grupe de populație din Africa. Aici există azi peste una mie de grupe de populație deosebite întredaltă prin tradiție și obiceiurile vieții.

Autorul precizează că «lumea de dincolo», de care-i vorba aici, nu consună cu noțiunea noastră despre «cer». Da, cerul este cunoscut și populațiilor africane. În multe mituri el este privit ca locul, în care se retrage Dumnezeu, când a obosit cu chestiunile oamenilor, de exemplu la Dangaleații din Ciad. Cerul, deci, nu lipsește din concepțiile religioase africane. Adevărat, el nu-i accesibil omului, dar este semnul concret al transcendenței divine. După un mit din Dagba (Africa centrală), o foarte lungă «frînghie» lega la început cerul și pământul, dar, după păcatul primilor oameni, Dumnezeu a retras frînghia (este vorba de «calea lactee», care se vede când cerul este limpede). Dumnezeu s-a îndepărtat de oameni și morții nu merg în cer.

Concepția tradiției creștine care prezintă cerul și prezența lui Dumnezeu drept încoronarea unei vieți creștine ajunse la țelul ei, evident, n-are nici un sens pentru menționatele concepții africane, care nu știu unde se duc morții. Da, există teama de moarte și oamenii își dau seama

că moartea este indisolubil legată de viață, că ea este «fața ascunsă» a unui mister. Și dacă moartea le apare sub unele aspecte ca o discontinuitate, o frântură, totuși întristarea nu-i cuprinde, fiindcă moartea e strâns legată de dezvoltarea omului. Trebuie să lași să «moară» copilăria pentru a ajunge «om matur», — trebuie să lași să «moară» timpul maturității pentru a ajunge la privilegiile bătrâneții adânci, — trebuie să părăsești și timpul acesta pentru a intra în lumea antecesorilor. Și totuși — paradoxal — moartea nu produce o discontinuitate radicală între ceea ce se sfârșește și ceea ce începe. După tradiția veche în statul Benin d.p. moartea regelui se anunța cu afirmația că a plecat spre locul lui natal, pentru a fi între ai săi. În unele locuri decedatului i se dă în timpul înmormântării diferite daruri (o haină, un pieptene, un ban ș.a.) pentru a le preda celor ce au murit înaintea lui și la care decedatul de acum se duce. Se vorbește și de un loc «subteran» unde stau morții.

După o tradiție africană moartea este o «punte» ce duce la o «nouă» naștere, — o punte care duce la lumea antecesorilor. Strămoșii, trecuți din lumea aceasta sînt supuși, în lumea lor, unei ierarhii, foarte asemănătoare ierarhiei din lumea noastră. În rîndul prim se află acei strămoși, care sînt întemeietorii grupei de populație —

urmează strămoșii anonimi — sînt cei ale căror nume au fost uitate de generații, — și apoi sînt cei ale căror nume sînt cunoscute: părinții și strămoșii noștri. Astfel în lumea de dincolo se reface succesiunea din lumea de aici.

Civilizațiile africane sînt de caracter simbiotic, intrucît morții și viii formează o unică comunitate, — lucru ușor, fiindcă moartea înseamnă numai trecerea la o situație superioară. Și morții vizitează lumea și-și exprimă voia prin visuri. Cei din semînția «tetela» (Zair) înainte de a lua o

hotărîre importantă se retrag într-un loc singuratic pentru a avea visuri și — afirmă ei — strămoșii vin la ei și-i sfătuiesc ce să facă.

Pînă nu de mult în multe regiuni ale Franței dănuia credința că în noaptea de 1—2 noiembrie morții își vizitează rudele și pentru ei se lasă în plită o bucată de lemn să ardă (morților li-i frig totdeauna).

Evident, doctrina aceasta africană despre viața de dincolo este străină învățaturii creștine.

Aelred C o d y, «Himmel» in Neuen Testament (Concilium, 3/1979).

În Noul Testament, ca și în Vechiul Testament, cuvîntul «cer» semnifică în primul rînd bolta cerească, servind ca firmament pe care sînt fixate stelele. Noțiunile «cer și pămînt» sau triada «cer, pămînt și mare» înseamnă întreaga creațiune, întregul univers. Gîndirea teologică despre cer se bazează pe concepția după care «cerul» prezintă locul, unde lucrează Dumnezeu, dar nu omul muritor. Concepția aceasta aflată în vechile civilizații răsăritene, a fost preluată în iudaism și-i întîlnită în elenism, unde «olimpul» este identificat cu «cerul» cel de deasupra noastră. Ideea aceasta se menține și în timpul creștinismului primar, deși spirite gînditoare înțelegeau că Dumnezeu nu poate fi reținut undeva pe mapamond în limitele unui spațiu precizat.

În ultimele secole ale erei precreștine și pînă în timpul Noului Testament imaginile vechitestamentare au fost completate de viziunile unor scriitori iudei, care, decepționați de lumea aceasta pămîntească, o interpretau ca fiind fără Dumnezeu și rea, dorind o lume mai bună, în care cei credincioși se vor bucura într-o oarecare lume cerească, să fie împreună cu Dumnezeu. Și potrivit vechii eshatologii iudaice, va veni o zi în care instituțiile iudaice vechi din lumea aceasta vor intra într-un timp nou, — vechea eshatologie adi-

că va fi completată printr-o nouă eshatologie. Faptul acesta a dus la concepția despre două anotimpuri: cel actual și cel viitor. Timpul viitor va însemna eliberarea (mîntuirea) din existența grea actuală.

Dar, se pune întrebarea: cine va scăpa de pedeapsă? Cei salvați (mîntuiți) unde se vor afla în anotimpul viitor? Răspunsuri s-au dat diferite. În general însă se credea în mîntuirea întregului neam israelitean (Dan. XII, 1—4; Luca IX, 1—4). Ocazional autorii iudei, din epoca respectivă, menționau și despre mîntuirea oamenilor drepti, aparținînd altor popoare, dacă într-o formă oarecare se atașează poporului israelitean. Și «cerul» era privit ca locul atribuit celor drepti.

În creștinism domina ideea după care «cerul» este locul, în care ai parte de bucuriile eshatologice. Împărăția mesianică a devenit «împărăția cerului» sau «împărăția cerească» (2 Tim. IV, 18) unde este patria noastră (Filip. III, 20). Plata noastră ni se va da în cer (Matei V, 12; Luca VI, 23), — acolo să ne adunăm comorile care nu se pierd (Matei VI, 20; Luca XII, 33).

Impulsul spre această dezvoltare l-a dat convingerea că cea mai mare bucurie constă în faptul de a fi eliberat de greutățile acestui timp și a trăi pentru totdeauna la Dumnezeu. Faptul este posibil

pentru fiecare datorită operei de mîntuire realizate de Hristos. Astfel, după evanghelistul Ioan, Hristos, cînd se va înălța, îi va trage pe toți la Sine (Ioan XII, 32), fiindcă El este calea (Ioan XIV, 6); El este și deschizătorul drumului mîntuirii (Evr. II, 10) și al vieții (Fapte III, 16).

Viața creștină nu tinde după un timp într-o lume schimbată, ci, urmînd lui Hristos, tinde spre cer. Iar «cerul» acesta nu este bolta cerească de deasupra pămîntului, ci contrastul cerului pămîntesc creat și vizibil. Cuvîntul «cer» este aici expresia simbolică pentru un fel de existență transcendentă, care participă la mărirea divină.

După mesajul creștin despre mîntuire și viață nouă, «timpul viitor», deși este încă în perspectivă, a început cu lucrarea de mîntuire a lui Hristos. Și Iisus, fără să menționeze expres «cerul», spune tilharului, crucificat împreună cu El, că în aceeași zi va fi cu El în rai (Luca XIII, 43). Împărăția lui Dumnezeu, numită în evanghelia după Matei și «împărăția cerească», a venit acum cu Hristos (Matei XII, 28; Luca XVII, 20—21) și totuși ea mai trebuie așteptată.

Dar care-i relația între cer și învierea trupului? Acceptînd «cerul» ca țintă finală pentru toți cei ce vor fi la sfîrșit salvați, necesar se pune întrebarea cum trebuie pusă în acord o existență cerească în viața cealaltă cu viitoarea înviere a trupului. Dar tradiția biblică, după care anumiți bărbați ai trecutului ca, Enoh, Moisi, Ilie — după moartea lor sau chiar fără să moară au fost primiți în cer, — tradiția aceasta indică posibilitatea unei existențe trupești în cer, iar pentru creștini posibi-

litatea aceasta era confirmată de faptul că Hristos, după învierea Sa, s-a înălțat la cer. Dar noțiunea unui suflet spiritual, care poate să existe și separat de trup, impune problema: cum să învie trupul pentru a duce o existență cerească în mărirea, mai ales cînd la 1 Cor. XV, 50 se spune: «Carnea și sîngele nu pot să moștenească împărăția lui Dumnezeu, nici stricăciunea (cele trecătoare) nu poate naște nestricăciunea (cele netrecătoare). Trupul înviat însă nu constă simplu din carne și sînge și din un suflet care-i dă viață (psicho), cum e cazul la trupurile oamenilor reprezentați de Adam, ci este și «duhul dătător de viață» (1 Cor. XV, 45) cum e cazul la trupurile creștinilor, fiindcă aceștia sînt «integrați» nu numai în primul Adam, care-i pulbere, ci și al doilea Adam, în Hristos. Și acest al doilea Adam este din «cer» și prin faptul că creștinii sînt botezați în Hristos, sînt și ei «ce-rești».

În 2 Cor. V, 1—10 se vorbește în imagini despre trup ca despre o îmbrăcăminte sau o locuință. Și noi ne străduim să îmbrăcăm această haină veșnică ce vine de la Dumnezeu și se află în cer (V, 1—4) și Dumnezeu ne înzestrează în acest scop, dîndu-ne ca arvună «duhul».

În legătură cu învierea trupurilor s-au făcut multe teorii — scrie autorul, profesor la Institutul biblic din Roma —, Iisus însă ne arată simplu că nădejdea noastră în învierea noastră se cuprinde în credința în Dumnezeu lui Avraam, Isaac și Iacob, care deși morți pentru viața aceasta, totuși trăiesc, căci El «nu este Dumnezeu al morților, ci al viilor» (Matei XXII, 32).

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

Corneliu Bunescu, *Restituiri muzicale: Carol Miculi și Tudor Flondor*, Editura muzicală, București, 1977, 184 p.

Autorul prezintă pe Carol Miculi și Tudor Flondor reprezentanți de seamă ai muzicii românești din Bucovina de la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul veacului al XX-lea.

-*Carol Miculi*, culegător și prelucrător de folclor, s-a născut la 21 octombrie 1821, la Cernăuți. Familia sa de origine armeană s-a stabilit în Moldova, probabil către sfârșitul secolului al XII-lea. Documentele amintesc de un cavaler, Miculi ce se afla «in serviciul mănăstirii din Admont-Styria, în calitate de măestru de vinătoare».

Tatăl compozitorului, Ștefan Miculi (1777—1836) descindea din rîndul unor negustori din Bucovina ce întrețineau legături cu Viena. Se căsătorește cu Maria Tereza Gullmann, originară din Nürnberg. Printre cei ce le frecventau casa erau: Hurmuzachi, Mustăță, Alecsandri, preotul Ieraclie Porumbescu — tatăl lui Ciprian Porumbescu.

După absolvirea liceului, în 1839, Carol Miculi a plecat la Viena unde se înscrie ca student la facultatea de medicină. Dar, după moartea mamei sale, 1841, îl aflăm la Paris. Aici se dedică muzicii dorind să ajungă elevul marelui pianist polonez Frederic Chopin.

Despre Miculi amintește și Nicolae Bălcescu într-o scrisoare către Vasile Alecsandri.

În iulie 1848, cînd Moldova și Bucovina erau bintuite de holeră, Carol Miculi se află la Lăpușna, pentru șase săp-

tămîni, alături de G. Sion. Începe să culegă folclor și, cu acest prilej, deseori este găzduit la Șipote, în casa preotului Ieraclie Porumbescu. Ciprian, pe atunci de patru ani, zicea dintr-o mică vioară «Măi ciobane de-lă oi». El atrăse atenția lui Carol Miculi care îi dădu și primele îndrumări teoretice.

În anul 1850 Miculi întreprinde un turneu de concerte la Iași și București. Dintr-o scrisoare a sa către C. Hurmuzachi, din noiembrie 1851, aflăm că culesese deja 36 de melodii populare (patru caiete de arii naționale) deosebit de variate ca gen. Este posibil ca aceste culegeri ale lui Carol Miculi să le fi cunoscut și Chopin. Această muzică românească ar fi putut-o cunoaște Chopin și prin intermediul lui Liszt care, în 1847, a concertat în Țările Românești și a ascultat tarafurile lui Barbu Lăutaru și Nicolae Picu. Ca argument în plus este *Rapsodia română* pe care Liszt a compus-o în jurul anului 1850.

Culegerea lui Miculi, *48 de arii naționale românești*, vede lumina tiparului la Viena intrînd astfel în cercurile muzicale de aici.

Revenit la Cernăuți, în anul 1848, Miculi desfășoară o susținută activitate cultural-artistică. Din 1849 pînă în anul 1857 îndeplinește funcția de profesor de pian. Este chemat apoi la Lemberg ca dirijor al Societății muzicale de aici. În această calitate concertează în Franța, Polonia, Rusia, Austria, Italia și Țările Românești.

Miculi a mai scris și câteva piese cu caracter religios: *Misa romena* și *Veni Creator* pentru cor mixt și orgă sau orchestră. Prima este menționată în *Muzicienii români-lexicon* de Viorel Cosma; cea de a doua se află în manuscris în biblioteca institutului «Fr. Chopin» din Varșovia.

O lucrare cu caracter didactic căreia i-a dedicat mulți ani este o monografie intitulată *Der Canon*. Vasile Alecsandri într-o scrisoare către prietenul său Hurmuzachi, spune: «M-am bucurat foarte mult că prietenul nostru a compus o nouă melodie pentru *Hora Unirii* și sint încredințat că trebuie să fie minunată». Deci Miculi aderă la ideea unirii tuturor românilor și scrie muzică pentru *Hora Unirii* a lui Vasile Alecsandri dar, se pare că este vorba, mai degrabă, «de un plan nerealizat».

Miculi preia, în 1858, funcția de conducere a Conservatorului din Lemberg pe care o deține aproape 30 de ani.

Dar, Miculi a compus și o *Liturghie* cîntată în primă audiere la 4/17 iulie 1864, la sfințirea catedralei mitropolitane din Cernăuți — «giuvaier, muzical» — cum este apreciată de Vasile Alecsandri.

Autorul volumului de față a găsit, în biblioteca lui G. Breazul și câteva fișe ce se referă la această *Liturghie* (copiată de D. Teodorescu, dirijor al bisericii Domnița Bălașa) în manuscris, 39 pagini ce conține: 1. *Mărire*; 2. *Veniți*; 3. *Aleluia*; 4. *Heruvicul*; 6. *Sînt*; 7. *Pre Tine*; 8. *Axionul*; 9. *Tatăl nostru*; 10. *Lăudați*.

Carol Miculi s-a căsătorit, în 1874, cu o elevă a sa, Ștefania Kluczenko, cu

care are doi copii: Frederich — născut în 1877, și Henrik — născut la 7 februarie 1879.

La 21 mai 1897 Carol Miculi se stinge din viață, la Lwow. Creația sa este profund romantică cu rezonanțe ce amintesc de Chopin, Schumann, Mendelssohn-Bartholdy. Muzica sa plină de pitoresc își păstrează o puternică originalitate.

Tudor Flondor s-a născut la 20 iulie 1862 în Rogojești. Ia lecții de pian de la Adolfină Wohlfarth iar de la un lăutar bucovinean deprinde tainele viorii.

În 1882, la îndemnul mitropolitului Silvestru Moraru, se alcătuieste un comitet în vederea înjghebării unui teatru de diletanți români. În fruntea comitetului se afla Ioan Procopovici, iar ca membrii Vasile Moraru, fiul mitropolitului, dna. Aglaia Droglî, sora lui Mihai Eminescu, dna. Eugenia Tomiuc-pianistă și dna. Minodora Ștefanelli, care a tradus piesele pentru această trupă de teatru. Capelmaistru era Tudor Flondor, proaspăt absolvent de liceu. La puțin timp această formație teatrală s-a contopit cu Societatea «Armonia» iar Tudor Flondor, acum student la drept, devine membru activ (1883). Tematica abordată de Flondor era aceea «a vieții de la țară, a lirismului duios, a atmosferei patriarhale care te îndeamnă la meditație».

La 25 ianuarie 1884 acest colectiv de la «Armonia» prezintă opereta în două acte *Rusaliele* scrisă de Tudor Flondor pe textul lui Vasile Alecsandri.

Din 1848 Tudor Flondor pleacă la Viena pentru a urma Academia de agricultură. La 12 aprilie 1885 ziarul «Cernowitzer Zeitung» într-un articol «O co-

lonie muzicală bucovineană la Viena» confirmă existența unui grup de români purtători de «tradiții și amintiri» ce reprezentau «o bucată de patrie în străinătate». Animatorul acestui grup este Eusebie Mandicevski, compozitor și autor al volumului *Rumänische Lieder*. În acest cerc activa și Tudor Flondor. Cu timpul, acest grup se alătură societății studenților români «Junimea Română». În anul 1886 Tudor Flondor părăsește definitiv Viena și se stabilește la Rogojești, unde toată viața se va ocupa de agricultură. Era vizitat aici de părintele Gheorghe Sandru, de învățătorul Dionisie Mitrofanovici, pictorul V. Mironescu sau Mihai Cernescu — un aprig luptător pentru libertate.

Tudor Flondor scrie opera *Noaptea Sf. Gheorghe* pe care, în 1905—1906 o revizuește și este jucată iar la Societatea «Armonia» la 10, 11 și 12 mai 1907. În forma sa revizuită de Mihail Jora (rudă a lui Tudor Flondor) opera *Noaptea Sf. Gheorghe* se va juca în seara de 20 aprilie 1937.

În 1890, în familia Flondor vine primul copil ce se va stinge timpuriu din viață. Un an mai târziu vine pe lume fetița Isabelle Nektara. Face studii la

Viena și ajunge soprană de coloratură. Cu Traian Grozăvescu, Isabela Nektara Flondor au alcătuit un cuplet vocal deosebit de apreciat de publicul din capitala austriacă.

În 1892 vine cel de al treilea copil, George — viitor avocat. Cel de al patrulea copil, Florica, își face studiile tot la Viena.

Din anul 1924, compozitoarea Florica Flondor Racoviță este membră a Uniunii compozitorilor.

Toamna anului 1898 află familia Flondor la Cernăuți unde închiriasse o casă. Din 1889 până în 1905 Tudor Flondor este primar în satul natal, deputat în dieta provincială a Bucovinei și în parlamentul de la Viena. În toamna anului 1907 pleacă să-și caute sănătatea și se instalează în sanatoriul de la Schlachtensee. Se stinge din viață cu mult înainte de sorocul său în ziua de 23 iunie 1908. Înmormântarea a avut loc la Rogojești, petrecut de întreaga Societate «Armonia».

Tudor Flondor «și-a jertfit darurile sale muzicale pe altarul neamului românesc» îmbogățind repertoriul formațiilor noastre coral-artistice.

PR. STĂNCULESCU F. IOAN